



A

50



Division

Section

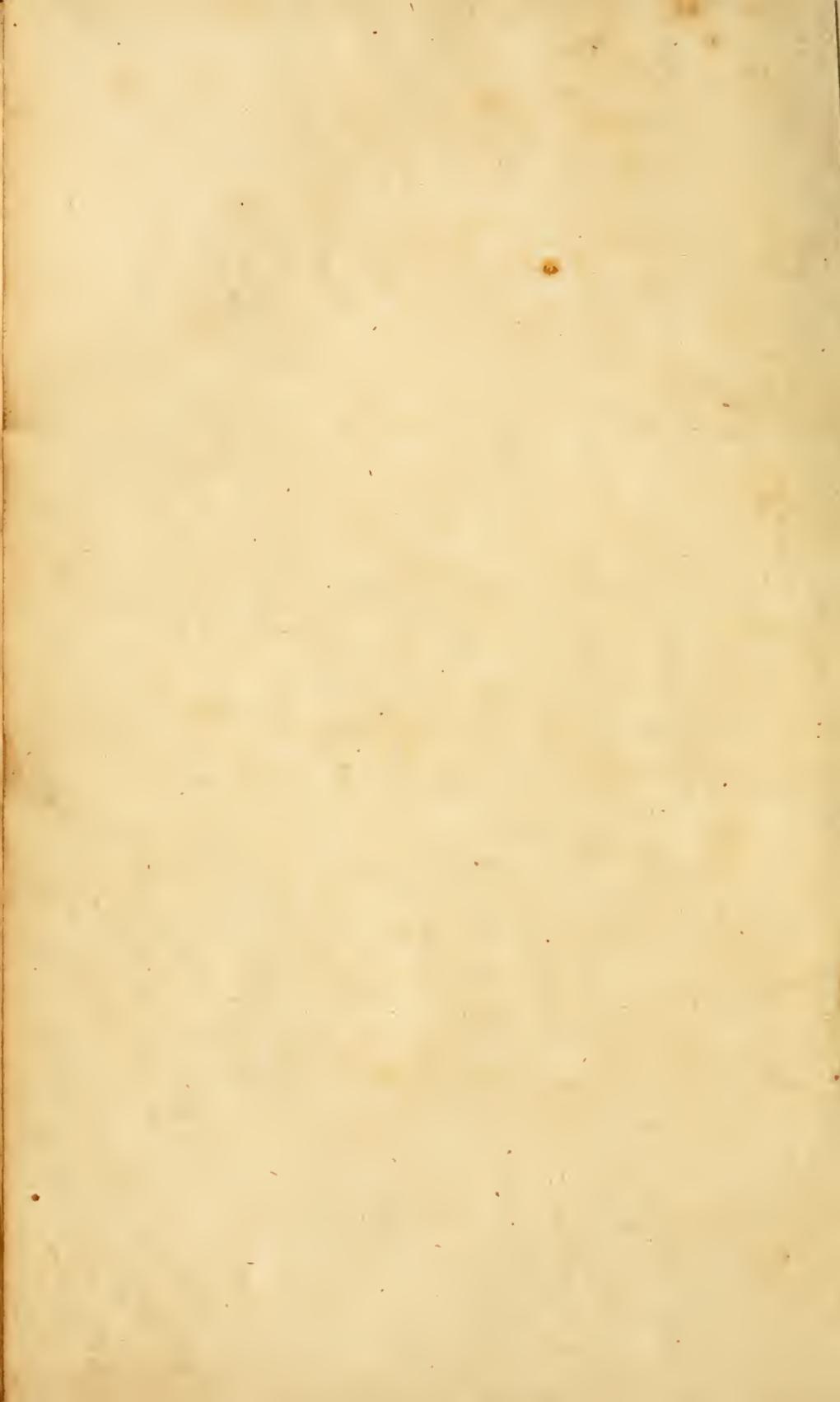
SCC  
7776

V. I









*Ex Libri Domini Rob: Throckmorton*

**GUILIELMI NEUBRIGENSIS HISTORIA**  
Sive CHRONICA RERUM *ANGLICARUM*,  
LIBRIS QUINTUE.

E Codice MS. per vetusto, in Bibliotheca prænobilis Domini  
**Dr. THOMÆ SEBRIGH T,**  
**BARONETTI,**  
Uberimis additionibus locupletata,  
Longeque emendatius quam antehac edita,

Studio atque industria **THOMÆ HEARNII,**  
Qui & præter **JOANNIS PICARDI** Annotationes,  
Suas etiam Notas & Spicilegium subjicit.

*Biblioth:* Accedunt *Winton:*  
Homiliae tres eidem **GUILIELMO**  
à Viris eruditis adscriptæ,  
Partim è Codice præclaro antedicto,  
Partim è Codice antiquo Lambethano nunc primùm editæ.

**O X O N I I,**  
**E THEATRO SHELDONIANO,**  
**M.DCC.XIX.**





Digitized by the Internet Archive  
in 2011 with funding from  
Princeton Theological Seminary Library



PRÆNOBILI DOMINO  
D<sup>no</sup>. THOMÆ SEBRIGHT,  
BARONETTO,  
THO. HEARNIUS  
S.

**R**EDIT ad te, *Vir*  
*prænobilis & de stu-*  
*diis nostris optime me-*  
*rite, Guilielmus Neu-*  
*brigensis, ad fidem Codicis tui vetu-*  
a 2 *stissimi*

stissimi emendatus, & integrati  
suæ restitutus plurimisque locis ad-  
auctus. Gratias sane immortales tibi  
è esse agendas fatebuntur omnes rei  
litterariæ studiosi, quod tam prompte  
è Bibliotheca tua instructissima Co-  
dicem hunc nobis porrexeris. Atque  
ea præcipue de caussa gratulabun-  
tur, quod fœdissimis erroribus jam  
antea inquinatus fuerit auctor ævo  
Augusteo, si stilum & fidem Histo-  
riæ spectes, pene dignus. Dignissi-  
mus proinde & ipse est qui è THE-  
ATRO prodierit SHELDONIANO.  
Id quod ipse optime sciebas, in re-  
bus nostris historicis adprime ver-  
satus. Ceterum nequaquam miran-  
dum est, te tam lubenter Codicem  
auctoris πολυτισοπ & ac præstantissimi,  
& multorum, quæ commemorat, fa-  
ctorum

ctorum auctōrū, egregium communi-  
casse, quum studia nostra promovere  
nunquam non conatus fueris. Hinc  
OXONIÆ commoratus benignissi-  
me me excepisti, & subinde docte de  
Antiquitatibus tam Græcis quam  
etiam Romanis & Britannicis dis-  
seruisti. Adeo ut non potuerim non  
laudare cum ingenium tum & ser-  
mones tuos quotiescumque te videre  
& audire mihi datum est. Nec est  
quod alicui mirabile videatur, te,  
studiis optimis imbutum litterisque  
interioribus ab ineunte ætate probe  
instructum, concessisse, ut auctor, qui  
Galfridum Monumethensem refu-  
tat, in lucem denuo edatur ; quum  
certissimum sit te veritatis esse cul-  
torem, eamque tibi potissimum pro-  
batam esse philosophiam, quæ par-  
tium

tium studio minime faveat. Absit ut omnia apud Galfridum reprehendamus. At nemo sapiens ea laudibus extulerit quæ ridicula plane sunt & absurdā. Minime tamen ignoro, opinionem præjudicatam tantum apud nonnullos valere, ut etiam sine ratione valeat auctoritas Galfridi aliorumque id genus auctorum. Quod vitio judicii hominumque tarditate arbitror contigisse. Qua in re te etiam mecum consentire censeo, quippe qui exploratum habes interesse plurimum inter historicos qui vera à falsis disjungerent, & rhapsodiarum collectores qui fabulas pueriles commiscerent veris narrationibus. Et tamen fatendum est, Galfridum interpretem tantum fuisse non auctorem historiæ quam vocavit Britanni-

tannicæ, eoque nomine veniam mereri. Verum hæc alias. Nunc quod cœpimus, Guilielmum nostrum intuamur, scriptorem æquum, libero judicio, nullaque ejusmodi adstrictum necessitate, ut sibi ea tuenda esse duxerit quæ ab ipsa ratione abhorrent. Itaque legant relegantque juvenes, tuum exemplum imitati, qui expertus nosti ex ejusmodi scriptoribus perdifficiles & perobscuras quæstiones de juribus Ecclesiæ & Regum explicari posse. Vale: Ex Aula Edmundi OXONIÆ prid. Non. Jul. A.D. M.DCC.XIX.

THO.





# THO. HEARNIUS LECTORI.

§.I.

**D**E C I M U S sextus jam ver-  
titur mensis, amice Lector,  
ex quo *Guilielmi Camdeni  
Elizabetham* in lucem emi-  
serim. Quo opere pene ab-  
soluto, Codicem MS. à præ-  
nobili Domino D<sup>o</sup>. Thoma Sebright, Baronetto  
(Codices è Bibliotheca sua instructissima mecum  
benignissime communicare semper parato) mu-  
tuuo accepi, Guilielmi Neubrigensis Historiam,  
sive Chronicam, rerum Anglicarum complecten-  
tem. Jam antea conjeceram, Historicum hunc  
egregium foedissime inquinari. Conjecturam  
firmat Codex MS. Pauculis enim paginis colla-  
tis, exemplaria impressa innumeris erroribus  
scatere, & hinc inde quamplurima magni mo-  
menti desiderari deprehendi. Hinc de nova edi-  
tione cogito, quantumvis ne tanto oneri ferun-

Ratio pro-  
cedendi in  
hac nostra  
Chronicæ  
Guilielmi  
Neubrigen-  
sis editione.

b

do

do impar futurus essem, vererer. Quam etiam ut in me susciperem, tantique pretii Codicem ab interitu vindicarem, hortati sunt amici eruditii, in quibus & ipse Dominus Thomas Sebright jure optimo numerandus. Tandem igitur prelo mandatur foetus hic eximius Guilielmi, vehementerque omni studio atque opere laboravi ut quam emendatissime prodiret; ea nempe methodo in progrediendo servata, ut textum ad fidem Codicis MS. expresserim, priorumque Editionum (Antverpiensis nimirum & Parisiensis, nam Heydelbergensis non pro nova editione, sed pro nova tantummodo impressione juxta editionem Antverpiensem, summaris tamen capitulorum omissis, est habenda) discrepantias ad infimam paginæ oram collocaverim; annotationes vero ubiores, tam scilicet Picardi quam & nostras, ad calcem operis rejecerim.

Huic Editioni Reliquias quasdam Theologici argumenti. dam Theologici argumenti subjecimus, auctore itidem, ut videtur, Guilielmo nostro.

§. II. Sed præter Chronicam continet Codex noster *λέψεις* quædam Theologici argumenti. Hinc sane ad ejusdem initium hæc exstat nota à manu veteri, sed non eadem à qua & ipsa historia exarata: *Liber Sanctæ Mariæ de Novoburgo. In hoc volumine continentur hæc: "Historia Anglorum. " Omelia super, cum loqueretur Ihesus ad turbas. "Sermo de Trinitate. Sermo de Sancto Albano."* Et hasce quidem Reliquias (quas Guilielmo nostro recte<sup>1</sup>, ut mihi videtur, adscribunt viri eru-

1. In Historia Bedam *veracem* appellat. Idem Epitheton in Sermonе de Sancto Albano, p. 879. In quo Sermonе & Britonum se calumnias non formidare declarat, p. 874.

diti,) subjicere etiam visum est. Fatendum tamen est, in Codice nostro imperfectas esse. Sermo nimirum de Trinitate maxima ex parte mutilatur; & nonnulla itidem desiderantur in Sermone de Sancto Albano: quæ tamen omnia è Codice antiquo Lambethano meam in gratiam supplevit Juvenis eruditus, Edvardus Burtonus, è medio Templo Londini, Armiger.

§. III. Verum non est mirandum, auctoris nos habere hasce in Theologia Reliquias, quum Theologum (monasticos errores si excipias) existimatum fuisse satis manifestum mihi esse videatur. Nam Explanationem in Cantica Canticorum luculentissimam scripsit, quam Cantabrigiæ & Novoburgi se vidisse monuit Lelandus<sup>1</sup>. Quod quidem opus contexuit rogatu Rogeri Abbatis secundi Bellalandæ, (cui dicavit<sup>2</sup>) annis nimirum aliquot antequam Chronicam conscripserit. Unde liquet, Rogerum de auctore nostro præclare sensisse, viro nempe judicio acutissimo & doctrina singulari ornato. Porro docuit Lelandus<sup>3</sup>, intra unum annum concinasse auctorem; haud aliter scilicet atque Plinius Historiam Naturalem (quantumvis in eadem viginti millia rerum observatione dignarum ex lectione voluminum circiter duūm milium complexus sit) intra anni unius spatium condidit, ut è notis chronologicis collegit Hen-

1. Coll. Vol. IV. p. 19. & 37. 2. Vide ad imam partem paginæ 218. Historiæ quam edimus. 3. Loc. cit.

ricus Dodwellus<sup>1</sup>, monumentum immortale Cathedræ Camdenianæ, & sine dubio clarissimum lumen temporis sui. Ceterum non tantum scripsit, sed & edidit Explanationem hanc Guilielmus. Hinc sane constat, probasse eruditos, aliqui in lucem publicam prodire non permisso-ros. Nam hisce temporibus summam curam adhibebant sapientes, ne scripta jejuna atque inerudita juris publici fierent. qua de caussa au-torum qui iisdem temporibus floruerunt apo-phoreta à rei antiquariæ vitæque privatæ stu-diosis magna æmulatione perlegenda esse mihi videtur, illos præcipue imitatis, qui relicto foro, & caussarum actionibus, in mitioribus studiis ætatem consumperunt, satius esse ducentes, modico civilique cultu contentos vivere, quam bona animi turpi quæstu pessimo exemplo fœ-dare.

*Ex opere nostro certe liquet, in antiquitatibus acutis historiis versatissimum fuisse.* §. IV. Jam ex opere nostro facile omnes intelligent, auctorem nostrum in antiquitatibus historiisque ita versatum fuisse, ut ejusdem æ-tatis aut nemo, aut pauci plures libros perle-gerint, & qui omne tempus, quod ipsi à sacris in coenobio negotiis datum fuit, in his studiis laboribusque consumperit, quo paratior ad res in Britannia nostra gestas litteris consignandas

---

1. Some time since Mr. Dodwell read over Pliny's Natural Hist. with Mr. Cherry of Shottesbrooke, and extracted all the Chronological Notes out of it, by which he gathers that this Work was compiled in the space of a Year. E Diario nostro pro an. M.DCC.VII, sub Nov. 15.

esse

esse posset. Id quod præclare sciverat Ernaldus (sic enim legendum non *E.* tantummodo ut in Editionibus aliis) Abbas Rievallis, qui ad opus aggrediendum impulit, cuique proinde dicavit consecravitque, licet librum primum & aliquot libri secundi capitula duntaxat eidem offerre permissus fuerit, jam mortuo antequam ad umbilicum duceretur totum opus, ut recte è Nicholao Rievallensi observavit Picardus<sup>1</sup>. Non alia certe de caussa Bedam assidue pervolvit, quem *celebriora subtili brevitate* (non, ut antea edebatur, *gravitate*) *gesta perstrinxisse* testatur<sup>2</sup>. Hinc & ipsum quoque Gildam legit relegitque, Historicum perveterem & in paucissimis bibliothecis adseratum, utpote sermone admodum impolitum atque insipidum, ideoque susque de que à plerisque habitum. Et tamen Gildæ integritatem laudat, in gentis suæ facinoribus atrocissimis detegendis atque damnandis diligentissimum.

§. V. Itaque quum tantus historicus atque antiquarius fuerit noster, nemo mirabitur, nos in eo accurate edendo operam collocasse, præcipue quum nocti fuerimus Codicem optimum, qui perplures annos cum tineis & blattis rixatus est. Imo tantæ auctoritatis est Codex iste, ut mihi videatur illum ipsum esse Codicem, quem bibliothecæ cœnobii de Novoburgo dono dedit ipse auctor. Certe ad cœnobium spectasse

<sup>1.</sup> Not. in Epistolam Guilielmi nostri Præfacionalem. <sup>2.</sup> Pag. 6.  
è nota

è nota superius edita colligimus; quantumvis Novoburgi nusquam comparuerit historia nostra quo tempore cœnobium visitaverit Lelandus<sup>1</sup>, qui tamen testatur<sup>2</sup> exstisset in bibliotheca Wellensi. Et eo ipso seculo quo florererit auctor Codicem nostrum exaratum fuisse censuit etiam D. Rogerus Twysdenus, Eques Auratus & Baronettus, Vir utique optimus, & commemorabili pietate ac virtute præditus, qui & ipse divulgare in animo habuit, ut è Codice impresso, ab ipso quamplurimis locis calamo emendato, constat, quem Codicem mecum item communicavit præstantissimus Dominus Dns. Thomas Sebright. De hoc Codice simul atque mihi nunciatum est, eundem esse cum eo quo usus est Picardus exstimator. Sed me falli illico docuerunt amici, quorum sententiam idcirco libenter sum amplexus, quod ex ipso Codice eam firmari paullo post expertus fuerim.

Guilielmi  
nostrī mo-  
destia.

§. VI. Jam hoc consideremus, cujusmodi historicos inter monachos nostros simus reperturi, si omnes eadem modestia fuissent ornati qua & noster. Et quidem multos hac parte excelluisse nemo diffitebitur; at neminem nostrum superasse è variis historiæ patebit locis. Hinc sicut tam caute quam quis unquam fabulas aniles vietavit. Nam quamvis nonnullæ id genus irreperferint, hæ tamen tribuendæ seculi potius vietiis, quam Auctoris ingenio, qui de earundem

---

1. Vide ejus Coll. Vol. III. p. 37. 2. Ibid.

veritate

veritate subdubitavit. Unde in capitulo illo  
<sup>1</sup> *de quibusdam prodigiis* hæc verba profert:  
*Mirum plane si talia olim contigere, cum nihil tale*  
*in libris veterum reperiatur, quibus utique ingens*  
*studium fuit memorabilia queque litteris mandare.*  
 Et recte è silentio librorum veterum concludit,  
 hujusmodi prodigia ibi non commemorata pro  
 veris non esse habenda, quum & auctores om-  
 nium vetustissimi prodigia pariter atque somnia,  
 quotiescumque acciderunt, scriptis prodiderint;  
 à quibus & hanc consuetudinem ad mediæ anti-  
 quitatis auctores emanasse opinor. Qui ta-  
 men omnia credenda esse neutiquam volebant.  
 Quippe qui optime sciebant plurima fuisse con-  
 ficta. Id quod de quibusdam prodigiis à se  
 commemoratis agnoscit Livius. Sic enim ille<sup>2</sup>:  
*Prodigia eo anno* (Urb. Cond. DXXXVIII. Ante  
 Chr. CCXIV.) *multa nunciata sunt. quæ quo magis*  
*credebant simplices ac religiosi homines, eo etiam*  
*plura nunciabantur.* Ubi τὸ etiam delendum esse  
 tam è nostris quam ex aliis Codd. MSS. monui-  
 mus<sup>3</sup>. Nec tamen omnia pro prodigiis habenda  
 sunt quæ in veteribus auctoribus prodigiorum  
 similia esse videntur. Alioquin & ista Thucydi-  
 dis lib. II. c. 77. belli Peloponnesiaci minus esse  
 vera pronunciarer: Ἡδη γάρ οὐρανοῦ ὑλὴ τειφθεῖσαι  
 ἀνέμων περὶ αὐτὴν, διπλὰ ταυτομείταις πῦρ καὶ φλόγα  
 ἀπὸ αὐτῆς ἀνῆκε. Quæ quidem à Vitruvio ad ini-

1. L. v. c. 24. 2. Hist. lib. XXIV. c. X. Ed. nostræ. 3. In var.  
 Lefft.

tium capitinis 1. libri II. firmantur. Sic enim ille: *Homines vetere more, ut feræ, in silvis & speluncis & nemoribus nascebantur, ciboque agresti vescendo, vitam exigebant: Interea quodam in loco ab tempestatibus & ventis densæ crebritatibus arbores agitatæ, & inter se terentes ramos, ignem excitaverunt: & eo, flamma vehementi perterriti, qui circa eum locum fuerunt, sunt fugati.* Neque aliunde plane est quam à modestia, quod omnia quæ fecerit Beckettus laudanda esse pernegraverit noster Guilielmus. Et tamen humillime agnoscit<sup>1</sup>, *sua parvitati nequaquam concedi de tanti viri actibus temere judicare;* adeo ut tam Beckettum quam & ipsum regem culpandum esse censuerit. Hac morum suavitate, quum alii fere historici monastici sint acerbi, multorum amicitiam demeruit. *Quum vero animo esset à tumultibus urbanis alieno, secessumque amaret litterarium, intra coenobii parietes vitam agebat, totum se studiis pietatis litterarumque sacrarum & profanarum consecrans.* Multi autem erant qui à secessu litterario perducere studebant; quorum tamen monitionibus pro virili obstabat, tantumque absuit ut aulicos sibi conciliare vellet, ut nomen suum omnino tacendum esse duxerit. *Cautus igitur erat & in nomine proferendo, quotiescunque epistolas scribere necesse habebat.* Et tamen boni mores suadebant hisce occasionibus edere. Si isti hoc non postulassent, suum nomen

---

1. Pag. 185.

hac ipsa in historia non prodidisset. *Guilielmum* fuisse Patrono significavit, indicavitque se de Novoburgo Canonicum fuisse. Quodnam autem fuerit cognomen ex historia nostra non ediscimus. *Parvum* tamen sive *Petitum* fuisse docuerunt Lelandus aliquie. Itaque quum cognomen minus esset notum, *Neubrigensis* vulgo audiit à Prioratu in quo vixit. Neque alio titulo citant plerique. *Guilielmum* igitur *Neubrigensem* & nos appellavimus. Sed alii *Novoburgensem* sive *Neuburgensem* pro *Neubrigensi* reponendum esse contendunt. (in quibus & ipse numerandus est cl. Barlovius<sup>1</sup>, Episcopus nuper Lincolniensis.) *Neuburgensem* enim ecclesiam commemorat ipse auctor. Neque diffiteor. Malui tamen appellationem vulgarem retinere, ne pro novo auctore haberemus. Id quod etiam fecit Picardus. Quin & non defunt rationes quæ *Neubrigensem* etiam recte scribi suadeant. Quod enim nos *Burg* sive *Burrow*<sup>2</sup> appellamus in quibusdam plagiis vocatur *Brig* & *Berg*. Inde & oppidum de Newbury in agro nostro Bercheriensi potest

1. In notula quadam MS. ad initium Guilielmi Neubrigensis Heydelbergæ excusi. 2. Burrow is a City or Town, as Atleburrow, Peterburrow. And that is the same the Germans call Burg, as Strasburg. Which is sometime mistaken in pronouncing it for Berg, &c. Ita v. cl. Joannes Nordenus in libello rarissimo, (è quo excerpta aliquot egregia, nam ipsum opusculum nondum vidi, in hi dono dedit cl. Bagfordius) cui tit. A Preparative to *Speculum Britanniae* (cujus partes quædam lucem adspicerunt, reliquæ delitescunt) Londini 31. paginis (in 8vo.) excuso A. D. 1596.

etiam tam *Newbrig* sive *Newberg* vocari quam & *Newburg*. Vox idem valet quod & *Novus burgus*. Neque hujusmodi commutatio litterarum Græcis ipsis inusitata. Inde certe *bίργις* pro *βείργις* in Ptolemaei *Geographia*, Ed. Græc. Bas. 1533. (cujus exemplar penes me habeo cum Notis MSS. V. undiquaque doctissimi Henrici Jacobi è collegio Mertonensi) ut observavit Antiquarius eruditissimus Thomas Savillus, cuius notulas in Ptolemæum ad finem Præfationis <sup>1</sup> hujus exhibebo. Inde etiam *φαιωτίς* pro *φλιωτίς* habet Diodorus Siculus, quos quidem *φλιωσίς* appellat auctor multo antiquior Xenophon. Verum utraque lectio, tam nimirum *φλιωπός* quam & *φλιάστος*, recte se habet. Analogiaæ enim Grammaticæ consentaneum est ut à *φλιάς*, *φλιώντος*, *φλιωπός* tam commode vocentur quam etiam *φλιάστος*. Quod si vocem apud Diodorum corruptam esse existimes, me plane dissentientem non habebis, modo adstipulentur Codices MSS. Apud Pollucem *ἱζάνη* pro *ἱζάλη*, vel *ἱστάλη*, quæ & ipsa depravatio est vocis *ἱξαλῆ*. Quum vero apud eundem Bacchi scutum *ἥρας* nominetur, non est quod suspiceris *ἥρες* reponendum esse. Scriptura <sup>2</sup> enim multis locis confirmatur. Et quidem appellatio indita à similitudine *ἥρας*. Ecce Pollucis verba <sup>3</sup>: ‘*Η Σατυρικὴ ἔθης τελεῖς, αἴγη, λέ γε ιζάνης ἐνάλγη, η τελεῖς*’.

1. Vide Num. 1. 2. Vide *Sis. If. Casaub. de Satyrica Poësi*, p. 158. 3. C. xviii.

καὶ περὶ παρδαλίων ὑφασμάτων. οὐ τὸ θύραιον τὸ Διονυσιακόν. Et tamen primo intuitu fateberis esse errorem apud Themistii Orationes à Pantino editas ubi τὰς κάπηλας pro τὰς βάπτηλας (quae notissima est appellatio unius è Fabulis Eupolidis) habemus. Male etiam σνεπλησε pro ενεπλησε (non, cum Marmorum Oxoniensium <sup>1</sup> Editoribus, αναπλησε) in lapide quodam perverteri Galeriæ Bodleianæ. Recte autem ενοπίδι (non, ut iidem Editores <sup>2</sup>, ενοπολίδι) in alio ejusdem Galeriæ lapide. Rectius item in aliis ejusdem Galeriæ insignissimæ lapidibus quam nobis exhibuerunt Editores, utcunque doctissimi. Unum pro multis sufficiet exemplum. En igitur :

TREBELLIA. C. L. TERTIA  
SIBI ET  
SILIAE. L. ET. C. L. FELICIAE DELICIO  
LIBERTABVSQVE SVIS. ITA NE. QVI VBI  
EGO CONQVIESCO <sup>3</sup> COMVR ATAVI CINERES  
SVAS PONAT <sup>4</sup> QVAE ADVERSVS FECERIT <sup>5</sup> VIRGINBV<sup>S</sup>  
DAMNAS ESTOD HS  HMHNS.

Aliter Editores, nempe <sup>6</sup> :

TREBELLIA IL TERTIA

SIBI ET

SILIAE : . . . . FELICIAE DELICIO

LIBERTABVSQVE . . . . QVI VBI

EGO CONQVIESCO CVM VRNA ATAVI CINERES

---

1. N. VII. 2. N. XX. 3. Sic. 4. An pro QVI? Eo modo quo & QVI pro QVAE in Inscriptione apud Montfaucon in Diar. It. p. 24. 5. Sic. 6. Vide n. LVII.

SVAS PONAT QVAE ADVERSVS FECERIT . . . .  
DAMNA SISIOD. HS. H. M. H. N. S.

Atque hanc Inscriptionem eo lubentius hac occasione in medium protuli, quod antiquissimam, dignissimamque quæ ingenium tuum exerceat, plane esse existimem. Sed hæc forte leviora sunt quam ut de iisdem fusius differamus. Sane de cognomine Historici nostri tantum abest ut sim follicitus, ut in eo non sim pugnaturus, quo minus, utrum velis, eligas.

*Neque aliter evincentur è detectione errorum Galfridi Galfridus tamen in omnibus non rejicendus.*

§. VII. At dum hæc loquimur de Guilielmi nostri modestia, videor mihi audire aliquos effusientes, idcirco hæc falsa esse, quia Galfridi Modestiam in numethensis auctoritatem labefactare tentavit.

Perinde ac si quicunque Galfridi Historiam non defendit ac tuetur pro homine immodesto illico fit habendus. Alii modestiam potius auctoris nostri è detectione errorum Galfridi collegrent. Sane pudici est mendacia vitare. Contra, mendacia laudare est plane hominis vafri, fraudulenti atque improbi. Sapiens erat noster. Neque igitur laudibus efferendos esse censebat fautores fabularum. Imo & nominis Britannici amantissimus erat. Tantum abest ut Humphredum Lhuydum, virum alioquin candidum ac pereruditum, probem, qui inter Britannicæ gloriæ obtrectatores nostrum numeraverit, indignumque eo nomine qui lucem videret palam prædicaverit<sup>1</sup>. Tamen non dissimulandum est, plura

1. Fragm. Britan. Descript. f. 73. b.

in Galfrido esse à veritate minime aliena, ut cunque tenebris obducta, uti etiam in Aluredo Beverlacensi quem deflorabat sive expilabat<sup>1</sup> Galfridus. At neque Aluredus neque Galfridus mendacia in operibus nomina sua ferentibus ipsi fingebant. Ea potius attribuenda Scriptori Britannico, è quo quæ scriptis prodiderunt in linguam Latinam erant versa. Et quidem ipse Auctor Britannicus nunc exstat in Bibliotheca Collegii Jesu Oxoniæ. longe auctior scilicet Aluredo & Galfrido. Utinam quinpiam linguæ Britannicæ studiosus ac peritus in lucem publicam edat. Nam plurima inibi habentur lectu & scitu dignissima. Neque dubito quin & Auctor Britannicus ex aliis Antiquitatis laciniis pleraque excerpserit. Adeo ut neque ipsi profus adscribendæ sint nugæ illæ Milesiæ fabulæque aniles quas passim interseruit & in medium protulit. Ejusmodi fabulæ in aliis itidem occurunt scriptoribus vetustissimis. ne quidem ipso Livio Patavino (Historicorum Latinorum facile principe) excepto, qui temporum priscorum Historiam è monumentis nullius quasi fidei colligendam atque contexendam esse sensit. Et hoc in ipso historiæ suæ limine monuit. Neque mirum. Primis enim ætatibus omnia pene memoriae potius quam scriptis mandabant. Atque inde factum ut Bardi etiam dogmata sua litteris tradere nefas esse duxerint. Neque barbaros

1. Vide Præfat. nostram Aluredo Beverlacensi præfixam, §. 7.

illos,

illos, quorum mentio apud Xenophontem, qui de Cyro carmina panxerunt publiceque per oppida atque vicos cecinerunt, alias à Bardis vera fuisse existimârim. Φῶνας Ἰ ὁ Κύρος λέγεται ἡ ἀδετημένη ἐπὶ τῷ τοῦ Βαρβάρων εἶδος μὲν καλλιστός, Φυχίων Ἰ φιλανθρωπίας καὶ φιλομαθεσίας καὶ φιλοπομότητος, ὡσε πάντα μὲν πάντων ἀνατλεῖσθαι, πάντας Ἰ κίνδυνον ταρπεῖσθαι οὐκέπεινοντας ἐνεκα<sup>1</sup>. Adeo ut mirari non debeamus, tot etiam apud Xenophon tem à veritate abhorrere, quippe qui plura quæ nunquam fecerit Cyrus retulerit. Nec quidem ipse ea quæ de Cyri morte narravit vera esse crediderim, quum historiæ apud Justinum, Trogi Epitomatorem, nequaquam sint consenteana. Bardis nimirum ipsis multa accepta retulit, quibus plane simillimi erant Bardi etiam Britannici. Populis enim orientalibus eruditio qualiscunque apud antecessores nostros etiam vetustissimos est tribuenda. Namque Britanniam jam antiquitus ipsis fuisse notam exploratissimum habemus. Britannos memorat ipse Herodotus, licet alio nomine sit usus. Πέτι γὰρ δὴ (inquit<sup>2</sup>) Διὸς πάντος τῆς Εὐρώπης ὁ Ἰσπος, αρξάμενος τὸν Κελτῶν, οἱ ἔχαστοι τοὺς ηλίους δυσμέων μὲν Κιώντας οἰκέσθαι τὴν Εὐρώπην. Cynetas Cantii nostri incolas fuisse puto, nisi potius pro incolis totius insulæ sint accipiendi, perinde ac si tota insula hisce primis temporibus Cynetii nomine insigniretur. Quum vero Bardi memoriæ tantopere indulge-

<sup>1</sup> Xenoph. de Cyri Inst. p. 3. Ed. Franc. M.D.XCVI. <sup>2</sup> L. IV. c. XLIX. rent,

rent, neque scriptis vel dogmata vel etiam res gestas mandarent, neutquam quidem est mirandum tamdiu ipsos quidem litteras ignorasse Britones, eas primum inveniente Nemnio, vel potius Nennio, quodam, ut è Codice MS. vetustissimo <sup>1</sup> colligo; in quo & hanc causam assignatam video, nempe quod ignorantiam vituperaret Scholasticus quidam Saxonici generis. Hisce itaque ita se habentibus, nemo crimini dabit, quod tam multa veritati minime confona in Auctorem Britannicum irrepserint. Nedum culpabit seu Aluredum seu Galfridum qui ejusdem essent interpretes. Recte tamen criminator est Guilielmus noster, qui ipsum Galfridum mendacia cudisse existimaverat. Verum nostrum non est apologiam pro Galfrido texere. Hoc jam olim fecerunt eruditi, in quibus est auctor numerandus fragmenti egregii quod in Collectaneis Smithianis penes me adseratur. Hoc ad calcem Præfationis <sup>2</sup> subjiciam.

§. VIII. A Galfrido ad Codicem Guilielmi nostri Chronicæ regrediamur. E quo & titulum ad initium cuiusque libri mutavimus. Quum enim à Piccardo *Guillelmi Neubrigensis de rebus Anglicis liber primus*, deinde *secundus*, &c. excuderetur, nos expliciunt *capitula*. *Incepit liber primus*, & sic deinceps, substituimus.

*Titulus ad initium cujusque libri male se habet apud Piccardum, quem proinde auctoritate Codicis nostri mutavimus, è quo & his edidimus, ut tam his quam iis denotet.*

1. Vide Alphabetum Neinnii, vel Nennii, hujus ad calcem Præfationis nostræ num. II. 2. Vide num. III.

Nam

Nam & ita proculdubio ipse auctor. Haud ali-  
ter enim in aliis fere omnibus Codicibus. Ne-  
que Proœmium operis pro parte primi libri  
habemus, secus atque Picardus in hoc plane à  
primo etiam editore dissentiens. Atque hīc  
quoque Codicis MS. auctoritate nitimur. Ex  
eadem similiter auctoritate est, quod nonnun-  
quam *hiis* pro *his* à nobis sit editum. Aliquando  
nimirum ambigua est significatio. ita scilicet  
ut tam pro *his* quam pro *iis* accipiatur. Hinc  
factum ut in §. 16. Ciceronis Orationis, quæ  
vulgo *Divinatio* dicitur, *his* pro *iis* ediderit Lam-  
binus, è Codicibus suis, quum alii Codices *iis*  
plane haberent. Nullus tamen dubito quin dis-  
crepantia ex *hiis* orta sit. Sed ecce verba : *Mea*  
*fuit semper hæc in hac re voluntas, & sententia,*  
*quemvis ut hoc mallem de iis, qui eſſent idonei, susci-*  
*pere, quam me: me ut mallem, quam neminem.* Ali-  
ter Lambinus, viz. *Mea fuit semper in hac re vo-*  
*luntas, & sententia, quemvis ut hoc mallem, de his*  
*qui eſſent &c.* Alibi item *hiis* in Codd. MSS.  
Ciceronis, ut tam *his* quam *iis* denotet. Verum  
hæc forsitan clarius constabunt ex Editione no-  
stra Ciceronis operum jam prelo parata.

Alibi quoque caute ſe-  
geſſit Guilielmus in re  
orthographicā. Quales ty-  
rannorum fuerint num-  
mi quos commemorat  
incertum. Quædam de  
ædificiis veterum. Cu-  
neus apud Newark.

§. IX. Aliis similiter in locis perquam  
erat studiosus Guilielmus eas formas  
in ſcribendo ſequendi, quæ eo ſeculo  
quo vixit in uſu fuerunt. Hanc ob-  
cauſam *Tile* pro *Thule* pag. 10. uſur-  
pavit. Nos tamen *Thule* retinuimus.

Neque

Neque est quod inde quispiam putet, linguæ Græcæ expertem fuisse. Hanc enim probe cal-luisse censeo. Et quidem pronunciationi plane est adscribendum. Eodem modo scripserunt alii mediæ ætatis Historici, ne quidem Joanne excepto Forduno, qui omnigenos qui de Scotia egerant auctores pervolutâsse videtur. Similiter & *oida* pro *oda* scripserunt aliquot qui linguæ Græcæ affectabant peritiam. Imo eo modo pronunciabant multi, ut ipsi itidem eandem linguam callere viderentur. Inde *Cida* in quibusdam Codicibus ortum fuisse rectissime censemebat Gevartius<sup>1</sup>. Pars nimirum litteræ *O* vel injuria temporis evanescebat, vel certe adeo tenuis erat litteræ ductus ut aciem fugeret. Idem dicendum quoque est de *Lecduno* pro *Leoduno* in Codicibus Guilielmi nostri<sup>2</sup> quibus usi sunt Editores priores. Sed his omissis, nunc demum ea consideremus, quæ de nummis regnante Stephano percudendis scripsit Guilielmus. Hanc scilicet in sententiam<sup>3</sup>: “Castella “quippe per singulas provincias studio partium “crebra surrexerant, erantque in Anglia quo-“dammodo tot Reges, vel potius tyranni, quot “Domini castellorum, habentes singuli percus-“suram proprii nummismatis, & potestatem “subditis, regio more, dicendi juris.” Qua-les fuerint hi nummi mihi nondum est ex-

1. Papin. Lecht. ad V. Sylv. cap. III. 2. Vide p. 124. Ed. nostræ.

3. Pag. 75.

ploratum. Neque quales fuerint sciri posse videtur. Ni fallor, ejusmodi nummi omnes penitus evanuerunt subactis tandem tyrannis, aliiisque publicæ pacis perturbatoribus. Nempe discedebant, ad exemplum veterum, *οἱ δέκαπλον τὸ ἀδόκιμον νόμισμα*, inquit auctor Etymologici Magni<sup>1</sup>, quem Nicam fuisse credunt erudit<sup>2</sup>. Adeo ut mirum non sit, nullos eorum in scri niis eruditorum nunc dierum comparere. Nam non est cur suspiceris, eosdem fuisse *blanchas* sive *blancheas*, monetæ scilicet minutioris argenteæ, vel argento & ære mixtae, speciem, de quibus passim in chartis antiquis. Et quidem *blanchas* sive *blancheas* facillime reperias in scri niis doctorum. Imo ipse inter cimelia antiqua habeo. Scias autem velim, hanc speciem monetæ prohibitam fuisse regnante Henrico VI. *Albos* appellabant alii. A colore scilicet. Neque quidem alii fere erant istiusmodi nummi atque *άσπροι* sive *δηνάριοι λαθροὶ* Græco-barbari. Neque re vera est quod suspicio alicui suboriatur inter illos esse numerandos propter quos tot monetarii poenas dabant regnante Henrico I. De qua re hoc modo Chronicon Saxonicum sub anno M.C.XXV. On þis gær yende ye king Henri toþoren Eriyter merre of Normandi to Engla lande. Þ bebead þ man ycolde beniman ealla þa minsteƿe þe pƿeron on Engle-lande heora liman. Þ pær heƿe elcer ƿiht hand. Þ heora ƿtanen beneðan. Þ

1. P. 267. Ed. Sylb. voc. *Διακίνηται*. 2. Vide cl. Galei Præf. ad Opuscula Myth. Eth. & Phys. edit. Cant. 1671. 8vo.

pær fop re man þe hafðe an pund he ne mihte cýrten ænne peni at anne majket. And re býcop Roger of Særesbýrig rende oþer eall Engla lande ȝ heheat hi calle þ hi scolden cumen to Þin-ceaþþe to Episcop meþre. Ða hi þidep coman þa nam man an ȝ an. ȝ benam ælc þonne riht hand. ȝ þa ȝtaner beneðan. Eall þis pær gedon pridinnon þa tƿelf-riht. ȝ þ pær eall mid micel rihte. fopði þ hi hafðen fopdon eall þ land mid hepe miclele falso þ hi ealle 1 a-bohton. i. e. *Hoc anno, misit Rex Henricus ante Christi festum de Normannia in Anglorum terram, & jussit omnes monetarios qui erant in Anglia privari membris, scilicet quemque dextra manu & testiculis; quod factum est quoniam qui habuit libram non potuit ullam rem mercari uno istius denario in quovis foro. Tunc Rogerus Episcopus de Særesbyrig misit per totam Angliam, & jussit eos omnes interesse Wintoniae ad Christi festum. Cum eo pervenissent, sevocati fuerunt sigillatim, & praecisa erat cuique dextra manus, ac testiculi. Totum hoc factum est intra duodecim [festi Natalium] dies, & quidem optimo jure, quippe damnum maximum intulissent toti genti tantam vim metalli vitiosi & coëmendo. Sed qualescumque demum fuerint numimi illi à Guilielmo nostro memorati, nullus dubito quin nomina oppidorum ubi erant percussi præstulerint. Non secus atque in aliis nostris nummis antiquis fiebat. Nec quidem dubito quin & formas nummorum vere regiorum referrent,*

1. Rectius, ex lege Canuti de moneta, apophyton. 2. Potius, fabricando.

monetariorumque itidem nominibus essent signati. Eum in finem ut populus facilius deciperetur. Nam hæc consuetudo nomina monetariorum adponendi admodum erat antiqua. Emanavit scilicet ab ipsis Romanis, in quorum multis nummis A. A. A. F. F. i. e. *Auro argento ære flando feriendo*, videmus. Eadem notæ & in lapidibus occurrunt. Sciendum vero, tam lapides istos quam & nummos ortum suum sumpsisse à triumviris monetalibus. Sed inquies nummos regios non sine summa difficultate adulterari potuisse. Verum res aliter se habuit. Hisce enim diebus nummi ipsi regii admodum erant inelegantes. Proinde nulla arte ad adulterandos opus fuit. Effigies in iisdem si spectemus, necesse est agnoscamus regibus ac principibus quorum nomina ferunt toto cœlo esse dissimiles. Biceps erat (vel saltem οὐνεζία, sive potius οὐνερός, sic enim apud Aristotelem 'est legendum, vel οὐνελασμῶ, affectus) Richardus primus si fides nummo apud Speedum. Stipes vero Guilielinus *Conquestor*, ad res agendas ineptus, nulliusque formæ si numimum rarissimum penes amicum nostrum Thomam Rawlinsonum, armigerum, antiqua virum doctrina & fide, sequamur. In quo nummo & ipsum σκῆπτρον, quod dextra tenet, πλακὴ plane est, & βακτηρίας veterum reabſe referre videtur. Et tamen ex eodem ipsius dissolutos & perditos mores facil-

lime quis colligeret. Deformis enim facies, rarusque in capite & in barba (quæ tamen pro more Normannorum sœpissime, ne promissa esset, tondebatur<sup>1</sup>) pilus, quales fere lascivi sunt, non tantum avarum tyrannumque fuisse probant, sed & mulierosum, & crapulæ stupri-que plenum, & in lusibus amplexibusque puel-larum pernoctare solitum. Idem similiter de nummis Guilielmi Rifi, qui & ipse *clerum odio habens*<sup>2</sup> ob crudelitatem & sacrilegia (nam multa sicut Pater ex fani religiosissimis, quorum aliquammulta nudavit plane ac spoliavit<sup>3</sup>, per scelus, præfiscine dixerim, & latrocinium abs-

1. Id quod etiam manifestissimum est è picturis aliquibus vetustissimis. Talis illa pictura in fenestris de Tainworth quam edit cl. Dugdalius, in agri Warwicensis antiquitatibus, p. 823.

2. Vide fol. 38. a. Codicis præstantissimi ac perveteris in Bibliotheca Collegii Orielensis Oxonii in membranis scripti, Regumque nostrorum Leges ac Statuta complectentis; in quo & multa ad eorum vitas pertinentia. 3. William Rous te secunde sonne to Willm Conquerour was crowned at Westmester

## xx

after his fadir the yer of our lord M. lxxi. viii. Thys Kyng made the Neweforest [ampliavit duntaxat jam antea à Patre factam] in the South contre by syde the Isle of Wyȝt, wher ther were befor mony churches and parches. In the whiche forest he was smyte with a brode hoked arowe at his tryste [f. bryste] at a hontyng that he made with his knyȝt Sr. Water Tyrel on wetyng to hym, wher of the kyng dyed. . . . . This Kyng dede gret grevaunce to holy chirch, and hilde in hys hands the Reveneux of dyvers Bisshop ryches and abbeys. Hæc è Codice MS. steminata & res gestas regum Angliae à Guiliemo Conquestore usque ad Henricum VI. continente (auctore Roberto Cole Canonico Lanthoniæ juxta Gloucestriam anno M.CCCC.LV.) penes amicum egregium Richardum Furney, A. M.

tulerat)

tulerat ) gravi diurnaque flagravit invidia, dicendum. Neque magis elegantes erant (paucissimos si demas) nummi Anglo-Saxonici & Anglo-Danici. Hoc manifestissimum esse opinor è Dissertatione Epistolari D. Andreæ Fountaine, Equitis aurati, clarissimi quidem veterum nummorum possessoris, pariter atque illorum interpretis scientissimi, una cum celeberrimi Hickeſſi Thesauro Linguarum Septentrionalium in lucem publicam edita ; in qua Dissertatione deſiderari video nummum perquam rarum Haroldi regis (qui Edvardo Confessori ſuccedidit) penes virum doctissimum Joannem Bridges, armigerum, cui perquam humane dono dederat prænobilis Dominus D<sup>ns</sup>. Erasmus Norwich, de Brampton in agro Northamptoniensi, Baronetus, cujus in hortis ſub muro quodam antiquo forte fortuna repertus erat. Nummi hujus in parte obversa hanc epigraphen, cum Haroldi ~~æ~~CVN~~U~~NY, video, HAROLD REEX, in parte vero aversa PVTHERING ON [i. e. *in fine de*] EOX (*ceter.*) Ita nimirum ut Exoniæ, non, ut alii forſitan, Oxoniæ, percussus fuerit, Putheringque eſſet monetarius, vel potius *cunei* custos ac præfectus. Et quidem re vera Exoniæ fuifſe percusſum probat nummus quidam, quem ab eodem v. doctiſſ. Joanne Bridges mutuo acceperam, cum AETHELSTAN REX à parte antica, & LBERTEE MO EOX, i. e. Elbertee [ut L idem valeat

leat quod <sup>1</sup> EL ] *monetarius Eoxcester*, à parte postica. Non me fugit hunc nummum edidisse v. clarissimum D. Andream Fountaine, qui tam in eo à nobis dissentit quod **ABERTEE MONETA** (*vel monetarius*) *de eoferwic, hodie York*, legendum esse monuerit, perinde ac si duplex crucis forma mox post eo conspiceretur, quum una sit tantummodo, aliaque figura sit plane littera x, eodemque modo expressa quo & eam exprimi videmus in parte nummi obversa. Verum illud neutquam prætereundum, p in numero quem diximus Haroldi idem *forsitan* valere quod W. Quod si concedas, *Puthering* idem re vera erit quod *Wuthering* sive *Wythering*. Et quidem multi sunt nummi antiqui in quibus eadem hujus litteræ occurrit forma, non alia nimirum ab Anglo-Saxonica. Haud aliter atque apud Romanos B sæpiissime idem valebat quod V, ut illis exploratissimum est qui in monumentis vetustis versantur. Inde certe in hac Inscriptione apud Fabrettum <sup>2</sup>,

A G A T H E M E R

C O I V G I B E N E

B I B E N T I Q V E VI

X I T A N N XXXII D XXVIII

*bibenti* nihil aliud significat quam *viventi*, quamvis correctio immediate sequens VIXIT dubium relinquere videatur, an de bibace, an de sobrie

1. Ejusmodi exempla in iis Æthelstani numinis habemus, in quibus **ÆTHLSTAN** pro **ÆTHELSTAN**. 2. Inscr. p. 546.

& parce vitam agente intelligi debeat. Inde & in sacro quodam fragmento mihi dato ab amico egregio Thoma Rawlinsono, *ipse inuocauit me vel bit*, ut lectori liqueat *u* tam *v* quam & *b* denotare. Male proinde & Edd. illæ quæ apud Justinum *Vergamum* pro *Bergomum* habent. Inscriptiones enim vett. apud Grut. <sup>1</sup> CVRAT. REIP. BERGOM. & <sup>2</sup> BERGOMI PATRONO. Adstipulantur quoque Tabulæ Peutingerianæ. Sic & nostrates Feuerer <sup>3</sup> pro Feuerer olim vocabant, perinde ac si nunc dierum Feuryary pro February diceremus. Ad exemplum scribarum Græcorum, qui & ipsi φεύραινον non φεύραπον

1. P. CCCXCII. 2. P. CCCXCVI. 3. Nam hunc in modum ad finem rarissimi libelli impressi (duabusque schedis in folio, quod vocant, comprehensi) cui tit. *The morale prouerbes of Cristyne*, penes Thomam Rawlinsonum, v. cl.

*Explicit.*

Of these saynges Cristyne was auteuress  
Whiche in makyng hadde suche Intelligence  
That therof she was mireur and maistresse  
Hire werkes testifie therxperience  
In frensh languaige was written this sentence  
And thus Englised dooth hit rehers  
Antoin Widenyille therl Ryuers

Go thou litil quayer / and recomaund me  
Unto the good grace / of my special lorde  
Therle Ryueris. for I haue enprynted the  
At his comandement. folowing eury worde  
His coppe / as his secretarie can recorde  
At Westmestre. of feuerer the xx daye  
And of kyng Edward the xvii. yere braye

Enprinted by Caxton  
In feuerer the colde season.

mensem

menseri hunc appellabant. Sic enim titulus Martyrii S. Polycarpi se habet in MS. vetustissimo Barocciano: Μηνὶ τῷ αὐτῷ, ἦν: Μαρτύριον Φάγισ πολυκάρπου. Πτισκόπες Σμύρνης τὸ Ασιας. ἀεὶ ἐπὶ αἱ καλάνδων φερόμενον. Παιδεῖαι etiam in Cod. quodam Græco reperi pro παιδεῖαι. Quin & addi potest veteres voratrum à vorando, quod nos *Barathrum*, appellasse, ut è Glossarii veteris Latini calamo exarati penes me auctore anonymo colligo, è quo & illud disco *vacilla* pro *bacilla* antiquitus fuisse pronunciatum. Sic enim ille: *Bacilla dicebantur vascula apta ad rotandas pruinias vel carbones, & dicuntur bacilla quasi vectilia (vel vacilla) à veo.* Quid quod & ORVIS pro ORBIS in nummo aureo Theodosii Magni apud Spanhemium habemus, & *Juva* pro *Juba*, *Favusque* pro *Fabius*, in Cod. MS. Galeano Joannis Forduni Scotichronici<sup>1</sup>? Neque illud prætermittendum esse arbitror, veteres fortasse sicut scriberabant etiam ita locutos fuisse<sup>2</sup>. Adeo ut nova plane methodo de pronunciatione sit scribendum, si opus id genus aliquis aggressus fuerit. Atque hæc haec tenus. Jam ad institutum redeamus. *Wythering* familia erat antiqua, postea ab oppido quod possidebant *Witherington* appellata. E qua familia & heros ille celebrissimus oriundus, de quo in Cantilena celebratissima (à prœlio insigni quod in saltu Chieviensi accidit) vulgo vocata *Chisbury-chase* hisce verbis:

1. L. II. c. 17. & L. IV. c. 2. 2. V. Quintiliani Inst. I. I. c. 3.

Then steyt a gallant Squire forth,  
Witherington was his name,  
Who said, he wold not have it told  
to Henry our King, for shame,

That e'z my Captain fought on foot,  
and I stood looking on ;  
You be two Earls, said Witherington,  
and I a Squire alone.

I'll do the best that do I may,  
while I have pow'r to stand,  
While I have pow'r to weild my Sword  
I'll fight with heart and hand.

Deinde,

For Witherington needs must I wail,  
as one in doleful dumps ;  
For when his legs were smitten off,  
he fought upon his stumps.

In alia Cantilena de eodem proelio, sensu fere  
eadem sed verbis admodum diversa, Wythar-  
ryngton & Wetharryngton vocatur, ut ex ipsa  
Cantilena è Collectaneis nostris MSS. jam tan-  
dem ad calcem Præfationis hujus in lucem pro-  
lata <sup>1</sup> tibi manifeste constabit. Nonnunquam  
Guidryngton scribebant. Hunc enim in modum  
Inscriptio vetusta in Ecclesia de Appleton prope  
Abbingtoniam in agro Bercheriensi :

<sup>2</sup> Here lyeth John Guidryngton gentylman which  
decessid the last day

---

1. Vide num. iv. 2. In sex lineas distinximus, quin tres  
tantummodo exhibeat monumentum.

of Decembris: an<sup>o</sup> dñi MCCCCXVII. of yr.  
 charite prey for hys soule and  
 for dorathie his wyfe which after his dethe toke re-  
 lygyon in the monastary of Syon

Verum enimvero hic dicet non nemo, *Quam-  
 obrem illud forsitan (mox post “in nummo quem  
 “diximus Haroldi idem”) in superioribus inseruisti?*  
*Nonne planum est è nummis Guilielmi Conquestoris ævo  
 illo quo percussus est nummus noster p non aliud fu-  
 ìsse à w? In illis enim PILLEM (sive PILLEM) REX.  
 quo modo & in nummis Guilielmi Rufi, ejusdem filii.  
 Sed lentè quæso. Ni fallor, tunc Pillem non  
 Willlem pronunciarunt. Neque mirum hoc  
 videbitur, si consideretur hodie etiam nos Pilly  
 pro Willly in vulgari sermone efferre. Haud  
 alio scilicet nomine Willam compendiariò vo-  
 camus. Quo minus negem formam hancce (p)  
 in ejusmodi cerni nummis obstat Thesaurus  
 Rawlinsonianus. Imo Speedus ipse exhibuit.  
 Clarius itidem patebit si opus de nummis Post-  
 Normannicis in lucem emiserit Amicus doctissimus Dns. Andreas Fountaine. quod ut tandem  
 faciat det Deus. Ceterum de nummo Bridge-  
 siano rectius judicabis ex ejusdem Ecclypo, quod  
 proinde viri clarissimi qui possidet sumptibus  
 atque cura sculptum subjicere non gravabor<sup>1</sup>.  
 idque etiam ea potissimum de cauſa, quod inde  
 aliquantulum constabit quanta fuerit Anglo-  
 Saxonum & Anglo-Danorum barbaries, qui ne*

---

1. Vide ad calcem Praefationis, num. v.

recto & naturali ordine litteras in ejusmodi nummis collocare quiverint. Atque hoc quoque similiter dicendum est de Nummis aliquam multis post Normannorum ingressum. Adeo ut hac occasione non possim non revocare in mentem inscriptiones illas vetustissimas, perplexis ductibus, & ordine litterarum retrogrado, de quibus Pausanias hunc in modum<sup>1</sup>: τῶν<sup>2</sup> δ' ἡπὶ τῇ λάρνακι [Ἐκ Κυψέλης] ὑπηρεμάτων ἐπει τοῖς πλείστοις χειράρχοις γεγενημένα. Καὶ τὰ μὲν ἐς εὐθὺν αὐτῶν ἔχει, χήματα ἃ ἄλλα τὸ<sup>3</sup> γραμμάτων, Βερεφηδὸν καλλών "Ελλήνες. τὸ δὲ ἐσὶ τούνδε. Ἀπὸ οὖτος οὐ περιττός ἡπιστρέφει τὸ ἐπών τὸ δεύτερον, ὥστε τὸν Διέσυλλον δρόμῳ. γεγενημένα ἃ ἡπὶ τῇ λάρνακι ἢ ἄλλας τὰ ὑπηρεμάτων ἐλιγμὸς συμβαλλέαδην χαλεπός. Quæ ut minus obscura videantur, operæ pretium erit Sylburgii cum explicationem tum & notam subsequentem legere: "Inscriptiones quæ in arca "[Cypseli] visuntur, pleræque priscis exaratæ sunt litteris. Earumque litterarum aliæ in rectum tendunt; alias earundem figuræ Græci "Βερεφηδὸν (à boum arantium conversione) appellant. id est hujusmodi. postquam exaratus est versus unus, versus alter, à fine præcedentis, ducitur ordine converso, perinde ut sit in di-

---

1. In Eliacorum priore, sive libro quinto, p. 320. Ed. Hanoviæ M.DC.XVIII. typis Wechelianis. 2. Periphrastica est structura, (inquit Sylburgius) & post γεγενημένα subaudiendum ἔσται. Simplicior structura est, τῶν ἐπὶ τῇ λάρνακι ἐπηρεματών τὰ πλείστα χειράρχοις γεγενημένα. 3. Distinctione (inquit Sylburgius) post γεγενημάτων sublata, syntaxis & sensus erit planior.

“auli (*hoc est, iterati stadii*) cursu. Sunt in ea-  
 “dem arca inscriptiones aliis etiam conjectu-  
 “difficilibus gyris exaratæ. *Significat igitur Pau-*  
*“sania, in posteriore inscriptionum genere ductus*  
*“esse tam intricatis & perplexis gyris, ut nec legi nec*  
*“intelligi facile queant. In altero autem inscriptio-*  
*“nis genere prioris versus litteras ordine Græcis,*  
*“Latinis, & aliis gentibus usitato exaratas esse :*  
*“posterioris verò litteras exaratas esse more Hebraï-*  
*“co : id est, ordine retrogrado, à dextra in sinistram*  
*“ducto. Ejus ordinis exemplum proponere lubet in*  
*“sequentibus duobus ex argumento confictis versibus :*

“ΤΗΝ ΤΗΙΔΕ ΚΕΔΡΟΥ ΛΑΡΝΑΚΑ  
 ”ΣΩΝΕΤ ΝΕΚΗΘ ΤΟΛΕΥΤΚ ΟΤ“

Sed his omisis, quid demum de iis nummis judicabimus, qui Principes referunt cum larvis? Certe simul atque adspicies proculdubio & illos etiam esse propter inelegantiam damnandos arbitaberis, quippe qui neque litteras neque principum corpora prout decebat repræsentant. Adeo ut tum ora tum & facies operculis rectissime obtegantur, ne scilicet deformes esse videantur principes pulcherrimi atque ornatissimi ; quæ quidem opercula *Φορεῖσ* veterum nonnunquam respondebant. Ceterum quantumvis nummi ob elegantiam nequaquam sint laudandi, Picturæ tamen horum temporum satis sunt elegantes, licet forsitan à veritate abludant minusque sint illis similes quos præ oculis habebant pictores. Quam ob caussam neque illam Isidori  
 imaginem

imaginem ad initium libelli *de natura hominis* in  
 Muséo Ashmoliano elegantissime depictam ipsi  
 Isidoro similem esse existimo. Quin & ipsa  
 quoque ædificia temporibus hisce de quibus agi-  
 mus venusta erant, & in quibus species grata  
 & elegans cernebatur. Hoc de Divis & Scire-  
 burna, quæ castella *splendidissima* appellat, testa-  
 tur Guilielmus noster. Tale & castellum illud  
 Oxoniense cuius rudera tam sæpe in peram-  
 bulationibus mirati sumus, quorum conspectum,  
 tam antiquum quam & recentiorem, exhibebi-  
 mus<sup>1</sup>. Verum hæc ædificia non tantum elegan-  
 tia sua clara erant, sed & munitionibus. Adeo  
 ut si murorum turriumque & portarum ratio-  
 nem habeamus, fatendum sit ad hostium impetus  
 perpetuo repellendos excogitata hujusmodi fu-  
 isse ædificia. Nimirum ipsos Romanos imitaban-  
 tur auctores, qui crassitudinem murorum ita fa-  
 ciendam censuerunt, uti armati homines, supra  
 obviam venientes, alius alium sine impeditio-  
 ne præterire possent. Id quod de ipsis testatur Vi-  
 truvius. Cujus verba plures firmant reliquiæ,  
 præcipue ruinæ palatii vetustissimi, instar Baby-  
 lonici muri cocto latere facti, Treveri conspe-  
 ctæ. Ad quod palatum referendi forsitan num-  
 mi penes me Constantini Junioris nobilis Cæ-  
 faris cum PROVIDENTIAE CAESS circa muros ali-  
 quot, quos Castra Prætoria vocant Occo aliique;  
 quales non paucos, una cum aliorum vi ingenti,

---

1. Vide ad finem Præfationis, num. VI.

Silcestriæ (Segontiacorum in agro Hantonensi,  
non Attrebatorum in agro Bercheriensi ut vo-  
luit Humphredus Lhuydus<sup>1</sup>, civitatis, Vindomis  
in Antonini Itinere Britanniarum vocatæ) eru-  
tos non ita pridem vidimus, quos omnes *Onio-*  
*nii denarios* sive *Dinon's Pennies*, &, *Onionii*  
*pecuniam* sive *Dinon's Money* vulgo appellant;  
quem quidem Onionium gigantem fuisse, &  
hanc urbem incoluisse perhibent. At egomet  
ipse *Onion* vocem esse corruptam pro *Tinine*  
sive *Inine* existimo, ut sit compendium Constan-  
tini sive *Constantine*; eo modo quo & *Antony* pro  
*Antony*, *Mun* pro *Edmund* dicimus, ut sexcenta  
id genus exempla præteream. Certe Treveri  
nummos antedictos Constantini Junioris penes  
nos percussos fuisse ostendunt litteræ PTR ad  
infimam nummorum partem positæ. Neque a-  
lio (ut conjectura assequor) referendus num-  
mus ille æneus penes me Theodosii magni cum  
TRP (id est, *Treveris pecunia*, vel, voce *pecunia*  
subintellecta, *Treveri percussa*) ad imum partis  
aversæ, à qua parte & Victoriolæ imaginem  
spectamus. Neque aliud denotant PTR in num-  
mis Magnentii, cum VICTORIA DD. NN. AVGG.  
ET CAES à parte aversa. Quum vero horum  
aliquot litteram A à parte dextra capitis Ma-  
gentii præ se ferant, existimarim sane nihil  
aliud ejusmodi litteram significare quam a sive

---

1. In Commentarioli Britannicæ Descriptionis fragmento, f.  
14. a. Col. Agr. M.D.LXXII. 8vo.

*primum*, ita scilicet ut inde colligamus eo anno percusso fuisse nummos quo Decentium Fratrem Cæsarem fecerit Magnentius, anno Christi nempe CCCLII. Atque hanc observationem eo lubentius inferendam duxi, quod nondum deprehenderim apud antiquarios. Nec quidem aliud valet *A* ad dextram partem capitis Constantis in nummo quodam hujus Imperatoris quem vidi penes juvenem amicissimum mihiique longe charissimum, cum ob ingenium tum ob eruditionem, Edvardum Prideaux Gwyn ex Æde Christi in Academia nostra celeberrima, in quo & TRP itidem conspicimus, eo ipso scilicet anno in urbe Treverensi percuesso quo imperium Italiæ & Africæ post patrem Constantinum MAGNUM mortuum accepit Constans. Quod vero in optimæ notæ nummo Constantini Magni penes eundem juvenem egregium *A* sese exhibeat à parte sinistra militaris figuræ, non aliud sane puto denotare quam quod mox post religionem Christianam stabilitam sedemque imperii Byzantium translatam tempora jam felicia ac tranquilla esse censuerit Constantinus Magnus. Quam quidem nostram opinionem firmat Labari figura, cum Christi monogrammate. Imo ea ipsa de caussa potuit GLORIA NOVI SÆCVLI appellari, qua inscriptione signantur Gratiani nummi aliquot rariissimi & perelegantes penes v. cl. Thomam Rawlinsonum. Huc itidem (ad urbem scilicet Treverensem) & alius  
nummus

nummus æneus penes me proculdubio referendus cum STR à parte aversa, sub muliere stante cum duobus puerulis in ulnis. Est Faustæ, secundæ uxoris Constantini Magni. Mihi dono dedit Edvardus King Oxoniensis, non ita pridem Ædis Christi Commensalis. Mox post STR (quod *signatam* [*pecuniam scilicet*] *Treveri* denotare opinor) semilunulam videmus, quam ipsam formam munitionis cujusdam ad Treverim spectantis indicare censeo. Nummus autem iste est admodum rarus. Et alii quoque nummi hujus Imperatricis pro rarissimis sunt habendi. Præter litteras quas explicuimus à parte aversa nummi quem dixi hæc legitur epigraphe, SALVS REIPVBLCÆ. Nempe summam è fœcunditate imperatricis consecuturam esse felicitatem conjiciebat. Horum quoque trahendi nummi plerique in parochia de Bradwell haud procul à ~~Stow~~ in the ~~Wold~~ in agro Gloucestriensi nuper eruti, quorum aliquammultos mihi donavit antiquarius eximius Richardus Graves de Mickleton in agro prædicto, qui & aliis me sibi devinxit beneficiis. At Vitruvii verba nihil magis firmat quam muri Silcestriæ; quorum crassitudinem omnes suspiciunt & admirantur. Neque minus admirantur fossas quibus cinguntur; quippe quæ latitudinibus & altitudinibus quam amplissimis constant. Unde satis liquet præsidium fuisse militare. Id quod ex ipso constat *spatijis*, quod nuper intra mœnia non procul à porta

Querquetulana (quæ & hīc pariter atque Romæ fuisse videtur) conspeximus. Στρατήγον autem κυρίως (inquit Scholiaстes in Sophoclem) ὁ τόπος ὃς τοῖς στρατηγοῖς ἀφίερωσαν μῆνας τὰς αὐλὰς τὰς πρέξειντας. Quo sensu & ipse usus est Sophocles in Ajace Flagellifero :

Τεῦκρος πάρεστι ἄρτι Μυσίων δύο  
Κρημνῶν, μέσον δὲ ταφομολῶν στρατήγον.

Idem tamen Scholiaстes observaverat Αἴτιον στρατήγον nihil aliud esse quam τὸ στρατόπεδον. Adeo ut Attice tota urbs Silcestriæ appellari debeat στρατήγον. Potuit & Silcestria τεῖχος appellari. Eo modo quo & Thebæ Scylaci dicuntur οἰκαὶ τεῖχοι. à magnitudine murorum, non à portu, ut mea fert opinio, nisi forte à pulchritudine potius eorundem nomen sumpsisse conjicias. Quinetiam inter nummos Raianos (quos in ordinem redegi, quorumque Catalogum nondum editum confeci) in Bibliotheca Bodlejana exstat nummus æneus insignis raritatis cum ΑΒΩΝΟΡ ΤΕΙΧΟΤ. Aboni autem mænia vicus fuit celebris in Paphlagonia. Quantumvis vero vicus tantummodo fuerit, mœnibus cinctus erat, & inter urbes præcipuae notæ numerari potuit, haud aliter atque Hagas Comitum, utcunque vicum, in Hollandia inter urbes, si pulchritudinis & magnitudinis rationem habeas, jure merito recensere licet. Porro habemus Ακκα-  
Εινὴ τεῖχος apud Stephanum τῷ πόλεων πόλιν nempe τῷ τὰς Ἡρακλείας γῆλαις, λιβύης ἐπιτουν Καρχη-  
δόνιοι.

*δόντες.* Et hujus etiam muri insignissimi erant. Utinam totum opus Stephani (nam Epitome tantummodo exstat) ederetur. Jam latet (ut videtur) in bibliotheca Laurentina in Escoriali Regis Catholici. Ut sic conjiciam facit viri cuiusdam cl.<sup>1</sup> observatio. De eo tamen nihil Corderius in Præfatione Cyrilli in Hieremiam Commentario præmissa. Det Deus ut alter exoriatur Longolius<sup>2</sup> (juvenis<sup>3</sup> miro ingenio, judicio acri, incredibili industria, omnibusque bonis artibus præditus, qui proculdubio summum Latinæ eloquentiæ fastigium fuisset adeptus, nisi

1. Jun. 4 1706. Mr. Philip Ayres (who liv'd in Spain several Years) tells Mr. Dodwell and my self, that in the Escorial is a considerable number of Greek MSS. among which is Stephanus *Σεπτιλεων*. 'Tis a thick Folio, and probably not epitomiz'd. E Diario nostro pro an. M DCC. VI.

2. Cujus cura Vettii Valentis, Astrologi vetustissimi, Codex nondum editus in Bibliotheca Seldeniana descriptus erat. Id quod patet è Nota quadam in Collectaneis nostris MSS. [Vol. XVII. p. 192.] quam ad finem Præfationis dabo. Vide num. VII.

3. " *Patavii in æde D. Francisci.*

" Christophoro Longolio

" Belge Romanam civitatem propter eximiam in studiis litterarum præstantiam adepto, summo ingenio, incredibili industria, omnibus bonis artibus prædicto, supra juvenæ annos, in qua extinctus est magno cum Italæ dolore, cui ingentem spem nominis sui excitaverat, Petrus Bembus amico ac hospiti posuit. Obiit anno Christi M.D.XXII. Septemb. XI. die ætatis suæ XXXIII.

" *Te juvenem rapuere Deæ fatalia nentes*

" *Stamina, cum scirent moriturum tempore nullo*

" *Longoli tibi si canos seniumque dedilgent.*"

E Schedis ineditis Isaaci Casauboni, & Laurentii Schraderi Monumentis Italæ, p. 20.

mors immatura, acerbissimo litteratorum dolore, eum in medio optimorum studiorum cursu, dum annum tricesimum quartum ageret, sustulisset ) qui describendum curet. Sed de his plus quam satis. Ad nummos quod attinet, mihi videtur non alia de causa eos, de quibus supra, inelegantes fuisse quam quod ars nummos cudendi plane esset neglecta, quum aliæ artes vigerent & in pretio haberentur. Idem observandum de nummis itidem recentioribus Romanorum, cum antiquioribus, in quibus summa elegantia, neutiquam conferendis. Nec quidem apud nos viguit ars cudendi, donec Principes nostri artifices ejusmodi honoribus cumulandos curarent. Qui & ipsi Gallorum Principes magna ex parte imitabantur, apud quos Ludovicus XIV. æternam gloriam meruit. quippe quem à nemine veterum superatum fuisse omnes, candore animi ornati, facile concedunt. imo Principem consummatissimum<sup>1</sup> fuisse non desunt è Protestantibus etiam qui afferant. Nævis tamen suis caruisse

---

1. This Prince [Lewis XIV.] full of Charms, and who is the exact model of a perfect prince, is not what Princes were in Ages past; deinde, However I admire France and have a great respect for the Prince, [Lewis XIV.] his industry and circumspection is wonderfull, his application generous, and his advancing forward to make himself great, is glorious. in Cod. quodam MS. (pag. 208, 342, 343.) à viro, quicunque deinum is fuerit, pereruditò & in Historicis antiquis pariter atque recentioribus versatissimo contexto, penes amicum egregium Benedictum Leonardum Calvert, ex Æde Christi Oxoniæ, armigerum, juvenem & nobilissimum & ornatissimum.

nemo

nemo sanus unquam dixerit. At dum hæc com-  
memoramus, è memoria pene fugerat concessio  
quædam Stephani Regis, quam è turri Londi-  
nensi meam in gratiam descripsit Amicus do-  
ctissimus Joannes Anstisius, facialis ille ævi no-  
strī πολλῶν ἀντίζει. Ad rem pertinet num-  
mariam, dignissimamque proinde censeo quæ  
hic subjiciatur. Nempe hæc in verba: “Epis-  
“copus Linc. summonitus ad ostendendum quo  
“warranto clamat &c. cuneum in castro suo  
“de Newerk ad monetam faciendam 3. E. 3.  
“Episcopus dicit quod S. quondam Rex Angliæ  
“confirmavit Ecclesiæ Lincoln. & Roberto de  
“Caysneto Episcopo unum cuneum apud New-  
“erk. Et Willelmus de Denui qui sequitur  
“pro Domino Rege, quoad prædictum cuneum  
“dicit, quod cum Episcopus clamat cuneum il-  
“lum per Cartam prædictam, S. quem idem E-  
“piscopus asserit fuisse Regem &c. cuneum il-  
“lum eo titulo habere non potest. Dicit enim  
“quod prædictus S. intrusit se in prædicto re-  
“gno. Ita quod postea idem S. non habuit  
“statum in regimine ejusdem regni nisi ad ter-  
“minum vitæ suæ tantum &c. unde petit ju-  
“dicium &c.”

Torneamenta quinque in locis haberi permittit Richardus primus. Hastiludia ~~peroperciarus~~ veterum perquam similia. Hæc nota 7 in Inscriptiōnibus antiquis idem valeret quod centurio. Inscriptiōnis veteris *Ise, Legionis II. Auḡst̄a,* repertæ, explicatio. Alia itidem Inscriptio antiqua, à Marmorū Oxoniensium editorib⁹ juris publici facta, illustrata. Torneamenta ad Elizabethæ nostræ regnum usque perdurarunt. Pugna Rusticorum de Tottenham Highcross, nostra opinione, non re vera Torneamentum.

§. X. A nummis ad Hastiludia five Torneamenta transeamus, de quibus egregia etiam apud Guilielmum nostrum legimus. Eorundem originem Gallis tribuendam esse afferunt plerique, auctore Galfrido II. Domino Pruliaci five *de Pruelli*, A.D. M. LXVI. occiso. Atque ea de caussa *conflictus Gallicos* appellari monent historici nostri, licet alii, in quibus doctissimus Munsterus, referant instituta fuisse hæcce præludia anno salutis DCCCCXXXIII<sup>1</sup>. Verum non defunt qui opinentur nos Torneamenta Gallis accepta non referre. Quam opinionem stabiliri putant è Registro five Rentali perveteri, quod olim pertinebat ad Prioratum S. Trinitatis Canonorum Regularium intra Ealdgate Londini, penes Joannem Anstisium fecialem præstantissimum quem commemoravimus. Hoc Registrum five Rentale (cujus auctor erat frater Thomas de Axebrigge vocatus filius Johannis de Cornubia Ecclesiæ S. Trinitatis Canonicus sacerdos & professus<sup>2</sup>) sedulo evolvi, mihi mutuo datum ab ipso Anstisio. Hunc in modum verba se habent quæ in medium proferunt: “Temporibus Edgari “Regis Anglorum fuerunt tresdecim milites “Regi & regno satis amabiles, qui quandam

1. Vide Camdeni Brit. Ed. Lat. fol. p. 294. 2. Sic in fol. 8.a. ipsius Registri.

“ terram

“ terram in orientali parte Londonī, ab incolis  
 “ præ nimia servitute derelictam, à rege pecie-  
 “ runt, quatinus prædictam terram & Gildæ li-  
 “ bertatem imperpetuum eis concederet. Qui-  
 “ bus rex libenter concessit condicione qua se-  
 “ quitur, videlicet, quod quilibet eorum tria du-  
 “ ella, scilicet, super terram, subitus & in aqua  
 “ victoriose perageret, & postea certo die in  
 “ campo, qui modo vocatur Estsmethfeld, contra  
 “ quosque advenientes ipsimet hastis decerta-  
 “ rent, quodque gloriose factum est. Et ipso  
 “ die rex nominavit eam Knyghtegildam &c.<sup>1</sup>.  
 E quibus verbis intelligimus, terram hanc no-  
 men sumpsisse ab equitibus sese ibi exercenti-  
 bus. Si plura de eadem velis, consulendi sunt  
 Stovei Annales<sup>2</sup> rerum Anglicarum Descriptio-  
 que Civitatis Londinensis<sup>3</sup>. Hoc modo hujus-  
 modi exercitia describunt Du-Fresnius aliique:  
 “ Torneamenta dicuntur quædam nundinæ, vel  
 “ feriæ, in quibus milites ex condicione convenire  
 “ solent, & ad ostentationem virium suarum &  
 “ audaciæ temere congregari, vel congregari.  
 Neque aliter fere noster, (Canonesque quos ad-  
 hibuit Concilii Lateranensis,) è quo<sup>4</sup> & id disci-  
 mus in Anglia incepisse regnante Stephano.  
 Quod si ea vera sint quæ è Codice Anstisiano  
 edidimus, & vera esse non est quod quispiam  
 dubitet, facillime, ut arbitror, concedes, torne-  
 amenta exercitiaque illa in Registro memorata

1. Fol. 149.a. 2. Ed. Fol. p.136. 3. Ed. Fol. p.115. 4. L.v. c.4.  
 inter

inter se invicem discrepasse. Porro adjicit Guilielmus, inhibita fuisse torneamenta ab Henrico II. Hinc juvenes eorundem gratia in Galliam transfretarunt. Quapropter Richardus primus in Anglia denuo haberi permisit, Princeps gloria bellica celeberrimus, quique juvenes Gallicos ob hæc exercitia summam laudem consecutos fuisse cognoverat. Ea omnia promovere studuit quæ in Angliæ decus cederent. Itaque voluit & juvenes Anglicos iis ludis indulgere è quibus vires erant firmandæ. Imo noluit Gallicos juvenes in ulla arte militari palmam nostris præripere. Tanto vero studio hæc exercitia præstata fuisse liquet, ut haud aliter ad summos honores evehi posse existimarent tam juvenes ipsi quam & eorum parentes. Ea de caussa litteræ ad viros celeberrimos dabantur. Nihil enim omittendum fuisse judicabant quod consilia laude dignissima promoveret. Quin immo potius omnibus nervis sibi connitendum esse censebant, atque in eo laborandum, ut omnes intelligerent, quantopere existimationi suæ consularent, fortunisque providerent. Smiliter & olim Antiochæ ludos Circenses tanta alacritate ac diligentia actitatos fuisse legimus, ut saepe Antiochensum Primates five Principes ad mercandas quadrigas usque in Hispaniam mitterent. Qui vero ejus negotii gratia in provincias proficiscebantur, à viris optimæ

---

1. Vide cl. Priorum de Literis Canonicis, p. 103.

notæ

notæ litteras commendatitias obtinebant. Quod si scire cupias quibusnam in locis Hastiludia five Torneamenta haberri permiserit Richardus, ex ipsa charta concessionem continente edocebo, mecum itidem à cl. Anstisio communicata.

*“In Libro Rubro Scaccarii.*

“Richardus Dei gratia Rex Angl. Dux Nor-  
 “man”, Aquit. Comes Andegav. Venerabili in  
 “Christo Patri H. Dei gratia Cant. Archiepisco-  
 “po, totius Angliæ Primiati Salutem. Sciatis nos  
 “concessisse quod Torneamenta sint in Anglia  
 “in quinque placeis, <sup>1</sup> inter Sarum & Wilton,  
 “inter Warewicke & Kenelingwrthe, inter  
 “Stamforde & Warineford, inter Brackeleye  
 “& Mixebr, inter Blie & Tykehill. Ita quod  
 “pax terræ nostræ non infringatur, nec pote-  
 “stas Judiciaria immorabitur, nec de forestis  
 “nostris dampnum <sup>2</sup> inferretur. Et Comes qui  
 “ibi torneare voluerit dabit nobis 20 marcas, &  
 “Baro x marcas, & miles qui terram habuerit  
 “4 marcas, & miles qui terram non habuerit  
 “2 marcas. Nullus autem extraneus ibi torne-  
 “abit. Unde vobis mandamus quod ad diem  
 “Torneamenti habeatis ibi duos Clericos &  
 “duos milites vestros ad capiendum sacramenta

1. Inter Sarum & Wilton, inter Warwike & Kelingworth, inter Stamford & Walingford, inter Brakeley & Mixeber, inter Bly & Tykehill, cl. Seldenus, pag. 10. libelli inscripti, *Original of a Duel or Single Combate*. Lond. 1610. 4to. non aeo recte, ut videntur. *Hec vero in lucem à nobis edita non ex ipso autographo, sed è veteri apographo descriptis cl. Anstisius, ut ipse me docuit.* 2. F. inferetur.

“de Comī & Barī quod Nobis de prædicta pe-  
 “cunia ante Torneamentum satisfacient, &  
 “imbreviari faciant quantum & à quibus rece-  
 “perint. Et x marcas pro Carta ad opus no-  
 “strum. Unde Comes Sarum, & Comes de  
 “Clare, & Comes de Warenī Plegii sunt. Teste  
 “meipso apud Villam Episcopi 22. Augusti.

Deinde sequitur,

*“Hec est forma pacis servandæ à Torneamentoribus:*

“A tempore quo Miles, five Comes, five  
 “Baro, five alius Torneator movebit de domo  
 “sua versus Torneamentum & versus domum  
 “suam nihil in via capiet injuste sine licentia,  
 “nec de cibariis, nec de aliquibus vitalibus,  
 “nec de aliis. Nulli etiam in via de aliquo fo-  
 “risfaciat nec per se, nec per suos, nec aliquem  
 “vexari permettit injuste pro posse suo per se  
 “vel per suos. Et si aliquem delinquentem in-  
 “veniet, & illud delictum possit per se vel per  
 “suos emendare, illud emendari faciat. Et si  
 “non possit emendare, ostendit Baronibus  
 “qui juraverunt servare pacem Domini Regis  
 “de Torneamentoribus, & iudicia illorum e-  
 “mendentur.

*“Juramenti forma.*

“Jurandum est ab omnibus Comitibus & Ba-  
 “ronibus Angliæ, & omnibus qui torneare vo-  
 “luerunt quod justiciabiles erunt Domino Regi,

---

1. F. ostendat.

*“Capi-*

“Capitali Justiciario domini Regis, & quod  
“pacem Domini Regis integrum & illæsam  
“servabunt, & itineribus versus Torneamenta,  
“& de Torneamentis pro toto posse suo, &  
“nominatim de foresta Domini Regis & de  
“mercatis ejus. Et quod nullus aliquid delin-  
“quet, nec aliquem suorum forisfacere permit-  
“tat. Et si quid fiat injuste, ostendat hoc Ba-  
“ronibus qui hoc juraverunt, & judicio illorum  
“emendetur quicquid illud forisfactum est. Et  
“si aliquis torneator fœdera alii debeat vel ser-  
“viens aliquis vel quicunque ille sit, ipse lega-  
“lem treugam ei dabit in Torneamento, & in  
“eundo & redeundo de Torneamento. Et si  
“noluerit treugam dare distringetur ad hoc vel  
“non permittetur torneare. Jurandum est et-  
“iam ab omnibus quod non torneabunt ante-  
“quam Domino Regi de pecunia sua secundum  
“Affissam Domini Regis inde factam plene fa-  
“tisfecerit. Et si invenerint aliquem tornean-  
“tem qui non satisfecerit, corpus suum arre-  
“stabunt, & Balivo Domini Regis liberabunt  
“Capitali Justiciario transmittendum.” Atque  
hæc fecit Richardus in gentis Anglicanæ glo-  
riam, quem & alii postea Principes imitati sunt ;  
ita tamen ut pluribus in locis haberi concesse-  
rint, pro arbitrio virorum magnorum in quo-  
rum gratiam essent celebranda. Hinc de iisdem  
tam crebra mentio apud Historicos. Verum  
hominem esse arbitror neminem, qui nomen

audierit, quin rationem ludorum commemorare ac declarare possit. Etsi illud hac occasione abs re forte non erit subjicere, veterum μονομαχίας perquam similia fuisse hastiludia. Neque miraberis Britones imitatos fuisse Græcos, quum & eosdem curribus usos fuisse, veluti antiquos Græcorum heroas usos in bello Trojano ferunt, testatus sit Diodorus Siculus, scutoque angusto tantum, lanceaque contentos fuisse memoriae prodiderit Herodianus. Quales vero μονομαχίας essent vetustiores ex hisce Homeri <sup>1</sup> verbis intelligendum esse existimo :

*Ἐκτῷρ ἢ περάμοιο πάισ οὐδίος Ὀδυσσεὺς  
Χῶρον μὴν πεῶν διεμέτρεον αὐτῷ ἔπειται  
Κλῆρος ἐν κινέῃ χαλκῆρει πτύλον ἐλόντες,  
Οὐαπόπερος δὴ τεθόδεν ἀφεῖν χάλκεον ἔγχος.*

E quibus verbis & illud clarum est, pugnasse heroas *ἐν τοῖς διαμεμετερημόνοις εἰς τὸν μονομαχίαν χωρίοις*. Quin & equi ipsi iis plane erant similes quos & ipse Homerus commemorat, αἴροις οδες nimirum, sive αἴροντες εἰς ὑψος τὰς πόδας. Neque ipsa τεύχεα sive ἐντεα nostrorum minus erant pretiosa quam Paridis & Menelai quæ graphicè descripsit idem Poëtarum Græcorum Princeps. Αστίδας tamen aliquantulum diversas fuisse vel inde suspicamur, quod veterum undique essent æquales. Sic enim Homerus <sup>2</sup>:

*Καὶ βαλεν [Alexander sc.] Ἀτρεΐδας καὶ ἀστίδα  
πάντος ἵστω.*

I. Ιλ. Γ. v. 314. 2. Ιλ. Γ. v. 347.

Et,

Et',

*καὶ βάλε [Menelaus nempe] περιμίδαι καὶ  
ἀστίδα πάντως ἴσλη.*

Heroës eo modo ornati ἐπιποσώῃ τὲ καὶ ἡνορέηθι πε-  
ποιθοῦτες (ut verbis Homericis utar<sup>2</sup>) *Equites sin-  
gulares* rectissime potuerunt appellari, haud ali-  
ter atque ipse Aurel. Commodus Imp. eo no-  
mine venit in marmore hoc in hortis Ant. Au-  
gustini Archiepiscopi Tarragonensis, Viri omni  
genere laudis præstantissimi :

MARTI CAMPESTRI SAC.

PRO SAL.

IMP. M. AVR. COMMODI

AVG. ET EQVIT. SING.

T. AVRELIVS DECIMVS

7 LEG. VII. G. FEL.

PRÆP. SIMVL ET

CAMP. DEDIC. K. MART.

MAMERT. ET RVFO COS.

In quo marmore hæc nota 7 five ; ( nam Semi-  
coli, quod vocamus, formam nonnunquam re-  
fert, si fides eruditis) idem valet quod *centurio*,  
quamvis & denotet in *Notis* five *Siglis* (Tyronis  
atque Senecæ nominibus insignitis) à doctissimo  
Grutero in lucem emissis. Sunt & alii lapides,  
pariter ac alia vetustatis monumenta, in quibus  
eadem conspicitur. Quinimmo nonnunquam  
in lateribus Romanis ; cuiusmodi quamplurimos  
ETOCETI Antonini, quod vulgo WALL appella-

1. IA. Γ. v. 356. 2. IA. Δ. v. 303.

tur,

tur, prope Lichfeldiam erutos fuisse me docuit  
 juvenis amicissimus, multisque mihi nominibus  
 charissimus, quippe qui antiquitatum nostrarum  
 est cultor diligens, Edvardus Arblaster, Aedis  
 Christi Oxoniæ superioris ordinis commensalis.  
 E cujus equidem litteris intelligo lateres LP;  
 præ se ferre, quod *Lucius Piso Centurio*, pro mea  
 interpretatione, valet. Adeo ut Aurelius in  
 Marmore Augustiniano esset *Legionis septimæ  
 Geminæ*, non, ut alii, *Germanicæ*, *Felicitatis* Centurio.  
 Neque apud Græcos tantummodo, sed & apud  
 Romanos ejusmodi itidem haberi solebant *μαρτυριαχίας*. Eo referenda est Inscriptio quædam  
 in lapide antiquissimo (ISCAE, LEGIONIS II. AV-  
 GVSTAE, hodie Caerleon, & Britannis *Caer-Leon-ar-  
 Usk*, quod idem est ac Urbs Legionis ad Ifcam  
 fl. in agro Monumethensi nuper eruto,) si ex-  
 plicationem virorum aliquot eruditorum sequamur.  
 Inscriptionem ipsam mihi pro sua bene-  
 volentia impertiit vir plane eruditissimus, re-  
 rumque Botannicarum pariter atque venerandæ  
 antiquitatis cultor egregius Richardus Dyerus,  
 A. M. & Collegii Orielensis in Academia nostra  
 Oxoniensi Socius, qui & ipse ab Amico suo D.  
 Pettingale, viro reverendo & docto, acceperat.  
 Eximiam esse existimo. Neque proinde tuam  
 in gratiam subjungere gravabor.

D M

G7 VALERIUS > Gv F

GALERIAV VICTOR

LVGDV-

L V G D V N I V SIG N LEG, II A/G

S T P N XVII, ANNOR XLV N CV

R A V AGINT V AMNIO PERPETVO V B.

Si fides explicationi Virorum, quos diximus, eruditorum, GALERIA idem est quod GALERIANVS. Hoc si verum, *Galerianus* victoriam in duello singulari reportaverit. Atqui res aliter plane se habet. VICTOR enim est cognomen, GALERIA tribus rusticæ appellatio è qua erat *G. Valerius* noster *Victor*. Inscriptio itaque hunc in modum pro mea sententia explicari debet, scilicet: *Diis Manibus. Gaius Valerius Gaii filius Galeria [tribu] Victor Lugduni, signifer Legionis Secundæ Augustæ [quæ & Britannica Secunda nominabatur] Stipendiorum decimo septimo, annorum quadraginta quinque, curam [sic enim legendum, vel littera M ab exscriptore omissa, (eo modo quo omitti videmus in lapide quodam Bibliothecæ Bodleianæ, in quo EORV pro EORVM legitur,) vel nota — pro M post tot annos exesa] agenti [curram agere apud Livium habemus] Amnio [hæc forma (Λ) litteræ A in usu maxime erat imperantibus Gordianis] Perpetuo [ubi animadvertis velim t hoc in monumento tam e quam & i denotare, formamque litteræ Islandicæ sive Runicæ t, cuius potestas est e', licet *Stungenjus* appellant, referre] Beneficiario. Hujusmodi milites ceromate ungi solebant, ut eo magis induarentur artus, agilioresque ad pugnam redde-*

i. Vide cl. Hickeſii Thesaur. Linguar. vett. Sept. Part. III. p. 3.  
rentur.

rentur. Hinc CEROM (i. e. *Ceromatistes*) in quibusdam Inscriptionibus. Occasionem viris eruditis GALERIA in GALERIANVS vertendi, ni fallor, præbuit Inscriptio subsequens in Marmo-ribus Oxoniensibus <sup>1</sup> edita :

I. O. M. TANARO  
 T. ELVPIVS GALER  
 PRAESENS GVNA  
 PRI LEG. XX. V. V.  
 COMMODO ET  
 LATERANO  
 COSS.  
 V. S. L. M.

In qua Inscriptione, pro Editorum sententia, GALER idem est ac GALERIVS, PRAESENSQUE in PRAESES est vertendum ; qui & GVNA in GVNETHA sive GVINETHA mutari volunt. Perinde quasi *Elupius Galerius Præses* esset *Gunethæ* vel *Guinethæ*, sive *Porth-Wales*. Verum nihil est mutandum. GALER est GALERIA, PRAESENS Eluppii cognomen, GVNA, vel, ut rectius in exemplari apud me legitur, GVNA, Syriæ urbs à Stephano commemorata ; id quod etiam observavit Fabrettus. Neque novum veteribus post enunciatam Tribum cognomen collocare. Haud aliter enim & in hac Inscriptione veteri è Sche-dis Barberinis <sup>2</sup> :

---

1. Pag. 282. 2. Vide Fabretti Inscriptt. p. 359.

D M

L· VALLONIO· L· F· SAPINA [tribu sc.]

LIBERIO· SPOLET

EQVO· SINGVL· VIXIT

ANN. XLIX. MENS. X

L· VALLONIVS· L· F· SAPINA [tribu nempe]

VALENS. T. F. C

IN. FR. P. XI. IN. AGR. P. XIV

In qua pro EQVO reponendum forsitan EQVITI,  
 ut cum superiori ad amissim hac in re conveniat. Ceterum ut veteres excipiebant viatores  
 laitis epulis, τῶις Δῆμοντεσ καὶ Διονύσοις ξενισμοῖς, ita  
 & nostri juvenes victoriis potiti ejusmodi epulis  
 excipiebantur, quibus & feminæ nobilitate &  
 pulchritudine illustres (una cum muliebri & de-  
 licato ancillarum puerorumque comitatu) inter-  
 erant, eosque θυλλοῖς seu frondibus viridibus  
 tanquam victoriæ insignibus coronandos fuisse  
 nonnunquam acclamabant. Torneamenta vero  
 de quibus diximus (intermissiones aliquot, Ed-  
 wardi III. ut videtur Proclamationi, quam vo-  
 cant, attribuendas<sup>1</sup>, si excipias) ad Elizabethæ

1. Vide viri doctissimi Guilielmi Bedwelli Praefationem ad libellum, à se editum, cui tit. *The Turnament of Tottenham. Or, the wooing, winning, and wedding, of Tibbe, the reeu's daughter there. Written long since in verse, by Mr. Gilbert Pilkington, at that time as some haue thought Parson of the Parish. Taken out of an ancient Manuscript, and published for the delight of others, by WILHELM BEDWELL, now Pastour there. London, Printed 1631. Reprinted by W. Mears, J. Browne, and F. Clay, without Temple-Barr. 1718. 8vo.*

nostræ regnum usque perdurasse monuerunt docti. Neque aliunde est quod in Cantilena quadam <sup>1</sup> inscripta, A lamentable Ditty, composed upon the Death of Robert Lord Devereux, late Earle of Essex, who was beheaded in the Tower of London, on Ashwednesday in the morning, 1600. To the tune of Welladay, hæc verba legamus :

At Tilt he did surpassee,  
gallantly, gallantly,  
Al men that is and was,  
evermore still :  
One day as it was seen,  
In honour of his Queen,  
Such deeds hath seldene been  
as he did doe.

Quibus lanae & verba sequentia sunt consentanea, è libello <sup>2</sup> perquam raro, regnante Eliza-

1. In Museo Ashmoliano inter libros impressos à V. cl. Antonio à Wood donatos. 2. Pag. 25, 26. Titulus autem hujus libelli hunc in modum se habet : The Copie of a Letter sent out of England to Don Bernardin Mendoza Ambassador in France for the King of Spaine, declaring the state of England, contrary to the opinion of Don Bernardin, and of all his partizans Spaniardes and others. This Letter, although it was sent to Don Bernardin Mendoza, yet, by good hap, the Copies therof aswell in English as in French, were found in the Chamber of one Richard Leigh a Seminariæ Priest, who was lately executed for high treason committed in the time that the Spanish Armada was on the seas. Wherunto are adioyned certaine late Aduertisements, concerning the losses and distresses happened to the Spanish Naue, aswell in fight with the English Naue in the narrow seas of England, as also by tempests, and contrarie winds, upon the West, and North coasts of Ireland, in their returne from the Northerne Isles beyond Scotland. Imprinted at London by I. Vautrol-lier for Richard Field. 1588. 4to.

betha typis excuso, mihi dono dato ab egregio Juvene Edvardo Burtono, è medio Templo Londini, Armigero, descripta: And within two daies after that, the Earle of Ellēx being Master of the Queenes horse, with certaine principall Gentlemen his seruants, friends and followers, shewed afore the Queen [at St. James's] aboue three hundred horses of al seruice, and a great number of Carabins, and a faire Band of footmen all Musketiers. This shew exceeded in number any other particular Band, and the Earle himselfe with a great number of Launces, horsed and armed, did run very many courses, and specially with the Earle of Cumberland (as they cal it) the Course of the field which I had never scene before: and did also him selfe, and his company Tourney on horsebacke a very long time, and caused also his Carabines, and his footemen to make many skirmishes there, to the great liking of the Queen, and of the multitude of people, which were many thousands. Imo non desunt Historici qui doceant Hastiludia etiam regnante Jacobo primo in usu fuisse. Eisdem certe maxime delectabatur Henricus Fredericus Walliae five Cambriæ Princeps, amor & deliciæ Britanicæ gentis. Neque mirum, quum ut iisdem se se exerceret hortaretur ipse Pater sapientissimus<sup>1</sup>. Quamvis autem pugna quædam (id quod obiter notandum esse duxi) Rusticorum de Tottenham Higherosse in agro Middlesexiano, cuius Descriptionem edidit clarissimus Bedwells, ut jam in margine indicavimus, Tornea-

1. V. Jacobi primi Bzr. Δεζ. p. 125. ed. Lond. 1603. 8vo.

menti nomine insigniatur, in numero tamen Torneamentorum non esse re vera habendam ipse plane censuerim. Nam ipsa ratio pugnandi non convenit cum legibus sive regulis illis quas in Torneamentis servarunt heroës: mihique videtur ludos etiam alias quibus sese exercere solent rustici non minus absurde Torneamenta etiam posse vocari. Quod si perpendisset cl. Bedwellus pugnam ipsam Henrico quinto, vel sexto, vel etiam Edvardo quarto, jam regnante contigisse forsitan conjectisset, recentioremque proinde fuisse quam ipse in Præfatione voluit. Non tamen inficias ibo fortitudinem summam in hac pugna præ se tulisse rusticos. Et quidem alias itidem satis fortes sunt rusticci quotiescunque de puellis decertant. Tantum abest ut *puerorum* non *virorum* hanc pugnam quam diximus fuisse existimâris. Nam sic Auctor Descriptionis<sup>1</sup>:

I wot it was no childrens game, when they tegither  
[mette]

When ilk a freke in the field, on his fellow bette  
And layd on stify, for nothing wold they lette  
And fought ferly fast, till there horse swette.

And few wordes were spoken.

There were flailes<sup>2</sup> all to flatterd,

---

1. Pag. 154. 2. Quibus sane potissimum instrumentis, hastarum vice, usi sunt. Idque etiam ex decreto ipsius Randilli, cuius filiam deperibant:

Then sayd Randill the refe, every be he waryd  
That about this carping lengez wold betaryd  
I would not my daughterz that she were miskaryd  
But at her most worship, I would she were maryd.  
Fox

There were shields all to clatterd,  
Bowles and dishes all to batterd  
And many heads there were broken.

There was clenking of cart-saddles, and clattering  
[of canes,  
Of fell-frekis in the field : broken were thei; fannes :  
Of some were the heads broken, of some the braine  
[pannes  
And euill were they be sene, ere they went thance,  
With swipping of swipples  
The ladd's were so weary for fought,  
That they might fight no more on lost,  
But creeped about in the croft,  
As they were crooked cripples.

Deinde de Perkin illo, quem victorem tandem  
evasisse, cuique proinde puellam (Tibbe nomi-  
natam) cuius caussa pugnabant non tantum tra-  
ditam sed & nuptam fuisse declaravit, hanc in  
sententiam <sup>1</sup>:

Perkin <sup>2</sup> turned him about, in the ilk throng,

---

For the Turnaient shall beginne  
This day scaun'=night,  
With a flayle for to fight,  
And he that is most of might  
Shall brok hez with winne. Pag. 147.

1. Pag. 156. 2. Qui quidem Figulus erat. Nam hoc modo De-  
scriptio: Perkin the potter into the presse past,

And sayd, Randill the reue, a daughter thou hast,  
Tibbe thy deare  
Therefore faine weet would I  
Whether these fellowes or I,  
Or which of all this batchelery,  
Were the best worthy,  
To wed hez in his fere. Pag. 146.

He

He fought freshly, for he had rest him long,  
He was ware of Tirry take Tib by the hond  
And would haue led her away with a loue song.

And Perkin after ran,  
And off his capull he him drowe,  
And gave him of his flayle inowe,  
Then tehe, quoth Tib, and lowe  
Ye are a doughty man.

Thus they tugen, and they rugged till it was nigh night:  
All the wifes of Tottenham come to see that sight.  
To fetch hom their husbands, that were them troughe  
[plight

With wispes and kixes, that was a rich sight,

Her husbands home to fetch.  
And some they had in armes  
That were feeble wretches,  
And some on wheele-barrowes  
And some on critches.

They gather'd Perkin about on every side  
And grant hi[n] there the gree, the more was his pride.  
Tib and Hee, with great mirth haneward can ride  
And were all night togither, till the morrow tide.

i. Nam & ipsa quoque in pugna præsto erat, prout tam è superioribus quam & ex hisce etiam carminibus colligi queat :

Sich another clothing haue I not seene oft,  
When all the great company riding to the croft,  
Tibbe on a gray mare was sette upon loft.  
Upon a sacke-full of sennuy, for she should sit soft,  
And led till the gappe :  
Fortherz would she not than,  
For the loue of no man,  
Till coppie her brood hen  
Wez brought into her lappe.

A gay

And to Church they went.

So well his need's he has sped,  
That deare Tibbe he shall wed.  
The cheefe men that her hither lead  
Were of the Turnament.

To the rich Feast come many for the nonce :  
Some come hop-halte, and some tripping on thither on  
[the stones :  
Some with a staffe in his hand : and some two at once :  
Of some were the heads broken ; Of some the shoulder  
With sorrow come they thither. [bones :  
Wo was Hawkin : wo was Harry :  
Wo was Tymkin : wo was Tirry :  
And so was all the company.  
But yet they come togither.

At that Feast were they serued in rich array :  
Every fine and fine had a cockeny.  
And so they sat in iollity, all the long day.  
Tibbe at night, I crowe, had a simple array :  
Nickle mirth was them a mong.  
In every corner of the house  
was melody delicious,  
For to heare precious  
Of six mens song.

A gay girdle Tibbe had borrowed for the nonce :  
And a garland on her head full of ruell bones  
And a brouch on her brest full of saphyre stones,  
The holy roode tokening was written for the nonce  
For no spendings would they spare.  
When iolly Jenkin wist her thare.  
He gurd so fast his gray mare  
That she let a fowkin fare,  
At the rere=ward. Pag. 149.

Codex noster mutilatus,  
ideoque ex alio in Bi-  
bliotheca Lambethana  
suppletus. Neutquam  
mirandum Auctoris no-  
stri non extare effigiem.

§. XI. In quibusdam veterum Codicibus Picturas invenimus, tam aucto-  
rum quam virorum quos laudant illu-  
strium. Sed nihil id genus in nostro  
occurrit Codice, qui tamen in quibus-  
dam ad Historiam pertinentibus deficit, è Lam-  
bethano proinde vetere à cl. Twysdeno <sup>1</sup> sup-  
pletus, uti & alia, ut jam supra innuimus, alio  
spectantia ex eodem nuperrime supplevit ami-  
cissimus Juvenis Edvardus Burtonus. Sed nec  
effigies Auctoris exspectanda erat, quantumvis  
aliorum effigies exhibuisset, quippe qui per-  
modestus, ut innuimus, erat. Neque his diebus  
statuas eruditis ponere solenne erat. Quæ ta-  
men consuetudo valuit apud Romanos pariter  
atque Græcos. Qui & numismata quoque in

I. Hoc liquet tam ex observationibus nostris ad imum p. 269,  
378. quam è nota sequenti ab ipso Twysdeno ad initium exem-  
plaris Editionis Picardianæ, mihi mutuo dati ab amico præno-  
bili D. Thoma Sebright, scripta : “Hunc librum contuli cum  
“optimo Codice in membranis, qui fuit olim liber Sanctæ  
“Mariæ de Novoburgo, quæ [l. qui] jam penes me est. 13. die  
“Junii 1635. Ubi vero Codex iste mancus sive inutilus erat, uti à  
“pag. 285. ad pag. 325. & à pag. 415. ad pag. 424. restituimus ex  
“optimo Codice in Membranis quem inter manus meas habui 23.  
“die Aprilis 1647. ex librís Archiepiscopi Cant. Lambethæ, mihi  
“à D. Simondz D' Eux accommodato.” Similia fere notavit  
idem cl. Twysdenus ad finem Apographi eorum, quæ in Cod. no-  
stro desiderantur, quod à viro eruditissimo Thoma Bretto, LL.D.  
beneficio amicissimi doctissimique juvenis Thomæ Wagstaffe, Tho-  
mæ ~~γερεγίτης~~ filii, mutuo accepi; unde etiam exploratum ha-  
beo, Codicem nostrum priusquam sibi comparaverit Twysdenus  
fuisse peculium celeberrimi Antiquarii D. Henrici Spelmanni, E-  
quitis aurati, qui Twysdeno fortassis dono dedit.

erudi-

eruditorum memoriam s<sup>e</sup>pe signabant. Absit autem ut Sallustii genuinum esse numisma existimem quod in Archivis Frekianis Oxoniæ adseratur. Quid vero de illo dices numismate Sallustii quod apud Fulvium Ursinum habemus? Certe verum esse puto, & ab Amiterninis signatum; licet è litterarum numismatisque forma satis manifestum esse videatur aliquot post Sallustium seculis percussum fuisse, id quod de aliis aliquammultis numismatibus (in quibus & illa numeranda quæ Homeri effigiem exhibit) plane est animadvertisendum. Porro exstant Hermæ sive statuæ quadratae viris eximiis dicatae multis seculis postquam mortem obierant. Qui quidem Hermæ Græcis dicebantur τετράγωνοι. Similes etiam (ni fallor) habemus inter monumenta <sup>1</sup> quædam Arundeliana in Hortis prope Lambetham, μὴ χείρας sc. ἔχοντας μηδὲ μίδας, ἀνώλας proinde ἐρμᾶς cum Pausania appellandos, qui nempe non in pedes, sed epistylium quadrangulare definebant. Τετράγωνος & ipse Mercurius, viarum Præses, ideoque inter Lares viales jure merito cultus, (quo nomine ὕδιος, ἐνόδιος sive εὐόδιος, ἡγεμόνιος & πομπεὺς etiam audiebat) vocabatur. Verum neque Hermæ hujusmodi in usu erant apud antecessores nostros.

I. Vide sis pag. 282. Voluminis quinti libri inscripti: *The Natural History and Antiquities of the County of Surrey. Begun in the Year 1673, by John Aubrey, Esq; F. R. S. and continued to the present Time. Illustrated with proper Sculptures.* Lond. M.DCC.XIX. 8vo.

Deerant enim artifices qui fingerent. Et tamen non dissimulandum est eorum loco laminas fuisse sepulchrales. Exstant in multis ecclesiis. In quibus & nonnunquam reperiuntur figuræ seu è lapidibus seu è calce heroum effigies integras repræsentantes. Ejusmodi cernuntur in ecclesia de Aldworth in agro Bercheriensi. Atqui istæ figuræ pro Hermis neutiquam habendæ. Quorsum hæc? Nimirum ut scias, nostri simulachrum frustra esse quærendum tam in libris quam & in ecclesiis peristyliisque & impluviis. Nedum inter signa illa vetera ad columnas, intercolumniis etiam, in silvis denique disposita sub dio videbis. Imo neque reperies in iis partibus domorum veterum (si quæ restent) quæ *ενωπίοις χόρτων* (in quibus collocabant imagines majorum) respondebant. Nam si quid in ipsius memoriam poneretur, haud aliud erat à lamina sepulchrali, quæ una cum coenobio Novoburgensi penitus intercidit; nisi forsitan conjicias in libris aliquot, qui temporis injuria perierint, effigiem depictam fuisse. Vereor autem ne vana sit ejusmodi conjectura. Non tamen diffitendum est plures libros de Pictura veterum deperditos esse. Duo fragmenta ad eandem pertinentia jam penes me habeo ex dono Thomæ Rawlinsoni, V.cl. & amici nostri eximii. Utinam totius operis partes reliquas nancisci potuerim. Frustra itidem inter textilia opera nostri quæreres effigiem. Quamvis enim textores

poly-

polymitarii liciorum varietate hominum illustrium effigies ad vivum sæpiissime repræsentant, id quod & ipsæ fecerunt moniales, illæ præcipue quæ parentibus nobilissimis oriundæ Venereque fere ipsa formosiores delicate vixerint ingeniique famam augere in votis habuerint, diu tamen est ex quo omnia id genus apud nos opera tanquam superstitionis Papisticæ nugæ perdita fuerunt, ne quidem exceptis tabulis aliquot celeberrimis, quas revulsas esse homines multi plorarunt, plurimis maximisque in rebus probatissimi, & omnium existimatione ornatissimi.

§. XII. Verum enimvero licet id genus figuræ pro Hermis non sint vera habendæ, confitendum tamen est in quibusdam coemeteriis inveniri monumenta veterum Hermarum speciem quandam præ se ferentia. Talia sunt illa in coemeterio ecclesiæ de Checkley in agro Staffordiensi. De quibus in Collectaneis cl. Ashmolius, is qui Fecialis appellatur. Lapides isti Checkleyani admodum sunt vetusti. Præter vero humanas exhibent etiam figuræ tessellatas, à quibus, ni fallor, ipsum loci nomen. Eiusmodi enim figuræ Checkywork appellant Angli. Quod si verum, fateamur & illud necesse est de hisce figuris, quarum origo vel oblivione, vel vetustate deletur, mira olim narrasse vulgum.

Figuræ in Ecclesiis nostris Hermas veterum non referunt. Crucis forma lapides sepulchrales signandi consuetudo. Regum uxores ab oculos olim habuerunt in imaginibus B. Virginis pectores. Reginarum itidem effigies in cantelis cernuntur, quantumvis feminæ in iisdem descriptæ fortis essent inferioris.

Dignaque plane sunt ejusmodi monumenta quæ omnibus monstrantur, ipso Tullio judice, qui Archimedis sepulchrum, septum undique & vestitum verubus & dumetis, ignaris Syracusanis, & omnino esse negantibus, ostendisse se gloriatur<sup>1</sup>. *Ita nobilissima Græciæ civitas, quondam vero etiam doctissima, sui civis unius acutissimi monumentum ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset.* Ceterum antequam erigerentur hi lapides aliud, ni fallor, loci erat nomen. Nec quidem inusitatum à rebus novis nova ponere nomina locis. At ab illis figuris non est quod vel compositionem membrorum, vel conformacionem lineamentorum pulcherrimam exspectes. Inelegantes enim plane sunt, quæque seculi quo sculpebantur ignorantiam manifeste prodant. Quum vero loculis sepulchralibus sint perquam similes, Guilielmo Conquestore non esse antiquiores puto. Confuetudo enim ejusmodi loculorum forma lapides sepulchrales fingenditum demum invaluisse videtur quum Angli in terram sanctam ad Sarracenos aliosque Crucis Sacræ hostes debellandos itinera facerent. Quo tempore & crucibus ornandi valuit itidem confuetudo. Easdem nimirum formas in terra sancta viderant, ipsisque in mentem venerat argumentum esse pietatis. Itaque qui cærimoniæ religionesque publicas sanctissime tuendas arbitrabantur, mirum non est illos diligentissime

---

1. Quæst. Tusc. l. V. c. 23.

docuisse crucis formam in lapidibus magni esse momenti, & neutquam negligendam. Nec proinde quisquam mirabitur tot conspicere ejusdem figuras in monumentis veteribus; præcipue quium & ipsæ ecclesiæ itidem, jam ab Edvardo Confessore forma crucis reædificata ecclesia Westmonasteriensis, eadem forma fingi cœperint. A quo tempore & beatissimæ Virginis *Ægrotans* imagines frequentius quam antehac in ecclesiis collocari solebant. Nec tantum in ecclesiis sed & in ipsis partibus exterioribus ecclesiarum ponere solenne erat artificibus, qui in iisdem fingendis ob oculos plerumque habebant regum uxores qui tunc rerum potiebantur. Quod ni ita esset, cur non omnes Virginis Beatae effigies, similes essent? Scio me difficulti in loco versari. Dico tamen ut sentio. Quid quod & exploratissimum habeo mecum rerum antiquarum peritos sentire, qui libenter agnoscunt poëtas, pictores, opifices ingenio suo in simulachris fingendis atque describendis indulgere. Neque minus indulserunt cantilenarum vulgarium scriptores, illi potissimum qui de amoribus egerunt. Inde certe est quod in quibusdam reginarum videamus effigies, quantumvis puellæ essent rusticæ de quibus tractaverint auctores. Elizabethæ reginæ effigiem conspicimus in aliquot cantilenis in quibus laudes describuntur feminarum familiis nullius quasi notæ oriundarum. Non alio consilio quam ut partim

ipſi

ipſi Reginæ placerent auctores, partim ut feminarum pulchritudo manifestior eſſet. Ejusmodi effigiem habemus in aliquibus Impressiōnibus cantilenæ cui titulus: *The beautifull Sheperdesse of Arcadia. A new pastarell song of a courteous young Knight, and a supposed Shepheard's Daughter. To a gallant tune, called the Shepheard's Delight.* Quæ quidem cantilena hunc in modum incipit:

There was a Shepherds daughter,  
came triping on the way,  
And there she met a courteous Knight  
which caused her to stay.  
*Sing trang dil do lee.*

Ne quis vero dubitet Elizabetham Reginam designasse auctores, in aliquibus id genus cantilenis exhibetur cum sceptro atque globo. In qua re quid faciendum erat sculptores consulabant seu auctores seu forsitan exscriptores & typographi.

1. ogorum veterum forma Pyramidibus Ægyptiacis non abſimilis. Eorundem materia. Pyramides, quas vulgo **Bones fires** appellamus, ex ipsis olim conſtabant.

§. XIII. Quoniam de lapidibus se-pulchralibus mentionem fecimus, viſum est etiam h̄ic loci breviter loqui de veterum Rogis. Hi fane Pyramidibus Ægyptiacis simillimi erant. Eorum formas in nummis videmus Romanis.

Neque dubito quin à Pyramidibus hæc forma Rogorum duxerit originem. Pyramides non alio fine condebantur quam ut in iisdem sepulcentur Ægypti reges. Qui tamen in locis privatis jacere petebant, ne ab hostibus è domiciliis

liis magnificis surriperentur corpora metuentes. Hoc enim nonnunquam accidisse monuit Diodorus Siculus. Aliarum etiam consuetudinum origo Ægyptiis est tribuenda. Imo planum facere multis testibus licet signorum bellicorum eosdem fuisse Auctores. Adeo ut secum præclare agi existimare debeant omnes nationes, quibuscunque demum objicitur se scientiam omnem ab Ægyptiis accepisse. Haud secus fane Græci, qui de Ægyptiorum doctrina optimam opinionem animo imbiberant. Rogi è stree lignorum fissorum constabant. In superiori eorundem parte poni solebant corpora. Priusquam vero ignis accenderetur, Dii Manes *rogabantur*. Solenni scilicet more. Neque aliter fiebat in corpore accendendo Septimii Severi, qui Eboraci obiit. De ipsius morte accuratissime scripsit Herodianus. Tantam in placandis Manibus curam adhibebant ne injuriam sibi inferrent Dii Inferi. Eo modo quo & compitalibus effigies virilesque & muliebres ex lana suspen-debant Laribus sive Manibus, qui pro iisdem ab antiquis colebantur. Nam existimabant ea ratione se impediisse quo minus Dii Inferi ejusmodi laneis capitibus contenti familias violarent, aut morte alicujus familiarium & amicorum vacuam aut funestam domum redderent. Quæ plane consuetudo ante unum & alterum seculum etiam apud vulgum Anglorum incre-bruit, tales consuetudines plaudentibus Pontificiis.

ficiis. Inde, ut mea fert sententia, tot fabulæ aniles de Robin Good-Fellow, quæ risum non possunt non elicere. Neque alio retulerim consuetudinem Atheniensium, qui in amicorum funere postquam ædes lustrassent, testam odoribus refertam, averso vultu & non respectantes<sup>1</sup> in viam medium abjicere solebant. Æschylus, Χοῖροις.

Στείχω, καθάρμαθ' ὡς τις ἐκπέμψας, πάλιν,  
Δικόου πῦχθος, αὐρόφοισιν ὄμμασιν.

Ad quem locum Scholia festi: τὸν ωὲς τὸ παρ' Ἀθηναῖος ἔθος· ὅπις καθαίροντες οἰκιαν ὄστρακινῷ θυματεῖον, ρύψαντες ἐν τῷ τειόδοις τὸ ὄστρακον, ἀμετε-  
σπειλεὶ ἀνεχώρευν. Me tamen non fugit Mercurii gratia hæc potissimum eos præstitisse, qui somnorum pariter atque viarum præses erat. Unde & Ἐρυνα leæti pedem nuncupabant, qui parvos Mercuriolos tanquam somni præsides insculptos gerebat, sicut etiam Hermulas commemorant Scriptores Gromatici, quæ Mercurio viarum Præsidi sacræ rectissime pro terminis agrorum haberí potuerunt. Hæc de Rogis vetustissimis. Postea eorundem materia è bestiarum ossibus constabat. Imo nonnunquam ex ossibus etiam humanis. Inde est quod Glossographi notaverint Rogum idem etiam aliquando valere quod Bonefire. Ita nimirum pyras five ignes illos vocant Angli exultationibus publicis acclamante vulgo accensos. Vocem autem ab ossibus ori-

1. Vide Dan. Heinsii Not. in l. III. Silii It.

ginem

ginem duxisse docuit cl. Bagfordius in Epistola de Antiquitatibus Londinensibus ad initium Lelandi Collectaneorum. Id quod liquido constare etiam arbitror è *litteris*, quas vocant, *patentibus* in Turri Londinensi, de quibus sane me certiorem fecit vir egregius Joannes Sotliebeius (Junior) Londinensis, de cuius proinde epistola litteras ipsas recitabo.

*Pat. 35. E. 1. M. 6. dorso.*

“ Rex Majori & Vicecomitibus London sa-  
 “ lutem. Quia Margareta Regina Angliae Con-  
 “ fors nostra carissima usque ad Turrim nostram  
 “ London in brevi est accessura, & ibidem per  
 “ tempus aliquod moratura, Nos periculis, quæ  
 “ ei Consorti nostræ, & aliis Magnatibus quæ  
 “ ad ipsam ibidem sunt venturæ, ex infectione  
 “ & corruptione aëris per accensionem Rogo-  
 “ rum in civitate prædicta, & aliis locis eidem  
 “ Turri vicinis, dum prædicta Consors nostra a-  
 “ pud dictam Turrim moram fecerit, possent,  
 “ quod absit, de facili evenire, occurrere volen-  
 “ tes, Vobis mandamus quod in eadem civitate  
 “ publice proclaimari, & ex parte nostra sub  
 “ gravi forisfactura firmiter inhiberi faciatis, ne  
 “ qui Rogos illos præsumant accendere, seu alias  
 “ ministerium hujusmodi, dum dicta Consors  
 “ nostra ibidem moram fecerit, exercere, per  
 “ quod aër quoquo modo infici valeat seu cor-  
 “ rumpi. Et hoc nullo modo omittatis. Teste  
 “ meipso apud Karl. 28. die Junii.”

Rogorum tempore E. I.  
accensio pesti qua pecora  
inficiebantur pro quo-  
rundam opinione tribu-  
enda. Opus hoc non alio  
consilio quam reipublicæ  
litterariæ caussa à nobis  
susceptum.

§. XIV. Jam, quæſo, redi in memo-  
riam, lector, quæ de Rogo quodam di-  
xerit noster capitulo XXIV. Libri Quinti.  
Nam ea potissimum mihi ansam  
præbuerunt de Rogis breviter diffe-  
rendi. Illius autem Rogi tanta vis erat,

ut ejusdem accensione pestilentia, quæ grappa-  
batur in populo, conqueverit. Quinetiam ar-  
bitrantur quidam Rogos accensos fuisse, eo tem-  
pore quo Edvardi Regis uxor Londinum effet  
accessura, ob pestem qua pecora inficiebantur,  
quorum proinde magnus numerus flammis man-  
dabatur, haud secus atque Londini paucis ab-  
hinc annis contigisse scimus. Verum hanc sen-  
tentiam nondum amplector. Nulli enim, quod  
quidem sciam, exstant Historici qui confirmant.  
Quod si aliqui lateant, da operam ut in lucem  
prodeant. Quo factō, amplius deliberandum  
erit. Interim tacebo. Neque mihi succenſebis  
quod negotium hoc verbo expedierim. Cete-  
rum priusquam te dimittam, sciendum est, me  
huncce qualemcunque laborem ideo ſuscepiffe  
ut ad ſtudia tua aliiquid adjumenti adferrem.  
Imo quicquid in hoc opere præstitum eſt, lector  
benebole, id omne me reipublicæ litterariæ  
cauſſa præſtitifſe confirmo, cuius dignitatem  
meis omnibus commodis & rationibus (neque  
vanus hæc ſcribo) præferendam eſſe intellexi.  
Si vero dicas me id quod ſtudui neutiquam  
eſſe consecutum, tibi reſponſum hoc habeto,

mihi

mihi non voluntatem perficiendi, sed facultatem defuisse: imo nonnulla quo minus illa etiam facerem quæ potui obstatisse. Tu conjicio cetera, ac valeto. Scribebam Oxoniæ in Aula Edmundi ipfis Idibus Maii A. D. M.DCC.XIX.

T H O M Æ H E A R N I I  
Ad Præfationem suam  
A P P E N D I X.

Num. I. Vide pag. xviii.

*Ex Adversariis quibusdam MSS. doctissimi Uſſerii  
Armachani penes me, ex dono V. cl. Jacobi Ty-  
relli, Armigeri.*

In Ptolemæi Geograph. (Græce edit. Basil. ann. 1533.  
4to.) lib. 2. ubi de Hibernia agitur, Thomæ Savilli notulae.

Pag. 70. Οὐενίκηνοι.] al. Οὐενίκηνοι.

71. Λιθοίς] al. Λιθίς.

Οὐελίσοροι.] al. Οὐελάσοροι. quod rectius videtur.

Οὐεργίνοι.] al. Οὐεργίνοι.

Βίσγη.] quid si Brīgē? ejus enim ἐκαπέρωθεν accolæ  
Brigantes.

Οὐερποί.] Iberni apud Mar. Nigrum. & fieri po-  
test ut scripserit Ptolemæus Ιερποί.

72. Οόβηκα.] Est & Nigro ad Obocam πέλις ὕμώνυμος.

Δάρηνοι.] Niger Darnios, quos ille Darinos vocat,  
ad Obocam ponit, ubi Ptolemæus Caucos; ipsos  
autem Caucos ubi Ptol. Δαρήνες.

73. Ἐπίσθοι] à cognomine promontorio. Ergo non  
ita in ortum tendenda Brit.

"Ἐδρε.] lege "Αδρε. Nigro Adros insula. & Britt.  
hodie Unis adar; quod insulam sonat deser-  
tam, avibusque reliquit.

Num.

Alphabetum Britannicum (è Cod. MS. perveteri in membranis) cui præfigitur hæc rubrica:

<sup>(a)</sup>Nemynnr iſzaz nepepir lizpar uitupenanz quidam rcolareico raxo<sup>(b)</sup>  
 nuzenepr quia bprizoner non habepenc pudimentum ac ipre rubizo ex  
 machinazione menzr ruæ formauit eas uz iuzupenazionem ec hebi-  
 zudinem demeperzenzr ruæ: de fizupir ec de nominibuz duccir

Figura Nomen Potestas

K	alap	a	ꝝ	mum	m	Z	zeipc	z
b	bpauz	b	†	nihm	n	ꝫ	aiun	æ
c	cupi	c	ꝝꝝ	op	o	ꝗ	erzialul	ɛr
d	dexu	d	ꝝꝝꝝ	papeh	p	Ꝟ	egui	eu
e	ezin	e	□	quizh	q	ꝝꝝ	aup	au
f	fich	f	ꝝꝝꝝ	nar	r	Ꝟ	emc	ei
g	zuidip	g	ꝝꝝꝝ	sung	r	Ꝟ	hinc	hinc
h	huil	h	ꝝꝝꝝ	tpaup	z	ꝝꝝꝝ	henc	ezo
i	iechuz	i	ꝝꝝꝝ	uip	u	ꝝꝝꝝ	elau	ecce
k	kam	k	ꝝꝝ	ieil	x	ꝝꝝ	ucl	uulz
l	loubep	l	ꝝ	ofp	fy	ꝝ	opn	oe

Impensis Viri cl. JOANNIS BRIDGES, de Bartun juxta Keteringes, sive Kyteringes, in agro Northamptoniensi, Armigeri.



Num. III. Vide pag. xxiii.

### A Vindication of Jeffery of Monmouth.

E Cod. MS. Smithiano (n. IV. p. 133.) penes Editorem, cui tit. A Folio Book written by Mr. Camden's own Hand, and containing many curious Remarks and Observations.

**T**here is a great complaint among some of the most learned against Galfridus Arthurius, or Galfridus Monumethensis, for wante of truthe, and modeſtic, as creating a Brute unto us for the founder of our Britaine. But who is hee that probing itt to bee a fition can prove itt withall to be his? If that worke be quite abolished, there is a vast blancke upon the times of our countrie, from the Creation of the Worlde till the coming of Julius Cæsar, not terra incognita itt ſelue being leſſe to be knowne then ours. The things of which ages, as wee understand not the more for Monmouth's Historie, unleſſe the ſame be true; ſoe neither ſeeme they (as being thofe times which our Criticks mark with their <sup>1</sup>"Adꝫas, and their Mvꝫixꝫ, their Ignōtum and Fabulosum) much to be ſtoode upon. Nevertheleſs out of that very ſtorie (lett itt bee what itt will) have titles been framed in open Parliament, both in <sup>2</sup>England and Ireland for the rights of the Crowne of England, even to entire Kingdomes. And though noe Parliament can make that to be a truthe, which is not ſuch in the proper nature thereof, nor that much authoritie is added thereby to that traditional monument, becauſe Parliament-men are not alwayes Antiquaries, yet are wee ſomewhaſt the more, and rather tide to looke with favour on the Caſe. Therefore itt pleased me well, what once I did read in a great Divine, that in Apocryphis non omnia esse Apocrypha. And that very much of Monmouth's booke, or pretended translation De Origine & gestis Britanno-rom be graunted to be fabulous, yett many truthes <sup>3</sup> as mixed.

1. Apud Matth. Westm. Epist. Edw. I. Regis A. ad Bonifacium P.M. 1301. Et Epist. Procerum Angl. anno eod. 2. 11. Elizab.ap. Dubl. 23. Febru. Sir Hen. Sidney L. Deputie. 3. F. are. H.  
The

The maine controversie concerning that work is, whether it be an antiquitie, or an imposture? That it is full of fables or discordancess, noe man denyeth, and Giraldus Cambrensis himselfe, though being his countrieman, and living in that age angerly taxeth it for such, albeit hee graunts a Brute and much of the principall substance to be true and followes it. The aduersaries are both many and many of special account, as Hubrigensis, Wethamsted, &c. amonge the ancient, and amonge the modern (whome also Cauden citeth) Alives, Junius, Buchanon, Polidor, Bodin, &c. but all of them strangers. On th' other side freinds alleage Malmesbrie (the worthiest writer of all our Historians) for the being of Arthur, Huntington, Aluredus, Hoveden, Cestrensis, Gervasius Tilburiensis, &c. among our older Authors; and of the same later times the muster of names is not thinn, Leland most famouse, Sir John Prise Knight, Humphrey Lhuid &c. men singularly skilled in our antiquities, and Britains of race, Doctor Keys founder of Keys Colledge in Cambridge, Mr. Lambert of Lincoln's Inn (whoe for freeing Monmouth from the suspicion of forgerie<sup>1</sup>, voucheth his possession of a Welch copie older in his opinion then Monmouths translation) Doctor Powell, Mr. Lewis and all Welsh Bards and Genealogists, Doctor White of Basingstoke in his Latine Histories, Stowe, Holingshead &c. Soe that if the cause weare to be triide or carried by voyces, the affirmative would have the fuller crye. And by that whiche Monmouth himselfe<sup>2</sup> in his Epistle dedicatori to that learned, brave and warlike Prince Robert Earle of Gloucester naturall sonne to King Henry the first, concerning the stile of the Welsh originall by him translated (and perhaps interpolated) wherein abounded phalerata verba & ampillose dictiones, pompous words (as he saith) and swelling phrases, it seemes nothing else but a mere Satyra, Rhapsodie or Cento, peiced together out of their Bards, songs, or ballads. which may well be soe. For Amitanus

1. Sicut fabulosa Gaufredi Arthuri mentitur Historia. These are words of Giraldus, cited by Sir John Prise out of Giraldus de Cambria Descriptione, where Giraldus denies, and truly denies, that Wales was so called either of Duke Wallo, or of Queene Wendolena. 2. Perambula. of Kent.  
3. Deest sorte, writes. H.

Marcellinus writes that it was the office of the Britann Wards, Fortia facta virorum illustrum heroicis composita versibus, cum dulcibus Lyrae modulis cantitare: and Lucan long before his dayes hath recorded the same.

Our Historians office concerning the use of such a booke as this of Monmouth's, for defense whereof not only a great partie of learned writers stand, but an whole noble nation (antiently Lords of this Island) hath not an easie description. Certainly much is attributed, and much is to be attributed in this case unto domestick monuments, how barbarous soever, specially touching the Originalls of people. For Myrsilus of Lesbos is said to owe this sentence, that in seaches of such nature magis creditur ipsi genti, atque vicinis, quam remotis & exteris. Which had noe Myrsilus ever said, yet had it not been the less true, or the more needing authoritie, because it is meerly a dictat of common sense, and all principall authors allowe thercof. Salust himself made use of King Hiempsal his librarie in the Carthagenerian or Punick tongue (which was a kind of Syriack, shewing their originall to be from Tyre and other townes in Phoenicia) to write his Jugurtha the more exactly. What shall we say of Polidor Virgil's way in this very matter? Though he utterly disliked Monmouth's narrations as fabulous, yet did hee breif them into his volumes with special protestation by name against a little booke of like argument passing for Gildas the Historiographer's. Sigebertus Gemblacensis, living in Monmouth's time, where his Chronicle tenders the occasion, saith of that storie thus: Nec dubia pro veris affirmamus, nec historicam narrationem, quæ nuper de Britannico sermone in Latinam translata est, lectori subtrahimus. And this course carryes the shewe of Justice and reason. Neverthelesse each may doe as himself thinks best, though that perhaps be not best. For Salust in the like case reportes what he finds, but taking nothing therein upon himselfe, plainly tells us: that fides ejus rei penes authores erit. Tacitus alsoe (his admirer, and next him to be admired for his art) when he hath simple sett downe what he had heard concerning the Germans first ancestri (a tale of a father and his three sonnes, as that is in Monmouth of Brute and his three sonns) concludeth: Quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est. Lett therefore our Historian

rian looke well about him, and examine whither this proceeding doe not properlie concerne his dutie. Sure I am that if Cornelius Tacitus had houlden the course of every where following the ancient Histories, or Historicall traditions of countries, he had not in the Jewes antiquities been so ridiculous, idle and injurious, as he is in the fist booke, a fragment of his Histories.

Howsoever, it is the least care, or among the least cares of famous old Historians, whoe are th' only examples of Historic, to spend much time in the learning or etymologies of nations, or countreyes names. For as St. <sup>1</sup> Augustine saith, they are many times so changed temporis vetustate, ut vix homines doctissimi antiquissimas historias perscrutantes, origines potuerunt reperire: and S. <sup>2</sup> Hierom (of all the Latine Fathers most learned) hath words to like purpose, where he speakes of such nations as descended out of Joc-tan. And bee it that the names are never soe well to be known, yett what is it to the purpose of an Historic (the glasse of actions) to understand the reason (or conjectures rather) why, or how Britaine was called Britain, Rome Rome, or Troy Troy? Certainly to perplex in this case our reader with long disputes or long rehersals of names, and their etymologies, with which some late Antiquaries have cloy'd and pestered us, falls into that rule which Am-mianus <sup>3</sup> hath upon the like occasion, where he reciteth divers opinions concerning the originalls of the ancient Galls. Therefore with him I say for that point, declinanda varietas sape satietati conjuncta. If any thing bee cleare in such a case, or vehemently probable, it is both enough, and all which an Historian's office doth permitt, bresily to mention the same. As for the cause of the name of Brit-tain, only two conjectures among soe many which have of late beeene brought seeme worth the rememb'reng: the one is Camden's, who derives it out of the word Brith, which signifie (as he saith) in the ancient tongue of Britain, that <sup>4</sup> Herb with which the Britains are reported to have painted and decoloured their bodies. Which his conje-

1. De civitate Dei libr. 16. cap. 11. 2. De trad. Hebr. in Genes. 3. Hist. libr. 15. cap. 23. 4. Correct. For Mr. Camden saith not that it was the herb, but the very being painted, smeard or colourd (with an herb) which the word Brith signifie.

ture he upholds with singular diligence, and great varie-  
tie of learned probabilities. The other opinion or rather  
Historicall affirmation is, that Britain was denominated  
of a man, as also the herb Britannica. Plinie's<sup>1</sup> words  
are: — Miror nominis causam — Fuit quidem & hic quon-  
dam ambitus, nominibus suis eas adeptandi, quod docebimus  
fecisse Reges, ut res tanta iis debeat, herbam invenire, vitam  
juvare. — By which words it is plaine that Plinie thinckes  
there was some King or other whose name had Brit therein,  
and that the Herb Britannica was perhaps consecrated by  
him to the preservation of his name and memorie to all  
posterities. But Monmouth and his followers directly  
drawe us Britain out of Brutus, whoe according to their  
narration was great grand-child to Aneas father of Alcas-  
nius, father of Silvius, father of Brutus. This deriva-  
tion of our Island's name is wondrously esteamed by the  
Welsh now long since incorporated with us. Therefore it  
 behoves our Historian to be well advised before he enter  
into any kind of unkind diligence against the same. For  
if in some cases communis error facit jus, error certaynely  
in such cases as this, as it bindeth noe man, so neither is  
itt singular to Britain, because the licence of deriving na-  
tions from supposed Gods and puissant Worthies is uni-  
versall. Arrianus and otherz authors testifie that Alexan-  
dez the Great said he found it available in his actions,  
quod Ammonis filius habitus sit, cum certo teneret se filium  
Philippi, whitch are Alexander's words in Lucian. Varro  
also, as he is cited by St. Augustine, professeth, utile esse  
civitatibus, ut se viri fortes, etiam si falsum sit, ex Diis genitos  
esse credant, ut eo modo animus humanus velut divina stirpis  
fiduciam gerens res magnas presumat audacius, agat vehementius,  
& ab hoc implete ipsa securitate felicius. This sentence not-  
withstanding delivered by Marcus Varro (the most learn-  
ed man whitch ever Rome heathen had) stands specially  
condemned by that holy Bishop as setting open a wide  
gate to falsehoode and abusion. Now therefore if Goffrey of  
Monmouth's work be concluded on all hands for untrue,  
the noble Historian must prefer veritic before politick re-  
spects; but because it is not (as the world sees) he may  
remember the tempeze of Gemblacensis, and of the otherz

1. Natur. Hist. libr. 25. cap. 3.

Autho<sup>r</sup>is cited above in this Addresse. For my part as I say with Camden, in hac re suum cuique liberum esto per me iudicium, so neuerthelesse I incline very strongly to have soe much of every Historicall monument, or Historicall tradition maintained, as may well be houlden without open absurditie. My Histories notwithstanding beginn at Julius Cæsar.

Num. IV. Vide pag. xxxiv.

The Battle of Otterburn, commonly calld Chevy-Chace, written by R. Sheale, and is different from the common one.

E Collectaneis nostris MSS. Vol. LXXXII. pag. 7.

Dutofan old MS. **T**he Perse owt off Northombarlande and a vowe to  
commu- God mayd he  
nicated That he wold hunte in the mountayns off Chybiat  
to me by within dayis iii  
a leazned In the maggez of doughte Dogles and all that euer with  
friend. him be  
H. The fassistic hartes in all Chybiat he sayd he wold kyll and  
carry them a way  
Be my feth sayd the doughte Douglas a gayn I wyll let  
that hontyng ys that I may  
The the Perse owt of Banborowe cam with him a myghtee  
meany  
With xv C archardes bold off blood and bone the weare  
chosen owt of shyars iii  
This begane on a monday at morn in Chybiat the hillys so he  
The chyd may rue that ys un born it was the mor pitte  
The dryvars thorowe the woodes went for to reas the deare  
Women byckarte uppone the bent with ther browd aras  
cleare  
Then the wyld thorowe the woodes went on euery syde  
shear  
Grea hondes thorowe the grebis glent for to kyll theare  
deare  
The begane in Chybiat the hyls a bove verly on a Monyn  
day

Be

Be that it drewe to the oware off none a hondrithe sat  
 hartes ded ther lay  
 The blwe a mot uppone the bent the semblyd on sydis shearz  
 To the quyrry then the Perse went to se the brytlynge off  
 the deare  
 He sayd it was the Duglas promys this day to met me hear  
 But I wylc he wold faylle verament a great oth the Perse  
 swearz  
 At the laste a squyaz off Northombelonde lokyde at his  
 hand full ny  
 He was war ath the doughtie Dogglas comynge with him  
 a myghte meany  
 Both with speaz brylly & brande yt was a myghti fight to se  
 Hardyz men both off hart naz hande wearz not in Cristiantee  
 The wearz xx C speaz men good withowte any feale  
 The wearz borne a long be the watter a Twyde yth bowndes  
 of Tividale  
 Leave of the brytlynge of the deare he sayde and to youz boys  
 loock ye takk good heed  
 For neuez sithe ye wearz on youz mothars borne had ye ne-  
 uer so mickle ned  
 The doughtie Dogglas on a stede he rode att his men be-  
 forne  
 His armor glytterde as dyd a glede a bolder barne was  
 never born  
 Tell me whos men ye ar he says or whos men that ye be  
 Who gave you leave to hunte in this Chybiat chays in the  
 spyt of me  
 The first mane that euer him an answearz mayd yt was the  
 good lord Perse  
 We wyll not tell the whoys men we ar he says nor whos  
 men that we be  
 But we wyll hount hearz in this chays in the spyt of thyne  
 and of the  
 The factiste hartes in all Chybiat we have kyld and cast  
 to carry them a way  
 Be my troth sayd the doughtie Dogglas agay ther for the  
 tou of us shall de this day  
 Then sayd the doughtie Dogglas unto the lord Perse  
 To kyll all thes girtles men a las it wearz great pitte  
 But Perse thou art a lord of lande I am a yerle callyd  
 within my contre

Let all our men uppone a parti stande and do the battell  
 off the and of me  
 Howe Cristes cors on his crowne sayd the the lorde Perle  
 who soeuç thez to says nay  
 Be my troth doughtte Doglas he says thow shalt neuer  
 se that day  
 Nethaz in Ynglondē Skottlondē nar France noz for no  
 man of a woman born  
 But and fortune be my chance I dar met him on man for on  
 Then bspayke a squyar off Northombarlondē Ric Wythar-  
 ryngton was his nam  
 It shall neuer be told in Sothe Ynglondē he says to kyng  
 Herry the iiii for sham  
 I wat youe byn great lordes twaw I am a poor Squyar  
 of lande  
 I wyll neuer se my captayne syght on a syde and stande  
 my selffe and loocke on  
 But whyll I may my weppone welde I wyll not both  
 hart and hande  
 That day that day that dredfull day the first fit here I synde  
 And youe wyll here any mor athe hountyng athe Chybiat  
 yet ys ther mor be hynd  
 The Yngglyshe men hadde thez boxys ye bent ther hartes  
 were good ye noughe  
 The first off arros that the hote off seven skore spear men  
 the slouge  
 Yet byddys the Perle Doglas uppon the bent a captayne  
 good ye noughe  
 And that was sene verament for he wrought ho both woo  
 and wouche  
 The Dogglas pertyd his ost in iij lyk a chesse chesten off  
 pryde  
 With swar spears off myghte tre the cum in on every syde  
 Thrughe our yngglyshe archery gave many a wounde full  
 syde  
 Many a doughte the garde to dy which ganyde them no  
 pryde  
 The ynglyshe men let thear boys be and pulde owt brandes  
 that wer briggt  
 It was a hevy syght to se bryght swordes on basnites lyght  
 Thorowe ryche male and myne ye ple many sterne the  
 stroke done streght

Many

Many a freyke that was full fre ther undar foot dyd lyght  
 At last the Duglas and the Perse met lyk to captayns of  
     myght and of mayne  
 The swapte together tyll the both swat with swordes that  
     wear of syn mylan  
 Thes worthe freekys for to syght ther to the wear full fayne  
 Tyll the bloode oxte off theaz basnetes sprente as euer dyd  
     heal or ran  
 Heide the Perse sayde the Doglas and I feth I shall the  
     brynge  
 Wher thowe shalte haue a yerls wagis of Jamy our Scot-  
     tih kyng  
 Thoue shalte haue thy Ransom fre I hight the hear this  
     thinge  
 For the manfullyste man yet art thowe that euer I con-  
     queryd in fide fightyng  
 Nay sayd the lorde Perse I tolde it the beforne  
 That I wolde never yeldyde be to no man of a woman born  
 With that ther cam a narrowe hastely forthe off a myghte  
     wane  
 Hit hathe strekene the yerle Duglas in at the brest bane  
 Throroue lyvar and longs bathe the sharpe arroweyis gane  
 That never aftez in all his lyffe days he spayke mo  
     wordes but ane  
 That was syghte ye my myrry men whyllys ye may for  
     my lyff days ben gan  
 The Perse leanyde on his brande and sawe the Duglas de  
 He tooke the dede mane be the hande and sayd wo ys me  
     for the  
 To haue labyde thy lyffe I wolde haue pertyde with my  
     landes for years iii  
 For a better man of hart nare of hande was not in all the  
     north contre  
 Of all that se a Skottishe knyght was callyd Sir Hewe  
     the Monggon byrry  
 He sawe the Duglas to the Deth was dyght he spendyd a  
     spear a trusti tre  
 He rod uppon a corsiarc throughe a hondrithe archery  
 He never styntyd nar never blaue tyll he cam to the good  
     lord Perse  
 He set uppone the lorde Perse a dynte that was full soare  
 With a suar spear of a myghte tre clean thorow the body  
     he the Perse ber

Athe

At the to thar syde that a man myght se a large cloth yard  
 and mare  
 Cewe bettar captayns wear nat in cristiane then that day  
 slain wear ther  
 In archar off Northomberlonde say slean was the lord Perse  
 He bar a bende bowe in his hand was made off truski tre  
 I narow that a cloth yarde was lang toth harde stel  
 haylde he  
 A dynt that was both sad and soar he sat on Sir Hewe the  
 Monggon byrry  
 The dynt yt was both sad and far that he of Monggon  
 berry sete  
 The swane fethars that his arrowe bar with his hart  
 blood the wear wete  
 Ther was never a freake wone foot wolde sle but still in  
 stour dyd stand  
 Heawynge on yche other whyll the myght dre with many  
 a balfull brande  
 This battell begane in Chybiat a nowar befor the none  
 And when even song bell was rang the battell was nat  
 half done  
 The tooke on ethar hand be the lyght off the mone  
 Many hadde no strenght for to stande in Chybiat the hillys  
 abou  
 Of xv C archars of Ynglonde went a way but fifti and thre  
 Of xx C spear men of Skotlonde but even five and fifti  
 But all wear slayne Chebiat within the hade no strenge  
 to stand on hy  
 The chylde may rue that ys un borne it was the mor pitte  
 Ther was slayne withe the lord Perse Sir John of A-  
 gerstone  
 Sir Bogar the hinde hartly Sir Wylliam the bolde hearone  
 Sir Jorg the worthe loule a knyght of great Renowen  
 Sir Rass the ryche Bugbe with dyntes wear beaten dowene  
 For Metharryngton my harte was wo that euer he slayne  
 shulde be  
 For when both his leggis wear hewyne in to yet he knyled  
 and fought on his kny  
 Ther was slayne with the doughti Duglas Sir Hewe the  
 Monggon byrry  
 Sir Davy Lwdale that worthe was his sistars son was he  
 Sir Charlz a Murre in that place that never a foot wolde sle  
 Sir

Sir Hewe Maxwell a lord he was with the Doglas dyd  
 he dey  
 So on the morrowe the mayde them byears off birch and  
 hasell so gay  
 Many wedous with wepyng tears cam to fach ther makys  
 a way  
 Tivydale may carpe off care Northombarlond may mayk  
 gratt mon  
 For towe such captayns as slayne wear hear on the march  
 perti shall never be non  
 Worde ys commen to Edden burrowe to Jamy the Skot-  
 tilhe kyng  
 That doughteti Duglas lyff tenant of the Merches he lay  
 slean Chybiot with in  
 His handdes dyd he weal and wryng he sayd alas and  
 woe ys me  
 Such a nothar captayn Skotland with in he sayd ye feth  
 shuld never be  
 Worde ys commyn to lovly Londone till the iiii Harry  
 our kyng  
 That lord Perse cheyff tenante of the Merchis he lay slayne  
 Chybiat within  
 God haue merci on his soll sayd kyng Harry good lord ys  
 thy will it be  
 I haue a C captayns in Englonde he sayd as good as euer  
 was he  
 But Perse and I brook my lyffe thy deth well quyte shall be  
 As our noble kyng mayde his a vowe lyke a noble prince  
 of renounen  
 For the deth of the lord Perse he dyde the battell of hom-  
 byll down  
 Wher syx and thritte Skottishe knyghtes on a day wear  
 beaten down  
 Glendale glytteride on ther armor bryght over castill  
 towar and towne  
 This was the hontyngc off the Cheviat that tear begane  
 this spurn  
 Old men that knownen the grownde well ye noughe call it  
 the batteil of Otterburn  
 At Otterburn began this spurne uppon a <sup>1</sup> Monnyng day

---

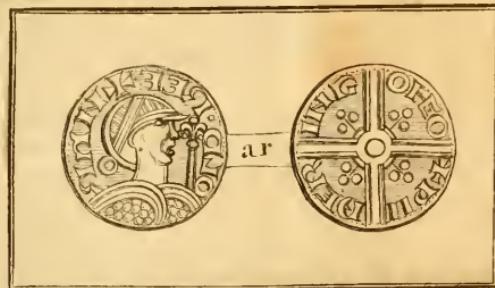
i. Sic, pro Monnyng day.

Ther was the dougghte Doglas slean the Perse neuer went  
a way  
Ther was neuer a tym on the march partes sen the Do-  
glas and the Perse met  
But yt was mervele and the rede blude ronne not as the  
Reane doys in the stret  
Ihesus crist our ballys bete and to the blys us bryngē  
Thus was the hountyngē of the Chibyat god send us all  
good endyngē

Expliceth quoth Rychard Sheale.

Num. V. Vide pag. xxxv.

Nummus Haroldi Regis, Comitis Godwini filii, è Mu-  
seo Amici nostri Joannis Bridges, Armigeri, Viri &  
ornatissimi & spectatissimi.



Num. VII. Vide pag. XLIII.

A Note about the Ps. of Vettius Valens among Mr. Selden's Books in the Bodleian Library; written by me on Friday Octob. 8th. in 1708.

E Coll. nostris MSS. Vol. XVII p. 192.

**I**n the Bodleian Library, amongst Mr. Selden's MSSts. [Arch. Seld. B. 35.] is a fair Copy in paper of Vettius Valens's Anthologia. 'Tis a folio Book, containing 292. Leaves, and it appears from Archbp. Usher's

1. I find that this Rychard Sheale was living in the Year 1588. and that he was Author of many other Poetical Things.

Letters,

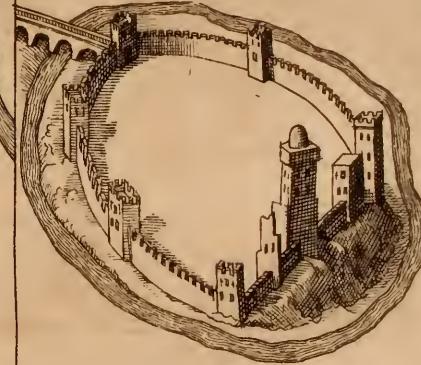
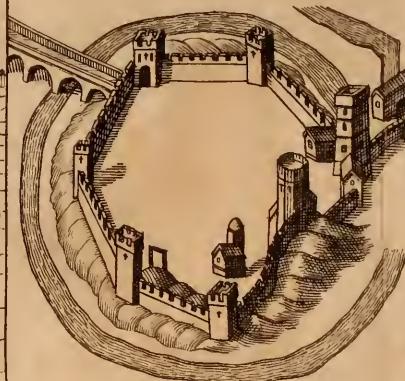
# CONSPECTUS QUADRUPLEX CASTRI SIVE ARCIS OXONIENSIS.

Conspectus recens Castrī à ponte australi, per quem intramus,  
ubi muri visuntur admodum crassi.

Conspectus antiquis Castrī, ē tabula  
Radulphi Agasi A.D. 1578. edita

Conspectus antiquis Castrī, ē tubula  
Danielis King, bello nupero civili  
grassante delinata.

Num VI. Vide  
pag. 38.



Conspectus recens Castrī à ripa quadam juxta pontem australem qui ad Ergastulum ducit.

(a) Turris quædam integra & antiqua, quæ unica nunc manet, (reliquis nimirum dirutis,) & in Comitatus ergastulum convertitur. Prope hanc turrim, ut opinor, Matildis virago illa Anglicæ, Henrici II<sup>do</sup> mater, albis uestibus induita, ut specie nivei coloris hostes falleret, noctis silentio egressa est oppido Oxoniensi, à Stephano rege arctissime obpresso, & scapha per Thamesim vecta ad arcem Wallingfordensem pervenit, atq[ue] ibi à suis in arcem accepta est.

(b) Collis quidam editior, quem vulgo vocant the Kepe of the Castle.



(c) Reliquiae domūs in qua Assizæ olim tenebantur, donec ob pestem subitanam ac fatalem ad altum civitatis locum regnante Elizabetha transferre placuit.

Impensis egregii Antiquarii pariter atque Amici nostri eximii RICHARDI GRAVES, de MICKLETON in Agro GLOUCESTRIENSI, Armigeri.

delin. NB Burghers sculpt. Uniuersitatis



Letters, p. 322. and from some Notes of Mr. Selden in his Book *De Diis Syris* and his Edition of the Arundelian Marbles, that it formerly belong'd to the famous Mathematician, John Dee; to whom it came, I believe, after the Death of Christopher Longolius, who was the person that got it transcribed for the Charge of about 6. pounds 10. shillings, as appears from the following Memorandum written at the beginning of this Book: "Curavit hunc librum describendum Christophorus Longolius precio octingento-  
rum sestertiorum nummum, hoc est, vicenis aureis ducatis.

"*De Longueil.*" 'Tis thought by some that this is the only Copy of this valuable Collection that is now extant, and that the other more ancient Copy, which belong'd to Aldus, from which Longolius got this to be transcrib'd, is now unfortunately lost. I remember Joseph Scaliger more than once mentions a Copy of Vertius in his Epistles, but it does not appear whether 'twas the same with this of Longelius, or that of Aldus, or whether 'twas different from either. 'Tis certain from the said Epistles [l. 7 n. 5 II.] that Scaliger intended to have set out Vertius Valens; but dying before he could accomplish what he had resolved upon, some Years since Huetius (as Sir Edward Sherbourne observes) had a designe of printing him at Paris, and Dr. Edward Bernard sent him a Specimen for that intent: but what hinder'd him is uncertain. Mr. Selden has given us two or three Fragments in the Books mention'd above, and so has Salmasius in his *Book de annis climacterici*; and since that Mr. Dodwell has publish'd an extract out of him in his Epistolary Discourse conc. the Immortality of the Soul. And I think some other learned Men have mention'd him as an Author worth publishing, as he most certainly is, if at the same time Julius Firminicus Maternus's *libri Matheos*, or Books of the Power and Influence of the stars according to the Doctrine of the Egyptians and Babylonians, (for without doubt one would illustrate the other) were published with him; for the illustration of which much might be also collected from the three MSS. now in the Bodleian Library which Dr. Huntington procured from Bassora, written in the Chaldean Language and Charater. But then as this great Work would be of signal service to Religion and Learning, by conduced in an eminent manner to expose the folly, the vanity, and the madness of both the old and

modern Pretenders to Judiciary Astrology, so it is most certain that the Person who hath the courage to undertake it ought to be thoroughly versed, not only in the Chaldaic, but also in the Egyptian Astrology; because Vettius himself acquaints us that during his Travells in Egypt, he was at a great expence, before he could learn the Secrets of this Art from his covetous Masters and Instructors, the Hierophantæ it may be, who made a Prey of him, to which he submitted out of love to it. Immediately after the Note above mentioned concerning the Sum of Money Longolius gave for having the MS. transcrib'd, is added an Explanation of the several Notes made use of in the Book, in which are some different from those publish'd by Du Fresne in his Greek Glossary. Mr. Selden and others have vary'd about the time when this Author liv'd; but it appears from divers Notes in this MS. (which I have several times perus'd with much Delight) that he liv'd after the time of Antoninus. He mentions Indictions in some Places, the use of which did not begin 'till about the time of Maxentius. There is another Note which brings him as low as Severus, he mentioning a person whose Nativity he accounts for in the Year 200. after Christ or thereabouts. And this is the proper Valens cited by Mr. Selden and others; for the latter Part of the Work seems to have been done by another Valens, one of the Books in fol. 181. b. being called *βιολογία διάτησεων*, whereas before the sixth and seventh if not more are mention'd in due order. There are two considerable Notes concerning the Age of this latter Valens, viz. 'Υπόδειγμα β'. Διορθυπαρεῖ ἐτος πρᾶξ (or 147.) Τροιάδ' εἰς ὥρ. γ. [in fol. 177. b.] which brings him as low as an. Christi 431. And in fol. 178. a. he mentions the Death of Valentinian the Second, in the 36th. Year of his Age, by which he is brought down to about the Year 391.



GUILIELMI SILVII  
EPISTOLA,

Editioni Antverpiensi præmissa.

---

D. ELISABETHÆ  
SERENISS. ANGLIÆ,  
FRANCIAE, HYBERNIAE REGINÆ.

**S**UCTOREM hunc ab amico  
nactus primum ipse paginas  
aliquot percurrentes, lectione  
devoravi: mox opere nonni-  
hil degustato illud uni & al-  
teri ex familiaribus meis viris  
sane prudentibus & insigni-  
ter eruditis, meo more expendendum, & dili-  
genter examinandum dedi, magno ab ipsis stu-  
dio contendens, ne suum me de hoc Chronico  
judicium celare vellent. nam temere quidquid  
obtruditur, in lucem dare, esset non solum te-  
merarii

merarii & inconsiderati hominis, verum etiam in promovenda re litteraria parum diligentis & officiosi. Postea vero illi ipsi, quibus hanc provinciam demandâram, ita mihi pro voto responderunt, sic opus commendarunt, ut vix aliud magis unquam, cum propter doctrinam, prudentiam & gravitatem, tum vero maxime, quod plurima deprehenderent his temporibus scitu digniss. quæ præcipue in hoc auctore commendanda summisque laudibus extollenda censerent, & in primis quod aperte, ingenue citraque omnem fucum aut adulationem historiam suam prosequeretur, nunc hos, nunc illos pro merito, sine ullo respectu aut laudans aut vituperans. Itaque cum in hoc libro plurima essent, quæ in hunc usque diem veluti altiss. tenebris obruta delituerunt, visus sum mihi officium & regno & Majestate tua non indignum facturus, si opus hoc prima occasione in lucem ederem, omnibusque legendum exponerem, ut, si forte iporum fortitudinem in suscipienda adversus perpetuos Christiani nominis hosteis expeditione imitari recusarent, saltem admirarentur ac justis laudarent encomiis tantos principes, qui relictis Regnis amplissimis & Imperiis, minime veriti sunt vel ob sumtuum magnitudinem, vel etiam ob periculosi itineris difficultatem graviss. bella suscipere, ut quoquo modo regnum Hierosolymitanum cum vicinis provinciis Euangelicæ redderent libertati, ac tanta mala

mala perpeſſos Christianos à contemtu vindicarent. His ergo & ejusmodi reb. gerendis cum præ ceteris omnibus & ſplendore, & ani- mi magnitudine, cum in adeundis, tum etiam in contemnendis periculis Anglorum Reges ex- celluerint, non immerito tuæ Regiæ Majestati inscribendum opus duxi, quæ non ſolum regni hujus ampliſſ. ſed etiam omnium virtutum præ- clariff. heres exſtitisti, ita ut parem noſtro in orbe Reginam invenire diſſicile judicemus, five linguarum peritiam, five animi dotes, aut recte gubernandi ſcientiam, quis ſpectare velit. ne- que dubitandum eſt quin tanta Patrona fultus noſter NEUBRIGENSIS magno cum applauſu, & alacritate in lucem fit prodiſurus. Deum Opt. Max. oro ut veſtram Mat̄em. Regnumque illud ampliſſ. multa perpetuaque felicitate de- corare dignetur. Antuerpiæ IIII. Idus Mart.

M.D.LXVII.

S<sup>m</sup>æ. V<sup>x</sup>. M<sup>t</sup>i.

deditiſſ.

*Gulielmus Silvius.*

J O-

JOANNIS PICARDI  
PROLOQUIUM,  
Editioni Parisiensi præfixum.

---

AD  
POTENTISSIMVM, ILLVSTRISSIMVMQVE  
D.D. CAROLVM GONZAGAM  
Et CLEUENSEM,  
Franciæ Patricium, Niuerni Rheteli-  
que DuceM, Mantuanum & Porci-  
anum Principem, nec non Campa-  
niæ Gallicæ Brigiæque Regium  
Præfectum, &c.  
In Guillelmi Neubrigensis Historiam,  
Proloquium J. Picardi.



*EL tandem liceat,  
quia necesse, hunc of-  
ferre Auctorem, ut  
gratissimo tuo erga  
nos animo qualiter-  
cunque respondeamus, & beneficium  
priva-*

privatum publica testemur gratulatione. Serius quidem pro officio, gratiaeque collatæ magnitudine: ita ut vereamur ne nostra ἔργα αἱ βραδύτεραι sit ἀλλαχέσσα ἔργα, quanquam æquissimi rerum æstimatoris nihil unquam duxere, vel dixere serum, si serum. Quam vero serum, si ex voto Momi fenestrata nobis inessent pectora, etiam talpæ penitus videarent. Interim, si juvat Angliam renavigare hujus historiæ foliis, ceu velis, licet. Quidni? Cum & Princeps Mauricius tibi ex ea advolanti (redeunti enim dixisse, tuam minueret celeritatem) censuerit inter vi-senda, velivolum ostentare currum: qui tamen nec te vel ad Gessoriacum Morinorum portum vehat, tantum abest, ut suo perbrevi tractu reve-hat

hat Doverium: indeque remigres Londinum urbium Anglicarum urbem, quam hoc in libro spectabis non splendidis illis, quæ jubente serenissima Regina Elisabeta licuit vide-re, quantum libuit, insignem: sed <sup>1</sup> conciliis habitis, Regibus Stephano, Henrico II. Richardique Regis <sup>2</sup> coronatione, spumantem noxio Ju-dæorum perfidorum cruento, turbatam Guillelmi Londinensis indigenæ factione. At moræ satis in Anglia: loci varietas tollat fastidium, præterquam quod festinas ad graviora, ut lustratis Zelandiæ celeberrimis urbibus applies in Hollandiam, priscis, Bataviam: & salutato Mauricio Principe, nec non ejus germanis, Lugdunum Batavorum

---

1. De quibus l. 1. c. 10, 30. & l. 3. c. 1. 2. L. 4. c. 1.

per-

pervenias: Scaligerumque nostratrem, reipublicæ litterariæ præcipuum columnen & lumen invisas. Conduxerit enim plurimum tanti viri asperitus non injucundus, ad detergendum, si quod haurias, tedium ex ejusdem Hollandiæ inundatione ab Auctore nostro recensita ut pote suo ævo facta: & certe sic damnoſe, crudeliterque, ut ne ipſis quidem ju- mentis parcitum. Quid mitius sperretur de heris, ſcilicet hominibus, fi vel servi innoxii luant capite? De- latus Hollandia Northolandiam, ſtupuisti insolitos populi mores & feminæ marinæ nuper comprehensæ, aliquandiique cum indigenis verſatæ: cuius haud diſpares intueberis in Guillelmi nostri Anglia, <sup>2</sup> pueros

---

1. De qua l. 3. c. 1. 2. L. 1. c. 27. cui jungantur notæ.

*toto corpore virides. Daniam tamen appulsus & à Rege perhumano exceptus magnifice, cernes aliud his longe mirabilius, scilicet<sup>1</sup> Nicholatum Brekspearium Anglum, patris Codro pauperioris filium, sic proveatum, ut pontificias Albanensis Ecclesiæ meritus insulas, Apostolicus Legatus id obierit regni, paulo post Romanus pontifex inaugurandus. Huc usque pacifica. Magnanimum enim pectus tuum spirans belli vere belli avet castra & hostes illos, cum quibus majores tui pugnavere gladiis non volsellis: aut, ut pugnaretur, effecerunt: nominatimque S. Bernardi, æqualis Guillelmus Niuerensis Comes (nulla enim tum Ducis mentio vel titulus) justitiæ*

---

i. De quo l. 2. c. 6.

*sanc*tatisque nomine celeberrimus  
in historiis: qui anno incarnati Christi MCXXVIII. venit ad Trecense  
Concilium à Mathæo S. R. E. Legato coactum, una cum Archiepiscopis & comprovincialibus Remensis Senonensisque diœceseōn, ad præscribendas leges militibus Templariis : quos Auctor noster appellat mortis contemptores, & suis locis nonnulla eorum fortia denarrat gesta. Sed ubi in actis<sup>2</sup> Lateranensis Concilii, nominatim legi Albigenses hæreticos, aqua ignique interdictos : venit in mentem<sup>3</sup> Odo Niuernensis Comes anno MCCIX. profectus ad eandem hæresēōn excetram debellandam non Herculis, sed fidei Catholicæ clava :**

---

1. Hoc de Concilio lege notas ad epist. 39. S. Bernar. posterior. edit. 2. L. 3. c. 3, 3. De quo Petr. Vallis Sernaiæ c. 15. & 21. Hist. Albig.

*ubi expugnatæ Carcassonæ regimen  
oblatum refutavit modeste: & ut  
Simon Monfortius susciperet obte-  
stati sunt ille Duxque Burgundiæ.  
Hæc quidem in Occidente: Oriens  
autem longe clarior apparet expedi-  
tione Philippi Francorum (qui Pe-  
tri Comitis Niuernensis filiam dedit  
conjugem Herveo à Gierno, & cum  
ea Comitatum Niuernensem,<sup>1</sup> in-  
quit Altissiod. Monachus) & Richar-  
di Anglorum Regis: quos insequeban-  
tur Henricus Campanus, Stephanus  
Blesensis, Rainaldus, Herveus Gi-  
ernius<sup>2</sup> Erixque Niuernenses Co-  
mites, & alii complures Dynastæ  
interpositis annis pauculis ad idem  
bellum accincti: qui licet pro virili*

1. In Chronol. anno 1199. 2. Ejus mentio apud Joan.  
Herold. l. 2. Belli sacri c. 2. l. 3.

## PROLOQUIUM.

c*i*

*desudarint, haud tamen coërceri ha-  
ctenus valuit illis ipsis Orientis fini-  
bus ceu rapidus torrens Mahume-  
tes ille Christianissimi perduellis. Ea  
de caussa plerique Gallorum princi-  
pum, ut illustrem bellis superioribus  
coronidem imponerent, mox Christi-  
anæ fidei clypeo plusquam septem-  
plici muniti ruerunt in idololatras,  
pulchramque petierunt per vulnera  
mortem: qua  $\mathfrak{E}$  tu, Serenissime Prin-  
ceps, stimulatus, simulque Hierosol-  
ymitanis majorum præliis excita-  
tus acrius, quam Themistocles Mil-  
tiadis trophæis, pervenisti tandem  
Viennam Austriacam, salutasti  
Mathiam Archiducem Imperatoris  
Germanum,  $\mathfrak{E}$  comparatis militiæ  
necessariis, ocyor Euro te applicasti  
ad Toparcham Russevormium ca-  
strorum*

*strorum præfectum: à quo fuisse ho-*  
*norifice in consilium assumpus, agni-*  
*tusque velut ab Ulisso, alter Achil-*  
*les, excelsi animi ardore: quem mox*  
*explicuisti, certior factus<sup>1</sup> de duobus*  
*Turcarum millibus stationem agen-*  
*tibus intra secundum ab exercitu*  
*Christiano milliarium: illos haud*  
*minus prudenter quam feliciter in-*  
*ducens silvæ, ut gustarent de insidi-*  
*atoribus. Quumque Polemarcha re-*  
*scisset Pesto consulendum: haud mo-*  
*ra copias immittit militares. Tu ve-*  
*ro simul ruis inter confertas acies ac*  
*ad Comitem Martinengum faucibus*  
*gladiorum eruendum: at sensisti pri-*  
*us, quam videris occubentem. Pu-*  
*gnis singulis aderas propugnator op-*  
*pugnatorque, &*

---

I. Hæc & in sequentia ex itinerario ejusdem Ducis edito  
Viennæ Austriacæ.

Nulla

Nulla dies aberat, quin linea  
ducta supersset

*hostium depicta cruore, tuique ensis  
cuspide velut penicillo expressa. Ce-  
teris tamen diebus præclarior ille,  
quo Præfectus Castrensis, hiberno-  
rum providus incommodorum indi-  
xerat tempus oppugnandi superio-  
rem Budæ urbis regionem. Ruina  
muri licet angustiore facta, datur  
signum ad pugnam: à qua nullius  
precibus revocari potuisti, arbitrans  
dejectos militum animos exemplo tuæ  
magnanimitatis erigendos. Quod per-  
quam necessarium fuerit, testabatur  
iter ad murum, cadaveribus sabur-  
ratum, vulneratorum stagnans cru-  
ore, moribundorum personans suspi-  
riis, plumbeis perspersum glandibus,  
quarum una ceteris audacior & cæ-  
cior,*

cior, te constanti gradientem passu  
ad murum disiectum, in lævo percu-  
tiens latere, penetravit thoracem,  
proxime cor & pulmonem: sic tamen  
divinitus illapsa, ut ne vitalia qui-  
dem attigerit, sed ad inferiora sen-  
sim delapsa steterit uno ab exitu se-  
midigito: unde incisionem dorso fa-  
ctam postulans simul dedit tam stu-  
pendum tuæ patientiæ exemplum, ut  
nec Marius Rusticanus, qui se ve-  
tuerat ligari dum se caretur: nec A-  
naxarchus, quum in pila lapidea  
tunderetur, invitans contusorem:  
nec Joannes Aragoniæ Rex candens  
chirurgi ferrum tam constanter pas-  
sus, ut supra quam oportebat urere-  
tur, te superiores aut debeant aut  
possint prædicari. Hisce vero nec  
otiose jungendum duxerim tuum ce-  
dro

## PROLOQUIUM.

cv

*dro dignissimum responsum ad eos qui te monebant de fluvio sanguinis ex vulnerem manante: Sat, dixisti, mihi adhuc sanguinis in ejus bello, qui pro nostra reparatione vel novissimam profudit stillam. Sic seruebat in exsangui pene corpore sanguis Christi: Sic*

Fortes creantur fortibus & bonis:  
Est in juvencis, est in equis patrum

Virtus: nec imbellem feroce

Progenerant aquilæ columbam.

*Sic animabant recentia Ludovici carissimi genitoris vulnera inficta à Protestantibus: quos ut Matrone expulit, de puerperio conjugis amantissimæ certior factus, Niuernum contendit. Idque quum fama volans Protestantibus vel mage Detestantibus indicasset: ultionis via disquisita*

---

1. Horat. l. 4. Car. Ode 4.

o

est

est fraudulenta, ut quem virtute non  
poterant, dolo perimerent. Longe ta-  
men aliter cecidit. Ludovicus enim  
licet valde impar & quadraginta  
tantum stipatus nobilibus, irruit in  
hostes tam animose, ut coegerit Euro-  
velociores, quasi vulpes in antrum  
*Antrani fugere.* Cujus victoriæ testis  
perstigit vulnus inflictum explosione  
sclopeti. Nostri vero animi tibi devo-  
tissimi si hæc historia, quasi perpetuus  
arrhabo tuis obversetur oculis, & a-  
liquando teratur manibus: aut, si  
juvat, quanti *Ilias Homeri ab Ale-  
xandro Magno, vel Pædia Cyri à  
Scipione Africano, tantifiat à te: ex-  
sultabimus de beneficio pulchre fœ-  
nerato.* Momentosa tamen si negotia  
invideant, non invidebimus, quin sal-  
tem gloriabimus de recepto nostro  
tuis manibus munusculo.

AU-



## AUCTORIS VITA,

Conscriptore JOANNE PICARDO Bellovaco,  
Canonico ad S. Victoris Parisiensis.

**G**UILLELMI nostri scripturus vitam: benigne præmonitum velim exoratumque lectorum, ne fucum sibi factum caussetur, quod catenatam singularium narrationem non composuerim. Collaetorum, æquævorum, vel contubernialum debita facilisque fuerit haec opera: nostra vero, inter legendam ejus historiam animadversa, distincte ordinatimque disponere. In quibus quum designaro patriam, nativitatis annum, pueritiæ, & virilis ætatis exactæ modum: reor me fakturum satis & muneri & pollicitationi.

Nordhumibia, Septentrionalis pars Angliæ, regnique dum Eptarchia regeretur, inclyta titulo, fuit natale solum Guillelmi<sup>1</sup> in provincia

---

1. L. 1. c. 38.

Deirorum anno Christi MCXXXVI. (neque enim postremum anni MCXXXV. mensem digner nomine anni, quo Henricus I. decessit) Stephani Regis Anglorum, primo. Bonis autem malisve parentibus num ortus: licet nec ipse subindicarit, datur tamen nosse, ut S. Basil. S. Gregorii Nazianzeni litteras videlicet: ἀπερὶ τὴς τῆς Φίλων παιδὸς ἐκ τῆς Ἐπιφανομόντης αὐτοῖς ὁμοίωτης περὶ τῆς τεκόντας. Quam quidem similitudinem exprimemus, suisque distinguemus locis, inhærentes vestigiis naturæ, quæ sua sensim expolit, & imperfecta, tandem omnibus absolvit numeris.

Guillelmus igitur ut pueritiam, iniit & laudabili parentum cura Neuburgense cœnobium: quo ex eodem fonte simul hauriret saluberimas sanctimoniac & eruditionis aquas. Hinc ei postea cognomentum Neuburgensis, non Neubrigensis, ut haec tenus falso prætulere libri excusi; quod tamen placuit relinquere ne mutata facies alterum hominem suaderet. Auctor vero ita: 2. *Bellelanda uno tantum millario distat à Neuburgensi ecclesia, quæ me in Christo à puero alluit.* His accedit Anglicani Codicis membranei elogium istiusmodi: *Chronica 3. Willelmi de Novoburgo.* & Joannes Baleus Anglus centuria III. Scriptorum Angliæ, & xiii. in introductione pro formanda historia, cognominans Guillelum, Novoburgensem: voce quidem commo-

1. Ex fine proemii ad hos libros. 2. L. i. c. 15. 3. *Cronica canon de Novo burgo* à manu veteri ad finem MS. nostri. H.

diori, semilatina tamen. Quod enim apud Vegetum legimus, Burgum: non Vegetio, sed imperitæ plebi, Lector peritus dabit. Guillelmo tandem nostro maneat cognomen Neuburgen-sis vel Novoburgen-sis à coenobio condito Novoburgi in dioceſi Eboracensi, pietate sumptibusque viri nobilis Rogerii Mulbraii Galli, oppidulo Gornaco ad Bellovacorum Normanno-rumque confinia oriundi. Agnomini vero fuiffe Parvum vel Petite, auctorem habeo Joannem Baleum. Guillelmus igitur Novoburgi educatus puer, doctusque ea, propter quæ di-scenda,

*Pueris dant crustula blandi Doctores,*  
 sic Latinæ studuit linguae, ut vix in eo deprehendas micam stribiliginis: qua plerique contemporanei scatent scriptores. Paullo post egressus pueritiam, suique seculi exhorrescens corruptos mores: canonicam victurus vitam, juravit in verba Augustinianæ regulæ. Hinc mox ad S. Patris Augustini ſeſe componens exemplum divinis incubuit paginis: easque tandem improbo labore ita præ manibus habuit, ut paſſim lepideque ad rem ſuam verteret. Dicti mei ſunt teſtes locupletiſſimi, creberrimæ ea-rumdem notæ, in hac historia deſideratae ha-ctenus, licet forſan perneſſariæ ad inhiben-dam aliquot delicatulorum nauſeam: qui ut deli-barunt quiddam minus Ciceronianum, tumidis expuunt buccis. Eam vero ſanctarum littera-

rum scientiam vel cæcis indicarent sermones ab eo quidem relicti: sed ab impiis trucibusque blattis, aut sectariis Anglis crudeliter depasti. Hac eruditionis fama percrebescebat nomen Guillelmi, potissime in Eboracensi tractu. Unde Rogerus Bellelandensis abba tam improbe cum illo egit, ut Cantica Canticorum (quod volumen, judicio <sup>1</sup> S. Hieronymi quanto brevius, tanto difficilior) suscepere explicanda. Interim, varia memoriæque non indigna gerebantur in Anglia, Scotia, Hibernia, Gallia, quin & in Oriente. Ælredus Rievallensis Archimandrita volens posteris consultum: epistola ad Guillelmum data, ut hæc in historiam conferret, monuit. Paruit, sed quam modeste, patet ex responsu: quam veraciter, ex ipsa historia. Universa enim aut suis, aut alienis vidit oculis, aut à viris fide dignis accepit: qualia sunt <sup>2</sup> de sepultura Guillelmi nothi: de <sup>3</sup> Thoma Eboracensi, Eudone, Wimundo Episcopo, pueris viridibus, vasculo mirabili, Guillelmo Trenchevello: Godrico, Ketello: Henrico II. Anglorum Rege ad Sepulchrum S. Thomæ Cantuariensis insigniter publiceque abjecto, & ceteris quos ad vertet vigilans Lector. Horum autem non-nulos si videat illaudatis expressos coloribus, nempe Gerardum Eboracensem, Hugonem Cestrensem, Rogerium Salesberiensem, Alexandrum & Galterium Lincolnensem tandemque

---

1. Ad cap. 1. Agg. 2. L. 1. c. 1. 3. Ib. c. iii. c. xix. c. xxiii. cc.

Rotomagensem, & Guillelmum à longo Campo  
 Eliensem, præsules, nec non profanos dyna-  
 stas: Si inquam, videat deformatos: eodem  
 vultu, iisdemque contueatur oculis, memor  
 Strabonis l. 1. Geographiæ afferentis *ἰστορίας*  
*ἀληθείαν εἴναι πέλος* quem tamen constitutum fi-  
 nem excedet, imo non accedet rejiciens histo-  
 riā, clericorum Regumque probris persper-  
 sam: quasi vero nec illi, nec hi fuerint homi-  
 nes: vitaque impurior divinas eorum attingat  
 infulas (utrosque enim Deos vocari etiam sa-  
 cris in chartis nemo non scit) & cœlestem sol-  
 vat majestatem. Sic, inquies, huc alliduntur  
 quorundam carinæ, ut ex naufragio ne tabula  
 quidem supersit. fateor, quia nec integræ fidei  
 anchora fundatæ fuerant: nec divino, sed hu-  
 mano afflatæ spiritu, merito ad varias hæresēōn  
 alliduntur rupeculas. Basilius Macedo Impera-  
 tor non historiæ tribuit hujus casus originem  
 c. lvii. exhortationum, ad filium Leonem co-  
 gnomento Philosophum, commendans historiæ  
 studium his verbis: “*ἱστορίας ἀρχαῖας &c.* Evol-  
 “vere ne unquam cesses historias antiquas: ibi  
 “enim reperies sine labore, quæ alii magno  
 “cum labore congeßerunt: atque inde bono-  
 “rum virtutes, & improborum vitia cognosces,  
 “ut vitæ humanæ varias mutationes, & rerum  
 “conversiones: mundi hujus instabilitatem, &  
 “imperii ad cadendum pronitatem disces. Bre-  
 “viter malefactorum poenas & bonorum præ-  
 “mia

“ mia leges : quorum illa fugies, ne ultionis, quæ  
 “ inde sequitur, severitatem patiaris : hæc au-  
 “ tem amplectēris, ut præmia, quæ ex eis ma-  
 “ nant, consequi merearis.”

Si quid igitur pravum in historiam legas re-  
 latum: non historiæ dederis, sed pravitati ho-  
 minum, qui tam impudenter peccarunt, ut om-  
 nem dedecoris perpetui deposuerint metum :  
 suamque impudentiam ad posteros transmitti,  
 nec piguerit, nec puduerit, nec poenituerit.

*Qui consulunt abstinendum hodie ab evulgatione librorum alicubi referentium fordes Clericorum, ne infirmis noceant, & ad Calvinisimum sternant iter: laudandi certe, quia maternæ gloriae studiosi: laudabiliores, si id tantum educeret hujuscemodi perfidos transfugas, quin potius gigantea eorum superbia. Quicquid enim cogitant aut loquuntur, superbia est.*

Revertor ad Guillelmum nostrum : qui ubi acerbum quiddam, & ad humanæ rationis lances injustum narravit: mox, ne lectoris judicium, fuitiles parumque Christianæ ratiocinationes occupent, educit Theologiæ penus, considerata responsa, & fidelium mentibus percommoda: quæ licet legere l. 4. c. 13. & 30. & alibi, hujus operis. *Quod quidem lector, quia nunc habes auctius variis colis, periodis, & undecim capitulis haçtenus desideratis, D. Rume-  
 tio in Senatu Parisiensi Advocato gratias age, imo si potis es refer. Perhumane commodavit*

vetus

vetus exemplar, cuiuspiam Anglosaxonis de-  
scriptum manu: quam testantur passim char-  
acteres Saxonici admixti Latinis. De ceteris  
tandem lucubrationibus hacque historia accipe  
testimonium Joannis Balei Angli, centuria III.  
Catalogi Scriptorum Britanniæ, sic omnino  
scribentis:

“Guillelmus Petyte vel Parvus, Bridlingtonæ  
“in terra Eboracensi natus, Novoburgensis mo-  
“nasterii prope Silvam Cuculinam Canonicus  
“Regularis ac doctor Theologus fuit. Is huma-  
“nis juxta ac divinis studiis tantopere adhæ-  
“rebat, ut nullam fere horam recte collocatam  
“putaret, nisi in doctorum librorum lectione.  
“Is quidem à Lelando reprehensus fuit, quod  
“Britannicarum ignarus antiquitatum cum Gal-  
“frido Monumethensi tam acerbe decertarit  
“in procœmio suorum Chronicorum. Erat ta-  
“men Guillelmus, inquit Lelandus, vir sua æta-  
“te, rerum temporibus recentioribus gestarum  
“non ignarus: sed multo in scripturarum in-  
“terpretatione, ut ex ejus facile apparet libris,  
“felicior. Scripsit enim ab Anno Domini  
“MLXVI. ad Annum MCXCVII. stilo satis ni-  
“tido historiam de gestis Anglorum libros quin-  
“que: *Historiam gentis nostræ*. De Anglorum  
“Regibus l. II. Primum ostendenda est origo causæ.  
“In Cantica Canticorum l. I. *Crebra petitionis*  
“tuæ. Commentarios alios l. I. Sermones eru-  
“ditos l. I. Rogero abbatii Bellelandensi dicavit

“opus suum in Cantica Canticorum. Claruit  
“anno MCC.” Rursusque ad finem centuriæ  
decimæ tertiaræ, in introductione pro formanda  
Historia : “G. Guillelmus Novoburgensis, alias  
“Petitus Canonicus Regularis scripsit Histo-  
“riam de gestis Anglorum in quinque libris à  
“Guillelmo Notho usque ad Annum Domini  
“MCXCVIII.” Huc usque vita Guillelmi ad An-  
num ætatis ejus LXII. perducta : num longius  
producta, quia nusquam apparuit, diligentiori  
disquirendum relinquō. Sed & quia tantum  
vitam sum pollicitus : inique alter postulet aut  
diem, aut annum mortis.



DAVIDIS POUELI *Censura* GUILIELMI  
NEUBRIGENSIS. *Ex Epistola ad D. HENRI-*  
*CUM SYDNEIUM quam Editioni suæ PON-*  
*TICI VIRUNNII Historiæ Britannicæ A.D.*  
1585. *præfixit* POUELUS.

**R**estat alia gravior hujus historiæ [Britanicæ] accusatio, illam nimirum quamplurimis erroribus & fabulis esse refertam, nec dignam esse cui fides haberi debeat. Adducitur etiam ad hujus assertionis confirmationem, Gulielmi Neubrigensis authoritas, qui Galfridi hujus historiæ interpretis contemporaneus existens, hanc controversiam movit, & ipsam Britannorum historiam palam scriptis oppugnat. Primum, quod ad rem attinet, sic ego respondeo, me nunquam errores aut fabulas defensum. convincantur errores, abjiciantur fabulæ, retineatur historiæ veritas. Si quæ ejus temporis verior & contestatior haberi possit historia, producatur in medium, admittatur, retineatur. Deinde ad Neubrigensis autoritatem in contrarium adductam, hoc tantum dico: ejus fidem mihi hac in re non probari. Quoniam in Anna-

libus nostris<sup>1</sup> ante annos trecentos conscriptis,  
literis proditum invenio, istum Guilielmum (qui  
ibi Gwilym bâch, i. Guilielmus Parvus, dicitur)  
post mortem prædicti Galfridi Arthuri episcopi  
Elguensis, eum episcopatum ambivisse circa  
annum Domini 1165. atque repulsam passum, &  
à Davide principis Oëni filio male tractatum,  
inde causam maledicendi arripuisse, & postea  
malitiæ suæ virus<sup>2</sup> universum in gentem Britan-  
nicam evomuisse, quod prudenti etiam lectori ex  
eius scripti acrimonia & acerbitate facilè patebit.

---

FRANCISCI GODWINI, primò *Landavensis*,  
deinde *Herefordensis Episcopi*, de *Auctore nostro*  
*Opinio. Ex ipsius Commentario de Præsulibus An-*  
*glie, Lond. M.DC.XVI. p. 656.*

**P**Ost Galfridi [Arthuri sive Monumethen-  
sis] abdicationem, Episcopatum hunc [A-  
saphensem] ambivit quidam, Cambris dictus  
Gwillim Bâch, hoc est, Gulielmus Parvus, vero  
nomine Guilielmu: Petit appellandus, qui (vulgo  
Neubrigensis) historiam sui temporis conscri-  
psit (ut illa ferebant tempora) elegantem fane;  
in cuius præfationem Galfridum infectatur a-  
cerrime, Arturum inde cognominatum perhi-  
bens, *quod fabulas de Arturo ex priscis Britonum*  
*figmentis sumptas, ex proprio audias, per superdu-*

1. Utinam ipsa verba Annalium descripsisset Pouelus, indicat-  
setque quoniam in loco vel quanam in bibliotheca repererit. *H.*

2. *F. universam. H.*

Etum Latini sermonis colore, honesto historiæ nomine palliarit, in qua petulanter & impudenter fere per omnia mentiri eum dicit, & partim ab ipso, partim ab aliis conficta tradidisse, sive effrenata mentiendi libidine, sive etiam ut Britonibus suis placeret, &c. Hic, præterea quod repulsam tulit; à Davide Walliæ Principe, adeo parum amice suscep-  
tus est, ut suspicentur nonnulli, hominem uni-  
versæ genti iratum, ejusque gloriae invidenter,  
cum hæc scriptitasse, tum alias à verbis non tem-  
perasse quæ existimationi illius maculas inure-  
rent indelebiles. Alii sunt è contra qui arbi-  
trentur ob historiam prius ab illo conscriptam,  
ideo ab iratis Cambris rejectum & inhumanius  
tractatum. Undecunque id evenerit, præsulatu  
certe excidit expetito, substituto sicuti antea re-  
tulimus Adamo quodam qui Oxoniæ decessit an-  
no 1180. & in Osneiensi Cœnobio sepultus est.

JOANNIS PITSEI *Censura Guilielmi no-*  
*stri. Ex ipsius Opere de illustribus Angliae Scri-*  
*ptoribus, p. 270.*

**G**uilhelmus Little, se Gallice Petit, & La-  
tine Parvum cognominat. Qui etiām, à  
Cœnobio in quo Monasticam egit vitam, Neu-  
burgensis communiter vocari solet. Natione An-  
glus, Patriâ Eboracensis ex oppido Bridlingto-  
no, & in Cœnobio Neuburgensi juxta silvam  
quæ dicitur cuculina secundum institutum S.

Au-

Augustini Hipponeñsis Episcopi Canonicus Regularis. Sacrae Theologiæ Doctor, in prophanis etiam litteris bene versatus. Vir ingenii, ut videtur, vafri & astuti, nonnihil item ambitiosi. Magnatum adulator, & Secularis potentiae nimius fautor. Unde mihi de veritate in historicis narrationibus non parum suspectus. A Lelando certe nec immerito reprehenditur, quod Historiam Galfridi Monimitensis tam rigidâ censurâ notaverit. Erat tamen in sacris scientiis eruditus, & in suis scriptis ubique satis politus. *Historiam incepit à Normannorum in Angliam ingressu, & deduxit ad annum Domini 1197.* Scripsit ad Rogerum Abbatem Bellandensem

*In Cantica Canticorum, Librum unum.* Crebra petitionis tuæ postulatio.

*De gestis Anglorum, Libros quinque.* Historiam Gentis nostræ, id est, Angliæ. MS. Cantabrigiæ in Collegio S. Benedicti.

*De Regibus Anglorum, Libros duos.* Primum ostendenda est origo causæ.

*Commentariorum Librum unum.*

*Sermonum<sup>2</sup> Librum unum.* Et alia quædam. Cla-

1. Hæc nimis acerbe Pitseus, qui & alibi jure merito à viris eruditissimis reprehenditur. Certe longe aliter de Auctore nostro judicavit doctissimus Baronius, Cardinalis ille illustrissimus. *Willielmus* (inquit) *Neubrigensis* *hujus temporis scriptor fidelis & accuratus.* Baron. An. 1160. n. 1. Et : *Neubrigensis scriptor nobilis.* An. 1187. n. 12. Sed illud forsitan displicuit Pitseo, quod tam Becketti errores quam & monachorum lapsus detexerit. Quod tamen modeste fecit, & ut virum probum decuit. *H.* 2. Quos nunc primùm in lucem publicam edidiinus. *H.*

ruit

ruit anno Domini 1200. Joanne in Anglia Regni clavum accipiente.

GERARDI JOANNIS VOSSII *de Auctore nostro Judicium. E lib. II. de Historicis Latinis, p. 423. Lugd. Bat. M. DC. XXVII.*

**S**UB Richardo rege, ac Joanne, etiam clavuit GUILIELMUS LITTLE, qui & PARVUS, sive Gallico cognomento PETIT. Imo nec alius est GUILIELMUS NEUBRIGENSIS; quomodo vocatus, quia Novoburgensis monasterii prope Sylvam Cuculinam canonicus, ac doctor Theologus, fuerit. Hic, praeter alia, edolavit libros duos de regibus Anglorum: item historiam de gestis Anglorum libris quinque. Qui MSS. supersunt Cantabrigiæ in Collegio S. Benedicti. At primus eos in lucem protulit Guilielmus Sylvius<sup>1</sup>. Orditur ab anno 1166; quo Guilielmus, cognomento Nothus, dux Normanniæ, Haraldo, regi Anglorum, bellum intulit: hinc autem paucis omnia perstringit, usque ad annum 1195, quo se natum fuisse scribit: inde vero fuse omnia persequitur, usque ad annum 1207. Polydoro Virgilio *veridicus auctor* nuncupatur. At à Guilielmo [l. Joanne] Lelando non injuriâ reprehenditur, quod modum non tenuerit in culpando Galfredo Monæmuthensi. Nam etsi multa fabulosa in eo

1. Typographus Regius. *H.*

fint:

sint: tamen non tam multa, quam ille videri vult. Nec ipse effugere potuit Neubrigensis, quin fabulas multas historiæ suæ inferciret. Inter ea dissimulare non possumus, longe majori judicio, ac delectu, in scribenda historia Neubrigensem usum esse, quam Galfredum.

**GUILIELMI CAVEI de GUILIELMO nostro  
NEUBRIGENSI Judicium. Ex Historia ejus  
Literaria Vol. I p. 691.**

**G**uilielmus, Parvus cognomento dictus, natione patria Eboracensis, Bridlingtonæ natus anno 1136. Post peractam domesticæ educationis curam, ad Monasterium Neuburgense prope Sylvam Cuculinam (inde *Neuburgensis* seu *Neubrigensis* dictus) à parentibus mittitur, ut religionis simul ac eruditioñis elementa inde hauriret; atque ita Canonicus Regularis Ordinis Augustiniani in eodem Coenobio factus est. Claruit anno 1195. Obiit, ut volunt nonnulli, anno 1208. ætatis 72. Stylus est Gulielmo satis Latinus, satis nitidus, longe purior quam quo Scriptores nostri coætanei uti solebant. Ad Historiæ ejus fidem non parum facit, quod quæ tradit, aut ipse suis vidi oculis, aut à viris fide dignis accepit. Scripsit *de rebus Anglicis sui temporis*<sup>1</sup>.

1. Hunc titulum è Picardi Editione (quam mox jure optimo laudat) descriptus Cavens, qui ita se habet: Guillelmi Neubrigensis Angli, Canonici ad Regulam S. Augustini, de rebus Anglicis sui temporis, libri quinque. Nunc primum auctiores xi. capitulis haec tenus desideratis, & Notis Joannis Picardi Bellovacii æque Canonici ad S. Victoris Parisiensis. II.

*poris libros V. ab anno 1066. usque ad an. 1197.*  
*Prodiit Historia ista Antwerp. 1567. 8vo. Heidelberg. 1587. multis vero periodis, & integris xi.*  
*Capitulis auctior, optimisque Joannis Picardi*  
*Notis illustrata Paris. 1610. 8vo.*

---

*Cl. Praesulis GUILIELMI NICOLSONI de  
Auctore nostro Narratio. E Bibliotheca Historica  
Anglicana, Ed. II. p. 59.*

WILLIAM of Newburg was so call'd from a Monastery in Yorkshire, of that name, whereof he was a Member, though his true Sir-name was Little, whence he sometimes stiles himself Petit or Parvus<sup>1</sup>. His History ends at the Year 1197, and therefore (though he is said to be alive<sup>2</sup> A. D. 1220.) he ought to be reckon'd among the Historians of this Age. John Pits<sup>3</sup> thinks he appears too much a flatterer of the Grandees at Court to write a true History: But, by the Account he gives of the beginning of it, a Man would be tempted to believe he never read it. He was a most violent Persecutor of Jeoffrey of Monmouth, of whose History he gives this sharp Character, that it contains only pro expiandis Britonum maculis ridicula figura, &c. But<sup>4</sup> Dr. Powel gives the reason of this Bitterness of Spirit. It appears, he says, from some of their Histories of good Credit and Antiquity, that this William (whom those Welsh Historians call Gwilym Bach, i. Gulielmus Parvus) put in for the Bishoprick of St.

1. Others sometimes stile him so. But I do not remember in what Places it is that he stiles himself thus. H.

2. D. Whear, Method. Leg. Hist. p. 138 3. J. Pits, p. 271.

4. For my part, I am of another opinion, and believe that Pits had read this Work with Diligence. Nor do I see any reason to think otherwise from the Account he gives of the Beginning of it. H. 5. In Epist. Ded. ad Pontic. Virun. .

Asaph, upon the Death of the said Jeoffrey (Bishop there) about the Year 1165, and, being disappointed, fell into a mad Humour of decrying the whole Principality of Wales, its History, Antiquity, and all that belongs to it. He is large <sup>1</sup> in his Account of the Life, Manners, &c. of Hugh, Bishop of Durham. His Latin style is preferr'd to that of M. Paris, and equall'd with those of Eadmerus and William of Malmesbury, by <sup>2</sup> Dr. Wats.

---

1. 8vo. Paris, 1610. 2. Praef. ad M. Paris Hist.

*Notarum compendiariarum in hac nostra  
Editione Explicatio.*

*Ed. Antv. & Antverp.* Editio Antverpiensis.

*Ed. Pic.* Editio Picardi.

*Edd. pr.* Editiones priores.

*MS. Pic. & Cod. Pic.* Codex Manuscriptus antiquus quo usus est Picardus.

*P. & Pic.* Nota Picardi.

SUB-

# SUBSCRIBERS

## To this Work.

NB. *An Asterisk is put before those that subscrib'd for Royal Paper, a Dagger after those that subscrib'd for several Copies.*

### A

**J**ames Acton, LL. B. Fellow of All-Souls-Coll. Oxon.

John Adenbroke, of London, M. D.

\* Thomas Allen, M. A. Rector of Murston and Kingsdown in Kent. †

John Anstis, Esq; Garter-principal King of Arms.

Edward Arblaster, Gentleman-Commoner of Christ-Church Oxon.

The Honourable Bertram Ashburnham, Esq.

\* Richard Atherton, Esq; Gentleman-Commoner of Brazen-Nose-College Oxon.

### B

\* Thomas Bacon, alias Sclater, of Catley near Linton in Cambridgeshire, Esq.

Thomas Baker, B.D. of St. John's-Coll. Camb.

The Right Rev. Father in God George (Hooper) Ld. Bp. of Bath and Wells.

Charles Battely, Esq.

\* Mr. Oliver Battely, Student of Christ-Church Oxon.

- Benjamin Baynes, M. A. Fellow of University-Coll. Oxon. †
- \* John Beale of the College of Physicians.
- Hilkiah Bedford, M. A.
- \* The Honourable Rowland Belasyse, Esq.
- Francis Bernard, Esq. Gentleman-Commoner of Christ-Church Oxon.
- John Blackbourne, M. A.
- Sir John Bland, Baronet.
- \* Roger Bourchier, M. A. Fellow of Worcester-College Oxon.
- Thomas Bowdler, Esq. †
- \* Brazen-Nose-College Library.
- Charles Brent, M. A. Student of Christ-Church Oxon. and Rector of Heathorp in Oxfordshire.
- \* John Bridges, of Barton near Kettering in Northamptonshire, Esq. Fellow of the Royal Society. †
- Nathaniel Bridges, M. A. Rector of Orlingbury in Northamptonshire.
- Ralph Bridges, M. A. Vicar of Southweald in Essex, and formerly Chaplain to the Right Rev. Father in God Henry (Compton) Ld. Bishop of London.
- \* William Brome, of Ewington near Hereford, Gent. †
- William Bromley (Junior) Esq. Gentleman-Commoner of Christ-Church Oxon.
- \* Legh Brooke, M.A. Fellow of Brazen-Nose-Coll. Oxon.

John

John Allen Brookes, B. A. Chaplain of All-Souls-College Oxon.

Edward Burton, of the Middle-Temple, Esq.

## C

\* The Honourable Benedict Leonard Calvert, of Christ-Church Oxon. Esq. †

\* John Campbell, of Calder, Esq.

\* Thomas Cartwright, of Aynoe in Northamptonshire, Esq.

\* His Grace James (Bridges) Duke of Chandois.

\* John Chicheley, of the Middle-Temple, Esq. Charles Cholmondley, of Vale-Royal, Esq.

\* The Rt. Honourable the Earl of Cholmondley.

Rob. Cholmondley, of Holford in Cheshire, Esq.

\* The Hon<sup>ble</sup>. George Clarke, Esq. LL.D. Member of Parliament for the University of Oxford, and Fellow of All-Souls-College in the same University.

\* Walter Clavell, of the Inner-Temple, Esq. Fellow of the Royal Society.

\* Francis Clay, of London, Bookseller. †

\* Henry Clements, of Oxford, Bookseller. † Henry Clements, of London, Bookseller. †

Jonathan Colley, M. A. Chantor and Chaplain of Christ-Church Oxon. and Vicar of Caffen-ton near Woodstock.

Edward Collins, LL.B. of Queen's-Coll. Oxon.

Digby Cotes, M.A. Publick Orator of the University of Oxford, and Principal of St. Mary Magd. Hall in the same University.

\* Thomas

\* Thomas Crowe, of London, M. D.

## D

Robert Dale, Esq. Suffolk Herald.

\* Ralph Davison, of London, Gent.

Thomas Deacon, of London, Priest.

\* Peirce Dod, M.D. Fellow of All-Souls-Coll.  
Oxon. †

Mrs. Anne Dodwell.

\* The Honourable Brigadier James Dormer.

\* The Rt.Honourable the Ld. George Douglas  
of Christ-Church Oxon.

\* Philip Dwight, D. D. Vicar of Fulham in  
Middlesex.

Sir Thomas Dyke, Baronet.

Richard Dyer, M.A. Fellow of Oriel-Coll.Oxon.

## E

Matthias Earbery, M.A. late of St.John's-Coll.  
Cambr.

Richard Ebourne, Gent.

\* The Right Reverend Father in God William  
(Fleetwood) Ld. Bishop of Ely. †

Richard Emes, M.A. Fellow of St. Mary Mag-  
dalен-Coll. Oxon.

Henry Englefyeld, of Whiteknights in the  
County of Berks, Esq.

\* Edward Etterick, Esq. Fellow of New-Coll.  
Oxon. [deceased.]

Charles Eyton, of East-Hendred in Berks, Esq.

## F

John Fenwick, Esq. Fellow-Commoner of St.  
John's-College Camb. \* The

\* The Rt.Hon<sup>ble</sup>. Thomas Ld. Foley, Baron Foley, of Kidderminster in Worcestershire.

John Fowler, of St. Thomas's in Staffordshire, Esq.

\* Mat. Frampton, M. D.

\* John Freind, M. D. F. R. S.

Richard Frewin, M. D.

Thomas Frewin, Esq.

Richard Furney of Gloucester, M. A.

## G

Samuel Gale, Gent.

Thomas Girdler, D.D. Fellow of Wadham-Coll.

Oxon.

\* The Honourable Thomas Leveson-Gower, Esq.

\* Thomas Granger, of London, Gent.

Richard Graves, of Mickleton near Campden in Gloucestershire, Esq.

\* Edward Green, Gent. Chirurgeon to St. Bartholomew's Hospital London.

David Gregory, B.A. Student of Christ-Church Oxon.

Henry Gregory, M.A. Student of Christ-Church Oxon.

John Griffin, of Saresden in Oxfordshire, M.A.

\* Sir Richard Grosvenor, of Eaton in the County of Chester, Baronet.

\* Robert Grosvenor, of the Inner-Temple, Esq.

\* The Rt.Hon<sup>ble</sup>. Francis (North) Ld. Guilford.

\* The Hon<sup>ble</sup>. Francis Gwyn, of Ford-Abbey in Devonshire, Esq.

Fletcher

Fletcher Gyles, of Holbourne, Bookseller. †

## H

\* John Hales, Esq. Bencher of the Inner-Temple.  
Anthony Hall, M. A. Fellow of Queen's-Coll.  
Oxon.

\* His Grace James Duke of Hamilton and Brandon.

\* Sir Thomas Hanmer, Baronet.

George Harbin, M. A.

\* Philip Harcourt, Esq. Gentleman-Commoner of Worcester-College Oxon.

\* The Right Honourable Simon Ld. Harcourt, Baron Harcourt of Stanton Harcourt in the County of Oxford.

\* John Hardynge, Esq. M. A. of the University of Camb. and Deputy to the Remembrancer of the Exchequer.

John Hare, Esq. Richmond Herald.

\* The Rt. Honourable Edward Lord Harley. †

\* Edward Harley, Esq. Gentleman-Commoner of Christ-Church, Oxon.

John Harrison, M. A. Chaplain of Christ-Church, and Vicar of St. Mary Magdalen Parish, in Oxford.

John Harwood, LL. D. of Doctors Commons and F. R. S.

The Hon<sup>ble</sup>. Ferdinando Hastings, of Christ-Church Oxon. Esq.

Samuel Hawes, M. A.

James Hill, of the Middle-Temple, Gent.

Thomas

Thomas Hinton, M. A. Rector of Laisham in  
Hampshire.

William Hollwell, Esq. Gent. Comm. of Christ-  
Church Oxon.

Robert Hopkins, Esq.

Christopher Horton, of Catton in Derbyshire,  
Esq. Gent. Comm. of Trinity Coll. Oxon.

## J

Mr. George James, Printer in London.

Robert Jenkin, D. D. Master of St. John's-Coll.  
and Margaret Professor of Divinity in the  
University of Cambridge.

\* Thomas Jett, Esq.

\* William and John Innys, of London, Book-  
sellers. †

\* Maurice Johnson, of the Inner-Temple, Esq.

\* John Jones, of Christ-Church Oxon. Esq.

\* Charles Joy, of London, Merchant.

\* James Joy, of London, Gent.

## K

\* Robert Keck, of the Inner-Temple, Esq. †

Edward Kelsall, M. A. Vicar of Boston in Lin-  
colnshire.

\* William King, LL. D.

## L

Gilbert Lake, B. D. Vicar of Chippenham in  
Wilts.

Roger Laurence, M. A.

r

Matthew

- Matthew Lee, B. A. Student of Christ-Church  
Oxon.
- \* Henry Levett, M. D. Physician to Sutton and  
St. Bartholomew's Hospitals London.
- J. Lewis, of Margate in Kent, M. A.
- John Lewis, of Covent-Garden London, Book-  
seller.
- William Lewis, of Covent-Garden London,  
Bookseller.
- William Lewis Legrand, of Maiden Early in  
Berks, Esq.
- \* The Right Honourable George (Lee) Earl of  
Litchfield.
- Francis Lutterell, of the Middle-Temple, Esq.
- \* Charles Lyddell, Gentleman Com. of Christ-  
Church Oxon.
- \* Richard Lyddell, Esq.

## M

- \* John Markham, of London, Apothecary.
- \* Thomas Master, Esq. Member of Parliament  
for Cirencester in Gloucestershire.
- William Master, of St. Paul's Covent-Garden  
Lond. Esq.
- \* Richard Mead, M. D. F. R. S. †
- \* Samuel Mead, Esq. †
- Dr. John Burchard Menckenius, Counsellor and  
Historiographer to the K. of Poland.
- John Merik, Esq.
- Charles Mordaunt, Esq. †

Sir Ri-

Sir Richard More, of Fawley in the County of Berks, Baronet.

\* Richard Mostyn, of Penbedw, Esq.

\* Sir Richard Mostyn, Baronet.

John Murray, of London, Gent.

\* The Rt. Honourable George (Cholmondeley) Ld. Newburgh.

\* His Grace Thomas Holles (Pelham) Duke of Newcastle.

\* Thomas Newey, D. D.

John Nicoll, M. A. Student of Christ-Church Oxon. and second Master of Westminster School.

## O

\* The Rt. Honourable Robert (Harley) Earl of Oxford and Mortimer. †

## P

\* Samuel Palmer (of the Lock Hospital belonging to St. Bartholomew's Hospital) Gent.

\* Thomas Palmer, of Fairfield near Bridgewater, Esq.

\* The Rt. Honourable Thomas (Herbert) Earl of Pembroke.

\* Thomas Pestell, of London, Gent.

\* Walter Plummer, Esq. †

\* Henry Plumtree, M. D. F. R. S.

\* Matthew Prior, Esq.

\* Ri-

## R

- \* Richard Rawlinson, LL.D. of St. John's-Coll. Oxon. and F. R. S.
- \* Thomas Rawlinson, Esq. F. R. S. †  
Sir Robert Rich, of Sunning in the County of Berks, Baronet.
- Richard Richardson, of North-Bierley in York-shire, M. D.
- Dr. George Riddell.
- The Rt. Reverend Father in God, Francis (Atterbury) Ld. Bishop of Rochester, and Dean of Westminster.

## S

- \* Mr. Richard Samberne, Gent. of the six Clerks Office.
- \* Sir Thomas Sebright, Baronet. †  
Edward Sheldon, Esq.
- \* Robert Shippen, D. D. Vice-Chancellor of the University of Oxford, and Principal of Brazen-Nose-College.
- Matthew Skinner, Esq. Student of Christ-Church Oxon.
- Sir Hans Sloane, Baronet, Fellow of the College of Physicians and of the Royal Society. †
- George Smith, of the Middle-Temple, Gent.
- Lewis Stephens, M. A. Student of Christ-Church Oxon.
- \* William Stratford, D.D. Archdeacon of Richmond and Canon of Christ-Church Oxon.
- \* Dr. Stuart. \* The

- \* The Rt. Honourable Charles (Spencer) Earl of Sunderland.
- \* Sir Philip Sydenham, of Brimpton D' Evercy in Somersetshire, Baronet. †

## T

Brook Taylor, of Doctors Commons London,  
LL.D. Fellow of the Royal Society.

William Taylor, of London, Bookseller. †

\* Lewis Thomas, of London, Merchant.

\* Timothy Thomas, M. A. Student of Christ-Church Oxon.

William Thomas, Gent.

\* Sir Robert Throckmorton, of Weston-Underwood in Buckinghamshire, Baronet.

\* Harry Trelawny, Esq.

## W

Thomas Wagstaffe, Gent.

John White, M. A. Student of Christ-Church Oxon. †

The Reverend Mr. John Whitehead, Rector of Tangmere in Sussex.

John Whitefide, M.A. Minister of King's Walden in Hartfordshire, Chaplain of Christ-Church in the University of Oxford, Keeper of the Ashmolean Muséum in the same University, and F. R. S.

John Wickham, Esq.

Browne Willis, of Whaddon-Hall in Buckinghamshire, Esq.

\* William

- \* William Wollascott, Esq.
- \* John Woodward, M. D. Fellow of the Royal Society and Professor of Physick in Gresham-College London. †
- William Wright, Esq. Gentleman-Commoner of Brazen-Nose-College Oxon.
- \* Hugh Wrottesley, of Lincoln's-Inn London, Esq.

*Adver-*

## *Advertisement.*

THE Publisher is now printing in 8<sup>vo</sup>. from an old MS. *Thomæ Sprotti Chronica*. To which will be subjoyn'd four other Things, transcrib'd also from old authentick MSS. viz. (1.) *Chronica de tempore Mundi*, the Author whereof liv'd A.C. 743. (2.) A Tract relating to the Abbey of Ramsey. (3.) *Nicholai Cantalupi Historiola de Antiquitate & Origine Universitatis Cantabrigiensis*. (4.) A remarkable Fragment of an old English Chronicle or History of the Affairs of King Edward the Fourth. The Price to Subscribers will be twelve Shillings the large, and eight Shillings the small Paper; whereof half is to be paid at the time of Subscribing, and the rest when the Copies are delivered. Subscriptions are taken in either by the Publisher at Edmund-Hall, or by John Rance at the THEATRE Printing House in Oxford.

*Septemb. 1. 1719.*



---

---

1<sup>o</sup> EPISTOLA WILLELMI  
VIRI RELIGIOSI  
CANONICI de NOVOBURGO  
*Præfacionis operis sequentis &  
Apologetica ad Abbatem Rievallis.*

**R**everendo patri &  
domino<sup>3</sup> Ernaldo Ab-  
bati Rievallis, suus  
Willelmus servorum  
Christi minimus cum apparuerit  
Princeps pastorum, immarcessibi-  
lem percipere gloriæ coronam. Lit-  
teras sanctitatis vestræ suscepi,

---

1. Gulielmi Neubrigensis ad E. Abbatem Rievallis epistola,  
qua instituti sui rationem persequitur Edd. priores. *Et tamen in Cod.  
suo prætitulationem desiderari monuit Joannes Picardus.* 2. Amantissimo  
patri domino E. Abbatii Rievallis, suus G. servorum Edd. priores.  
3. *Vide Notas.*

A quibus

quibus mihi studium & <sup>1</sup> ope-  
ram rerum memorabilium, quæ  
nostris temporibus copiosius  
provenerunt, ad notitiam cau-  
telamque posteriorum conscri-  
bendarum dignatur ingerere :  
cum ex illo venerabili filiorum  
vestrorum collegio plures vobis  
suppetant, qui hoc opus commo-  
dius valeant atque elegantius  
adimplere. Sed, ut video, pia  
prudentia vestra propriis filiis  
circa observantiam militiæ re-  
gularis fudantibus in hac parte  
ducens parcendum, indultum  
misericorditer infirmitati meæ  
ocium non patitur esse ociosum.  
Et quidem vestræ circa me di-  
gnationi tanta sum devotione a-  
strictus, ut etiam, si fortiora ju-  
beatis,

beatis, non audeam<sup>1</sup> contraire. Nunc autem cum<sup>2</sup> cauta discre-  
tio vestra non altis scrutandis,  
mysticisque rimandis insistere,  
sed in narrationibus<sup>3</sup> histori-  
cis præcipiat spatiari ad tem-  
pus, tanquam pro quadam (ex  
facilitate operis) recreatione in-  
genii; <sup>4</sup> multo magis excusandi  
mihi occasio tollitur. Itaque in  
adjutorio Dei & Domini nostri,  
in cuius manu<sup>5</sup> sunt & nos &  
sermones nostri, fretus oratio-  
nibus vestris, & sanctorum fili-  
orum vestrorum, qui præcepto  
sanctitatis vestræ<sup>6</sup> suas non con-  
temnendas preces dignati sunt

---

1. *Ita quoque Cod. Picardi. Antea, continere.* 2. *Tanta in Edd. priorib.* 3. *Ita etiam Cod. Pic. Antea, historiatis.* 4. *Tanto magis Edd. priores.* 5. *Sumus nos & serm. Edd. priores.* 6. *Sic etiam Cod. Pic. Tò suas antea omittebatur.*

sociare, opus injunctum aggrediar, pauca fane, quæ ad rem pertinent, ante historiæ ingressum prælibans.

*Explicit Epistola. Incipiunt capitula primi libri.*

Proemium sequentis historiæ.

- I. De <sup>1</sup> Willelmo Notho primo ex Normannis Rege Anglorum.
- II. De <sup>2</sup> Willelmo Rufo secundo ex Normannis Rege Anglorum, & de expeditione Jerosolymitana.
- III. De Henrico tertio ex Normannis Rege Anglorum, & <sup>3</sup> de quibusdam quæ sub ejus regno contigerunt.
- IV. Quomodo Stephanus contra jurandum <sup>4</sup> invasit regnum Anglorum.
- V. <sup>5</sup> Quod Stephanus fausta habuerit regni principia.
- VI. De Rogerio Salesbiriensi, & Alexandro Lincolniensi Episcopis, & quomodo capti sunt à rege Stephano.
- VII. Quomodo Stephanus regiam auctoritatem amiserit cum Normannia.
- VIII. Quomodo Rex Stephanus captus <sup>6</sup> est apud Lincolniam.
- IX. Quomodo Rex Stephanus liberatus est per captionem Comitis Gloucestrensis.
- X. Quomodo Imperatrix fugit de Oxenefordia, & de Concilio Lundoniensi.
- XI. De vita scelerata <sup>7</sup> & condigno interitu Gaufridi de magna Villa.

---

1. Guillelmo *Edd. priores.* 2. Guillelmo *Edd. priores.* 3. De iis, quæ *Edd priores.* 4. Invasit in reg. A. *Edd. priores.* 5. Quomodo *Edd. priores.* 6. Est in bello ap. L. *Edd. pr.* 7. Et morte condigna Gaufridi *Edd. priores.*

- xii. De Roberto <sup>1</sup> Marmiun & ejus interitu.  
 xiii. De variis casibus Regis Stephani.  
 xiv. De <sup>2</sup> Thurstino Eboracensi Archiepiscopo, & origine Rievallis & Fontium.  
 xv. De origine Bellelandæ.  
 xvi. De <sup>3</sup> Gilleberto Sempringhamensi, & ordine quem instituit.  
 xvii. <sup>4</sup> Quomodo Willlemus Eboracensis non accepto pallio depositus sit, & quomodo Henricus successit.  
 xviii. De causa expeditionis Jerosolymitanæ secundæ.  
 xix. De errore Eudonis de Stella, & quomodo periiit.  
 xx. Quomodo Conradus Imperator & Rex Lodovicus exercitum duxerunt in orientem.  
 xxi. De Raimundo Principe Antiocheno; <sup>5</sup> & de captione Ascalonæ.  
 xxii. De intestinis malis Angliæ sub Rege Stephano.  
 xxiii. De Rege Scottorum David, & filio ejus, & filiis filii ejus.  
 xxiv. De Wimundo Episcopo, <sup>6</sup> & inepiscopali vita ejus, & quomodo excæcatus est.  
 xxv. De Malcolino Christianissimo Rege Scottorum.  
 xxvi. De institutione Hugonis Dunelmensis Episcopi, & restituzione <sup>7</sup> Willelmi Eboracensis, & de morte ejus.  
 xxvii. De viridibus pueris.  
 xxviii. De quibusdam <sup>8</sup> prodigiis.  
 xxix. De successibus Henrici <sup>9</sup> secundi tempore Duxatus sui.

1. Marinum *Edd. priores.* 2. Trustino *Edd. pr.* 3. Gilleberto de Sempringham, & *Edd. pr.* 4. Quomodo Guillelmus Eboracensis electus non accepto pallio depositus sit, *omissis* & quomodo Henricus successit, *Edd. priores.* 5. Et captione Ascalonis *Edd. priores.* 6. Et quomodo occæcatus fuerit, *omissis ceteris,* *Edd. priores.* 7. Guillelmi *Edd. pr.* 8. Prodigis *Edd. priores.* 9. Secundi in Anglia temp. Duxatus sui *Edd. priores.*

**xxx.** De concordia inter Regem Stephanum & Ducem Henricum celebrata.

**xxxI.** De divertio inter Regem Francorum & uxorem ejus celebrato, & quomodo ipsa nupserit futuro Regi Anglorum.

**xxxII.** De concilio Lundoniensi, & morte Regis Stephani.

*Explicant capitula. Incipit liber primus.*

### Proœmium sequentis historiæ.

**H**ISTORIAM gentis nostræ, id est, Anglorum, venerabilis presbyter & monachus Beda conscripsit. Qui nimurum præsumpto altius exordio, ut ad id, quod specialiter intendebat, competenter accederet: etiam Britonum, qui nostræ insulæ primi incolæ fuisse noscuntur, celebriora subtili<sup>2</sup> brevitate gesta perstrinxit. Habuit<sup>3</sup> autem gens Britonum ante nostrum Bedam proprium historiographum Gildam, quod & Beda testatur, quædam ejus verba suis litteris<sup>4</sup> inserens: sicut ipse probavi, cum ante annos aliquot in ejusdem Gildæ librum legendum incidisset. Cum enim sermone sit admodum impolitus atque insipidus, paucis eum vel transcribere vel habere curantibus, raro invenitur. Integritatis tamen ejus non leve documentum est, quia in veritate promenda propriæ genti non parcit, & cum admodum parce bona de suis loquatur, multa in eis mala

1. Desunt gentis n. i. est in MS. Picardi. 2. Sic etiam Cod. Pic. Antea, gravitate. 3. Ita quoque Cod. Pic. Antea desiderabatur, autem.  
4. L. I. hist. Angl. c. 21. Picardus.

deplorat,

deplorat, nec veretur, ut verum non taceat, Brito de Britonibus scribere, quod nec in bello fortis fuerint, nec in pace fideles. At contra quidam nostris temporibus pro expiandis his Britonum maculis scriptor emersit, ridicula de eisdem figmenta contexens, eosque longe supra virtutem Macedonum & Romanorum impudenti vanitate attollens. Gaufridus<sup>1</sup> hic dictus est, agnomen habens Arturi: pro eo quod fabulas de Arturo ex priscis Britonum figmentis sumptas, & ex proprio auctas per superductum Latinī sermonis colorem honesto historiæ nomine palliavit: qui etiam majori ausu, cuiusdam Merlini divinationes fallacissimas, quibus utique de proprio plurimum adjecit, dum eas in Latinum transfundere, tanquam autenticas, & immobili veritate subnixas prophetias vulgavit. Et hunc quidem Merlinum patre incubo dæmone ex femina natum fabulatur: cui propterea<sup>2</sup> tanquam patriſanti excellētissimam atque latissimam tribuit præscientiam futurorum: cum profecto & veris rationibus & sacris litteris doceamur, dæmones à luce Dei seclusos futura nequaquam contemplando præscire: sed quoſdam<sup>3</sup> futuros eventus ex signis sibi quam nobis notioribus, conjiciendo magis quam cognoscendo colligere. Denique in suis quamvis subtilioribus conjecturis ſepe falluntur, & fallunt: cum tamen per divinationum<sup>4</sup> præstigias apud imperitos, quam utique

1. Vide Notas. P. 2. Tanquam patris sancti filio excellentissimam Edd. priores. In suo tamen Codice filio etiam desiderari monuit Picardus. 3. Eventus futuros Edd. priores. 4. Præstigia Edd. priores.

*non habent, præscientiam sibi arrogant futurorum.*  
*Sane divinationum Merlini perspicua fallacia est in*  
*his quæ in regno Anglorum contigisse noscuntur post*  
*mortem prænominati Gaufridi, qui divinationum*  
*illarum nænias ex Britannico transtulit: quibus, ut*  
*non frustra creditur, ex proprio figmento multum*  
*adjecit. Porro ad ea, quæ vel ante ipsum, vel in*  
*diebus ejus evenerunt, taliter sua, quod utique facile*  
*poterat, temperavit figura, ut congruam possent*  
*interpretationem recipere. Præterea in libro suo,*  
*quem Britonum historiam vocat, quam petulanter*  
<sup>2</sup> *& quam impudenter fere per omnia mentiatur,*  
*nemo nisi veterum historiarum ignarus, cum in librum*  
*illum <sup>3</sup> inciderit, ambigere finitur. Nam, qui rerum*  
<sup>4</sup> *+ gestarum veritatem non didicit, fabularum vanita-*  
*tem indiscrete admittit. Omitto quanta de gestis*  
*Britonum ante Julii Cæsaris <sup>5</sup> imperium homo ille*  
*confinxerit, vel ab aliis conficta tanquam autentica*  
*scripserit. Omitto quæcumque in laudibus Britonum*  
*contra fidem historicæ veritatis deliravit, à tempore*  
*Julii Cæsaris sub quo Britones ditionis Romanæ esse*  
*cœperunt, usque ad tempus Honorii Imperatoris:*  
*sub quo Romani à Britannia propter urgentiora Re-*  
*publicæ negotia sponte recesserunt. Certe Britones,*  
*Romanis recendentibus sui juris effecti, immo ad suam*  
*perniciem sibi relieti, Pictisque & Scottis ad prædam*  
*expositi, Regem <sup>6</sup> Vortigirnum habuisse leguntur, à*

---

1. Credatur *Edd. priores.* 2. Et impudenter, omiso quam, in *Edd.*  
*priorib.* 3. Sic etiam *Cod. Pic. Antea*, incidit. 4. Deest gestarum  
*in Edd. priorib.* 5. Ita quoque *Cod. Pic. Antea*, imperium & adven-  
*tum homo &c.* 6. *Wortegirnum Edd. priores.*

quo ad tuitionem<sup>1</sup> regni invitati Saxones vel Angli Duce Hengisto<sup>2</sup> Britanniam venerunt, irruptiones barbaricas pro tempore depulerunt, postea vero explorata insulæ fertilitate, & indigenarum inertia, rupto fædere in ipsos, à quibus fuerant invitati, arma verterunt: quibus paulatim profligatis, miseras eorum reliquias, quæ nunc Walenses vocantur,<sup>3</sup> in viis montibus & saltibus coartarunt. Habueruntque per seriem successionis reges fortissimos, & late dominantes, è quibus fuere<sup>4</sup> Ethelbertus, Hengisti pronepos, qui protenso à Gallico mari usque ad Humbrum imperio,<sup>5</sup> leve Christi jugum Augustino prædicante suscepit. Ailfridus, qui<sup>6</sup> Northahumbranis præsidens Britones simul &<sup>7</sup> Scottos vasta cæde perdomuit. Edwinus, qui Ailfrido succedens Anglis simul & Britonibus præfuit. Oswaldus ejus successor, qui cunctis Britanniæ populis imperavit. Hæc, cum juxta historicam veritatem à venerabili Beda expositam constet esse rata: cuncta, quæ homo ille de Arturo<sup>8</sup> & ejus vel successoribus, vel post Vortigernum prædecessoribus scribere curavit, partim ab ipso, partim & ab aliis constat esse conficta, sive effrenata mentiendi libidine, sive etiam gratia placandi Britonibus, quorum plurimi tam bruti esse feruntur, ut adhuc Arturum tanquam venturum expectare dicantur, eumque mortuum nec audire patientur. De-

1. Sic etiam Cod. Pic. *Antea*, regni Saxones, omiso invitati. 2. In Britanniam *Edd. priores*. 3. In inviis *Edd. priores*. 4. Echelbertus *Edd. priores*. 5. Lene Cod. *noster*. 6. Northahumbranis *Edd. pr.* 7. Scottos *Edd. priores*. 8. Et ejus successoribus, vel post Worte-girnum, *Edd. priores*.

nique <sup>1</sup> Vortigirno facit succedere Aurelium Ambrosium, (devictis expulsisque Saxonibus, quos <sup>2</sup> Vortigernus accersierat,) in tota Britannia egregie imperantem, illique dat successorem <sup>3</sup> Utherpendragon fratrem ejus, non impari potentia gloriaque regnante, plura de Merlino suo profusa mentiendi libertate interserens. Defuncto quoque <sup>4</sup> Utherpendragon facit succedere Arturum <sup>5</sup> filium in regno Britanniæ, à <sup>6</sup> Vortigirno <sup>7</sup> quartum, sicut noster Beda ponit <sup>8</sup> Ethelbertum Augustini susceptorem in Regno Anglorum ab Hengisto quartum. Itaque regnum Arturi, & ingressus in Britanniam Augustini, concurrere debuerunt. Sed quantum mera historiæ veritas hoc loco compositæ præjudicet falsitati: vel lippienti, mentis acie clare videri potest. Ipsum <sup>9</sup> autem Arturum facit præclarum & spectabilem super omnes homines, tantumque illum in gestis vult esse, quantum sibi libuit fingere. Denique in primis facit eum de Anglis, Pictis, & <sup>10</sup> Scottis, ad libitum triumphare: <sup>11</sup> Deinde Hiberniam, Orchades, Gothiam, Noricam, Daciam, partim bello, partim etiam solo terrore nominis, ditioni suæ subjugare. His quoque addit Islandiam, quæ ultima <sup>12</sup> Thule secundum quosdam dicitur, ut ad Britonem illum in veritate spectare

---

1. Wortegirno Edd. priores. 2. Wortegernus Edd. pr. 3. Utherpendragum Ed. Pic. 4. Utherpendragon Edd. priores. 5. Filium suum in r. Edd. pr. 6. Wortegirno Edd. priores 7. In MS. Pic. est colon, & post, Sic noster &c. 8. Echelbertum Edd. pr. 9. Arturum autem Edd. pr. 10. Scottis Edd. pr. 11. Denique Hiberniam, Noricam, Orchades, Gothiam, Daniam, partim bello, &c. Edd. priores. 12. Tunc iam h̄ic, quam & infra, in MS. nostro. Nec aliter Cod. Pic. Locus exstat I. Georg.

*videatur,*

videatur, quod *Augusto Romano à Poëta nobili adulatore dicitur*, Tibi serviet ultima Thule. Deinde facit eum bello pulsare Gallias, & de ipsis in brevi subactis felicissime triumphare: quas Julius Cæsar cum summis periculis atque laboribus annis decem vix potuit subjugare, scilicet ut minimus digitus hujus Britonis grossior videatur lumbis magni Cæsaris. Post hæc cum triumpho multiplici reducit eum in Britanniam, & facit eum cum subactis regibus & principibus festum celebrare <sup>1</sup> famosissimum præsentibus tribus Britonum Archiepiscopis, scilicet Lundoniarum, Urbis legionum, <sup>2</sup> Eboracæ; cum ne unum quidem Archiepiscopum unquam <sup>3</sup> habuerunt Britones. Primus enim Augustinus accepto à Romano Pontifice pallio, Archiepiscopus in Britannia factus est. Barbaræ vero nationes Europæ, <sup>4</sup> etiam olim ad fidem Christi conversæ, contentæ Episcopis de Pallii prærogativa non curabant. Denique Hibernenses, <sup>5</sup> Norici, Daci, Gothi, cum olim Christiani fuisse & Episcopos habuisse noscantur, nostris temporibus Archiepiscopos habere cœperunt. Inde Fabulator ille, ut suum Arturum ad summum evehat, facit eum Romanis bellum indicere: ante hoc bellum singulari certamine miræ magnitudinis Gigantem prosternere; cum post Davidica tempora de nullo Gigante legatur. Consequenter profusori mentiendi licentia

1. Sic etiam Cod. Pic. Antea, sanctissimum pro famosissimum.

2. Eboraci Edd. priores. 3. Habuerint Edd. priores. 4. Deest etiam in MS. Picardi, qui & merito abesse inquit. 5. Norici, Dani, Gothi, Edd. pr. Et tamen Nordaci, Gothi, in Cod. suo legi testatur Picardus.

facit adversus eum convenire cum Romanis Reges magnos orbis terrarum: scilicet, *Græciae, Africæ, Hispaniæ, Parthorum, Medorum, Itureorum, Libyæ, Egypti, Babyloniae, Bithyniae, Phrygiæ, Syriæ, Bœtiæ, Cretæ*, omnesque refert uno prælio ab illo devictos: cum Alexander ille Magnus, & omnibus seculis clarus, per annos duodecim<sup>2</sup> in quibusdam tantorum regnorum principibus superandis sudaverit. Profecto minimum digitum sui Arturi grossiorem facit dorso Alexandri Magni, præsertim cum ante hanc victoriā de tot magnis regibus, faciat eum commemo rare suis in concione subaktionem triginta regnorum à se & illis jam factam. At non inveniet Fabulator noster tot regna in orbe nostro, præter regna memorata, quæ utique nondum ille subegerat. An alium orbem somniat infinita regna habentem, in quo ea contigerunt quæ supra memoravit? Quippe in orbe nostro nunquam talia contigerunt. Quomodo enim historiographi<sup>5</sup> veteres, quibus ingenti curæ fuit nihil memorabile scribendo omittere, qui etiam mediocria memorie mandasse noscuntur, virum incomparabilem ejusque acta supra modum insignia silentio præterire potuerunt? Quomodo, inquam, vel nobilorem *Alexandro Magno Britonum monarcham Arturum ejusque acta, vel parem nostro Esaicæ Britonum prophetam Merlinum ejusque dicta silentio sup-*

1. Babylonis Edd. priores. 2. Sic etiam MS. Pic. Tò in antea desiderabatur. 3. Apud proposito responsum Roboami ad subditos petentes regalium ministrionem 3. Reg. 12. Picardus. 4. Contigerint Edd. priores. 5. Itaq; etiam Cod. Pic. Antea desiderabatur, tò veteres.

preferunt?

preſerunt? Quid enim minus in præſcientia dun-  
taxat futurorum <sup>1</sup> tribuit ſuo Merlino, quam nos  
noſtro Eſaiæ: niſi quod ejus vaticiniis non audet in-  
ſerere, Hæc dicit Dominus, & erubuit inſerere,  
Hæc dicit Diabolus, quippe hoc debuit congruere  
vati, incubi dæmonis filio? Cum ergo nec tenuem de  
bis veteres historici <sup>2</sup> fecerint mentionem, liquet à  
mendacibus eſſe conficta, quæcunque de Arturo at-  
que Merlino ad paſcendam minus <sup>3</sup> prudentium cu-  
rioſitatem, homo ille ſcribendo vulgavit. Et notan-  
dum, quod eundem Arturum poſteas refert in bello  
letaliter vulneratum, regno diſpoſito ad curanda vul-  
nera ſua abiiffe in illam, quam Britanicæ fingunt  
fabulæ, iſulam <sup>4</sup> Avallonis: propter metum Brito-  
num non audens eum dicere mortuum, quem adhuc  
vere bruti Britones expeſtant venturum. De ſucceſ-  
ſoribus vero Arturi pari impudentia mentitur, tri-  
buens eis uſque ad ſeptimam fere generationem, Bri-  
tanicæ monarchiam: faciensque eorum ſubregulos &  
miſtrios, quos venerabilis Beda fortiſſimos dicit  
fuiſe Reges Anglorum, universæ Britanicæ nobiliter  
imperantes. Ut ergo eidem Bedæ, de cuius ſapien-  
tia & ſinceritate dubitare fas non eſt, fides in om-  
nibus habeatur: Fabulator ille cum ſuis fabulis in-  
cunctanter ab omnibus reſpuatur. Sane poſt Bedam  
non defuere, qui ab ipſo ſeriem temporum atque e-  
uentuum noſtræ iſulæ, ad noſtram uſque memoriam  
ducerent, illi quidem minime comparandi: pro reli-

1. Deeft tribuit in Cod. noſtro. 2. Fecerunt Edd. priores. 3. Pru-  
dentum Edd. pr. 4. Sic etiam Cod. Pic. Amea, Avalloim.

giosa tamen opera, & fideli, quanquam minus diserta narratione laudandi. Nostris autem temporibus tanta & tam memorabilia contigerunt, ut modernorum negligentia culpanda merito censeatur, si litterarum<sup>1</sup> monumentis ad memoriam sempiternam mandata non fuerint. Et forte hoc opus ab aliquo sive aliquibus jam vel inchoatum est, vel patratum, sed tamen viri venerabiles, quibus mos gerendus est, hoc ipsum<sup>2</sup> & meæ parvitiati dignantur injungere, ut & ego, quia cum divitibus non possum, saltem cum paupercula vidua aliquid de tenuitate mea mittam in gazophylacium Domini. Quoniam vero Anglicanæ ordinem historiæ à quibusdam usque ad decepsum Regis Henrici primi novimus esse deductum, sumpto ab adventu Normannorum in Angliam exordio, media tempora succinè percurram, ut à successore ejusdem Henrici Stephano (cujus anno primo<sup>3</sup> ego Willenus servorum Christi minimus, & in Adam primo ad mortem sum natus, & in secundo ad vitam renatus) narrationem (Deo volente) incipiām producere pleniorem.

---

1. Monumentis *Edd. priores.* 2. *Deest & in Cod. nostro.* 3. Ego G. servorum *Edd. priores.*

*De 1 Willelmo Notho, primo ex Normannis Rege  
Anglorum.*

## C A P. I.

**A**NNO à plenitudine temporis quo verbum caro factum est, & habitavit in nobis, m. LXVI. <sup>2</sup> Guillelmus cognomento Nothus, Dux Normannorum, Haraldo Regi Anglorum, vel dominandi libidine, vel causa ulciscendi injurias, bellum intulit: quo Haraldo bellica sorte absumpto, Anglisque expugnatis atque subactis, Ducatui Normanniæ regnum Angliæ sociavit. Cumque peracta victoria, tyranni nomen exhorrescens & legitimi Principis personam induere gestiens, à Stigando tunc temporis Cantuariensi <sup>3</sup> Archiepiscopo in Regem solemniter consecrari deposceret; ille viro (ut aiebat) cruento & alieni juris invasori manus imponere nullatenus adquievit. <sup>4</sup> Aldredus vero Eboracensis Archiepiscopus, vir bonus & prudens, hoc munus implevit, acutius intelligens, cedendum esse tempori, & divinæ nequaquam resistendum ordinationi. Denique hoc modo hominem ferocissimum, <sup>5</sup> spirantem adhuc minarum & cædis

1. Guillelmo Edd. priores. 2. Sic & ipse noster Codex, tam hic quam & infra. Unde liquet utraque scribendi ratione usum fuisse auctorem. Imo teria etiam usus est. Sepenumero enim Wilelmus scripsit. 3. Ita etiam MS Pic. Antea, Episcopo. 4. Altredus Edd. priores. Et tamen al. Aldredus legi in marg. Editionis suæ notavit Picardus. 5. Scite, quod Aet. ix. T. 5. Paulo, accommodat Guilielmus. Pic.

in

in populum, mitem reddidit, & religiosis pro conservanda <sup>1</sup> publica, tuendaque ecclesiaistica disciplina, sacramentis astrinxit. A quo postea loco patris ita colebatur, ut cum ille ceteris imperaret, ab eo sibi imperari æquanimiter sine-ret. Contigit aliquando eundem Pontificem in quadam petitione à Rege repulsam passum, iratum avertere scapulam <sup>2</sup> recedentem, & maledictionem pro benedictione comminari. Cujus <sup>3</sup> motum ille non sustinens ad pedes ejus procidit, veniam petiit, satisfactionem spopondit. Cumque optimates, qui aderant, suaderent, ut regem prostratum erigeret, *finitime*, inquit, *illum jacere ad pedes Petri*. Plane in hoc & quanta fuerit ferociissimi Principis erga Præfulem reverentia, & quanta ejusdem Præfulis circa Principem auctoritas atque fiducia, satis declaratum est. Porro idem Rex à Stigando Cantuariensi, ut dictum est, irritatus, cum vi-tium ordinationis ejus, & vitæ dedecora postea cognovisset, honestam de ipso voluit habere ultionem. Accersitus enim Regiis litteris ad disponendam ecclesiam Anglicanam <sup>4</sup> Apostolicæ sedis legatus, concilium in Anglia celebravit: in quo Stigandi sceleribus patefactis, infructuofam arborem <sup>5</sup> securis Canonicæ animadversio-

---

1. Ita etiam Cod. Pic. *Antea*, republica. 2. Recedente & male-dicente Edd. priores. Picardus tamen notavit in suo Codice recedenteque, maledictionem legi. 3. Motus Edd. priores. 4. Con-cilium in Anglia Apostolicæ sedis legatus celebravit Edd. priores. 5. *Vide Notas. P.*

nis succidit. Locum vero succisæ suscepit Lanfrancus ex monacho Beccensi Abbas Cadomensis, natione Longobardus, vir præter religiosæ vitæ meritum, in utraque litteratura, seculari scilicet & divina, clarissimus. Aldredo quoque Eboracensi ad patres suos apposito Thomas succeslit. Guillelmus autem postquam regnum fortiter acquisitum per annos XXI. nobiliter tenuit, cum jam sub extrema sorte decumberet, tres filios designavit heredes. Et quidem Robertum primogenitum suum quia paternæ pietati inofficiosus & rebellis extiterat, ducatu Normanniæ contentum esse voluit: sui vero nominis filio, in quo sibi melius complacebat, regnum Angliæ assignavit. Porro juniores Henricum, cuius indolem propensius laudabat, multa summa donatum bene aëtatum prædixit. Dormivit ergo cum patribus suis homo ab annis adolescentiæ armis acer, animo ingens, successu felix, singulare Nothorum decus: sepultusque est Cadomi in monasterio Protomartyris Stephani, quod ipse à fundamentis extruxerat, egregieque ditaverat. In ejus vero sepultura quiddam memorabile corrigisse fideli narratione cognovi. Cum enim expleta exequiarum solemnitate corpus ejus in loco ad hoc præparato esset condendum; quidam accedens, omnipotentis Dei <sup>2</sup> prætentio

1. Sic quoque MS. Pic. Antea omittebatur, Normanniæ. 2. Sic plane Codex noster. Ita etiam al. legi in margine Ed. sue notavis Picardus,

terribiliter nomine eum ibidem sepeliri prohibuit, “terra,” inquiens, “ista <sup>1</sup> avito mihi jure competit: quam idem Rex dum monasterium construeret, violenter mihi abstulit, nec unquam postea <sup>2</sup> pro ea mihi satisfecit.” Obstuere omnes qui aderant, judicio Dei, ad declarandam transitoriæ Dominationis vanitatem, actum considerantes, ut Princeps potentissimus, qui tam late dominatus fuerat vivus, locum corporis sui capacem sine querela non haberet mortuus. Denique querela illa adeo movit omnes, ut prius <sup>3</sup> illi cani vivo, tanquam meliori, ad votum satisfacerent; ac deinde circa leonem mortuum justa complerent. Sane <sup>4</sup> quod idem Christianos innoxios hostiliter Christianus impetiit, & tanto sibi sanguine Christiano regnum paravit, quantæ apud homines gloriæ, tantæ <sup>5</sup> etiam apud Deum noxæ fuit. Cujus rei argumentum est quod à testibus fide dignis acceptimus. In loco siquidem ubi <sup>6</sup> victi Angli occubuerunt, constructum est à victoribus monasterium nobile beati Martini de bello nunquam caputum; quod scilicet & ad homines æternus foret Normannicæ victoriæ titulus, & ad <sup>7</sup> Deum propitiatio pro effusione tanti sanguinis Christiani. Denique in eodem monasterio locus ille ubi Anglorum pro patria dimican-

---

qui tamen præcento edidit. Præcentor Ed. Antwerp. non adeo recte, monente etiam ipso Picardo. 1. Antiquo MS. Pic. 2. Desunt pro ea in Edd. priorib. 3. Vide Notas. 4. Quia MS. Pic. 5. Et MS. Pic. 6. Multi MS. Pic. 7. Dominum Edd. pr.

tiū maxima strages facta est, si forte modico imbre maduerit, verum sanguinem <sup>2</sup> & quasi recentem exsudat: ac si aperte per ipsam rei evidentiam dicatur, quod adhuc <sup>3</sup> vox tanti sanguinis Christiani clamet ad <sup>4</sup> Dominum de terra; quæ aperuit os suum & suscepit eundem sanguinem de manibus fratrum, id est, Christianorum.

*De <sup>5</sup> Willermo Rufo, secundo ex Normannis Rege Anglorum, & de expeditione Ierosolymitana.*

C A P. II.

**A**NNO à plenitudine temporis quo veritas de terra orta est M. LXXXVII. <sup>6</sup> Robertus primogenitus in Ducatu Normanniæ & Guillelmus qui agnominatus est Rufus in regno Angliæ patri defuncto successere, ordine quidem <sup>7</sup> præpostero, sed per ultimam (ut dictum est) patris voluntatem commutato. Unde factum est, ut, quibusdam optimatum Roberto propensiorem, tanquam justo heredi & perperam exheredato, favorem præstantibus, statumque regni turbantibus, Guillelmus in principio in-

1087.

1. Maxime MS. Pic. 2. Deest & in Edd. priorib. 3. Imitatus est locum de nece Abel Gene. 4. Pic. 4. Sic cum Edd. priorib. licet D'nm (quod idem atque Deum valeat) non D'nm (quod Dominum significat) in Cod. nostro scribatur. 5. Guillelmo Edd. priores. 6. Huic Roberto fuisse cognomen Curtehoſe tradit anonym. Arglus in Chron. ad eundem annum & in sequentes, & Valsingham in Ypodig. Neustriæ. Picardus. 7. Præpostero, scilicet per ultimam patris (ut dictum est) vol. com. Edd. priores.

firmius laboriosiusque imperaret, & ad conciliandos sibi animos subditorum modestior mitiorque appareret: at postquam perdomitis hostibus & fratre mollius agente roboratum est regnum ejus, exaltatum est illico cor ejus, apparuitque succendentibus prosperis, <sup>1</sup> qualis apud se latuisset, dum premeretur adversis, homo vecors & inconstans in omnibus viis suis, Deo indevotus, <sup>2</sup> & ecclesiæ gravis, nuptiarum spernens <sup>3</sup>, & passim lasciviens, opes regni vanissima effusione exhauriens, & eisdem deficienibus subditorum fortunas in hoc ipsum corradens. <sup>4</sup> Homo <sup>5</sup> typo immanissimæ superbiæ turgidus, & usque ad nauseam vel etiam derisionem doctrinæ evangelicæ, temporalis gloriæ foedissima voluptate absorptus. Frater vero ejus senior Robertus, cui nimirum ordine naturali regni successio competebat, minus quidem elati & ferocis animi fuit, sed in minori administratione, scilicet Ducatus Normannici, claruit, quod regno amplissimo administrando nunquam idoneus fuerit. Qui tamen armis tantus fuit, ut in illa magna & famosa expeditione Jerosolymitana inter fortissimos totius orbis proceres clarissimæ militiæ <sup>6</sup> titulis fulserit. Porro Henricus frater junior laudabilem

---

1. Sic etiam MS. Pic. Antea omittitur, apud se. 2. Deest & in Edd. priorib. 3. Copulas addit MS. Pic. 4. Hinc turgidus typo immanissimæ superbiæ, & usque Edd. priores. 5. Recius, typho, qua de voce in notis ad epist. 3. Ber. dixi. Picardus. 6. Deest titulis in MS. Pic. in quo & fuerit pro fulserit.

præferens indolem, duris &<sup>1</sup> infidis fratribus militabat. De suo quippe nihil ei largientes, ea etiam, quæ pater illi testamento reliquerat, abstulerunt. Cumque fratri minimo paulatim ad proiectum tendenti inviderent, eorum ille insidias in tuto se continens prudenter eludebat. Circa hoc tempus Lanfranco Cantuariensi <sup>2</sup> Archiepiscopo viam universæ carnis ingresso, Anselmus Abbas Beccensis successit, natione & ipse Longobardus, Lanfranci olim discipulus, vir sanctus & excelsus in verbo gloriæ. Eboracensis quoque Ecclesiæ Præfulatum Thoma defuncto Gerardus suscepit. Sane sub memorati Regis principatu fuscitavit Dominus spiritus Christianorum contra Saracenos, occulto Dei judicio longo jam tempore tanquam jure hereditario possidentes sanctuarium Dei, <sup>3</sup> id est, loca sacra, in quibus redemptio nostra celebrata est. Factus est ergo per Urbani Pontificis Romani, & aliorum servorum Dei religiosam operam, magnus populi Christiani concursus. fortissimi duces charactere Domini insigniti, & numerosissima stipati militia, expeditione laboriosissima Orientis regna penetrantes, Niceam Bithyniæ, Antiochiam Syriæ urbes amplissimas, & ad ultimum sanctam civitatem, pio & felici sudore ceperunt. è quibus fuit Robertus Dux Normanniæ in primis clarus. Qui nimirum cum eidem expeditioni

---

1. Invidis *MS. Pic.* 2. Episcopo *Edd. priores.* 3. Et *MS. Pic.*  
necef-

necessaria præpararet, & pecunia illi minus copiosa suppeteret, accepta à fratre Guillelmo summa non modica Normanniam illi <sup>1</sup> apposuit, sicque cum reliquis Principibus Christianis laudabile iter arripiens, cunctis prospere gestis post annos aliquot <sup>2</sup> repatriavit. Rex autem Guillelmus prolongans iniquitatem fibi, & in exitium proprium contra stimulum calcitrans ; venerabilem Anselmum cum modestia <sup>3</sup> corripientem, & enormia, quæ ab eo vel sub eo gerebantur, corrigere volentem non pertulit, sed spoliatum rebus fere omnibus tanquam regno contrarium ab Anglia expulit. Verum dum in Oriente à nostris proceribus fortiter atque feliciter ageretur, idem Rex, propellentibus eum ad interitum malis suis, condignum effrenatae superbiæ finem incurrit. Quippe in venatione, sagitta proprii militis homo ferocissimus pro fera confossus interiit, completumque <sup>4</sup> est in eo illud : <sup>5</sup> “Vidi impium <sup>6</sup> superexaltatum & elevatum sicut cedros Libani, & transivi & ecce non erat, quæsivi eum & non est inventus locus ejus.

---

1. *Id est, oppignoravit.* Pic. 2. *Ita etiam MS. Pic.* Antea, dominum repedavit. 3. *Eum corripientein Edd. priores.* 4. *In eo est Edd. priores.* 5. *Psal. 36. Pic.* 6. *Non super exaltatum (duab. vocib.) cum Edd. priorib.*

*De Henrico, tertio ex Normannis Rege Anglorum,  
& de quibusdam quæ sub ejus regno contigerunt.*

## C A P. III.

**A**NNO à plenitudine temporis quo misit Deus filium suum in mundum M. C. Regi Guillelmo infeliciter mortuo <sup>1</sup> frater Henricus successit, filiorum quidem Guillelmi magni ordine nativitatis novissimus, sed prærogativa primus. Quippe aliis in Ducatu patris natis: solus ipse ex eodem jam rege est ortus. Hac ratione inducti, & præterea laudabili ejus indeole illecti Pontifices & proceres Angliæ fratrem Robertum in Oriente adhuc constitutum, quem ex Ducatu non bene administrato constabat regno administrando <sup>2</sup> fore minus idoneum, expectandum minime censuerunt, eumque, quem aptum esse regimini signis non fallacibus colligebant, in Regem solemniter sublimarunt. Qui mox salubri usus consilio, venerabilem Anselmum ab exilio revocavit, pravas consuetudines, quæ sub fratre inoleverant, <sup>3</sup> abrogavit, pacis & æquitatis jura, <sup>4</sup> quoad regi novitio licebat, firmavit; multa enim adhuc pro tempore prudenter dissimulabat ne rigore subito subditi ternerentur, caute prævidens post redditum fratris tumultus <sup>5</sup> sibi publi-

1100.

1. Frater suus Henricus *Edd. priores.* 2. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea* desiderabatur, fore. 3. Abrogans *MS. Pic.* 4. Ita quoque *MS. Pic.* *Antea*, quatenus regem adhuc novitium decuit, firmavit; &c. 5. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea*, scilicet pro sibi.

cos minime defuturos, quod & contigit. Cum enim ille ex Orientis partibus cum uxore, quam sibi in via desponderat, reversus, Normanniam recepisset ; instigantibus eum quibusdam Angliæ proceribus, quibus jam Henricus formidabilis esse coeperat, fratri bellum, nisi regnum sibi resignaret, indixit, armatam classem in Angliam duxit, <sup>1</sup> cui mox adjuncti sunt, qui à fratre desciverant. Sed prudentia fraterna homo levis & inconstans delusus, infecto <sup>2</sup> negotio, Normanniam rediit, fratrique cum regno regnandi securitatem reliquit. Cumque per annos aliquot Normanniæ incubans eam sua molitie perderet, & improbi nullo publicæ disciplinæ metu <sup>3</sup> coerciti libere graffarentur, invitatus à majoribus ejusdem provinciæ Rex Henricus civili magis animo quam hostili affuit, <sup>4</sup> & plurima ejus parte in deditioñem recepta, tandem fratrem fusis ejus copiis apud Tenerchebrai in bello cepit. Sic itaque vir magnus & magnorum in remotis mundi partibus operum, fortunæ invidia <sup>5</sup> proditus in manus junioris fratris, quem olim irritaverat, incidit, & post tantam militiæ claritatem in fratris quidem, sed tamen minus fraterna custodia inglorius reliquum vitæ suæ tempus exegit. Hen-

<sup>1.</sup> Cui & mox *Edd. pr.* <sup>2.</sup> Sic etiam *Cod. Pic.* *Antea*, negotio, regnandi securitatem fratri cum regno reliquit, & in Normanniam rediit. Cumque *&c.* <sup>3.</sup> Coartati *MS. Pic.* <sup>4.</sup> *Deest* & in *Edd. priorib.* <sup>5.</sup> Sic etiam *Cod. Pic.* *Antea*, prædictus.

ricus autem regno Angliæ socians Ducatum Normanniæ, <sup>1</sup> sicut pater olim Ducatui Normanniæ regnum sociaverat Angliæ, nomen celebre & grande adeptus est juxta nomen magnorum qui sunt in terra. Porro venerabilis Anselmus Cantuariensis ex Gallico exilio ad propriam sedem regressus, & post annos aliquot viam universæ carnis ingressus, fortitus est nomen grande juxta nomen magnorum qui sunt in cœlo. Successit ei Radulphus Abbas Sagiensis vir religiosus & prudens. Gerardo vero Eboracensi defuncto Thomas secundus successit, ætate quidem juvenis, sed gravitate & sinceritate morum prædecessori suo valde dissimilis. Idem enim Gerardus homo quidem acutus & litteratus fuisse <sup>2</sup> dinoscitur: sed vita lubricus, in emungendis per indecoras etiam occasiones subditorum marsupiis callidus, &, ut plurimi asseverant, maleficiis etiam <sup>3</sup> assuetus, Deo & hominibus invisus inventus est, quod & ejus mors horrenda & post mortem corpori ejus negata Pontificalium exequiarum solemnitas <sup>4</sup> declararunt. Quippe apud Suthwellam cum pransus in horto juxta cubiculum clericis prope spatiabitibus super cervical sub <sup>5</sup> dio qui-esceret, letali sopore diriguit. Corpus ejus raro agmine <sup>6</sup> Eboracam delatum, neque clericis,

---

1. *Deest* sicut in *MS. Pic.* 2. *Dignoscitur Ed. Pit.* 3. *Assecutus MS. Pic.* 4. *Declaravit Edd. priores.* 5. *Divo Cod. noster.*  
6. *Eboracum Edd. priores.*

neque civibus cum pompa exequiali ex more  
occurrentibus, sed pueris (ut dicitur) fandapi-  
lam lapidantibus, extra ecclesiam sine honore  
sepulturæ est traditum. Ille autem qui ei suc-  
cessit, exemplo ejus territus, lavansque manus  
suas in sanguine peccatoris, laudabiliter in of-  
ficio <sup>1</sup> suo conversatus est. <sup>2</sup> Progressiores vero  
annos non vidit, raptus, ut credo, ne malitia  
mutaret intellectum ejus. De quo nimirum  
rem memorabilem viro veracissimo referente  
cognovi: quam non filebo. Ægrotanti à me-  
dicis <sup>3</sup> dictatum est, ut feminæ pro remedio  
miseretur, pronunciantibus hoc solo morbum  
fore curabilem. Instabant amici ut fieret: pro-  
testantes, <sup>4</sup> Deum minime <sup>5</sup> offensum iri, dum  
hoc pure pro remedio, non pro voluptatis il-  
lecebra fieret. Visus est assentiri, ne contrista-  
ret amicos. Femina decentis formæ in secre-  
tum ejus <sup>6</sup> intromittitur. Postea vero urinam  
inspicientibus medicis, assensio illa pro placan-  
dis amicis simulatoria fuisse declaratur. Ob-  
jurgantibus ergo eum amicis, quod quasi se-  
metipsum occideret, qui medicorum præcepto  
non pareret, *silete*, inquit. *nullus vestrum mihi*  
*ulterius verbi hujus virus insibilet: nam propter sa-*  
*lutem carnis tandem morituræ immortale decus pu-*  
*dicitiæ non amittam.* Huic ergo ex eadem ægri-

---

1. *Deest* suo in *Edd. priorib.* 2. *Sic etiam MS. Pic.* *Antea*, pro-  
lixiores. 3. *Dictum est Edd. priores.* 4. *Dominum Edd. pr.* 5. *Of-*  
*fensurum iri, Cod. noster MS.* 6. *Intermittitur Edd. priores.*

tudine, ut creditur, feliciter mortuo, pro qua curanda <sup>1</sup> Deum offendere noluit, <sup>2</sup> Thurstanus, vir bonus & prudens, successit. Porro Radulpho Cantuariensi apposito ad patres suos, Guillelmus, qui regularium clericorum apud <sup>3</sup> Chiechiam Prior exstiterat, cathedram ejus suscepit. Has fuisse novimus Metropolitanorum successiones sub Rege Henrico. Idem autem Rex ex <sup>4</sup> Matilda religiosa regina geminam in sexu dispari <sup>5</sup> suscepit sobolem. <sup>6</sup> Et filiam materni nominis jam nubilem Henrico Imperatori Romano petenti despondit, filium vero aviti nominis <sup>7</sup>, qui successor sperabatur, jam puberem sinistra casus abstulit, cum turba nobilium juvenum marinis belluis escam datum. Et quoniam Matildis regina jam obierat, procreandorum causa heredum Rex filiam Ducis Lotharingiae duxit uxorem, de qua <sup>8</sup> tamen liberos non suscepit. Unde filiam, postquam Imperator non relictis ex ea heredibus in fata concesserat, ex Alemannia revocatam, illustri Comiti Andegavensi Gaufrido despondit, ut vel nepotes ex ea <sup>9</sup> successores haberet. Factoque concilio, eidem filiae suae & susceptis vel suscipiendis ex ea nepotibus, ab Episcopis, Comitibus, Baronibus, & omnibus qui alicujus vide-

---

1. Dominum *Edd. priores.* 2. Truſtinus *Edd. priores.* 3. Chiechiam *MS. noſter.* 4. Matilde *Edd. priores.* 5. Susceperat *Edd. pr.*  
6. Et filiam quidem materni *Edd. priores.* 7. Polydor. *Virgil. Anglic. bift. li. xi. pa. 191. Pic.* 8. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea desiderabatur, tamen.* 9. Successuros *Edd. priores.*

bantur esse momenti, <sup>1</sup> regnum cum Ducatu Normanniæ fecit jurari. Regnavit autem in multa felicitate & gloria annis xxxv. & mensibus aliquot; quibus expletis, dormivit cum patribus suis: homo multis quæ decent Principem bonis ornatus, quæ tamen plurimum denigrabat <sup>2</sup> in concupiscentia feminarum imitando petulantiam Salomonis. Feras quoque propter venationis delicias plus justo diligens, in publicis animadversionibus cervicidas ab homicidis parum discernebat. Corpus ejus cerebro & intestinis ejectis <sup>3</sup> salitum coriisque insutum, à Normannia in Angliam delatum, & apud Radingum <sup>4</sup> in monasterio, cuius ipse devotus fundator largusque dictator extiterat, sepultum est. Porro <sup>5</sup> homo ille, qui precio magno conductus cerebrum ejus extraxerat, intolerantia fœtoris (ut dicitur) infectus atque extensus est: sicque cum <sup>6</sup> Helisæi mortui corpus vivificaverit mortuum, illius jam mortui corpus mortificavit vivum.

---

*Quomodo Stephanus contra jusjurandum invasit regnum Anglorum.*

#### C A P. IV.

1135. **A**NNO à partu virginis <sup>7</sup> M. C. xxxv. defuncto, sed nondum sepulto clarissimo Rege

1. Regnum Angliæ cum Ducatu Normanniæ fecit adjurari *Edd. pr.* 2. Tò in omniis *Cod. Pic.* 3. Salitum *Edd. pr.* 4. *Vide Notas. P.* 5. Deest homo in *Edd. pr.* 6. 4. *Reg. 13. & Ecc. 48. P.* 7. Al. M. C. xxxvi. in *MS. Pic.* Anglo-

Anglorum, & Duce Normannorum Henrico,  
 Stephanus Bononiensis, ejus ex forore nepos,  
 regnum Anglorum invasit. Siquidem Stephanus  
 major Comes Blesensis majoris <sup>2</sup> Wilhelmi  
 filiani <sup>3</sup> memorabilem feminam uxorem duxerat,  
 & ex ea quatuor suscepserat filios. Quo  
 nimirum in partibus Orientis defuncto, mater  
 mirabilis primogenito, quod remissioris <sup>4</sup> esset  
 ingenii & tanquam degener videretur, pru-  
 denter amoto, Theobaldum filium, in quo sibi  
 bene complacebat, ad plenitudinem hereditatis  
 provexit, <sup>5</sup> Stephanum adhuc impuberem Regi  
 avunculo nutriendum promovendumque direxit,  
<sup>6</sup> quartum vero, <sup>7</sup> id est, Henricum, ne soli se-  
 culo genuisse liberos videretur, apud Cluniacum  
 tonsoravit. Processu temporis Rex Henricus  
 unicam Comitis Bononiensis filiam, ad quam  
 tota spectabat hereditas, nepoti Stephano co-  
 pulavit: <sup>8</sup> in Anglia quoque plurima collargiens.  
 Fratri autem ejus Henrico Cluniacensi mona-  
 cho dedit Abbatiam Glastonensem, ac post-  
 modum Episcopatum adjecit Wintonensem.  
 Cum ergo, ut prædictum est, Rex Henricus  
 obisset, itidem Stephanus sacramenti, quod fi-  
 liæ ejus de conservanda fidelitate præstiterat,  
 prævaricator regnum arripuit, annitentibus

---

1. Stephanus Comes Bon. *Edd. priores.* 2. Guillielmi *sive* Guil-  
 lielmi *Edd. priores.* 3. Nonine Adalem *addit. MS. Pic.* 4. *Deest*  
*esset in Edd. priorib.* 5. Tertium, id est, Stephanum *MS. Pic.*  
 6. *Vide notas ad epist. 93. Bern. edit. 1608. Pic.* 7. *Desunt* id est in  
*Edd. priorib.* 8. In Anglia plurima eidem collargiens *Edd. priores.*

Præfulibus

Præfulibus atque Principibus eodem sacra-  
mento astrictis. Denique Guillelmus Cantua-  
riensis Archiepiscopus, qui primus juraverat,  
unxit eum in Regem, assistente & cooperante  
Rogerio Salesbiriensi Episcopo, qui secundus  
juraverat, & juraturis singulis juramenti for-  
mam expreſſerat. Et Archiepiscopus quidem  
eiusdem, ut creditur, perjurii merito, ipſo præ-  
varicationis ſuæ anno defecit. Episcopus vero  
poſt annos aliquot, ipſo Rege <sup>1</sup> divinæ in illum  
ultionis ministro, miſerabili exitu vitam fini-  
vit, ut plenius ſuo loco <sup>2</sup> dicetur. Forte ta-  
men arbitrati ſunt obsequium ſe præſtare Deo,  
dum ſuo perjurio tanquam dispensatorio Eccle-  
ſiæ regnique profeſtibus melius providerent :  
eo quod in defuncti Principis moribus & acti-  
bus plura <sup>3</sup> ſibi merito diſplicuſſent, quæ Prin-  
ceps mero ab eis creatus beneficio, eorum (ut  
credebant) libenter emendaret consilio. Ste-  
phanus ergo, ut contra jus humanum pariter &  
divinum, humanum ſcilicet, quia legitimus he-  
res non erat, & divinum, id est, violata juris-  
jurandi religione, ſublimaretur in Regem, pa-  
ctus est quæcunque Præſules & Proceres exigere  
voluerunt, quæ poſtea per ejus perfidiam in ir-  
ritum cuncta cefſerunt. Dei enim judicio bona  
minime venire debuerunt, propter quæ ſapi-  
entes potentesque illi malum tam enorme fa-  
ciendum decreverunt.

---

1. Divinitus MS. Pic. 2. Scilicet cap. vi. huius libri. Pic. 3. Ipsiſ  
pro ſibi in Edd. priorib. *Quod*

*Quod Stephanus fausta habuerit regni principia.*

C A P. V.

Duos quidem priores regni sui annos Rex Stephanus faustos habere visus est, Rege Scottorum David, qui Northumbriam trans fluvium Tinum irruperat, magnis viribus repulso & domito : <sup>1</sup> Baldewino de Redneriis, qui contra eum rebellare cœperat, expugnato atque in exilium acto : rebus quoque in Normannia fortiter & feliciter gestis. Anno vero tertio & quarto cœperunt contra perjurum & pactorum etiam, quæ in promotione sua fecerat, prævaricatorem mala increscere, plurimi & fortissimi rebellare, ipse jam exhaustis avunculi thesauris minus posse & mollius agere. Initia malorum hæc. Cum ergo in Australibus Angliæ partibus contra eos, qui à se defecerant, & hostiliter agebant casso labore sudaret ; Scottorum redivivus furor erumpens Northumbriam crudelissima depopulatione exinanitam obtinuit, & amne Tino transmisso, neque sexui, neque ætati parcens, usque ad fluvium Tesam pervenit : non quidem ibi debacchandi sibi limitem statuens, sed totam Deirorum provinciam cum Eboraca civitate spe <sup>2</sup> jam indubia possidens. Provinciales vero, cum nullum vel à Rege vel à Transhumbranis provinciis sperarent auxilium, bonæ memoriae <sup>3</sup> Thurstini

---

1. Baldenwino *Edd. priores.* 2. Jam non dubia *Edd. priores.*  
3. Trustini *Edd. pr.* Archi-

Archiepiscopi monitis animati pro animabus suis, pro conjugibus & liberis pugnandum duxerunt, atque unanimiter congregati contra multitudinem immanitatem terribilem non longe à flumine Tesa in campo steterunt, numero quidem longe impares, sed piæ justæque causæ fiducia multum præstantes. Denique Scotti mane castris incensis flumen transeunt, & objectam paucitatem derisui habentes, audacter in pugnam ruunt. At non diu prælium tractum est, ubi nihil aut parum gladiis actum. Levis enim armaturæ homines, confodientibus eos eminus jaculis, mox terga dederunt, nostrisque cum victoria campum reliquerunt. Cæsa referuntur in illa vel pugna, vel fuga Scottorum multa milia, & rex David raro quidem milite, sed multo dedecore comitatus, refugit in propria. Hoc bellum Deo propicio adversus Scottos feliciter gestum est anno Regis Stephani quarto, mense Augusto. Et post menses aliquot <sup>1</sup> Albericus <sup>2</sup> Hostiensis Episcopus Apostolicæ sedis legatus, concilium Lundoniis celebravit; ubi Theobaldus Abbas Beccensis Rege connivente cathedram Ecclesiæ Cantuariensis suscepit.

---

1. Sic etiam MS. Picardi. Antea, Albertus, quam lectionem & ipse Picardus mutet, & in textu retinet. 2. Consulte notas. Pic.

*De Rogerio Salesbiriensi, & Alexandro Lincolnienſi  
Episcopis, & quomodo capti sunt à rege Stephano.*

## C A P. VI.

POST hæc Rex Oxenefordiæ constitutus, pessimis consiliis ita est depravatus, ut Ecclesiasticorum virorum inhiando pecuniis impias eis manus injiceret, & sacris non defendo ordinibus, personæ regiæ inexpiablem nævum inureret. Quippe Rogerium Salesbiriensem & Alexandrum Lincolniensem nobilissimos & potentissimos tunc in Episcopis Anglorum, cum eos paulo ante ad se venientes hilari facie suscepisset; repente tanquam personas vilissimas atrocium injuriarum reas captos inclusit, artavit, pecuniis & castellis nudavit. Sane de hujus Rogerii primordiis atque progressibus, quoniam se præbet occasio, pauca dicenda sunt: ut in fine ejus miserrimo altitudo divini consideretur judicii. Idem sub regno Guillelmi junioris sacerdos admodum tenuis in quodam (ut dicitur) suburbano Cadomensi de officio vivebat. Eodem tempore Henricus junior fratri Regi militans, casu ex itinere cum comitibus divertit ad Ecclesiam, in qua ille ministrabat; petiitque sibi celebrari sacra. Sacerdos vero petitione suscepta ad incipiendum promptus, & ad finiendum succin-

i. Tenuis (ut dicitur) in quodam suburbano *Edd. priores.*

ctus, in utroque<sup>1</sup> militibus sic placuit, ut dicerent tam aptum militibus reperiri non posse<sup>2</sup> Capellatum. Cumque regius ille juvenis diceret, *sequere me*: non secus illi adhæsit quam<sup>3</sup> Petrus olim Regi cœlesti idem dicenti. Petrus enim relicta navicula Regem Regum, ille vero relicta Ecclesia fecutus est juvenem Regium: factusque illi & ejus militibus<sup>4</sup> Capellanus ad libitum, cæcus præstabat cæcis<sup>5</sup> ducatum. Et cum esset fere illiteratus, innata tamen astutia ita callebat, ut Domino suo in brevi carus existeret, & secretiora ejus negotia procuraret. Postquam autem idem Dominus ejus regnum sortitus est, eum tanquam ante regnum & in regno bene de se meritum ad Salesbiriensem provexit Episcopatum: quinetiam illi tanquam in multis probato, fidelis & industrio publicas administrationes commisit, ut esset non tantum in Ecclesia magnus, sed etiam in regno à Rege secundus. Denique amplas excendæ avaritiæ occasionses nactus, ex utroque officio, scilicet Ecclesiastico & Seculari, ingentes coacervavit divitias, non dispergendas dandasque pauperibus, sed vanissimis usibus applicandas. Duo enim nobilia sumptuosissimo opere castella, scilicet<sup>6</sup> Divisas & Scireburnam, construxit, vanissime fatagens ne reciperen-

1. Sic militibus *Edd.* priores. 2. Sacellatum *Edd.* pr. 3. *Math.*  
4. *Mar. P.* 4. Sacellanus *Edd.* priores. 5. Sic eiam *MS. Pic.* *Antea*,  
ducein. 6. *Quo non erat splendidius intra fines Europeæ, inquit Richard.*  
*Hagustad. in Chron. de gestis Stephan. Pic.*

compa-

comparationem in regno. Alexandro <sup>1</sup> quoque nepoti suo, Rege sibi nihil negante, Lincolnensis Ecclesiæ sedem obtinuit, qui cum esset cordis latissimi, avunculum æmulans duo & ipse non ignobilia expensis profusissimis castella exstruxit. Et quoniam hujusmodi exstructio Episcopalem honestatem minus decere videbatur; ad tollendam illius exstructionis invidiā & quasi expiandam maculam, totidem monasteria construens, <sup>2</sup> collegiis religiosis implevit. Cum autem inclytus Rex Henricus à singulis regni Præfulibus atque Proceribus de conservanda Filiæ suæ in successione regni fidelite sacramentum exigeret; memoratus Lesbiriensis idem sacramentum, uti superius dictum est, non solum in propria persona <sup>3</sup> hilariter præsttit, verum etiam aliis præstituris tanquam vir prudens & à Rege secundus ad nutum regium caute distinxit. Sed Rege defuncto, qui ei tantæ in <sup>4</sup> hoc seculo claritatis auctor extiterat, circa legitimos ejus heredes infidus, ut Stephanum sacramento illo æque <sup>5</sup> astrictum sibi alliceret, non solum non est veritus incurrere perjurium, verum etiam aliis

<sup>1.</sup> Deest quoque in Edd. priorib. <sup>2.</sup> Eaque, ut reor, de causa, ejus religio prudentiaque commendatur in MSS. tabulis Episcoporum Lincoln. Pic. Reète autem è Cod. nostro collegiis pro collegis (quod in Edd. prioribus legitur) reposui. Vide cap. xvi. sub finem. <sup>3.</sup> Desunt hilariter præsttit in Edd. priorib. <sup>4.</sup> Deest hoc in Edd. pr. <sup>5.</sup> Astrictum alliceret, non est veritus Edd. priores. Tò sibi tamen in suo etiam legi Codice monuit Picardus.

insigne pejerandi præstruxit exemplum. Eidem quoque sublimato in Regem se talem exhibuit, ut obsequiorum gratia præclaram apud illum habere fiduciam videretur. Tantis ille beneficiis ingratus, & in ipsum Episcopum, cuius opera nunquam episcopalia fuere, ulti divinitus ordinatus, eundem, tanquam exigui hominem momenti, primo carcerali custodia, postmodum etiam cibi inopia, & nepotis ejus (qui Cancellarius fuerat regius) intentato supplicio ita coartavit, ut duo illa præclara castella, in quibus thesauri ejus erant repositi, resignaret. Quo facto claruit ex vi doloris, quantum ejus cor infecerit mundani virus amoris. Nam, juxta veracissimam beati Gregorii sententiam, quantum, cum habentur temporalia, hæret amor, tantum, cum subtrahuntur, urit dolor. Denique grandævus Episcopus ex eorum amissione, in quorum exstructione vel congectione <sup>2</sup> Deum vehementer offenderat, vi doloris absorptus, atque in amentiam versus, ita ut indecentia vel faceret vel diceret, perspicuo Dei judicio vitam longo tempore splendidissimam infelicissimo fine conclusit. Alexander vero Lincolniensis, qui cum eo captus fuerat, eisdem quibus ille modis ad resignandas munitiones, quas exstruxerat, angariatus est, quibus resignatis, ægre relaxatus est, divinum circa se judicium (si sapuit) venerans & saniora me-

---

1. Nepoti *Edd. priores.* 2. Dominum *Edd. priores.*

ditans.

ditans. Sed nec ipsi Regi, quem virgam furo-  
ris Domini fuisse constat, erga memoratos E-  
piscopos in prosperum cedebat ; quod insti-  
gante vel odio personarum, vel ambitu pecu-  
niarum, sacris minime ordinibus deferebat, id-  
que sequentia declarabunt.

*Quomodo Stephanus regiam auctoritatem amiserit  
cum Normannia.*

### C A P. VII.

**P**AUCIS siquidem diebus elapsis Matildis olim imperatrix filia Regis Henrici in Angliam venit, & contemplatione juramenti olim sibi de Regno præstiti, multorum procerum corda commovit, cum se jam plurimi proprio instinctu contra Regem Stephanum erigere minime formidarent. Itaque divisum est regnum, quibusdam Stephano, quibusdam vero dictæ imperatrici favorem opemque præstantibus ; & completum est illud Dominicum : <sup>2</sup> “ Omne regnum in se divisum desolabitur.” Ita enim per discursus excursusque hinc inde hostiles, rapinis & incendiis paulatim dilaniata atque attenuata est Anglia, ut ex regno florentissimo infelicissimum videretur. Jam omnis Regii nominis terror, jam omnis disciplinæ publicæ vigor in ventum abierat ; & sublato legum metu, libido & licentia passibus æquis currebant.

1. De Regno sibi *Edd. priores.* 2. *Matt. 12. & Luc. 11. P.*

Malis

Malis ergo quotidie <sup>1</sup> crebrescentibus, jam versa erat in luctum Ecclesiæ Cithara; & populus sub multiplici gemebat jactura. Rebus in Anglia se ita habentibus, Andegavensis Comes Normanniam cum exercitu pervagatur, totamque in brevi uxoris & filii nomine in suam potestatem <sup>2</sup> traducit, nemine se opponente qui ejus valeret impetum sustinere. Cum Rege quippe Francorum, qui Regi Stephano fœderatus videbatur, prudenter colluferat, ne quid ab eo impedimenti pateretur, quo minus prosperaretur in <sup>3</sup> hiis quæ intendebat.

*Quomodo Rex Stephanus captus est in bello apud Lincolniam.*

### C A P . VIII.

**S**EXTO regni <sup>4</sup> sui anno Rex Stephanus castrum Lincolnense obsedit, quod Rannulphus Comes Cestrensis dolo intraverat, & tenebat: protractaque est obsidio à diebus Natalis Dominici usque ad <sup>5</sup> Ypantem Domini. Idem autem Comes ut obsidionem solveret, Gloucestrensem Comitem Regis Henrici filium Nothum, suum vero sacerum, aliosque

1. Sic etiam Cod. Pic. Antea, crescentibus. 2. MS. traducta. Huc autem possunt referri continuat. Sigeb. Aymoin. & Richardus Hagulst. Hec Picardus. Traducta vero mihi sphalma esse videtur pro traducit, quod jam primum è Cod. nostro eruimus, quum antea redegit editum fuerit. 3. His Edd. pr. 4. Deest sui in Edd. priorib. 5. Sic etiam Cod. Pic. Antea, Epiphaniam. Vide Notas.

fortissi-

fortissimos Proceres cum ingentibus copiis secum adducens, Regi ni cederet, bellum denunciavit. Rex vero eorum adventu præcognito, vires undecunque contraxerat: & turmis extra urbem dispositis, ut <sup>1</sup> exciperet venientes prœlium cum multa fiducia instruebat. Nam & ipse bellator erat robustissimus, & militum numero ampliore subnixus. Huc accedebat, quod hostilis exercitus longo & hyemali itinere fatigatus, otio, quo recrearetur, quam prœlio, quo periclitaretur, magis idoneus videbatur. Qui tamen numero quidem & apparatu impar, sed solis animis præstans, eo quod sibi tam longe progresso à propriis nullum in hostium finibus videret esse locum effugii, constanter in bellum prorupit. Rex ipse cum sua turma amotis equis in pedes consistens, equitum turmas ad dandos vel excipiendos primos belli ictus in fronte disposuerat, quibus primo hostilis equitatus <sup>2</sup> in pressu victis atque in fugam actis, totum pondus prœlii in regiam turmam versum est. Ibi quidem acerrime pugnatum est, Rege ipso in primis fortiter agente, quo tandem capto & turma ejus profligata, victor exercitus urbem diripiendam ovans ingreditur, & captivus insignis dictæ imperatrici transmissus, apud Bristou custodiæ mancipatur.

---

<sup>1</sup>. Reciperet *Edd. priores.* <sup>2</sup>. Impressu *Edd. priores.*

*Quomodo Rex Stephanus liberatus est per captio-  
nem Comitis<sup>1</sup> Gloucestrensis.*

## C A P. IX.

**I**GITUR Regii casus infelicitate comperta, imperatrix ad summum evehitur, & fere totius regni favoribus honoratur. Verum stulta apparuit, postquam elevata est in sublime. Ita enim ex recenti felicitate successuum corde intumuit & verbis intonuit, ut intolerabili fastu femineo optimatum contra se pendulos adhuc animos inflammaret. Cives quoque Lundonienses, qui eam favorabiliter prius suscepserant, expulerunt eam, superbiam ejus non ferentes. Unde indignata,<sup>2</sup> Regem (qui judicio Dei in<sup>3</sup> manus ejus inciderat, & adhuc indulgentius custodiebatur) compedibus oneravit, eo ipso divini + judicii severitatem circa eum molliens, &, ut postea claruit, liberationem ejus accelerans. Evolutis enim diebus paucis cum avunculo suo Rege Scottorum & fratre suo Roberto turrim Wintoniensis Episcopi obsidens, fortunæ inconstantiam, & effrenatae superbiæ merito, prioris jacturam gloriæ experta est. Denique idem Episcopus Regis germanus homo multæ in regno potentiae, callidus & pecuniosus supra modum, Apostolicæ quoque sedis legatus

---

1. Gloucestrensis MS. noster. 2. His, consequentibusque similia refert Richardus Hugulsta. in Chron. ad annum MCXL. Picardus. 3. Magnum Edd. priores. 4. Severitatem judicii Edd. priores.

in Anglia; ad solvendam obsidionem, ex Cantia, quam solam casus non flexerat regius, Guilelmum Yprensem cum Regina, & ex aliis provinciis plurimos dominationis <sup>1.</sup> feminæ fastu irritatos accersivit. Cumque jam immensas contraxisset copias, per dies aliquot uterque exercitus excubabat in castris, & præter eos qui ex castris egressi pro ostentatione virium exercebantur, vacare videbatur. Sed advenientes magnæ ex Lundoniis copiæ, ita eorum qui dictæ imperatrici adversabantur auxerunt exercitum, ut ipsa jam impar ad pugnam, civitate Wintonia relicta & direptioni exposita, evadere curaret per fugam. Captus est in fuga illa <sup>2.</sup> Robertus frater ejus Comes Gloucestrensis cum aliis plurimis. Porro <sup>3.</sup> David Rex Scotorum, ne incideret in manus hostium persequentes arte elusit, & quibusdam eum caute deducentibus cum multo metu atque periculo ad propria rediit. Sane insignium captivorum, scilicet Regis & Comitis, commutatio facta est; & perseverantibus inimiciis uterque pro altero sibi & suis est redditus.

---

*Quomodo imperatrix fugit de Oxenfordia, & de concilio Lundonensi.*

### C A P. X.

**C**UM ergo Rex & imperatrix jugi discors dia disceptarent, quandoque partes æqua-

---

1. Feminæ Edd. priores. 2. In die exaltationis S. Crucis, inquit Richar. Hagulst. Pic. 3. Sic etiam MS. Pic. Antea omittitur, David.

F bantur,

bantur, quandoque vero præstabat altera, fortunæ volubilitatem in brevi expertura, quod ex <sup>1</sup> suppositis <sup>2</sup> clarebit. Sequenti enim anno Rex Stephanus apud Wiltonam munitionem construens, repentina hostium irruptione contritus, & plurimis suorum amissis in fugam actus est. Captus est ibidem Dapifer Regis <sup>3</sup> Wilelmus, cognomento Martellus : qui mox pro sui corporis liberatione nobile castellum Schireburnense resignavit. Eodem anno fortuna retrograda Rex imperatricem in <sup>4</sup> Oxenfordia <sup>5</sup> per menses aliquot obsidione conclusit. Illa vero diutinæ obsidionis impatiens occasionem fugæ ex temporis qualitate nocta, noctis & nivis beneficio in veste alba <sup>6</sup> Tamensem fluviu[m] crassa glacie superstratum transiit : & hoc modo evadens in tutiora <sup>7</sup> loca se recepit. Rex autem oppidum memoratum obtinuit. Hoc successu priorum eventuum dedecus quantulunque detergens, post tanta divinæ vel distinctionis vel miserationis experimenta, viris ecclesiasticis de cetero mitior visus est : & concilio, <sup>8</sup> quod sequenti anno Lundoniis ab Henrico Wintoniensi Episcopo <sup>9</sup> Apostolicæ sedis legato pro quiete & prærogativa ordinis

<sup>1</sup>. Postpositis *MS. Pic.* <sup>2</sup>. Clarebat. Sequenti autem anno *Edd. priores.* *Et tamen in suo etiam Cod.* clarebit *legi monuit Picardus.* <sup>3</sup>. Guillelmus *Edl. priores.* <sup>4</sup>. Oxenesfordia *Ed. Antwerp.* Oxenofordia *Ed. Par.* <sup>5</sup>. Post festum *S. Michaëlis usque ad adventum,* inquit *Richardus Hagulstad. Pic.* <sup>6</sup>. Tamensem *Edd. priores.* <sup>7</sup>. Se loca *Edd. priores.* <sup>8</sup>. *Consule notas. P.* <sup>9</sup>. Sedis Apostolicæ *Edd. priores.*

clericalis

clericalis celebratum est, benigne interfuit, & favoris Regii suffragium non negavit. Nam quia tunc in Anglia malis increcentibus parum sacris deferebatur ordinibus, eratque fere in omnibus sicut populus sic sacerdos ; in eodem concilio statutum est, ut quicunque in clericum vel in monachum violentas manus injiceret, excommunicatus solemniter denunciaretur, & ad Romanum Pontificem absolvendus mitteretur. Ipso anno nondum finito Cantuariensis Archiepiscopus super Wintoniensem Episcopum ordinariam potestatem habens, & Wintoniensis super Cantuariensem Romanæ legationis potestatem exercens, dum hæ duæ potestates se mutuo sibi colliderent ; Ecclesiarum pace concussa Romanum Pontificem adierunt, & quæstionem tanto gratiorem quanto ponderosiorem Romanis auribus intulerunt. Et alter quidem in causa præstantior, neuter<sup>1</sup> vero inexhausto sacculo reversus est.

---

*De vita scelerata & <sup>2</sup> condigno interitu <sup>3</sup> Gaufridi de magna Villa.*

C A P. XI.

**E**ODEM tempore Rex Stephanus cepit Gaufridum de magna Villa in curia sua apud Sanctum Albanum : non quidem honeste &

---

1. Vero nisi exhausto *Edd. priores.* 2. Morte condigna *pro condigno interitu in Edd. priorib.* 3. *Vide Notas.*

secundum jus <sup>1</sup> gentium, sed pro merito ejus, & metu, scilicet, quod expediret, quam quod deceret, plus attendens. Erat enim idem Gaufridus homo audacissimus, & magnarum virium, simul & artium: præclaram illam arcem Lundenensem cum duabus aliis munitionibus non ignobilibus possidens, & subtili astutia ingentia moliens. Cum ergo propter hæc ipsi esset Regi terribilis; acceptam ab eo injuriam Rex caute dissimulabat: & tempus opportunum, quo se ulcisceretur, observabat. Injuria vero, quam Regi nequam ille intulerat, talis erat. Rex ante annos aliquot Episcopi, ut <sup>2</sup> dictum est, Salesbiriensis thesauros adeptus, summa non modica Regi Francorum Lodovico transmissa, fororem ejus Constantiam Eustachio filio suo desponderat; intendens affinitatem tanti Principis contra Comitem Andegavensem ejusque filios successorum sibi filium roborare: <sup>3</sup> eratque hæc cum socru sua regina Lundoniis. Cumque regina ad alium forte vellet cum eadem nuru sua locum migrare; memoratus Gaufridus arci tunc præsidens restitit: nuruque de manibus socrus pro viribus obnittentis abstracta atque retenta, illam cum ignominia abire permisit. Postea vero reposcenti, & justum <sup>4</sup> metum pro tempore dissimulanti

---

1. Gentium, sed omittit Ed. Antv. Desunt etiam in textu Ed. Picardi, qui tamen in Tabula Errorum addenda esse monuit. At ad oram libri docuit in Cod. suo legi, gentium, at. 2. Sup. cap. vi. P. 3. Sic etiam Cod. Pic. Antea, erat hæc. 4. Motum Cod. nostri.

Regi sacerero insignem prædam ægre resignavit. Et videbatur hæc injuria oblivioni jam tradita, cum ecce congregatis per edictum regium apud Sanctum Albanum proceribus, prædo ille inter ceteros affuit, quem Rex illico temporis opportunitatem nactus justissimæ indignationis loris astrinxit, eique arcem Londenensem cum duobus reliquis quæ possidebat castellis extortis. Munitionibus ergo nudatus, sed tamen relaxatus homo ille, quietis nescius, animo ingens, <sup>1</sup> astu vix comparabiliter præditus, & supra modum sapiens ut faceret malum, collecta improborum manu monasterium Rameseyense invasit, nec veritus expulsis monachis locum tam celebrem & sanctum facere speluncam latronum, & Sanctuarium Dei convertere in domicilium Diaboli, crebris eruptionibus atque <sup>2</sup> excursionibus vicinas infestavit provincias. Deinde sumpta <sup>3</sup> ex successu fiducia longius progrediens Regem Stephanum acerrimis fatigavit terruitque incursibus. Eo sic debacchante, videbatur dormire divinitas, & non curare res humanas, vel etiam suas, id est, ecclesiasticas: dicebaturque à laborantibus piis, <sup>4</sup> *Exsurge, quare obdormis Domine?* At postquam (ut ait Apostolus <sup>5</sup>) sustinuit <sup>6</sup> Deus in multa patientia vase iræ apta in interitum, *excitatus est* (<sup>7</sup> ut

1. Fastu MS. Pic. 2. Extorsionibus MS. Pic. 3. Excessu MS. Pic. 4. Psalm. 43. P. 5. Rom. 9. P. 6. Dominus Edd. priores. 7. Psalm. 77. P.

ait propheta) *tanquam dormiens Dominus, & percussit inimicos suos in posteriora*, id est, in fine, quorum anteriores felicia videbantur. Denique paulo ante impii illius interitum, sicut veraci multorum relatione compertum est, parietes Ecclesiæ, quam invaserat, & claustrum adjacentis, verum sanguinem sudarunt: quo, ut postea claruit, significabatur & immanitas facinoris, & jam imminens judicium ejusdem immanitatis. Verum cum improbi in reprobum sensum dati signo tam horribili minime terrorerentur; nequam ille castellum hostile oppugnans inter consertas suorum catervas, vilissimi peditis sagitta in capite percussus est. *Quo vulnusculo vir ferocissimus, quamvis illud primo derideret,* post aliquot dies absumptus, ecclesiastici anathematis vinculum, nunquam <sup>2</sup> eo absolvendus secum portavit ad inferos. Duo etiam satellites ejus crudelissimi, quorum unus equitibus, alter peditibus præerat, diversis casibus <sup>3</sup> interisse feruntur. Ille enim equo decidens, eliso ad terram capite excussoque cerebro, exspiravit: alter vero Rainerus nomine, præcipuus ecclesiarum effraector atque incensor, cum uxore sua transfretans, iniuritatum suarum pondere in medio mari navim, qua vehebatur, fecit immobilem. *Quod cum maximo <sup>4</sup> nautis, & aliis qui simul vehebantur, esset stupori, <sup>5</sup> anti-*

---

1. *Vide Notas. P.* 2. *Ab eo Edd. priores.* 3. *Interisse MS. noſter.*  
4. *Natis MS. Pic.* 5. *Jona propheta, ut est videre ca. I. ejusd. Pic.*

quo

quo exemplo jacta est fors, & cecidit fors super Rainerum. Et ne forte hoc casu accidisse videretur, iterum & tertio forte jacta & fideli inventa, judicium Dei declaratum est. Itaque ne universi cum ipso & propter ipsum perirent, expositus est in scapha cum uxore & pecunia male adquisita. Navis illico expedita est & cursu solito ferebatur. Scapha vero pondere peccatoris subsedit, fluctibusque absorpta est.

*De Roberto Marmiun & ejus interitu.*

C A P. XII.

SANE memorato invasori duo in Anglia consimiles fuisse noscuntur, Robertus scilicet, cognomento <sup>1</sup> Marmium, qui expulsis monachis ecclesiam <sup>2</sup> Coventrensem, & <sup>3</sup> Wilelmus Al bemarlensis, qui exclusis regularibus clericis ecclesiam invasit & polluit <sup>4</sup> Brelintonensem. quorum alter, scilicet Robertus, divini pondere judicii contritus est: alter vero, id est, <sup>5</sup> Wilelmus, clementiae divinæ respectu compunctus, largis crebrisque eleemosynis in pauperes expensis, & non ignobilium constructione monasteriorum expiavit excessum. Denique Robertus Marmiun homo bellicosus, ferocia, astutia, audacia, fere nulli suo tempore impar, cum

1. Sic quidem hic loci Cod. noster. Ut utroque modo scriperit Auct. Marmiun Edd. al. 2. Conventrense in Edd. Pic. 3. Guillelmus Edd. priores. 4. Vide Notas. P. 5. Guillelmus Edd. priores.

jam

jam multis late debacchando successibus clarus,  
præclaram illam Ecclesiam exclusis servis Dei,  
⁹ & intromissis satellitibus diaboli profanasset:  
Cestrensem quoque Comitem, <sup>2</sup> cui specialiter  
adversabatur, crebris & magnis excursionibus  
fatigaret, eidem Comiti cum ingentibus co-  
piis <sup>3</sup> adventanti insultaturus egressus est. Cum-  
que in conspectu suorum pariter & hostium  
equo spumeo cum fastu nimio veheretur, suæ  
artis immemor (nam crebras, ut dicitur, in  
campo fossas fecerat, quibus hostes vel arce-  
rentur vel impedirentur) judicio, inquam, Dei,  
suæ artis & operis immemor, incidit in fo-  
veam, quam fecit; fractoque femore emergere  
non valens, à quodam ignobili <sup>4</sup> hostilium par-  
tium satellite, <sup>5</sup> cunctis hinc inde videntibus,  
capite truncatus est, eisdem fere diebus, qui-  
bus super prædicto Gaufrido judicium Dei ce-  
lebratum est, quod & in hujus interitu pro  
causa consimili claruit. Horum quidem exi-  
tio, & perspicuo circa illos Dei judicio præ-  
nominatus Albemarlensis non est territus, quo  
minus post annos aliquot scelus consimile at-  
tentaret. Sed, ut dixi, misericordiam non ju-  
dicium de manu Omnipotentis Dei pœnitentiæ  
& satisfactioni reservatus suscepit.

---

1. Ita quoque MS. Pic. Antea desiderabatur, &c. 2. Qui Ed. Pic.  
3. Adversanti Ed. Pic. 4. Hostium Edd. priores. 5. Sic etiam MS.  
Pic. Antea, cunctis huic videntibus.

*De variis casibus Regis Stephani.*

## C A P. XIII.

**A**NNO Regis Stephani nono, qui illorum duorum nequam interitu fuit insignis, idem Rex castrum Lincolnensem, quod Comes Cestrensis obtinebat, obsedit. ubi dum munitionem exstrueret, operariis subita hostium irruptione præfocatis, confusus abscessit. Verum anno sequenti hujus jacturæ maculam expiavit. Cum enim Comes Gloucestrensis & ceteri partis adversæ munitionem quantum sibi utillem, tantum etiam hostibus nocitaram apud Ferendunum construxissent, Rex cum sua militia & Lundoniensibus copiis ocius advolans, eadem munitione per dies aliquot fortiter oppugnata, tandem cum ingenti & cruento labore potitus est. Sic <sup>2</sup> igitur circa partes alternabat fortuna, & quibus per secundos paulo ante successus arridebat, hos sinistris repente casibus eludebat. <sup>3</sup> Veruntamen hunc successum, quo videbatur anni præcedentis dedecus expiassæ, anni sui undecimi födavit infamia. Cum enim Rannulphus Comes Cestrensis patetis cum eo celebratis, fidelis jam illi & devotus effectus, apud Walingefordam profusis eum juvisset auxiliis, ille post modicum eundem Comitem ad se pacifice & secure venientem apud

1. Sferendinium *MS. Pic.* 2. Ergo *Edd priores.* 3. Verum hunc *Edd. priores.*

<sup>1</sup> Norhamtonam in Curia sua regiae Majestatis & honestatis immemor hostiliter comprehendit, & Castrum Lincolnense cum ceteris quæ usurpare videbatur, resignare coëgit. Quo facto Comes relaxatus Regi perpes de cetero factus est inimicus.

*De <sup>2</sup> Turstino Eboracensi Archiepiscopo, & origine Rievallis & Fontium.*

C A P. XIV.

<sup>3</sup> **D**UM in Regno Angliæ talia provenirent, sanctæ recordationis <sup>4</sup> Turstinus Eboracensis Archiepiscopus post laudabilem annis plurimis administrationem officii, & præclara pietatis opera, cum jam fere expletum militiæ suæ tempus esse sentiret, relicto honore <sup>5</sup> & excusans ab onere, cum monachis Cluniacensibus apud Pontem-fractum ultimos vitæ suæ dies exegit, & appositus est ad patres suos in senectute bona. Cujus, inter cetera bona quæ operatus est, pio studio & religiosæ industriæ potissimum attribuenda est fundatio atque proœctio celeberrimi monasterii Fontanensis, cuius memorandi operis talis fuisse occasio prohibetur. Quidam <sup>6</sup> Eboracensis cœnobii monachi numero duodecim vel tredecim ferventes

1. Norhamneriam *Edd. priores.* Norhamptoniam *tamen in Cod. suo legi testatur Picardus.* 2. Trustino *Edd. priores.* 3. Cum *Edd. pr.* 4. Trustinus *Edd. priores.* 5. Et se excusans *Edd. priores.* 6. Ita quoque *MS. Pic. Annea,* Eboracenses inonachi.

spiritu, & scrupulosam habentes conscientiam, dum acutius inspicerent quod juxta traditiones vel Cluniacenses vel alias consimiles religiosam quidem vitam ducerent, sed beati Benedicti regulam, quam profitebantur, minus ad literam observarent, aliquid melius fortiusque acturi (nam Cisterciensis ordinis, qui nuper esse coeperat, fama jam celebris erat) suum monasterium reliquerunt. Quorum studium zelumque venerabilis <sup>1</sup> Turstinus amplexus, egredios paterne suscepit, maternæ pietatis sinu fovi vit, & in suis penetralibus pro tempore occultatos, donec eis, prout animo conceperat, provideret, tandem in loco pascuæ collocavit. Et <sup>2</sup> vocatur locus ille, Fontes: ubi ex tunc & deinceps tanquam de fontibus Salvatoris tam multi hauserunt aquas salientes in vitam æternam. Sane paulo ante à nobili <sup>3</sup> viro <sup>4</sup> Waltero Espec invitati, & à felicis memoriæ Abbatे Bernardo directi monachi Clarevallenses in Eboracensem provinciam venerant, & in loco, qui nunc dicitur Rievallis (tunc autem <sup>5</sup> locus erat horroris, & vastæ solitudinis) mansionem acceperant, præfato viro tradente, & venerabili <sup>6</sup> Turstino Episcopalem cum affectu paterno favorem præbente. Horum exemplo monachi illi Eboracenses incitati, atque ad arri-

1. Trustinus *Edd. priores.* 2. *Vide notas. P.* 3. *Lege notas. P.*  
4. Walterio *Edd. priores.* 5. Erat locus *Edd. priores.* 6. Trustino  
*Edd. priores.*

pienda fortiora animati, memorati Abbatis (cujus memoria in benedictione est) magisterio se tradiderunt, & distincti locis non animis hi & illi arctam viam quæ dicit ad vitam paribus votis & studiis infatigabiliter currere coeperunt. Benedixitque eis Dominus benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum vellerumque; ut non solum in Omnipotentis Dei servitio copiosam multitudinem aggregarent, sed etiam largioribus eleemosynis in pauperes dispergendi sufficerent. Quod autem Domino Christo tanquam apes argumentosæ<sup>1</sup> servierint,<sup>2</sup> ex fructibus eorum cognoscitur. numerosis scilicet sanctorum collegiis, quæ ex se tanquam quædam rationalium apum examina emiserunt, & non solum per Anglicanas provincias, verum etiam in barbaras nationes sparserunt.

*De origine Bellelandæ.*

C A P. XV.

**Q**UIA vero duorum insignium monasteriorum nostræ, <sup>3</sup> id est, Eboracensis, provinciæ, scilicet Rievallis & Fontium feci, ut decuit, mentionem, <sup>4</sup> Bellalandæ quoque originem debo explicare, quæ <sup>5</sup> ex loci propinquui-

1. Servirent *Edd. pr.* 2. *Imitatus est Guil. locum hyst. S. Ceciliae, de qua canit ecclesia:* Cecilia famula tua quasi apis argumentosæ tibi deservit. Pic. 3. *Desum id est in Edd. priorib.* 4. *Bellelandæ Edd. priores.* 5. *Et pro ex in Edd. priorib.*

tate mihi est notior: nam uno tantum milia-  
rio distat à Neuburgenſi Ecclesia, quæ me in  
Christo à puerō aluit. Ut autem paulo altius  
exordiar: in Transmarinis partibus, ſicut à ma-  
joribus accepi, tres memorabiles viri uno tem-  
pore fuere, ſcilicet <sup>1</sup> Robertus qui agnominatur  
de Arbuſculo, Bernardus & Vitalis. Hi  
non ignobiliter eruditi & ſpiritu ferventes cir-  
cuibant per castella & vicos, ſeminantesque ſe-  
cundum Eſaiam ſuper omnes aquas, de con-  
verſione multorum fructus uberes colligebant:  
pio inter ſe placito conſtituto, quod Robertus  
quidem feminarum communī labore ad meli-  
ora conversarum follicitudinem gereret, Bernar-  
dus vero & Vitalis maribus propensiū provide-  
rent. Robertus itaque famoſiſſimum illud mo-  
naſterium feminarum de Fonte <sup>2</sup> Ebraudī con-  
ſtruxit, & regularibus disciplinis informavit:  
Bernardus vero apud Tirocinum & Vitalis a-  
pud Saviniacum monachis regulariter institu-  
tis, ſuos quiske ab aliis per quasdam præce-  
ptorum proprietates diſtinxit. Cumque ex his  
tribus quaſi radicibus ſervorum atque ancilla-  
rum Dei per diversas provincias religioſa ger-  
mina pullularent, quidam Saviniacenses mo-  
nachi <sup>3</sup> Bellalandam noſtrā condiderunt. Qui  
cum <sup>4</sup> eſſent in initio pauci & pauperes, locum-

---

1. Robertus cognominatus *Edd. priores.* Et tamen Robertus qui cognominatur in *Cod. ſuo legi reſtaur Picardus.* 2. *Vide notas. P.*  
3. *Bellelandam Edd. pr.* 4. *Eſſent numero pauci Edd. priores.*

que

quæ aptum quærerent, ubi Deo propicio cum fructu aliquo habitarent, nobili viro Rogerio de Moubrai (qui & Neuburgensem fundavit Ecclesiam,) donante, locum prius angustum acceperunt: deinde ad locum alium, <sup>1</sup> & de illo ad tertium, & de tertio ad quartum sub eodem <sup>2</sup> patrono, diversis ex caussis migrantibus, ibidem fixis <sup>3</sup> tandem radicibus refederunt. Benedixitque eis Dominus, & de rebus angustis ad magnam jam amplitudinem pervenerunt sub patre Rogerio mirandæ sinceritatis viro, qui adhuc superstes est, in senecta uberi, administrationis suæ annis circiter quinquaginta & septem expletis. Fuit autem monasterii hujus initium post venerabilis <sup>4</sup> Turstini decessum, memoratis duobus scilicet Rievallis & Fontium in bono jam statu agentibus. Et quoniam ante annos jam plurimos Saviniacenses per cuiusdam Abbatis religiosam instantiam in ritus Clarevallenses transferunt; hæc tria monasteria per unitatem disciplinæ regularis, arctiori quoque animorum nexu cohærent, & tanquam tria nostræ provinciæ lumina, sacræ religionis prærogativa resfulgent. Quid autem sentendum est de his & aliis locis religiosis, <sup>5</sup> quæ in diebus Regis Stephani copiosius exstrui, <sup>6</sup> vel florere cœperunt, nisi quod castra Dei sunt hæc, in

---

1. *Deest & in Edd. priorib.* 2. *Patrocinio Edd. priores.* 3. *Radicibus tandem Edd. priores.* 4. *Turstini Edd. pr.* 5. *Qui Edd. pr.*  
6. *Et pro vel in Edd. priorib.*

quibus

quibus contra spiritualia nequitiae, Regis Christi excubant milites & exercentur tirones? Eo quippe tempore, cum regiae potentiae omnis jam vigor deperisset, potentes regni, prout quisque poterat, vel ut suos tutarentur, vel ut alienos fines pervaderent, munitiones construebant. Malis ergo sic pullulantibus atque abundantibus per mollitatem Regis Stephani, vel potius per malitiam discordias semper nutrientis diaboli, superabundavit & gloriose eminuit sapiens & salubris provisio Regis magni, qui nimurum tunc temporis solito propensiis ad debellandum Regem superbiae, quales Regem pacificum decent, munitiones sibi noscitur exterruisse. Denique multo plura sub brevitate temporis, quo Stephanus regnavit, vel potius nomen Regis obtinuit, quam centum retro annis servorum & ancillarum Dei monasteria initium in Anglia sumpsisse noscuntur.

<sup>1</sup> *De <sup>2</sup> Gilleberto Sempringhamensi, & ordine quem instituit.*

### C A P. XVI.

**N**EC silentio prætereundus est venerabilis Gillebertus, vir plane mirabilis, & in custodia feminarum <sup>3</sup> gratiae singularis, à quo etiam ordo Sempringhamensis sumpsit exor-

<sup>1</sup>. *Vide Notas.* P. <sup>2</sup>. Gilleberto de Sempringham *Edd. priores.*  
<sup>3</sup>. *Deest gratia in Ed. Picardi.*

dium,

dium, & cum celeri proiectu <sup>1</sup> celebrem statum. Hic ab annis, ut dicitur, adolescentiæ propria nequaquam salute contentus, sed lu- crandarum Christo animarum zelo ignitus, infirmiorem sexum propensius cœpit æmulari Dei æmulatione, pio ausu sumpto ex propriæ castitatis conscientia, & gratiæ supernæ fiducia. Cumque cœptis ejus favor videretur arri- dere divinus, veritus ne forte in vacuum cur- reret, aut cucurisset, si erumpentem zelum moderatrix scientia non condiret, præsertim <sup>2</sup> cum minus adhuc à majoribus institutus tam arduam sollicitudinem arripuisse, virum sapi- entiæ & sanctitatis titulis clarum, venerabilem scilicet Abbatem <sup>3</sup> Clarevallensem Bernardum, adeundum putavit, cuius venerandis consiliis informatus, atque in suo proposito roboratus, tanto ferventius quanto confidentius piis cœ- ptis insistere non cessavit. Prosperatusque est in his quæ gerebat, & sicut de nobili <sup>4</sup> & patriar- cha dicitur, *ibat proficiens atque succrescens*, do- nec magnus vehementer effectus est, tam in multitudine copiosa ad Omnipotentis Dei ser- vitium aggregata, quam in adjectione rerum temporalium ad necessaria subsidia corporum, juxta illud Dominicum: <sup>5</sup> *Quærite primum re- gnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicien-*

---

<sup>1.</sup> Celerem *Edd. priores*. <sup>2.</sup> *Deest* cum in *Edd. priorib.* <sup>3.</sup> Clare- vallensem sanctum Bernardum, *Edd. pr.* <sup>4.</sup> *Gen. 26. P.* <sup>5.</sup> *Matth. 6. Pic.*

*tur vobis.* Denique servorum Dei duo, & ancillarum Dei octo, non ignobilia construxit monasteria; quæ & numerosis replevit collegiis, & juxta sibi datam sapientiam regularibus ornavit institutis. Et quidem circa servos Dei instituendos abundavit,<sup>2</sup> sed longe superabundavit indulta ei divinitus gratia in sollicitudine feminarum. Quippe in hac parte meo judicio palmam tenet inter omnes quos instituendis regendisque feminis religiosam operam impendisse cognovimus, & quidem ante annos aliquot spiritualibus lucris onustus, jamque decrepitus cœlestis sponsi paranymphus migravit ad Dominum. Porro filiorum & filiarum ejus numerositas permanet, potensque est in terra nostra semen ejus, & generatio ejus benedicitur in seculum.

*Quomodo<sup>3</sup> Willelmus Eboracensis non accepto pallio depositus sit,<sup>4</sup> & quomodo Henricus successerit.*

### C A P. XVII.

**V**ENERABILI<sup>5</sup> Turstino defuncto, Eboracensis Ecclesiæ pontificatum suscepit<sup>6</sup> Willmus ejusdem Ecclesiæ thesaurarius, vir

1. Datam sibi *Edd. pr.* 2. *Desunt* sed longe superabundavit in *Edd. Antwerp.* 3. Guillelmus Eboracensis electus, non *Edd. priores.* Et quidem electus in suo etiam *Cod. desiderari testatur Picardus.* 4. *Desunt* & quomodo H. suc. in *Edd. priorib.* 5. Trustino *Edd. pr.* 6. Guillelmus *Edd. priores.*

plane<sup>1</sup> & secundum carnem nobilis, & morum ingenua lenitate amabilis. Qui cum ad sedem Apostolicam responsales idoneos pro petendo solemniter pallio direxisset, emergentibus adversariis & multa contra eum proponentibus negatum est. Jussusque ad eandem sedem in propria persona accedere, & pro feme tipso tanquam ætatem habens allegare, cauissim<sup>2</sup> tandem<sup>3</sup> ingravescientibus atque invalescentibus adversariis, piæ quoque memoriae Papa Eugenio contra eum, sive per veritatem sive per surreptionem implacabiliter irritato depositus est. Reversusque in Angliam secessit Wintoniam, ibique à consecratore suo Henrico honifice suscepitus & splendide exhibitus est fere per decennium, vel excessus vel casus suos deplorans, atque in silentio temporum mutationem exspectans. Eo sic amoto, cathedram Eboracensem Henricus<sup>4</sup> Abbas Fontanensis suscepit<sup>5</sup> annitente potissimum venerabili Eugenio: quia ejus olim apud Clarevallem sub patre Bernardo sodalis & condiscipulus fuerat, ejusque vitam, mores & industriam optimè novarat. Denique electioni ejus favorem promptissimum præbuit, & solemniter<sup>6</sup> consecratum pallii prærogativa insignivit. Quem<sup>7</sup> ta-

---

1. Deest & in Edd. priorib. 2. Sic etiam Cod. Pic. Antea, tamen.  
3. His junge S. Bernar. Epist. 234. & notas in eandem edit. 1608. Pic.  
4. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabatur, nō Abbas. 5. Annuento  
Edd. priores. 6. Deest consecratum in MS. Pic. 7. Deest tamen  
in Edd priorib.

men reversum in Angliam Rex Stephanus recipere noluit, nisi præstita sibi juratoria cautione de fidelitate servanda. Negato autem ei favore regio nec cives Eboracenses eum recipere voluerunt, studia in depositum Præsulem propensiora habentes. Interdicta ergo propter hanc pervicaciam civitate, & suspensis Ecclesiæ organis, adveniens Eustachius Regis filius sacra officia celebrari præcepit, & prætentis <sup>1</sup> terroribus non cedentes, civitate extrufit. Propinqui quoque depositi & proprio furore & Regio favore feroce, cunctis, qui depositioni ejus consensisse videbantur, erant infesti atque terribiles, in tantum ut seniorem Archidiaconum, qui forte in manus eorum inciderat, <sup>2</sup> abscidere minime vererentur. Verum post annos aliquot Rege placato cives Eboracenses proprium antistitem cum gudio receperunt, sicque post diutinum discordiæ malum, illuxit desideratæ pacis serenum.

*De causa expeditionis Ierosolymitanæ secundæ.*

C A P. XVIII.

**A**NNO regni sui duodecimo, cum Rex Stephanus extorta (ut supra dictum est) de manibus comitis Cestrensis civitate Lincolnia potiretur, ibidem in celebritate natalis Dominici solemniter voluit coronari: vetustam

1. Erroribus *Edd. priores.* 2. Abscidere *Edd. priores.*

superstitutionem, qua Reges Anglorum eandem civitatem ingredi vtabantur, laudabiliter parvipendens. Denique incunctanter ingressus, nihil sinistri omnis, sicut illa vanitas comminabatur, expertus est: sed regiae coronationis solemnibus adimpletis, <sup>1</sup> post dies aliquot <sup>2</sup> cum exultatione & superstitione vanitatis derisione egressus est. Eodem anno turba magna, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus populis & tribubus & linguis Christianis sub charactere crucifixi Domini Jerosolymitanum iter arripuit. Cujus celeberrimae expeditionis talis <sup>3</sup> fuisse causa perhibetur. Est Mesopotamiæ trans flumen magnum Eufraten civitas nobilis, quæ quidem vulgo <sup>4</sup> Rohenia, sed rectius & antiquo nomine Edissa vocatur, à diebus Constantini Magni Christianæ religionis cultui dedita, & beatissimi Thomæ Apostoli allatis ex India reliquiis inclyta. Hujus civitatis tantus in fide Catholica fervor sub Valente Imperatore Arriano fuisse <sup>5</sup> memoratur, ut cum ab eodem missus advenisset præfectus, omnes qui ad Apostoli basilicam orandi studio convenienter gladio macctaturus, nullus domi resedisse referatur: sed omnes à minimo usque ad maximum, ut pro fidei veritate morerentur, illuc multo alacrius quam ad epulas concurrisse. in tantum,

<sup>1</sup>. Per *Edd. priores*. <sup>2</sup>. *Deest* cum in *Ed. Pic.* <sup>3</sup>. Caussa fuisse *Edd. priores*. <sup>4</sup>. *Lege notas. P.* <sup>5</sup>. *Ruffi. l. 2. c. 5. Sozom. l. 6. c. 18. Socr. lib. 4. c. 15. Theo. l. 4. c. 16. Pic.*

ut quædam muliercula parvulum secum filium trahens, dum properat, se simul & sobolem pro Christo expositura ad victimam, irrumperet officium judicis illuc cum terrore maximo properantis. Denique à multis retro annis, cum Sarraceni occulto Dei judicio supra modum in Christianos graffari permisſi, captis civitatibus clarissimis, scilicet Alexandria, Antiochia, Jerusalem, Damasco, Ægyptum, Syriam, aliasque Orientis provincias, in quibus Christus colebatur, occupassent, atque in his omnibus Christianum nomen exterminassent ; sola hæc civitas <sup>1</sup> propugnatrix non tantum murorum, sed etiam finium suorum, in medio hostium innumerabilium & ferocissimorum invicta perseveravit usque ad tempus expeditionis Jerosolymitanæ prioris, qua Jerusalem & Antiochiam Christiani expugnatis obtinuere Sarracenis. Tunc enim Turcis incursantibus laborantes Edisseni, auxilium à nostro exercitu petierunt, & virum fortissimum Baldewinum fratrem illustrissimi Ducis Godefridi, primum Gallici generis Ducem acceperunt. Quo in Regem Jerosolymitanum post fratrem Godefridum sublimato, Principatus Edissenus per alios strenue administratus est usque ad Jocelinum : cuius lubrici hominis petulantia atque libidine actum est, ut civitas Christianæ religionis titulo fere

---

1. *Paulus tamen Diaconus l. xviii. notavit à Cosrois tempore ad DCXXIX. annum sive decennam Ecclesiam à Nestorianis. Pic.*

per nongentos<sup>1</sup> annos insignis in manus Turcorum & sacræ fidei exterminium unius civis perfidi proditione traderetur. Is erat genere Armenius, ejusdem civitatis civis indigena: & jure hereditario habitabat in quadam turri muro conjuncta. Hujus filiam prænominatus civitatis Princeps formæ captus illecebra vi abs-traxit, & stupro polluit. Ille filiam dehonestatam dolens, & astute dissimulatam doloris magnitudinem ut de uno ulcisceretur ad multorum perniciem trahens, nocte<sup>2</sup> sacratissima Dominicæ nativitatis, cum sacræ in Ecclesiis more Christiano celebrarentur vigiliæ, invitatos pactis clandestinis Turcos intromisit in civitatem. Qui nimirum Christianum sanguinem insatiabiliter sipientes, irruerunt in populum se-cure in Ecclesia excubantem. Et Archiepiscopum quidem (ut dicitur) altari assidentem mactarunt. Populum vero non resistentem, sed subiti casus stupore rigentem, gladio trucidarunt. Sic capta & in potestatem spurcissimæ gentis redacta est Edissa tantis retro temporibus semper invicta, &<sup>3</sup> antiqua fidei Christianæ alumna. Latissimis quoque finibus ejus pertinaci hostium furore pervasis, & in eorum immundissimam possessionem cedentibus, Christianæ Religionis cultus trans Eufraten funditus deletus est. Tanti mali fama<sup>4</sup> exciti Christi

---

1. Insignis annos Edd. priores. 2. Sacratisimæ Edd. pr. 3. Antiquæ MS. Pic. 4. Excitati MS. Pic.

ftiani nominis fortissimi principes, scilicet Conradus Italiæ atque Germaniæ Imperator, & Lodovicus Rex <sup>1</sup> Francorum Dominicum charactrem mente promptissima suscepereunt, & cum eis multi nobiles populique innumerabiles ex cunctis <sup>2</sup> fere provinciis Christianis.

*De errore Eudonis de Stella, & quomodo periiit.*

C A P. XIX.

CIRCA idem tempus Eugenius Papa Romanus ad sedis Apostolicæ regimen ex vitæ regularis distinctione assumptus, Ecclesiasticæ studio disciplinæ in Gallias veniens, generale concilium instituit Remis. in quo dum federet cum omni frequentia Episcoporum atque nobilium, oblatus est ei quidam vir pestifer, qui spiritu plenus diabolico præstigiali astutiam multos seduxerat, ut fretus sequentium numero, per diversa loca formidabilis oberraret, Ecclesiis maxime monasteriisque infestus. Diu itaque multumque debacchatus, <sup>3</sup> tandem sapientia vincente malitiam à Remensi Archiepiscopo captus est, & sancto concilio exhibitus. Eudo is dicebatur, natione Brito, agnomen habens de Stella, homo illiteratus & idiota, iudicatione dæmonum ita dementatus, ut

1. Franciæ Edd. priores. 2. Dicitur fere in Edd. priorib. 3. Tandem à Rem. A. captus est, sapientia vincente malitiam, & sancto Edd. priores.

<sup>1</sup> quo-

<sup>1</sup> quoniam sermone Gallico (Eun) diceretur, ad suam personam pertinere crederet, quod in ecclesiasticis exorcismis dicitur, scilicet, *per eum qui venturus est judicare vivos & mortuos, & seculum per ignem.* Ita plane fatuus ut <sup>2</sup> *eum & eun* nesciret distinguere, sed supra modum stupenda cæcitate crederet se esse dominatorem & judicem vivorum & mortuorum. Eratque per diabolicas præstigias tam potens ad capiendas simplicium animas, ut tanquam ex muscis aranearum opere irretitis, seductam sibi multitudinem aggregaret: quæ tota illum tanquam dominum dominorum individue sequeretur. Et interdum quidem mira velocitate per diversas provincias ferebatur: interdum vero morabatur cum suis omnibus in locis desertis & inviis, <sup>3</sup> indeque instigante diabolo erumphebat improvitus, ecclesiarum maxime ac monasteriorum infestator. Accedebant ad eum plerumque noti ejus & propinquui (erat enim non infimi generis) sive ut eum familiari ausu corriperent, sive ut, quomodo se circa eum res haberet, cautius explorarent. Videbatur autem esse circa eum ingens gloria, apparatus fastusque regius, & qui cum eo erant, sollicitudinis laborisque expertes, pretiose indui, splendide epulari, & in summa lætitia agere videbantur: in tantum ut plerique, qui ad corripiendum eum venerant, conspecta ejus non vera, sed fantastica gloria,

<sup>1.</sup> Quum *Edd. pr.* <sup>2.</sup> *Eun & eum Edd. priores.* <sup>3.</sup> *Sic etiam MS. Pic.*  
*Antea, moxque.*

corrum-

corrumperentur. Fiebant enim hæc fantastice per dæmones: à quibus scilicet misera illa multitudo, non veris & solidis, sed aëriis potius cibis in locis desertis alebatur. Nam, sicut postmodum per quosdam audivimus, qui in ejus fuerant comitatu, eoque sublato tanquam agentes pœnitentiam per orbem vagabantur, in promptu<sup>2</sup> eis erant, quotiescumque volebant, panes,<sup>3</sup> carnes, & pisces, & quique cibi lautiores. Verum quod<sup>4</sup> iidem cibi non solidi, sed aërii fuerint, subministrantibus invisibiliter spiritibus aëris hujus, ad capiendas magis quam pascendas animas, hinc elucet, quod quantamcumque ex cibis illis repletionem modico ructu<sup>5</sup> exinanitio sequebatur, tanta mox succedente esurie ut eosdem cibos illico repetere cogerentur. Quicunque<sup>6</sup> autem forte ad eos accedens ex cibis eorum, vel modicum gustasset, ex participatione<sup>7</sup> mensæ dæmoniorum mente mutata spurcissimæ multitudini continuo adhærebat. Et quicunque ab eis aliquid in<sup>8</sup> qualibet specie accepisset, periculi expers non erat. Denique fertur<sup>9</sup> quendam militem pro-

1. Enim, sed fantastice *Edd. priores*. 2. Ejus erant, quotiescumque volebat, *Edd. priores*. *Et tamen eis in suo etiam scribi Codice agnoscit Picardus*. 3. Carnes, pisces, *Edd. priores*. 4. Idem *Edd. priores*. *Nec aliter Cod. nostrer, qui &c alibi idem pro iidem habet. Vide infra ad c. XXI.* 5. Exinanitam, tanta mox sequebatur esuries, ut eosdem *Edd. priores*. 6. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea desiderabatur*, autem. 7. Mensa *Ed. Antv. mendose*. 8. Quolibet *Cod. nostrer MS.* 9. Quondam *Ed. Antv. male*.

pinquum illius pestiferi accessisse ad eum, & simpliciter monuisse, ut abjurata nefanda secta illa per communionem Christianæ gratiæ proprio generi redderetur. Ille hominem astute suspendens, ostendit ei in multiplici specie, fantasticarum opum amplitudinem ; ut blandiente <sup>1</sup> visarum rerum illecebra caperetur. Propinquus, inquit, noster es, sume de nostro, quod & quantum vis. Verum homo prudens cum verba correptionis in ventum fudisset, exivit ut abiret. Armiger vero ejus conspectum miræ pulchritudinis accipitrem in propriam perniciem concupivit. Quo petito & accepto, dominum suum jam abeuntem cum lætitia sequebatur. Cui ille, abjice, <sup>2</sup> inquit, cito quod portas, non enim est avis, ut videtur, sed dæmon sic transformatus : cuius verbi veritas post modicum claruit. Cum enim insipiens nollet audire monentem, primo conquestus quod accipiter ille unguibus sibi pugnum fortius stringeret, mox ab eodem per manum in aërem sublevatus, deinceps non comparuit. Sane cum pestifer ille <sup>3</sup> per operationem Sathanæ ita debaccharetur ut dictum est, sæpius à principibus ad vestigandum & persequendum eum exercitus frustra mittebatur : quæsusitus enim non inveniebatur. Tandem vero fraudatus ope dæmonum, cum non amplius per illum debac-

---

1. Multarum A1S. Pic. 2. Deest inquit in Edd. priorib. 3. Sic etiam A1S. Pic. Antea desiderabantur, per op. Sathanæ.

chari finerentur (' non enim amplius possunt quam à superioribus potestatibus justo Dei iudicio relaxantur) levi negotio à Remensi Archiepiscopo comprehensus est: & populus quidem stolidus, qui eum sequebatur, dilapsus est. Porro discipuli, qui ei arctius adhærebant, ejusque co-operatores exstiterant, cum ipso capti sunt. Cum ergo staret in conspectu concilii, interrogatus à summo Pontifice quisnam esset, respondit: *Ego sum<sup>2</sup> Eun, qui venturus est judicare vivos & mortuos, & seculum per ignem.* Habebat autem in manu sua baculum inusitatæ formæ, in superiori scilicet<sup>3</sup> parte bifurcum. Interrogatus quid sibi vellet baculus ille; res, inquit, grandis mysterii est. *Quamdiu enim, sicut nunc videtis, duobus cælum capitibus suspicit, duas orbis partes Deus possidet, tertiam mihi partem cedens.* Porro si eadem duo superiora capita baculi & humiliem usque ad terram, & inferiorem ejus partem, quæ simplex est, erigam, ut cælum suspiciat: duabus mundi partibus mihi retentis, tertiam tantummodo partem Deo relinquam. Ad<sup>4</sup> hæc risit universa syndodus, derisitque hominem tam profunde datum in reprobum sensum. Jussus autem ex decreto concilii, ne pestis iterum serperet, diligenter custodiri, tempore<sup>5</sup> modico supervixit.

1. Ita quoque Cod. Pic. Antea, non enim nisi à superioribus.

2. Sic etiam MS. Pic. Antea, ille pro Eun. 3. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabatur, parte. 4. Summittam Edd. priores. Faretur tamen Picardus in suo Cod. humiliavero legi. 5. Hoc responsum MS. Pic. 6. Exiguo Edd. priores.

Discipuli vero ejus quos magnis insignierat non  
minibus, alium scilicet vocans sapientiam, <sup>1</sup> ali-  
um scientiam, alium judicium, & in hunc mo-  
dum ceteros, cum sanam doctrinam nulla ra-  
tione reciperent, <sup>2</sup> sed potius obstinatissime  
de <sup>3</sup> falsis gloriarentur vocabulis, in tantum, ut  
ille qui *Judicium* dicebatur, suis detentoribus  
ultricem infelici fiducia comminaretur senten-  
tiam, Curiæ prius, & postea ignibus traditi, ar-  
dere potius quam ad vitam corrigi maluerunt.  
Audivi à quodam venerabili viro, qui interfuit  
dum hæc agerentur, quod audierit illum, qui  
*Judicium* dicebatur, cum ad supplicium ducere-  
tur, crebro dicentem, Terra <sup>4</sup> finde te, tanquam  
ad oris ejus imperium terra aperienda esset, &  
devoratura, <sup>5</sup> sicut Dathan & Abiron, hostes  
ejus. Tanta vis semel infixi cordibus erroris  
fuit.

*Quomodo Conradus Imperator & Rex Lodovicus  
exercitum duxerunt in Orientem.*

### C A P. XX.

1147. **A**NNO à partu virginis M.C.XLVII. tantæ ex-  
peditionis explicito apparatu, uterque  
Princeps iter <sup>6</sup> arripuit, exercitu bipertito. Im-  
perator enim præcedebat itinere dierum ali-

1. Desunt alium sc. in Ed. Antv. 2. Ita quoque MS. Pic. Antea  
desiderabatur, sed. 3. Suis MS. Pic. 4. Findere tanquam Edd. pr.  
5. Num. xvi. Deuter. xi. Psal. cv. P. 6. Arripuit & exercitu Edd. pr.  
quot,

quot, cum Italorum & Germanorum, <sup>1</sup> aliarum quoque gentium amplissimis copiis. Rex vero sequebatur, Francorum, Flandrenium, Normannorum, Britonum, Anglorum, Burgundionum, Provincialium, Aquitanorum equestri simul & pedestri agmine comitatus. <sup>2</sup> Ingressi Pannonias, illarum gentium <sup>3</sup> Rege placato, ut exercitui venalia non deessent, Danubium transferunt: & per Thracias, suppetente venalium copia, prospere usque ad urbem Constantinopolitanam venerunt. Ibi fixis extra urbem tentoriis per dies aliquot exercitum recreantes, pactis tandem cum ejusdem urbis Imperatore <sup>4</sup> celebratis, angustum illud fretum quod Brachium S. Georgii dicitur, transmearunt. Ingessique Asiam Minorem, cuius pars quædam Constantinopolitanæ ditionis est, partem vero reliquam Soldanus Iconii possidet, Græci Imperatoris perfidiam experti sunt: cuius tamen nostri quibusdam excessibus motum incurrerant, cum <sup>5</sup> & Omnipotentis Dei, superbe & indisciplinate agendo, contra se iracundiam accendissent. Legimus olim numerosissimum Domini exercitum unius hominis etiam occulte peccantis scelere ita inquinatum, & favore divino nudatum, ut <sup>6</sup> enervis & languidus appareret. Consultus Dominus, respondit populum ana-

---

<sup>1</sup>. Aliarumque gentium *Edd. pr.* <sup>2</sup>. Qui ingressi *MS. Pic.* <sup>3</sup>. Placato Rege *Edd. priores.* <sup>4</sup>. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea*, conventis. <sup>5</sup>. Deest & in *Edd. priorib.* <sup>6</sup>. Enervus *Edd. pr.*

themate<sup>1</sup> esse pollutum, & adjecit: <sup>2</sup> *Anathema in medio tui est, Israel: non poteris stare adversus hostes tuos, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere.* Porro in nostro illo exercitu tanta tam contra Christianam quam contra Castrensem etiam disciplinam mala increverant, ut mirum non sit, quod eis tanquam pollutis & immundis favor nequaquam divinus arriserit. <sup>3</sup> *Castra enim à castratione & luxuriæ dicuntur.* At castra illa nostra casta non erant: in quibus utique infelici quadam licentia <sup>4</sup> multorum spumabant libidines. Prælumentes quoque de multitudine & instructu copiarum, atque ita carnem brachium suum superbe ponentes, in Domini, pro quo æmulari videbantur, misericordia atque potentia minus confidebant, declaratumque in eis est, quia <sup>5</sup> *Deus superbis resilit: humilibus autem dat gratiam.* Præterea in terra Christiani Imperatoris, cum quo foedus <sup>6</sup> percusserant, & quo jubente, <sup>7</sup> venalia illis abundabant, minus à rapinis temperabant. Immisit ergo eis infensus Imperator hinc famem, inde hostem: tanti sanguinis Christiani periculum Christianus minime perhorrescens. Denique venalibus prohibitis, cum pro victualibus congerendis propter hostium insidias nostri non valerent excurrere:

---

<sup>1</sup>. Pollutum esse *Edd. priores.* <sup>2</sup>. *Josue 7. P.* <sup>3</sup>. *Vide Notas. P.*  
<sup>4</sup>. Dicuntur luxuriaz *Edd. priores.* <sup>5</sup>. Multi *MS. Pic.* <sup>6</sup>. *Jacobi 4. P.* <sup>7</sup>. Antea percusserunt *MS. Pic.* <sup>8</sup>. Venalia vel afferebantur, vel abundabant, *Edd. priores.*

primo exercitus fame contabuit; deinde hostium exceptus insidiis, vel Turcorum gladios inebriavit, vel Christianæ statum libertatis ignominiosissimæ atque infelicissimæ servitutis forte mutavit. Nec superbis<sup>1</sup> & immundis castigandis iræ defuere coelestes,<sup>2</sup> & plerumque (ut dicitur) effusa desuper<sup>3</sup> intempestivorum imbrum inundatio de exercitu nostro plus minuit, quam hostilis gladius<sup>4</sup> devoravit. Itaque duorum exercituum maximorum parte longe<sup>5</sup> majori diversis casibus & cladibus profligata, cum parte residua duo illi magni Principes ægre exitium evadentes Jerosolymam venerunt: & nulla re memorabili facta,<sup>6</sup> in glorii recesserunt.

*De Raimundo Principe Antiocheno, & captione  
ascalonis.*

C A P. XXI.

ILLIS ad propria cum ignominia reversis, Sarraceni de<sup>8</sup> necatæ vel captæ multitudinis Christianæ ingentibus spoliis ditati, facti sunt inclyti. Denique successu superbi, & confidentia virium plus solito efferati Christianis se finibus immerserunt, omne genus Christianum in Orientis partibus abradere meditantes,

1. Atque *Edd. pr.* 2. Sed *MS. Pic.* 3. Sic etiam *MS. Pic. Antea*, intempestivarum nubium. 4. *Ita quoque MS. Pic. Antea desiderabatur*, devoravit. 5. Majore *Edd. pr.* 6. Inglorie *Edd. priores.* 7. *Aascaloni Edd. Pic.* 8. *Cæsar Edd. priores.*

atque

atque hujus molitionis quasi fausta principia imperfecto Raimundo Christianissimo Antiochiæ Principe prælibantes. Quippe hic fuerat Christiani nominis in Oriente fortissimus propugnator, atque insignium gestorum titulis veteris in se Machabæi transfuderat gloriam. Memini me (cum essem adolescentulus) vidisse quendam venerabilem monachum ab Orientis partibus cum magnis suffragiis venientem, qui ex ejusdem clarissimi Principis olim militia fuerat. Hic inter plura, quæ de ipso memoranda referebat, eum ob insigne virtutis Turcis tam terribilem fuisse perhibebat, ut quotiens contra eum producturi essent exercitum, contra gladium ejus centum milites, & totidem contra ejus lanceam scriberent. Cum ergo (ut dixi)  
<sup>2</sup> iidem hostes recentibus Christianorum cladi bus alacres fines Antiochenos solito ferocius incursarent, ille conventum non sustinens sufficientium copiarum paullo inconsideratus ex virtutis conscientia cum paucis se dedit discrimini, oppressusque multitudine, post fortia gesta non fecus quam antiquus ille Machabæus occubuit. Cum autem hostes erectis usque in cœlum animis Antiochiam irrumpere <sup>3</sup> cogarent, audito Christiani <sup>4</sup> sideris occasu, magna-

1. Ejus gladium *Edd. priores.* 2. Idem *MS. nosler.* *Vide supra ad c. xix.* 3. Cogitaret *MS. nosler.* 4. Sic etiam *Cod. Pic. Amœa,* principis. Sed non absurde (*inquit Picardus*) sideris legitur, quandoquidem sic irradiaret, quasi geminis Poluce & Caſtore, pietate & fortitudine.

nimus

nimus Rex Jerosolymorum <sup>1</sup> Balduinus cum Cruce dominica & militia templi ocior advo lat, & hostium molitiones præveniens, <sup>2</sup> attonitam civitatem ingreditur. Hostes nihilominus irruunt, <sup>3</sup> & civitatem obsidione conclu dunt. Sed qui superbis paulo ante restiterat, humilibus illis dedit uberem gratiam. Deo enim propicio paulatim respirantes atque inva lescentes, hostes jam crebris successibus tumidos non solum obsidionem deferere, sed etiam finibus suis cum dedecore excedere compulerunt; viribusque paulatim <sup>4</sup> crescentibus post modicum hostium fines ingressi, eos, qui paulo ante aliena invaserant, propria cum summo periculo tueri coegerunt. Denique post annos aliquot, militia templi Gazam antiquissimam Palestinæ civitatem olim dirutam reparavit, & fertilissimos ejus fines obtinuit. Inclytus quo que Rex <sup>5</sup> Balduinus Ascalonam ejusdem <sup>6</sup> provinciae florentissimam atque munitissimam civitatem, quæ nunquam antea à Christianis ex pugnari <sup>7</sup> poterat, cum multa gloria expugna vit & cepit, sicque tota Palestina in jus & po testatem Christianorum redacta est.

1. Baldewinus *Edd. priores.* 2. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea*, Antio chiam. *Civitas autem attonita forte* (*ut notat Picardus*) *ob Raimundi acerbum casum.* 3. *Deest* & in *Edd. priorib.* 4. *Crescentibus non in multo post hostium Edd. pr.* 5. Baldewinus *Edd. pr.* 6. *Provinciæ & florentissimam Edd. priores.* 7. *Potuerat Ed. Pic.*

*De intestinis malis Angliae sub Rege Stephano.*

## C A P. XXII.

**I**NTEREA dum circa nostros vel à nostris in Oriente talia gererentur, Anglia intestinis malis exanguis & saucia tabescet. Et quidem de quodam tempore <sup>1</sup> plebis antiquæ scriptum est: <sup>2</sup> *In diebus illis non erat Rex in Israel: sed unusquisque, quod rectum sibi videbatur, faciebat.* At in Anglia sub Rege Stephano pejus fiebat. Nam quia tunc impotens erat Rex, & per Regis impotentiam languida lex, quibusdam quod rectum sibi videbatur agentibus; multi, quod insita ratione malum esse sciebant, sublato Regis & legis metu proclivius faciebant. Et primo quidem videbatur regnum Angliæ scissum esse in duo; quibusdam Regi, quibusdam vero Imperatrici faventibus. Non quod vel Rex, vel Imperatrix suæ parti potenter imperaret; sed quod suorum bellicis quisque studiis pro tempore niteretur. Neuter enim in suos imperiosè agere & disciplinæ vigorem exercere poterat: sed uterque suos, ne à se deficerent, nihil negando mulcebat. Sane inter partes (ut superius dictum est) diu multumque certatum est, alternante fortuna. Processu vero temporis inter <sup>3</sup> eas jam saepius fortunæ infidelitatem <sup>4</sup> exper-

1. Legis ad oram Cod. Pic. 2. Judic. 17. 3. Eos Edd. priores.  
4. Expertos Edd. priores.

tas, remissiores motus esse cœpercere: quod <sup>1</sup> tamen Angliæ non cessit in bonum. Illis quippe diutinæ concertationis pertæsis, & mollius agentibus, provinciales discordantium Procerum motus efferbuere. Castella quippe per singulas provincias studio partium crebra surrexerant, erantque in Anglia quodammodo tot Reges, vel potius tyranni, quot Domini castellorum, habentes singuli percussuram proprii <sup>2</sup> numismatis, & potestatem subditis, regio more, dicendi juris. Cumque ita singuli excellere quærerent, ut quidam superiorem, quidam vel parrem sustinere non possent, feralibus inter se odiis disceptantes, rapinis atque incendiis regiones clarissimas corruerunt, & in fertilissima olim patria, fere omne robur panis absumpserunt. <sup>3</sup> Aquilonalis vero regio, quæ in potestatem <sup>4</sup> David Regis Scottorum usque ad <sup>5</sup> flumen <sup>6</sup> Tesyam cesserat, per ejusdem Regis industriam in pace agebat, ad quem Henricus ex nepte ejus, <sup>7</sup> id est, Matilde olim Imperatrice, Andegavensis Comitis filius, & Angliæ Rex futurus à matre missus jam pubes accessit: <sup>8</sup> & ab eo apud Lugubaliam (quæ vulgo <sup>9</sup> Carleil dicitur) cingulum militare accepit, præstata prius (ut dicitur) cautione, quod nulla parte terra-

1. Tum pro tamen in Edd. priorib. 2. Numismatis Edd. priores.  
 3. Aquilonaris Edd. priores. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea, Domini.  
 5. Fluvium Edd. priores. 6. Tesam Edd. pr. Picardus tamen agnoscit in suo Cod. legi, Thesym. 7. Desunt id est in Edd. priorib. 8. At Edd. pr. 9. Vide Notas. P.

rum, quæ in ejusdem regis ex Anglia ditio-  
nen transiſſent, ejus ullo tempore mutilaret  
heredes.

*De Rege Scottorum David, & filio ejus, & filiis  
filii ejus.*

C A P. XXIII.

**I**SDEM temporibus juvenis clarissimus, &  
quod in homine latas seculi vias ambulante  
invenire difficile est, cum morum suavitate, eo-  
rundem etiam sinceritate conspicuus, Henricus  
scilicet unicus memorati Regis David filius,  
Northumbriæ Comes, & regni successor spera-  
tus, cum ingenti Anglorum simul & Scottorum  
luctu morte immatura rebus excessit humanis,  
relictis ex conjugi, quæ Guarenensis fuerat  
Comitis filia, tribus filiis & totidem filiabus.  
Casus quidem acerbissimus viscera pii patris  
concussit, sed constantis animi pondus (erat  
enim vir bonus & sapiens) decentem + doloris  
modum fecit, complexusque nepotes duos,  
nam tertium (ni fallor) gravida nondum ma-  
ter ediderat, filium in eis sibi vivere reputans,  
consolationem recepit. Denique post annos  
aliquot generale debitum soluturus, Malcolinum  
filii primogenitum adhuc impuberem regni

1. *Deest regis in Edd. priorib.* 2. *Scilicet memorati Domini Re-  
gis filius Edd. priores.* Unicus tamen in suo legi Cod. testatur Picardus.  
3. *Guerrenensis MS. Pic.* 4. *Dolori malit Picardus.* 5. *Deest sibi  
in Edd. priorib.*

successorem declaravit, fratri<sup>1</sup> vero ejus<sup>2</sup> Willemo comitatum Northumbriæ assignavit. Et major quidem natu, tam morum similitudine, quam corporis habitudine patrissare magis; minor vero matrissare, id est, materni generis imaginem in vultu & moribus prætendere, videbatur. Dormivit ergo<sup>3</sup> Rex Scottorum<sup>4</sup> David cum patribus suis,<sup>5</sup> vir magnus & gloriosus in seculo, nec minoris gloriæ in Christo. Nam, sicut accepimus à fide dignis testibus, qui ejus vitam aetusque neverunt, vir fuit religiosus & pius: vir multæ prudentiæ, summiique moderaminis in administratione temporalium, & nihilominus magnæ devotionis<sup>6</sup> in Deum: vir propter regni negotia ad divina nequaquam officia segnior, vel propter divina quibus insistebat officia, ad negotia<sup>7</sup> regni<sup>8</sup> obtusior. Post honorabiles nuptias & thorum immaculatum, ex quo illi unicus natus est filius, qui simillimus moribus patrem exprimeret, annis plurimis in cælibatu<sup>9</sup> permansit, in piis largitionibus tam profusus, ut præter copiosam dispersionem in pauperes, eleemosynas illius enarrent ab ipso

1. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabatur, vero. 2. Guilelmo Edd. pr. 3. Deest Rex in Edd. priorib. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea, Dominus pro David. 5. Sub quo, inquit Nicolaus S. Bern. Amanensis ep. 31. & virtus mercede, & vitium ultione non caruit. Pic. 6. In Dominum: vir post regni negotia Edd. priores. 7. Regia pro regni in Edd. priorib. 8. Ita etiam Ed. Antverp. Et sic plane in Cod. nostro. Miror proinde Picardum male sic legi monuisse, eaque de causa in obtusior mutasse. 9. Remansit MS. Pic.

fundatæ,

fundatæ, <sup>1</sup> ditatæ, <sup>2</sup> ornatæ multæ ecclesiæ Sanctorum. Sane cum illi, quem <sup>3</sup> Deus pronunciat se invenisse virum secundum cor suum cum titulo vocabuli in multis simillimus fuerit; in quodam etiam non parvo inter multa & præclara bona excessu ab ejus similitudine non recessit. Sicut enim ille post multa virtutum insignia <sup>4</sup> in adulterium simul & <sup>5</sup> homicidium, in altero enervis, in altero nequam incidit: ita & iste alias quidem bonus & pius, Scotorum gentem ex effrenata barbarie sanguinis avidam, & neque ætati, neque sexui, licet eo nolente & frustra prohibente, parcituram, Anglorum immisit provinciæ, dum pro nepte sua olim Imperatrice, cuius justam, ut credebat, partem fovebat, plus justo æmularetur. At sicut ille per <sup>6</sup> exuberantem electoris sui gratiam vulnus illud vel potius vulnera pia humilitate sanavit; ita etiam iste tanti excessus reatum dignis (ut credimus) poenitentia fructibus expiavit. Itaque non solum in executione pitorum operum, verum etiam in actione fructuosa poenitentiæ, regiam antiqui David formam novus iste David Rex, non barbarus barbaræ gentis implevit. Notandum etiam quod sicut ille post poenitentiam, ob prioris peccati meritum divinitus castigatus est per <sup>7</sup> nequissi-

---

1. Non dicatæ cum Ed. Antwerp. 2. Et ornatæ Edd. priores.  
3. Dominus pronunciavit Edd. pr. 4. Lege 2. Reg. c. 11. P. 5. Homicidium Uriæ supra descriptum. P. 6. Sic etiam MS. Pic. Antea, excubanter. 7. Absalonem. Lege c. 15, 16, 17, 18. Reg. 2. Pic.

mum filium; ita iste quoque quamvis longe  
mitius per quendam pseudomonachum & Epis-  
copum. Quem nimirum ego postmodum apud  
Bellalandam nostram saepius vidi, aetusque  
ejus insolentissimos cum <sup>2</sup> casu dignissimo di-  
dici. Quæ utique silentio præteriri non de-  
bent: ut cognoscant & posteri quomodo in  
homine illo glorificatus sit, <sup>3</sup> qui superbis re-  
sistit, & humilibus dat gratiam.

*De Wimundo <sup>4</sup> Episcopo, & inepiscopali ejus vita, &  
quomodo excæcatus est.*

C A P. XXIV.

**I**D E M obscurissimo in Anglia loco natus,  
cum perceptis litterarum rudimentis non  
haberet unde in scholis subsisteret, artis scri-  
ptoriae <sup>5</sup> sciolus quibusdam religiosis <sup>6</sup> antiqua-  
rii officium pro <sup>7</sup> tollenda inopia impendebat.  
Deinde apud Furnesium <sup>8</sup> tonsoratus & regu-  
larem vitam professus, cum naetus esset scri-  
pturarum copiam cum otio competenti, adju-  
tus triplici bono, scilicet acri ingenio, illabili  
memoria, apto eloquio, ita in brevi profecit,  
ut magnæ spei esse videretur. Evolutis diebus

1. Bellalandam *Edd. priores.* 2. *Deest casu in Ed. Antwerp.*  
3. *Nempe Deus, de quo hæc scriperit Jacob.* 4. & 5. *Petr. 1. epist. 5. Pic.*  
6. *Episcopo, & quomodo excæcatus est Edd. pr.* 5. *Vide notas.*  
6. *Papias.* Antiquarii librarii sunt, qui antiqua scribunt in marg.  
*Cod nostri à manu recentiori.* 7. *Toleranda Edd. pr.* *Letitionem nostram*  
*firmaat MS. in quo toleranda cum duob. punctis sub ra ab ead. m. hasce*  
*litteras delendas esse denotantib.* 8. *Tonsuratus Edd. pr.*

in insulam<sup>1</sup> Man cum fratribus missus, suavitate eloquii, & jocunditate faciei, cum esset etiam producto & robusto corpore, ita barbaris placuit, ut ab eis in Episcopum peteretur, & eorum quidem completum est desiderium. Mox ex successu intumuit, & grandia moliri coepit. Nec contentus episcopalis dignitate officii, animo jam ambulabat in magnis & mirabilibus super se; eratque ei<sup>2</sup> cum corde vanissimo, os loquens ingentia. Denique congregans viros inopes & audaces, judicium veritatis non veritus, proposuit se<sup>3</sup> esse filium Comitis Muravensis, hereditate patrum suorum à Rege Scottorum spoliatum, cordi sibi esse non solum jus suum<sup>4</sup> & prosequi, sed etiam ulcisci injurias,<sup>5</sup> illos se velle & habere periculi & fortunæ confortes, rem quidem esse aliquanti laboris & periculi, sed magnæ claritatis, & plurimi emolumenti. Accensis ergo omnibus, atque in verba ejus jurantibus, per vicinas coepit insulas ferociter debacchari, eratque jam quasi Nembroth<sup>6</sup> robustus venator coram Domino, dignatus juxta Episcopalis officii debitum hominum esse piscator cum Petro. Augebatur indies satellitum copiis, inter quos nimirum ipse eminens fere ab humero & sursum, tanquam dux magnus omnium animos accen-

---

1. Deest Man in Edd. priorib. 2. Sic etiam Cod. Pic. Antea desiderabatur, cum. 3. Ita quoque MS. Pic. Antea desiderabatur, esse. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea, persequi. 5. Inopes in margine Cod. nostri à manu recensiori. 6. Gen. 10. P.

debat.

debat. Excurrebat in provincias Scotiæ, rapinis & homicidiis cuncta exterminans. Cumque adversus eum regius exercitus mitteretur, in remotiores se saltus recipiens, vel in Oceanum refugiens, omnem illum apparatus bellum eludebat, & recedente exercitu, rursum ex locis abditis ad infestandas provincias erumpebat. Cum ergo in omnibus prosperaretur, essetque jam ipsi etiam Regi terribilis; quidam Episcopus vir simplicissimus <sup>1</sup> ejus impetum mirabiliter ad tempus repressit. Cui cum ille bellum denuncians exterminium minaretur, nisi vectigal penderet: voluntas, inquit, Dei fiat, nam meo exemplo nunquam aliquis Episcopus alterius Episcopi fiet tributarius. Cohortatus ergo populum suum, illi cum furore venienti sola fide major, nam in ceteris longe impar, occurrit, & pro suorum animatione primum ipse belli dans iectum, jactata securi modica, hostem in fronte gradientem Deo volente prostravit. Quo casu confortatus populus, in praedones fortiter irruit, & eorum magna parte cæsa, ducem ferocissimum enerviter fugere compulit. Solebat autem hoc ipse postea inter amicos cum <sup>2</sup> jocunditate narrare tanquam glorians, quod solus eum Deus per simplicis Episcopi fidem vincere potuisset. Ego quoque hoc ipsum, quodam qui de numero satellitum ejus fuerat, & cum ceteris qui evasere, fugerat, re-

---

1. Mirabiliter ejus impetum *Edd. pr.* 2. Jucunditate *Ed. Pic.*

L  
ferente,

ferente, cognovi. Resumptis autem viribus per insulas atque provincias Scotiæ <sup>1</sup> debacchabatur ut prius. Quamobrem Rex compulsus est placare prædonem, saniori plane usus consilio, ut cum hoste tumido callidoque, cum quo fortiter agi non poterat, sapienter ageretur. Cendens ergo illi quandam provinciam cum monasterio Furnesiensi, excursiones ejus interim suspendit. Cum autem per subditam provinciam tanquam Rex <sup>2</sup> vallante exercitu gloriose ferretur, ipsique monasterio, cuius monachus fuerat, supra modum gravis existeret, de consensu nobilium insidiati sunt ei quidam provinciales, qui ejus vel potentiam vel insolentiam exosam habebant. Nactique tempus opportunum, cum præmissam ad hospitium multitudinem lento pede & raro stipatus satellite sequeretur, comprehensum vinixerunt, utrumque illi oculum, quia <sup>3</sup> uterque nequam erat, eruerunt, causamque virulentí germinis amputantes, eum pro pace regni Scottorum, non <sup>4</sup> propter regnum cœlorum, castraverunt. Qui postea <sup>5</sup> Belalandam nostram venit, ibique annis plurimis usque ad obitum quietus permanxit. Fertur ta-

---

1. Debacchatus est ut prius *Edd. priores.* 2. Sic etiam *MS. Pic.*  
*Antea*, valente. 3. *V. C.* utroque. *Videatur autem auctor respexisse illud Evang.* an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? patres autem moraliter in scripturis exponunt oculum pro intentione: eo quoque spectat *Evang. Parab. Matth. 19. Pic.* 4. *Allusio ad Christi dictum Matth. 19.* Sunt Eunuchi qui seipso castraverunt propter regna cœlorum. *Idem.* 5. Bellelandam *Edd. priores.*

men tunc etiam dixisse, quia si vel passeris oculum haberet, inimici ejus de actis in eum minime exultarent.

---

*De Malcolino Christianissimo Rege Scottorum.*

C A P. XXV.

**M**EMORATO igitur Scottorum Regi David, Malcolinus major natu nepotum ejus ex filio nondum pubes successit. Qui venerabilem avum in multis bonis exæquans, in quibusdam etiam gloriose superans, in medio nationis barbaræ & perversæ tanquam fidus cœleste resulfit. Præventus enim à Deo in benedictionibus dulcedinis, ut à tenero superni amoris fervorem conciperet, in tota vita sua candore pudicitiæ, titulo humilitatis & innocentiaæ, puritate conscientiæ, morum suavitate pariter & gravitate ita excelluit, ut inter seculares (quibus 2 solo habitu congruebat) monachus, & inter homines, quibus imperabat, terrenus quidam Angelus videretur. Mira quidem hæc in Rege, & rege gentis tam barbaræ, quam utique Deo cuncta opera ejus dirigente ita regebat, ut propter illa virtutum insignia barbaris non esset despectui, sed potius admirationi & amori: dum per regiam auctoritatem & severitatem improbis & audacibus ma-

1. Ergo *Edd. pr.* 2. Toto *MS. Pic.*

ximo esset terrori. <sup>1</sup> Non tamen defuere, qui novis motibus intumescentes, vel eum impetendum censerent, vel consueta illi denegarent. Quos nimirum Deo sibi manifeste cooperante ita vel contrivit, vel domuit, ut omnes deinceps formidarent molesti esse viro, cum quo erat Deus. Sed nec defuere illi in ingressu pubertatis quidam immisso à Sathanā, qui cum in se ipsis castitatis jacturam pro nihilo ducerent; eum <sup>2</sup> quoque ad carnalis experientiam voluptatis ausu improbo & virulentis suasionibus titillarent. Ille vero, qui jam <sup>3</sup> sequi agnum cupiens quocunque ieret, sanctæ integritatis zelum toto pectore hauserat, & thesaurum istum in carne fragili tanquam in vase fictili caute custodiendum, nullo quidem homine, sed Deo tantum intus docente sciebat, indecoras coævorum, vel etiam eorum quos loco magistrorum colebat, suasiones primo contempserit, ac deinde, cum nondum quiescerent, voce & vultu cum quadam auctoritate ita repressit, ut eorum nullus de cetero talia illi auderet ingerere: at in his <sup>4</sup> repulsus hostis stimulante invidia non quiescit, <sup>5</sup> fortiores contra puerum Dei insidias struit, Matrem adornat, quæ illi virus occultum tanquam consilium maternæ pietatis infi-

---

<sup>1</sup>. Sic etiam MS. Pic. *Antea*, non enim defuere. <sup>2</sup>. Quoque & ad *Edd. priores*. <sup>3</sup>. *Ad rem trahit illud Apocal. 14.* Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coquinati. virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum, quocumque ierit. *Pic.* <sup>4</sup>. Repulsis MS. *Pic.* <sup>5</sup>. Sed fortiores MS. *Pic.*

bile, & non solum blandiendo alliciat, sed etiam imperiis urgeat ; Regem, non monachum esse moneat, ætati & corpori ejus amplexus <sup>1</sup> puellares maxime congruere doceat. Matris importunitate vincitus magis quam victus, assentiri visus est, ne contristaret parentem. Læta illa cubantis jam filii lecto assistens, virginem speciosam & nobilem ad latus non oblucentantis collocavit. Ille egredientibus consciis secretum nactus, & charitatis magis quam carnis igne succensus, illico surrexit, & cubile regium toto noctis spatio virgini cedens, opertus pallio in pavimento dormivit. Eo mane à cubiculariis sic invento, & <sup>2</sup> consecuto virginis testimonio, utriusque <sup>3</sup> declarata est virginitas. Matrem postea vel objurgare vel blandiri adjacentem, quadam constantis animi auctoritate <sup>4</sup> compescuit, ut super hoc audendum ulterius non putaret. Dicant quod voluerint veneratores signorum, <sup>5</sup> ex miris merita metientes, & ex sola signorum claritate sanctitatis titulum tribuentes : plane ego illud in Rege juvenculo, sic impugnatæ sed inexpugnatæ integritatis miraculum, præferendum censeo non solum illuminationi cæcorum, sed etiam fuscitationi mortuorum.

1. Puellaris *MS. nostræ*. 2. Sic etiam Cod. Pic. *Antea*, consueto.  
3. Est declarata *Edd. pr.* 4. Compescuit *Ed. Pic.* *Vide Ed. nostram Camdeni Elizabethæ*, p. 1004. 5. Et ex miris *Edd. pr.*

*De institutione Hugonis Dunelmensis Episcopi, & restituzione Wilelmi Eboracensis, & de morte ejus.*

C A P. XXVI.

**U**T autem à Scotia paululum regrediar, defuncto<sup>2</sup> Wilelmo de Sancta Barbara Dunelmeni Episcopo viro religioso, Hugo Eboracensis Ecclesiæ thesaurarius propter nobilitatem generis (erat enim propinquus Regis Stephani) ad Pontificatum Dunelmensis ecclesiæ electus est, venerabili Henrico Eboracensi Archiepiscopo, ad quem Dunelmensis Episcopi spectabat consecratio, plurimum obnitente, atque obtendente & minus canonicam electi ætatem, & minus probatam morum ejus gravitatem. Ascenderunt ergo majores ex electoribus cum ipso electo ad fedem Apostolicam pro negotio tam electionis quam consecrationis, jam dicto Archiepiscopo pro se responsalemmittente, qui & electioni contrairet, & consecrationem impediret. Sed venerabili Eugenio, qui ejusdem Archiepiscopi apud Clarevallem condiscipulus fuerat, ex hac luce paulo ante subtructo, invenerunt Anastasium sedi Apostolicæ præsidentem. Tres quippe viri memorabiles, & in vita sua amicissimi, tempore illo decedentes, in morte quoque brevibus<sup>3</sup> sunt in-

1. Guillelmi Edd. priores. 2. Guillelmo Edd. priores. 3. Deest  
sunt in Edd. priorib.

tervallis

tervallis separati, scilicet Eugenius Papa Romanus, Bernardus Clarevallis Abbas, Henricus Eboracensis Archiepiscopus: è quibus Eugenio & Bernardo prius <sup>1</sup> assumptis, Henricus <sup>2</sup> è vestigio fecutus est. Vulgato autem duorum transitu, tertio adhuc superstite, <sup>3</sup> Wilelmus olim Eboracensis <sup>4</sup> Archiepiscopus, qui Wintoniæ morabatur, spe recuperationis concepta, (nam prior eum deposuerat, secundus ut deponeretur egerat, tertius deposito successerat) sedem Apostolicam celeriter adiit: judicium non accusans, misericordiam humiliiter postulavit. Et ecce <sup>5</sup> certus ex Anglia de transitu Eboracensis Archiepiscopi nuncius superveniens, verecundissimas ejus preces multum adjuvit. Et quidem Dunelmensis electus, qui prior illuc venerat, à Domino Papa solemniter consecratus, illius qui posterior advenerat pendente adhuc fortuna discessit. Sed tandem <sup>6</sup> & ipse, prioris judicij rigore sublato, Apostolicæ mansuetudinis clementiam expertus <sup>7</sup> est, miserante <sup>8</sup> canos ejus Papa cum Cardinalibus, & fatagente circa ejus negotium maxime quodam Gregorio magni nominis Cardinali, homine facundissimo & profundissimæ astutiæ, atque animi vere Romani.

1. Absumptis Edd. priores. 2. Evestigio (*unica dictione*) Edd. pr.  
 3. Guillelmus Edd. pr. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabatur, Archiepiscopus. 5. Certus de transitu ex Anglia Eboracensis Episcopi Edd. priores. Picardus tamen agnoscit in suo etiam Cod. Archiepiscopi legi. 6. Desunt & ipse in Edd. priorib. 7. Desideratur est in Edd. priorib.  
 8. Ejus canos Edd. priores.

Itaque

Itaque in integrum restitutus, & pallio, quod nunquam eatenus impetrare poterat, insignitus, Sabbato sancto Wintoniam rediit, ibique celebrata solemnitate Paschali<sup>1</sup>, post<sup>2</sup> albas ad civitatem propriam properavit. Occurrerunt autem ei extra civitatem minus pacifice Robertus Eboracensis ecclesiæ Decanus, & Osbertus Archidiaconus, qui, ut eum à desiderata sede arcerent, propositis capitulis adversus eum fortiter appellarunt. Ille nihilominus progre- diens, solemnni occursu, & ingenti applausu à Clero & populo suscep- tus est. Prænominati vero ejus adversarii Theobaldum Cantuariensem Archiepiscopum, Apostolicas tunc in An- glia vices agentem, concite adeuntes, ejusdem favore & suffragiis utebantur. Porro ille re- ceptam non multo post albas Paschales eccl- siam decenti moderamine regens, & ingenita lenitate nulli onerosus existens, paucis post Pentecosten evolutis diebus febre corripitur, & rapitur ex hac vita, ingenti tam clericis quam laicis ex mitissimi Pastoris occasu, luctu relicto. Sane propter inopinatum ejus transitum à multis creditur veneno extinctus, afferentibus eum ex sacro calice, per quandam<sup>3</sup> ab adversa- riis immissum vel pro eis æmulantem infecto, potum mortiferum (quod dictu horrendum<sup>4</sup> est) cum potu<sup>5</sup> vitæ hausisse. At hoc mera-

---

1. Potuerat *Ed. Pic.* 2. Octavas *MS. Pic.* 3. Ex *MS. Pic.*  
4. Est ) & cum *Edd. pr.* 5. Vitam hausisse *Ed. Amv.* Mortem  
hausisse *Ed. Pic.* quo-

quorundam<sup>1</sup> opinio est, quam tamen petulanter velut perspicuam<sup>2</sup> veritatem sparserunt<sup>3</sup> in vulgus. Denique ego processu temporis cum fama ista crebresceret, quendam virum magnum & grandævum, Rievallis monasterii monachum jam valetudinarium & morti vicinum, qui eo tempore Eboracensis Ecclesiæ Canonicus & memorato Archiepiscopo familiaris extiterat, super hoc cum adjurationibus percunctandum putavi. Qui constanter respondit, hoc esse mendacissimum conceptæ à quibusdam opinionis commentum: se quippe cum scelus illud attentatum dicitur, præsentem atque Archiepiscopo assistentem fuisse, nullo modo malignum quemquam inter circumstantes fidelissimos ad aliquid tale audendum irrepere potuisse. Illud quoque falsum est quod dicunt eum amicis suadentibus antidotum gustare<sup>4</sup> noluisse: cum ab eis hostilis malicia in eum aliquid ausa putaretur. & ad hoc suum vel opinabile vel commentum firmandum<sup>5</sup> ferunt eum dixisse, quod coelesti antidoto non adjiceret humanum. Quod utique quia vir sapiens fuit, &<sup>6</sup> Deum<sup>7</sup> non esse tentandum divina auctoritate edoctus, nec dixisse<sup>8</sup> nec egisse credendus est. Ad hoc Symphorianum familiarem clericum ejus, qui in ejus obsequio non parvo tem-

1. Sic etiam MS. Pic. Opinione, quam antea. 2. Ita quoque MS. Pic. Antea, veritate. 3. In vulgus omisit MS. Pic. 4. Voluisse Edd. priores. 5. Fertur Edd. pr. 6. Dominum Edd. priores. 7. Deus. 6. Matth. 4. P. 8. Neque Edd. priores.

pore fuerat, & ægrotanti devotus minister asti-  
terat, audivi dicentem, quod amicis suadentibus  
antidotum sumpferit, quod utique <sup>1</sup> vir sapiens  
<sup>2</sup> fecisse credendus est. Ab eodem quoque au-  
divi, amicos qui aderant ob hoc maxime, ad  
putandum quod mortiferum quid biberit, fuisse  
proclives, quia dentes ejus, qui candidi fue-  
rant, in extremo illo incommodo nigrescere  
cœperant. At hoc ridetur à medicis, <sup>3</sup> cum  
dentes hominis morituri passim nigrescere so-  
leant. Porro Eboracenſis Archiepiscopi morte  
comperta, Robertus Decanus & Osbertus Ar-  
chidiaconus, annitente & cooperante Cantua-  
riensi Archiepiscopo Apostolicæ sedis legato,  
Rogerium ejusdem Archidiaconum ad Ebora-  
cenſis Ecclesiæ cathedram elegerunt, magnisque  
suffragiis atque terroribus Eboracenſe Capitu-  
lum ad consentiendum induxerunt. Et de hoc  
quidem plenius suo loco dicemus.

---

*De viridibus pueris.*

C A P. XXVII.

**N**EC prætereundum videtur inauditum à  
seculis prodigium, quod sub Rege Ste-  
phano in Anglia noscitur evenisse. Et quidem  
diu super hoc, cum tamen à multis prædica-  
retur, hæſitavi ; remque vel nullius vel abditif-

---

1. Deest vir in Edd. pr. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebatur,  
fecisse. 3. Ita quoque MS. Pic. Antea, cum homines morituri.  
ſimæ

simæ rationis in fidem recipere ridiculum mihi videbatur: donec tantorum & talium pondere testium ita sum obrutus, ut cogerer credere & mirari, quod nullis animi viribus possum attingere vel rimari. Vicus est in Estanglia quatuor vel quinque (ut dicitur) miliariis distans à nobili monasterio beati Regis & martyris Edmundi. Juxta quem vicum quædam antiquissimæ fossæ visuntur: quæ sermone Anglico <sup>1</sup> *Wulfpittes*<sup>2</sup>, id est luporum fossæ, dicuntur, & vico, cui adjacent, suum nomen indulgent. Ex his fossis tempore messis, & occupatis circa frugum collectionem per agros messoribus, emerserunt duo pueri masculus & femina, toto corpore virides, & coloris insoliti, ex incognita materia veste operti. Cumque per agrum attoniti oberrarent, comprehensi à messoribus ducti sunt in vicum, multisque confluentibus ad tantæ novitatis spectaculum, per dies aliquot tenti sunt cibi expertes. Cum ergo inedia jam pene deficerent, nec tamen aliquid ciborum, qui offerebantur, attenderent; forte ex agro contigit fabas inferri, quas illico arripientes, legumen ipsum in thyrsis quæsierunt, & nihil in concavitate thyrsorum invenientes, amare fleverunt. Tunc quidam eorum, qui aderant, legumen ex corticibus erutum <sup>3</sup> porrexit eis, quod statim libenter acceptum, comedē-

1. *Vulspites Edd. priores.* 2. *Vide notas. P.* 3. *Porrexerit MS. noſter.*

runt. Hoc cibo aliti sunt per menses aliquot, quousque <sup>1</sup> usum panis neverunt. Denique colorem proprium, ciborum nostrorum prævalente natura, paulatim mutantes, & similes nobis effecti, nostri quoque sermonis usum didicerunt. Visumque est prudentibus, ut facri Baptismatis perciperent sacramentum, quod & factum est. Sed puer qui minor natu videbatur post Baptismum brevi vivens tempore immatura morte deceffit, sorore incolumi permanente, & nec in modico à nostri generis feminis discrepante. Quæ nimirum <sup>2</sup> postea apud Lennam (ut dicitur) duxit maritum, & ante annos paucos superstes esse dicebatur. Sane cum jam nostræ usum loquelæ haberent, interrogati qui & unde essent, respondisse feruntur: *Homines de terra Sancti Martini, qui scilicet in terra nativitatis nostræ præcipue venerationi habetur.* Consequenter interrogati, ubinam esset terra illa, & quomodo exinde <sup>3</sup> huc advenissent, *utrumque, inquiunt, nescimus.* Hoc tantum meminimus; quia cum quodam die pecora patris nostri in agro pasceremus, sonitum <sup>4</sup> quendam magnum audivimus, quem nunc apud Sanctum <sup>5</sup> Edmundum, cum signa concrepare dicuntur, audire solemus. Cumque in sonitum illum quem admirabamur animo intendemus, repente tanquam in quodam mentis excessu po-

---

1. Panis usum Edd. priores. 2. Post apud Edd. pr. 3. Advenissent huc, Edd. pr. 4. Desunt quendam magnum in Edd. priorib.  
5. Albanum pro Edmundum in Edd. priorib.

*siti, invenimus nos inter vos in agro ubi metebatis.*  
 Interrogati utrum ibidem vel in Christum crederetur, vel sol oriretur, terram illam Christianam esse, & ecclesias habere dixerunt. *Sed sol, inquiunt, apud nostrates non oritur: 1 cujus radiis terra nostra minime illustratur, illius claritatis modulo contenta, quæ apud 2 vos solem vel Orientem præcedit vel sequitur Occidentem.* Porro terra quædam lucida non longe à terra nostra aspicitur, amne largissimo utramque dirimente. Hæc & multa alia, quæ retexere longum est, curiose percunctantibus respondisse feruntur. Dicat quisque quod voluerit, & ratiocinetur de his ut poterit; me autem prodigiosum mirabilemque eventum exposuisse non piget.

*De quibusdam 3 prodigiis.*

## C A P. XXVIII.

**A**LIA quoque æque mira & prodigiosa nostris temporibus contigerunt, ex quibus pauca retexam. Mira vero hujusmodi dicimus, non tantum propter raritatem, sed etiam quia occultam habent rationem. Dum in 4 lapidicina quadam petra ingens 5 ferramentis finde-

1. Et ejus pro cuius in Edd. priorib. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea, nos. 3. Prodigii Edd. priores. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea, lapidina. 5. In carbonariis fodiinis agri nostri Leodiensis saepenumero silices ingentes reperiuntur, rotundi, læves, præduri, intra quos vivi bufones omnis spiraculi, quod videri possit, expertes, conditi latent. C. LANG. Pic.

retur,

retur, apparuere duo canes, capacem sui in eadem petra concavitatem replentes absque omni spiraculo. Videbantur autem esse ex eo canum genere quos leporarios vocant, sed vultu truces, odore graves, pilorum expertes. Et unus quidem eorum, ut dicitur, cito defecit. Alterum vero stupendæ, ut aiunt, edacitatis Henricus Wintoniensis Episcopus diebus plurimis in deliciis habuit. Refertur etiam quod in alia <sup>1</sup> lapidicina, dum pro eruendis fabricæ necessariis lapidibus altius foderetur, repertus sit lapis formosus duplex, id est, ex duobus subtili agglutinatione compactus lapidibus. Migrantibus operariis, Episcopo, qui non longe aberat, exhibitus, <sup>2</sup> designari jussus est ut innotesceret, si quid in eo lateret mysterii. Inventaque <sup>3</sup> est in ejus <sup>4</sup> concavitate bestiola, quam bufonem vocant, catherulam auream circa collum habens. Cunctis ergo, qui aderant, tam inusitatæ rei stupore suspensis, præcepit Episcopus iterum signari lapidem, & <sup>5</sup> lapidicinæ altitudini redditum ruderibus in perpetuum operiri. In provincia quoque Deirorum <sup>6</sup> haut procul à loco nativitatis meæ res mirabilis constigit, quam à puero cognovi. Est vicus aliquot

---

1. *Antea*, lapicidina. 2. *Antea*, dissignari. 3. Est omitt. Edd. priores. 4. Anno M.C.XLV. invertus est bufo vivus inclusus in concavo lapide in muro civitatis Cenomanice. Quo occiso bufones infra mœnia exinde fuerunt, cum antea nunquam fuissent. Victor. & Ricard. Hangulst. Chron. De aliis rebus in lapidibus repertis Alexand. ab Alexan. genial. dierum lib. 5. c. 9. Pic. 5. *Antea*, lapicidinæ. 6. Haud Edd. pr. à mari

à mari Orientali miliariis distans, juxta quem famosæ illæ aquæ, quas vulgo <sup>1</sup> Gipſe vocant, numerosa scaturigine è terra profiliunt, non quidem jugiter, sed annis interpositis, &c, facto torrente non modico, per loca humiliora in mare labuntur, quæ quidem cum siccantur, signum bonum est: nam earum fluxus futuræ famis incommodum non fallaciter portendere dicitur. <sup>2</sup> Ex hoc vico rusticus quidam ad salutandum amicum in proximo vico commorantem profectus, multa jam nocte minus sobrius remeabat. Et ecce, de proximo tumulo quem sæpius vidi, & duobus vel tribus stadiis à vico abest, voces cantantium, & quasi festive convivantium audivit. Miratus quinam in <sup>3</sup> loco illo solemnibus gaudiis intempestæ noctis silentium rumperent, hoc ipsum curiosius inspicere voluit, vidensque in latere tumuli januam patentem, accessit & introspexit, vidiisque domum amplam, & luminosam, plenamque discubentibus, tam viris quam feminis, tanquam ad solemnies epulas. Unus autem ministrantium aspiciens stantem ad ostium, obtulit ei poculum. Quo ille accepto consulte noluit bibere, sed effuso contento, & continentे retento concitus abiit, factoque tumultu in convivio pro sublatione vasculi, & persequentibus eum convivis, perniciitate jumenti quo vehebatur evasit,

---

1. Vipse Edd. priores. 2. Ex quo vico <sup>3</sup> Edd. priores, 3. Illo loco  
Edd. priores.

& in vicum cum insigni se præda recepit. Denique hoc vasculum materiæ incognitæ, coloris insoliti, & formæ inusitatæ, Henrico seniori Anglorum Regi pro<sup>1</sup> magno munere oblatum est, ac deinde fratri Reginæ, David scilicet Regi Scottorum, contraditum, annis plurimis in thesauris Scotiæ servatum est: & ante annos aliquot (sicut veraci relatione cognovimus) Henrico secundo illud aspicere cupienti à Rege Scottorum<sup>2</sup> Willelmo resignatum<sup>3</sup> est. Hæc & hujusmodi incredibilia viderentur, nisi à dignis fide testibus contigisse probarentur. Si autem potuerunt<sup>4</sup> Magi per incantationes (ut scriptum est) Ægyptiacas, & arcana quadam operatione utique malorum Angelorum virgas convertere in dracones, & aquam in sanguinem,<sup>5</sup> novas quoque ranas producere, quos tamen (ut<sup>6</sup> ait Augustinus) creatores draconum vel ranarum non dicimus, sicut nec agricultas segatum, aliud est enim, ex intimo & summo causarum cardine condere atque administrare creaturam, quod qui facit<sup>7</sup> solus est creator Deus, aliud autem pro distributis ab illo viribus & facultatibus<sup>8</sup> aliquam operationem forinsecus<sup>9</sup> admovere, ut tunc vel tunc, sic vel sic exeat quod creator, quod non solum mali

1. Deest magno in Edd. priorib. 2. Guillelmo Edd. pr. 3. Est omittunt Edd. pr. 4. Exod. 7. P. 5. Exod. 8. P. 6. Lib. 3. de Trin. c. 8. P. 7. Solus creator est Deus, Edd. priores. 8. Aliquando pro aliquam in Edd. priorib. 9. Advovere Ed. Antwerp.

<sup>1</sup> Angeli,

<sup>1</sup> Angeli, sed etiam mali homines possunt: si, inquam, mali Angeli per Magos (Deo permittente) ea potuere, non est mirum, si & illa, de quibus nunc quæritur, quadam Angelicæ naturæ potentia, (si à superiori potestate permittantur) partim præstigialiter & fantastice, ut illud in tumulo nocturnum convivium, <sup>2</sup> partim in veritate, ut vel illos canes, vel bufonem illum cum catherula aurea, seu <sup>3</sup> cipham illum valeant exhibere, in quibus homines stupore inutili teneantur; qui nimis mali Angeli libentius faciunt, cum permittuntur, in quibus homines perniciose fallantur. Porro puerorum illorum viridium, qui de terra emersisse dicuntur, abstrusior ratio est, quam utique nostri sensus tenuitas non sufficit indagare.

---

*De successibus Henrici secundi in Anglia tempore  
Ducatus sui.*

C A P. XXIX.

**U**T autem jam ad seriem historicæ narrationis redeam, Henricus, Matildis olim imperatricis ex illustri Andegavensi Comite filius, accepto, <sup>4</sup> ut superius dictum est, à matris avunculo Rege Scottorum cingulo militari, transfretavit, & venit ad patrem; eratque de

---

<sup>1</sup>. Angeli, & mali homines *Edd. priores.* <sup>2</sup>. Partim etiam in ver. *Edd. fr.* <sup>3</sup>. Sic *MS. noſter.* Scyphum *Edd. priores.* <sup>4</sup>. *Vide Notas. P.*

cetero in obsequio ejus prudentiae & fortitudinis præclaram indolem præferens, & militaris gloriae non <sup>1</sup> tepidus æmulator <sup>2</sup> existens. Post annos vero aliquot patre in fata concedente, paterni juris plenitudinem, id est, Andegavensem simul & <sup>3</sup> Cinomannensem Comitatum, & materni juris expeditam portionem, id est, Normanniæ Ducatum, recepit. Nam regno Angliae, quod ad jus æque spectabat maternum, Rex Stephanus quamvis remisse & languide, ut superius expositum est, eatenus incubabat. Itaque patri succedens, & patrem in brevi vel æquans vel etiam excedens, quounque se vertisset, industrius strenuusque apparuit, ita ut jam illis formidabilis existeret, qui felicibus ejus initiis invidebant. Cumque in partibus transmarinis omnia illi quieta jam essent, regno Angliae, quod jure sibi perspicuo competebat, fraudari non ulterius patiens, tam difficiili & periculofo negotio animum intendit. Metuens autem ne qua post egressum suum in Normaniam fieret irruptio à Rege Francorum, cuius Rex Stephanus affinitate gaudebat (nam fororem ejus jam pridem filio suo Eustachio uxorem acceperat) fines suos præsidiis opportune dispositis, cautius credidit muniendos. Unde factum est ut parvam secum manum in Angliam ducret, reputans terris transmarinis, quas

---

1. Trepidus *Edd. priores*. 2. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea desiderabatur*, existens. 3. Cenomanensem *Edd. pr.*

quieto jam jure possidebat, parum esse consultum, si copias abduceret militares, necessaria sibi præsidia in Anglia minime defutura: si se-  
cūs, certa incertis<sup>1</sup> inconsulte postponi. De-  
nique non amplius (ut dicitur) quam centum  
quadraginta equites, & peditum tria millia in  
Angliam cum eo venerunt. Adventu ejus co-  
gnito, ferventibus ad eum animis convenerunt,  
qui matri ejus ab initio faverant. Auctus illico  
ingentibus copiis, munitionem<sup>2</sup> Malmesbirien-  
sem, ubi Regis Stephani præsidium erat, obse-  
dit. Tunc idem Rex convocatis celeriter, qui  
<sup>3</sup> à se non defecerant, cum Eustachio filio, a-  
cerrimo juvēne, ocīus advolans, hostem ad  
prœlium provocavit. At ille in castris se con-  
tinens, & campi discriminē pro tempore<sup>4</sup> con-  
sulte declinans, eo quod manum imparem ha-  
bere videretur; hostili ferociæ copiam pugnæ  
non fecit. Rex vero cum neque hostem com-  
mode posset impetere, neque prolixiores circa  
castra hostilia excubias agere tutum videretur,  
ociose recessit, & obsessa munitio in potesta-  
tem obsidentis concessit. Augebatur idem in  
dies & militiae numeris, & favoribus sociorum,  
deficientibus ad eum paulatim qui hostilium  
partium fuerant regni optimatibus; ita ut jam  
incrementis virium & felicitate successuum du-  
cis gloria (sic enim vocabatur) adversarii no-

<sup>1</sup>. Inconsulto *Edd. pr.* <sup>2</sup>. Melbesbiriensem *Edd. pr.* *Et tamen*  
Malmesburiensem in suo legi *Cod. testatur Picardus.* <sup>3</sup>. Ab se *Edd. pr.*  
<sup>4</sup>. Consulto *Edd. pr.*

men regium adumbraret. <sup>1</sup> Stanfordinam cum instructo exercitu adiit; qua celeriter expugnata & capta, munitionem quoque ejecto præsidio regio post aliquot dies obtinuit. Audiens autem Gipsewit, <sup>2</sup> quæ ad ejus se partes transflulerat, obsideri à Rege, ut hoste propulsato obsidionem solveret, ad Orientalium Anglorum provinciam cum exercitu properabat, sed accepto post modicum de ejusdem loci ditione nuncio, divertit, & <sup>3</sup> irruit super Notingham, quæ sita est super fluvium Trentam, qua mox expugnata atque opibus vacuata, recessit, oppugnandæ munitionis, quæ natura loci inexpugnabilis videbatur, operam inanem omitens. Inde ad alia conversus <sup>4</sup> negotia, tanquam favore sibi arridente divino in omnibus prosperabatur.

---

*De concordia inter Regem Stephanum & Ducem Henricum celebrata.*

C A P. XXX.

**D**UM hæc sub eventu pendulo inter Regem & Ducem altercatio traheretur, Eustachius ejusdem Regis filius juvenis clarissimus immatura secundum voluntatem Dei morte decepsit, magnam seminandæ inter Principes pacis occasionem, sui de medio ablatione re-

---

1. Stanfordinam *Ed. Pic. male.* 2. Qui *Ed. Pic.* 3. Irripuit *Ed. Anverp.* 4. Negotia, sibi tanquam favore arridente *Edd. priores.*  
linquens.

linquens. Eo quippe superstite partes concordia mediante componi atque uniri minime potuissent,<sup>1</sup> tum propter juvenilem ejusdem acrimoniam, tum propter<sup>2</sup> ejus præclaram quandam ex<sup>3</sup> affinitate Regis Francorum fiduciam. Utroque autem pacis impedimento per unius hominis mortem sublato, quod Deo propicio provenisse creditur, eo quod jam super Angliam intestinis malis exanguem & fauciam cogitaret cogitationes pacis & non afflictionis: viri pacifici de pace suadenda atque formanda propensiis cogitare coeperunt. Occasu quippe filii, qui successurus sperabatur, supra modum exulceratus pater, ad apparatus bellicos pigrius movebatur, & voces suadentium pacem solito patientius audiebat. Duce quoque prudentum consiliis ad hoc inclinato, ut honesto & solidi fœderi postponeret casus ambiguos, placuit inter eos solenne & salubre colloquium celebrari. Ubi amicis mediantibus & circa bonum publicum pia & prudenti provisione fatagentibus, pax inter eos & caute formata, & solide firmata est. Decretumque est, ut Stephanus de cetero tanquam Princeps legitimus integre in Anglia cum gloria & honore regnaret; Henricus vero ei tanquam heres legitimus in regno succederet. Hanc pacis formam tanquam utiliem & honestam Princeps uterque amplexus,

---

<sup>1.</sup> Cum *Edd. priores.* <sup>2.</sup> Ejusdem *Edd. priores.* <sup>3.</sup> *Quam repetes ex c. xi. sup. Pic.*

abolitis omnibus quæ inter eos hactenus hostiliter acta fuerant, atque omni similitate perpetuæ tradita sepulturæ, in mutuos multis præ gaudio lacrimantibus se dederunt amplexus. Et Rex quidem ducem adoptans in filium, eum solemniter successorem proprium declaravit. Dux vero Regem tanquam patrem & Dominum in conspectu omnium honoravit. <sup>1</sup> Willelmus autem Regis filius junior jubente patre duci <sup>2</sup> hominum fecit. Dux quoque illi pactis interpositis satisfecit. Quibus Deo propicio salubriter actis, Rex Angliam & Anglia pacem <sup>3</sup> recepit. Annis enim jam plurimis fere nudo Regis nomine insignis, tunc recipere visus est hujus rem nominis, & quasi tunc primo regnare cœpit: quia tunc primo purgata invasionis tyrannicæ macula legitimi Principis justitiam induit. Dux autem in Anglia post firmatæ pacis solemnia modico tempore commoratus, transfretare parabat, & Rex cum <sup>4</sup> Willelmo filio multisque aliis nobilibus celebri lætitia prosequebatur abeuntem. Cumque idem regius puer in oculis patris, equo (ut assolet) <sup>5</sup> concitatius veheretur; contigit equo cadente sessorem ad terram graviter <sup>6</sup> allidi. fractoque osse tibiæ resurgere impotens, patri & omnibus qui aderant dolorem incussit. Reportatus

---

1. Guillelmus *Edd. pr.* 2. Sic etiam *MS. Pic.* *Anæa*, homagium.  
3. Recipit *Ed. Pic.* 4. Guillelmo *Edd. pr.* 5. Concitus *Ed. Pic.*  
6. Allidi. unde cum fracto osse *Edd. priores.*

ergo

ergo est<sup>1</sup> Cantuariam, ut ibi curaretur. Rex vero sinistro casu fauciis, datis cum benedictione mandatis, Ducem<sup>2</sup> dimisit; qui feliciter transfretans circa æstatis initium ad propria cum gaudio remeavit.

---

*De divertio inter Regem Francorum & uxorem ejus celebrato, & quomodo ipsa nupserit futuro Regi Anglorum.*

C A P. XXXI.

**I**ISDEM fere diebus inter Lodovicum Francorum Regem &<sup>3</sup> Alienorem reginam divor-tium celebratum est, quibusdam Episcopis atque proceribus consanguinitatem illorum sub testificatione jurisjurandi solemniter allegantibus. Eadem sane regina, ducis Aquitanici soboles unica, ante expeditionem Jerosolymitanam (de qua superius dictum est) memorato Regi nupserat, siisque conjugio amplissimum illum du-catum Aquitaniæ regno Franciæ junxerat. Quæ nimirum ita sibi in principio juvenis animum & formæ suæ venustate præstrictum devinxerat, ut illius<sup>4</sup> famosissimæ expeditionis iter arrepturus, dum uxorem juvenculam vehementius æmulatur, eam nequaquam domi esse relinquendam, sed secum ad proœlia profici sci decerne-ret. Quod exemplum fecuti multi alii nobiles,

---

1. Cantiariam *MS. nosfer.* 2. Demisit *Ed. Pic.* 3. Alienoram *Edd. priores.* 4. Suæ formæ *Edd. pr.* 5. Famatissimæ *antea.*

uxores

uxores suas secum duxerunt : quibus cùm cubiculariæ deesse non possent, in castris illis Christianis, quæ casta esse oportebat, seminarum multitudo versabatur, quod utique factum est exercitui nostro in scandalum, ut superius ostensum est. Cumque idem Rex ab Oriente una cum conjugé non sine infecti negotii decore ad propria fuisse reversus, amore pristino inter eos paulatim refrigerescente, causæ quoque <sup>2</sup> dissidii succrescere cœperunt, illa maxime moribus regiis offensa, & causante, <sup>3</sup> se monacho, non Regi nupsisse. Dicitur etiam, quod in ipso Regis Francorum conjugio ad ducis Normannici nuptias suis magis moribus congruas aspiraverit, atque ideo præoptaverit procuraveritque <sup>4</sup> dissidium. Itaque causis ingravescientibus, & illa quidem (ut dicitur) multum instantे, illo vero vel non, vel remissius obluctante, per Ecclesiasticæ legis vigorem solutum est inter eos vinculum copulæ conjugalis. Porro illa soluta à lege viri, & habens potestatem cui vellet nubendi, duabus apud patrem filiabus relictis, quæ postea duobus illustrissimi Comitis Theobaldi filiis, Henrico scilicet & Theobaldo, paterna provisione nupserunt, desideratis <sup>5</sup> tandem potita est nuptiis. Denique convenientes Dux Normanniæ & illa

---

1. Cap. xx. P. 2. Dissidii Edd. pr. 3. Vide notas. P. 4. Dissidium Edd. pr. 5. Tandem post potita est Edd. pr. Monuit tamen Picardus in suo Cod. legi, tandem potita est Dux Normanniæ nuptiis.

loco condicto, pactum conjugale inierunt, minus quidem solemniter ratione personarum, sed cautori providentia, ne quid scilicet impedimenti pareret solemnis præparatio nuptiarum. Mox Ducatus Aquitaniæ, qui à finibus Andegavensium & Britonum ad Pyrenæos usque montes, Galliam Hispaniamque dirimenter, extenditur, Francorum se ditioni paulatim subducens ratione conjugis in Ducis Normannici potestatem transivit; Francis quidem invidia tabescientibus, sed impedire non valentibus ejusdem Ducis provectuni.

*De concilio Lundonensi, & morte Regis Stephani.*

C A P. XXXII.

INTEREA Rex Stephanus fastu regio fines Angliæ lustrans, & se tanquam Regem novum ostentans, suscipiebatur ab omnibus & decenti magnificentia colebatur, & incendebantur ante faciem ejus, & quodammodo liquefiebant sicut cera à facie ignis, munitiones adulteræ, quæ erant improborum receptacula, & speluncæ latronum. Veniens autem in Eboracensem provinciam, quendam Philippum de Colevilla, qui munitionem suam apud Drax incendere vel incendendam tradere videbatur, invenit rebellem, fretum scilicet ejusdem mu-

1. Conjugalem *MS. noſter.* 2. Subducentes *Ed. Pic.* 3. *Sic etiam Cod. Pic. Antea, Tolevilla.*

nitionis firmitate,<sup>1</sup> & commilitonum suorum ingentibus animis, & copioso ciborum armorumque apparatu. Rex vero ex proximis provinciis exercitu convocato, munitionem objectu amnium, silvarum, atque paludum fore inaccessibilem obsidione conclusit, & fortiter expugnatam in brevi obtinuit. Erat autem tempus mesis, & Rex in<sup>2</sup> Eboraca civitate, vel in adjacente provincia, quæ volebat expletis, ad Australes provincias remeabat, circa<sup>3</sup> festivitatem beati Archangeli Michaëlis, cum Episcopis & nobilibus Angliæ Concilium Lundoniis celebraturus, tum pro regni negotiis,<sup>4</sup> tum etiam pro negotio vacantis ecclesiæ Eboraensis. Evocati ergo majores ejusdem ecclesiæ cum Abbatibus atque Prioribus subjectæ provinciæ affuere; factoque in Rogerium Archidiaconum Cantuariensem decreto, eum à suo Archiepiscopo, cuius efficaci astutia omne negotium electionis ejus processerat, Rege conivente solemniter petiere. Quem cum facile à volente impetrassent, licet eum idem Archiepiscopus tanquam precibus obstrictus cedere videretur, vel potius vellet videri, alias quoque preces adjecere; scilicet ut eum, non tanquam Cantuariensis Archiepiscopus, sed tanquam Apostolicæ sedis legatus consecraret. Hoc quoque à volente non difficulter impetrato, con-

1. Deest & in Edd. priorib. 2. Eboraensi civitate, & adjacente Edd. priore. 3. Festum Edd. priores. 4. Cum Edd. pr.

secratus

secratus est idem electus in Ecclesia beati Petri apud Westmonasterium. Qui soluto concilio ad ecclesiam propriam properavit, & post susceptionis suæ solemnia, rebus pro tempore dispositis eundi ad sedem Apostolicam petendi pallii gratia, in propria persona iter arripuit. Rex vero post concilium in Cantia constitutus morbo decubuit; quo ingravescente post dies paucos decessit mense Octobri, & sepultus est apud Favereham in monasterio à se ante aliquot annos constructo, anno regni sui nonodecimo. Nuncium autem mortis ejus Dux Normanniæ mature accepit, qui forte tunc castrum quoddam, quod ab eo desciverat, cum exercitu obsidebat. Cumque ab amicis moneretur relicta obsidione sub omni celeritate in Angliam transfretare, ne quid forte contra eum occasione moræ inimici veteres molirentur, mira justitiæ suæ confidentia respondit, illos nihil ausuros. Et quamvis amici multum instarent, obsidionem solvere noluit, donec factum est de castro obfesso quod voluit, exspectante illum cum desideriis Anglia, & nulla interim in cunctis finibus ejus surgente procella. Et hujus quidem libri iste sit modus, ut à regno Henrici secundi liber secundus incipiat.

*Explicit liber primus. Incipiunt capitula libri secundi.*

I. *Anonymous Cogeshalensis monachus*, Fauresphani: cui adjicit cœnobia Cogeshal, & Furnesium. Pic. Favereham Ed. Antv. Favereham Ed. Pic.

- I. De primordiis regni Henrici secundi.
- II. Quomodo Rex Henricus secundus <sup>1</sup> dominica regia ad pristinum revocavit statum.
- III. De situ Castelli de <sup>2</sup> Scartheburth.
- IV. De obsidione & ditione Brigiæ, & quomodo Rex Scottorum reddit Regi Anglorum <sup>3</sup> Aquilonales Angliæ partes.
- V. De bello Walensium, & quomodo in gratiam Regis <sup>4</sup> venerunt.
- VI. Quomodo Nicholaus Anglicus factus est Papa Romanus.
- VII. <sup>5</sup> Qua de causa Gaufridus <sup>6</sup> Regis frater descivit ab ipso, & quomodo reconciliatus <sup>7</sup> est.
- VIII. De eversione Mediolani & Magorum.
- IX. De schismate Romanæ Ecclesiæ, & Papiensi concilio, & conventu Gallicano.
- X. De expeditione Tolosana, <sup>8</sup> & illustri Comite Barcinonensi.
- XI. De horrenda interfectione <sup>9</sup> Wilelmi Trencheveil, & ultione ejus.
- XII. Quomodo Reges, Francorum scilicet & Anglorum, dissidentes pacificati sunt.
- XIII. De hæreticis Angliam ingressis, & quomodo exterminati <sup>10</sup> sunt.
- XIV. De Concilio <sup>11</sup> Turonis celebrato ab Alexandro Papa.
- XV. Decreta Turonensis Concilii.
- XVI. De ira Regis in venerabilem Thomam Cantuariensem Archiepiscopum.

1. Dominia Edd. priores. 2. Scarcheburch Edd. pr. 3. Aquilonares Edd. priores. 4. Redierint Edd. priores. 5. De qua causa Edd. pr. 6. Frater Regis Edd. priores. 7. Sit Edd. priores. 8. Et de illustri Edd. priores. 9. Guillelmi Edd. priores. 10. Sunt justo Dei judicio antea. 11. Turone Edd. priores.

- xvii. De morte <sup>1</sup> Octoviani, & reditu Alexandri in Italiam.
- xviii. De secunda expeditione Walensi, <sup>2</sup> & acquisitione Britanniæ.
- xix. De transitu piissimi Regis Scottorum Malcolini.
- xx. De vita <sup>3</sup> & transitu venerabilis heremita Godrici.
- xxi. De quodam Ketello, & gratia divinitus illi collata.
- xxii. De diutina vacatione Ecclesiæ Lincolniensis.
- xxiii. De duabus expeditionibus <sup>4</sup> Amalrici Regis Jerosolymitani in Ægyptum.
- xxiv. De discordia & reconciliatione <sup>5</sup> Regis Francorum & Regis Anglorum.
- xxv. De coronatione Henrici tertii, & interfectione <sup>6</sup> beati Thomæ.
- xxvi. De expugnatione Hiberniensium ab Anglis.
- xxvii. Quomodo Henricus tertius recessit à patre, & <sup>7</sup> commovit contra eum Regem Francorum & alios.<sup>8</sup>
- xxviii. Qualia contigerunt apud Albemarlam, & Castellum novum, & <sup>9</sup> Vernullum.
- xxix. De <sup>9</sup> hiis qui capti sunt apud Dolum.
- xxx. De obsidione Leicestriæ, & guerra Regis Scottorum, & captione Comitis Leicestrensis.
- xxxi. De David Scotto, & quibusdam aliis qui à Rege defecerunt.
- xxxii. De adventu Regis in Angliam, & qualia Scotti fecerunt <sup>10</sup> in Anglia.
- xxxiii. De captione Regis Scottorum.

1. Octoviani, & de reditu venerabilis Papæ Alexandri in Italiam *Edd. pr.* 2. Et de adq. *Edd. pr.* 3. Et morte venerabilis Godrici *Edd. pr.* 4. *Deest* Amalrici in *Edd. priorib.* 5. Regum Francorum & Anglorum *Edd. pr.* 6. *Deest* beati in *Edd. priorib.* 7. Commovit eum contra Regem Franciæ *Edd. priores.* 8. Vernulum *MS. noster.* 9. His *Edd. pr.* 10. In Anglia omittunt *Edd. pr.*

- xxxiv. <sup>1</sup> Qualia exercitui & terræ Regis Scottorum ea capto provenerunt.
- xxxv. De <sup>2</sup> memorabili humilitate Regis Anglorum, & de eo quod consecutum est.
- xxxvi. De obsidione Rothomagi, & dolosa oppugnatio one obsidentium.
- xxxvii. Quomodo Rex Anglorum pacificavit Angliam, & liberavit Rothomagum.
- xxxviii. De concordia Regum, & pace regnum.

*Expliciunt capitula. Incipit liber secundus.*

*De Primordiis regni Henrici secundi.*

C A P. I.

1154.

**A**NNO à partu virginis M.C.LIV. Henricus, Henrici majoris ex filia olim Imperatrice nepos, post mortem Regis Stephani à Normannia in Angliam veniens, hereditarium regnum suscepit, conclamatus ab omnibus, & consecratus mystica unctione in Regem, concrepantibus per Angliam turbis, vivat Rex. Prioris quippe regni, sub quo tot mala pullulaverant, infelicitatem experti, de novo Principe meliora sperabant, præsertim cum præclara illi prudentia atque constantia cum zelo <sup>3</sup> justitiæ inesse viderentur, <sup>4</sup> & magni jam Principis in ipsis suis primordiis præferret imaginem. Denique edicto præcepit, ut illi, qui ex gentibus exteris

1. Qualia in exercitu & Regis terra Scottorum &c. Edd. priores.  
2. Deest memorabili in Edd. priorib. 3 Sic etiam MS. Pic. Antea omittitur, jukitiæ. 4. Deest & in Edd priorib.

in Angliam sub Rege Stephano prædarum gratia tanquam ad militandum confluxerant, & maxime Flandrenses, quorum magna tunc Angliæ incubabat multitudo, propriis regionibus redderentur, fatalem eis diem constituens, quem in Anglia sustinere certi foret discriminis. Quo edicto pavefacti, ita in brevi<sup>1</sup> dilapsi sunt, ut quasi fantasmata in momento dispergisse viderentur, stupentibus plurimis, quo modo repente evanuissent. Mox Castella nova, quæ in diebus avi sui nequaquam exstiterant, complanari præcepit, præter pauca in locis opportunis sita, quæ vel ipse retinere, vel<sup>2</sup> à pacificis ad regni munimenta<sup>3</sup> retineri voluit. Publicæ quoque disciplinæ in primis sollicitudinem habuit; & ut legum vigor in Anglia reviveret, qui sub Rege Stephano extinctus sepultusque videbatur, cura propensiore fategit. Ordinatisque in cunctis regni finibus juris & legum ministris, qui vel improborum audaciam coercerent, vel interpellantibus secundum causarum merita iustitiam exhiberent, ipse vel in deliciis erat, vel majoribus negotiis regiam operam impendebat. Quotiens autem judicibus mollius indigniusve agentibus, provincium querimoniis pulsabatur, provisionis regiae remedium adhibebat: illorum competenter corrigens vel negligentiam vel excessum. Talia

<sup>1.</sup> Delapsi *Edd.* priores. <sup>2.</sup> Sic etiam *MS.* Pic. *Antea omittitur, à.*  
<sup>3.</sup> *Ita quoque Cod. Pic. Antea,* retinere.

novi Principis initia fuere, gratulantibus quidem & laudantibus pacificis : <sup>1</sup> mussitantibus vero & contremiscentibus improbis. Fugiebant lupi rapaces, vel mutabantur in oves ; aut si non vere mutabantur, metu tamen legum <sup>2</sup> innoxii cum ovibus morabantur. <sup>3</sup> Conflabantur gladii in vomeres, & lanceæ in falces, nullusque jam exercebatur ad proelium, sed omnes olim optatae & nunc Deo propicio indultae pacis, vel fovebantur otii, vel intendebant negotiis.

*Quomodo + Rex Henricus secundus <sup>5</sup> dominica regia ad pristinum revocavit statum.*

### C A P. II.

**C**ONSIDERANS autem Rex, quod Regii redditus breves essent, qui avito tempore uberes fuerant, eo quod Regia <sup>6</sup> dominica <sup>7</sup> per molliciem Regis Stephani ad alios, multosque dominos majori ex parte migrassent, præcepit ea cum omni integritate à quibuscunque detentoribus resignari, & in jus <sup>8</sup> statumque pristinum revocari. Et <sup>9</sup> hii quidem, qui regiis oppidis seu vicis haetenus inclyti fuerant,

1. Musitantibus MS. noſter. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebatur, innoxii. 3. Quod Eſay cap. 2. de pacifice Regis nostri Iesu Christi imperio predixit, ad Henrici annum 1. transfert Auctor. Pic. 4. Deest Rex in Edd. priorib. 5. Dominia Edd. priores. 6. Sic etiam MS. Pic. Antea, dominia. 7. Vide notas. P. 8. Ita quoque MS. Pic. Antea omittebatur, statumque. 9. Hi Edd. pr.

chartas,

chartas, quas à Rege Stephano vel extorserant, vel obsequiis emerant, quibus tuti forent, protulerunt. Sed quoniam chartæ invasoris juri legitimi Principis præjudicium facere minime debuerunt, eisdem instrumentis <sup>1</sup> tuti esse minime potuerunt. Itaque primo indignati, deinde conterriti & contristati, ægre quidem, sed tamen integre usurpata & diu tanquam solido jure detenta resignarunt. Cumque in cunctis regni provinciis omnes usque ad unum, de quo post pauca dicetur, voluntati regiæ paruissent, Rex Transhumbranas <sup>2</sup> partes adiit, Comitemque Albemarlensem <sup>3</sup> Wilelmu, qui ibidem sub Stephano Rex verior fuerat, de re consimili eodem quo ceteros pondere auctoritatis convenit. Ille diu hæsitans, multumque æstuans, tandem corde fauciis potestati succubuit, & quæcunque ex Regio <sup>4</sup> dominico pluribus jam annis possederat, cum ingenti anxietate resignavit, <sup>5</sup> maxime famosum illud & nobile castrum, quod dicitur <sup>6</sup> Scartheburth, cuius situm talem esse novimus.

1. Esse tuti *Edd. priores.* 2. Provincias *Edd. pr.* 3. Guillelmum *Edd. priores.* 4. Dominio *Edd. priores.* 5. Sed maxime *MS. Pic.* 6. Scharcheburch *Edd. pr.* Scarburthe tamen in Cod. suo legi facetur *Picardus.*

*De situ Castelli de Scartheburth.*

## C A P. III.

**R**UPES stupendæ altitudinis <sup>2</sup> simul & amplitudinibus, <sup>3</sup> & præruptis fere ex omni parte scopolis inaccessa, mare irrumpit, quo tota ambitur, exceptis tanquam faucium quarundam angustiis, quas aperit ad Occidentem, habens in summo planitiem speciosam, & herbidam, & spatiostam tanquam sexaginta jugerum, <sup>4</sup> & eo amplius, fonticulum quoque aquæ vivæ ex saxo profluentem. In ipsis autem faucibus, ad quas sine labore non ascenditur, turris regia sita est; & sub eisdem faucibus urbis initium est in Austrum & Aquilonem utrumque latus spargentis, frontem vero ad Occidentem habentis; & à fronde quidem proprio muro, ab Oriente vero rupe castelli munitur. porro utrumque ejus latus mari alluitur. Sane hunc locum memoratus Comes <sup>5</sup> Wilelmus, cum in Eboracensi provincia plurimum posset, castro construendo idoneum contemplatus, sumptuoso opere naturam juvans, totam rupis planitiem muro amplexus est, & turrim in faucium angustiis fabricavit, qua processu temporis collapsa, arcem magnam & præclaram Rex ibidem ædificari præcepit.

1. Scharcheburch *Edd.* priores. 2. Sic etiam *MS. Pic.* Antea omittebatur, simul. 3. Deest & in *Edd. priorib.* 4. Vel pro & in *Edd. priorib.* 5. Guillelmus *Edd. pr.*

*De obsidione & ditione Brigiæ, & quomodo Rex  
Scotorum reddidit Regi Anglorum Aquilonales  
Angliæ partes.*

## C A P. IV.

Rex igitur in eadem provincia rebus ad votum gestis ad superiora Angliæ remeans, solum Hugonem de Mortuo mari, virum fortē & nobilem, annis jam plurimis regio castro de Brigia incubantem, offendit rebellem. Qui cum juberetur propriis esse contentus, & reddere quæ de jure regio possidebat, pervicacissime renuit, seque, quibus potuit modis, ad resistendum præparavit. Sed quod superbia ejus & indignatio ejus esset plusquam fortitudo ejus, consequenter apparuit. Rex enim celeriter exercitu congregato, Brigiam obsedit: quam post dies non multos fortiter oppugnatam in ditionem recipiens, ei, cuius cor paucō ante quasi cor leonis fuerat, humiliato & supplici veniam dedit. Regi quoque Scotorum, qui Aquilonales Angliæ regiones, scilicet Northumbriam, Cumbriam, Westmeriam, nomine Matildis dictæ imperatricis & heredis ejus olim à David Scotorum Rege adquisitas, tan-

1. Aquilonares *Edd. priores.* 2. *Deest hoc prius ejus in Edd. pr.*

3. Aquilonares *Edd. priores.* 4. Norhumbriam, Cubriam, Westmerlandiam, *Edd. priores.* *Picardus tamen fatetur in suo Cod. Cumbriam, & Westmeriam eiam legi.*

quam jus proprium possidebat, mandare curavit: Regem Angliæ tanta regni sui parte non debere fraudari, nec posse patienter mutilari, justum esse reddi quod suo fuisse nomine adquisitum. Ille vero prudenter considerans Regem Angliæ in hac parte cum potentia virium merito causæ præstare, quamvis posset obtendere juramentum, quod avo suo David præstissime dicebatur, cum <sup>1</sup> ab eo cingulum acciperet militare: prænominatos fines repetenti cum integritate restituit, & ab eo vicissim comitatum Huntedunensem prisco <sup>2</sup> jure sibi competentem recepit. <sup>3</sup> Hiis compositis, Anglia in cunctis finibus suo ocio & securitate pro tempore fruebatur. <sup>4</sup> Regis autem supra omnes, qui hactenus in Anglia regnasse noscebantur, latius dominantis, (hoc est ab ultimis Scotiæ finibus ad montes usque Pyrenæos) in cunctis regionibus nomen celebre habebatur.

---

*De bello Walensium, & quomodo in gratiam Regis  
redierunt.*

#### C A P. V.

**V**ERUM non multis diebus elapsis, inter Regem & Walenses gentem inquietam & barbarem discordia oritur, dum vel ille ali-

---

1. Relege c. 24. l. 1. sup. Pic. 2. Sibi jure Edd. priores. 3. *An-  
sea*, his ita comp. 4. Regis enim supra Edd. priores. 5. Redierint  
Edd. priores.

quid

quid insolitum per potentiam ab eis <sup>1</sup> exigeret, vel illi silvosis montibus vallibusque suis plus justo confisi, tanto Principi per insolentiam solita denegarent, sive etiam propter <sup>2</sup> eorum inquietudinem & clandestinos in vicinos Anglorum fines excursus. Rex vero, immensis ex tota Anglia copiis congregatis, <sup>3</sup> regionem <sup>4</sup> Walliarum, qua facilior aditus videbatur, ingredi statuit. Porro illi convenientes, excubabant in terminis: & in planum progredi vel aperto bello cum loricatis congregati levis armaturæ homines caute declinantes, delitescebant in silvis, & viarum angustias observabant. Sane Walenses reliquiæ Britonum esse noscuntur, qui hujus insulæ (quæ nunc Anglia dicitur, olim Britannia dicebatur) incolæ primi fuere, ejusdemque nationis & linguæ esse probantur, cuius & Britones transmarini. Cum autem gens Britonum à supervenientibus Anglorum populis exterminium pateretur, qui evadere potuerunt, refugerunt in <sup>5</sup> Wallias contra irruptionem hostium naturæ beneficio tutas, ibique hæc natio perseverat usque in præsentem diem. Regio quippe illa tractu <sup>6</sup> protensiore ad prospectum Hiberniæ super mare Occidentale jacens, alio latere regionibus Anglicis jungitur, & fere tota vel Oceano vel <sup>7</sup> inviis fal-

---

1. Exigere *Edd. priores*. 2. *Dest* eorum in *Edd. priorib.* 3. *Vide Notas.* 4. *Walliarum Edd. pr.* 5. *Antea*, *Wallias*. 6. *Sic etiam MS. Pic.* *Antea*, *propensiōri*. 7. *Vivis Ed. Ans. male.*

tibus aliquaque difficultatibus cingitur. Ideoque difficultimos habet accessus, sive ingressus. Introrsus autem inextricabiles quosdam noscitur habere recessus, ita ut quam periculose est potenti cuilibet eam cum exercitu ingredi, tam impossibile sit eam interius cum exercitu per vagari. Gignit autem pro sui natura homines moribus <sup>1</sup> barbaros, audaces & infidos, alieni sanguinis avidos, & proprii prodigos, rapinis semper inhiantes, & tanquam transfuso à natura odio genti Anglorum infestos. Habet quidem pro eo quod saltuosa est uberrimas alendis pecoribus <sup>2</sup> pascuas, sed plani parum habens, & frugum infœcunda, alendis propriis non sufficit filiis sine invento ex <sup>3</sup> vicinis Angliæ provinciis commeatu. Quem nimirum quoniam sine beneficio vel permisso Regis Anglorum habere non potest, ejusdem cogitur ditioni subiacere. Et si forte per latrocinales excursus, à quibus propter effrenatam barbariem vix temperat, eum irritaverit: iram ejus diu non sustinens, cogitur eum placare. Igitur Rex fines hostium cum natura & malitia locorum multum luctando ingrediens, infœsta negotii initia habuit. Pars enim exercitus per loca silvosa & humida incautius gradiens, delitescentium juxta viam hostium excepta insidiis, periclitata est: ibique Eustachius <sup>4</sup> filius Joann-

---

1. *Huc refer cap. 8. descript. Cambrie. Pic.* 2. *S. Hieron. in traductione Psalm. 93. usus est. Pic.* 3. *Intimis Edd. pr.* 4. *Joannis filius Edd. pr.* nis,

nis, vir magnus & grandævus, atque inter primos Angliæ proceres divitiarum & sapientiæ titulis refulgens, cum Roberto de Curci æque nobili viro aliisque pluribus interiit. Qui vero evasere periculum, Regem, qui jam <sup>1</sup> Deo proprio eruperat, & in tuto consistebat, cum ceteris occubuisse putantes, ejusque interitum adventantibus adhuc & properantibus ad angustias ordinibus nunciantes, non parvam exercitus partem, rumoris atrocitate attonitam, enerviter fugere compulerunt; ita ut Henricus Essexensis, vir inter primos inclytus, & jure hereditario signifer regius, vexillo regio, cuius conspectu exercitus animandus erat, abjecto, fugæ se crederet, atque <sup>2</sup> occurrentibus Regem extinctum proclamaret. Ob quod delictum postea à quodam viro nobili, proditionis ei dedecus publice opponente, Regii vigore judicii, duello addicatus est, & ab eodem devictus. Quem tamen Rex de misericordia judicio mortis subducens, apud Redingum monachum fieri jussit, amplissimo autem patrimonio ejus fiscum auxit. Sed hoc postea. Cum ergo Rex ociosus advolans turbatum exercitum proprio exhilarasset aspectu, resumptis illico <sup>3</sup> animis & viribus confusi ordines in ordinem coière, seque adversus hostiles <sup>4</sup> de cetero insidias cautius instruxere. Cumque

---

<sup>1.</sup> Domino *Edd. priores.* <sup>2.</sup> Extinctum Regem occurrentibus *Edd. pr.* <sup>3.</sup> Animis, viribus confusi *Edd. pr.* <sup>4.</sup> Insidias de cetero *Edd. priores.*

Rex hostes etiam à mari invadendos duceret, & classem non modicam præparari jussisset, legati hostium cum verbis pacificis affuerunt, moxque illorum reguli supplices ad eum venerunt. Qui cum ob promerendam tanti Princpis gratiam, quibusdam finium suorum munitionibus traditis, hominium illi cum sacramentis præstitissent, pacis sereno post belli nubilum gratius arridente, exercitus ad propria cum gaudio reversus, & Rex ad alia negotia sive delicias est conversus.

*Quomodo Nicholaus Anglicus factus est Papa Romanus.*

### C A P. VI.

**S**ANE anno primo Regis Henrici secundi, obiit Anastasius Papa, successor Eugenii, cum fuisset Pontifex anni unius. Cui successit Nicholaus Albanensis Episcopus, <sup>1</sup> mutans nomen cum omni, dictusque est Adrianus. De quo dicendum est, quomodo tanquam de pulvere elevatus sit, ut federet in medio Principum, & <sup>2</sup> Apostolicæ teneret solium gloriæ. Is enim natione Anglicus, patrem habuit clericum quendam non multæ facultatis, qui <sup>3</sup> relicto cum seculo impubere filio, apud Sanctum Albanum factus est monachus. Ille vero ado-

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, imitans. 2. Antea, Apostolicum.  
3. Vide notas. P.

Iescentiam

lescentiam ingressus, cum propter incipiam scholis vacare non posset, idem monasterium quotidianæ stipis gratia frequentabat. Unde pater erubuit, verbisque mordacibus socordiam ejus increpitans, omni solatio destitutum cum gravi indignatione abegit. Ille vero sibi relictus, & forti necessitate aliquid audere coactus, Gallicanas adiit regiones, ingenue erubescens in Anglia vel fodere vel mendicare. Cumque in Francia minus prosperaretur, ad remotiora progrediens, trans Rhodanum peregrinatus est in regione quæ Provincia dicitur. Est autem in illa regione monasterium nobile <sup>1</sup> regularium clericorum, quod dicitur S. Rufi : ad quem locum ille veniens, & subsistendi occasionem ibidem inveniens, quibus potuit obsequiis eisdem se fratribus commendare curavit. Et quoniam erat corpore elegans, vultu <sup>2</sup> jocundus, prudens in verbis, ad injuncta impiger, placuit omnibus : rogatusque canonici ordinis suscipere habitum, annis plurimis ibidem resedit, regularis <sup>3</sup> inter primos disciplinæ æmulator. Cumque esset acris ingenii, & linguae expeditæ, frequenti & studiosa lectione ad scientiam atque eloquentiam multum profecit. Unde factum est, ut Abbatे defuncto fratres eum concorditer atque solemniter in patrem eligerent. Quibus cum aliquandiu præ-

1. Clericorum regularium *Edd. priores.* 2. Jucundus *Ed. Pic.*

3. Sic etiam *MS. Pic. Antea*, in primis.

Q

fuisse,

fuisset, poenitentia ducti atque indignati, quod hominem peregrinum levassent super capita sua, facti sunt ei de cetero infidi atque infesti. Odiis itaque paulatim crudescentibus, ut jam graviter aspicerent, in quo sibi paulo ante tam bene complacuerat: tandem <sup>2</sup> confectis & propositis contra eum capitulis ad sedem eum Apostolicam provocarunt. Piæ autem memoriæ Eugeniūs, qui tunc arcem Pontificii tenebat, cum rebellium filiorum contra patrem querelas audisset, & ejus pro se allegantis prudentiam modestiamque <sup>3</sup> adverteret, paci inter eos reformandæ efficacem operam dedit, multumque imperans & saepius inculcans utriusque parti, ut partes esse desinerent, & unitatem spiritus in vinculo pacis servarent, reconciliatos ad propria remisit. At non diu quievit nescia quietis malitia, grandiusque intonuit rediviva tempestas. Interpellatus est iterum idem venerabilis Pontifex, cuius jam aures fratrum illorum querelis & susurris tinniebant. Utrique ergo parti pie & prudenter prospiciens: *Scio, inquit, fratres ubi sedes sit Sathanæ: scio quid in vobis suscitet procellam istam. Ite, + eligite vobis patrem, cum quo pacem habere possitis, vel potius velitis: iste enim non erit vobis ulterius oneri.* Itaque dimissis fratribus Abbatem in beati Petri obsequio retinens, Albanensem ordinavit Epis-

1. Deest tam in Edl. priorib. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea, confectis.  
3. Antea, animadverteret. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea, colligite.

copum,

copum, ac non multo post sumptis industriæ ejus experimentis, <sup>1</sup> in <sup>2</sup> gentes ferocissimas Dacorum & Norrensum cum plenitudine potestatis direxit legatum. Quo ille officio in barbaris nationibus per annos aliquot sapienter & strenue administrato, Romam cum salute & gaudio remeavit; suscepitusque à summo Pontifice & Cardinalibus cum honore & gloria. Evolutis diebus non multis Anastasio, qui Eugenio succeſſerat, dececente, omnium in eum votis cohorizontalibus Romanæ urbis Pontificatum <sup>3</sup> suscepit ex Nicholao Adrianus. Qui nimurum suorum non immemor rudimentorum, ob paternam maxime memoriam, beati martyris Albani Ecclesiam & donariis honoravit, & perpetuis insignivit privilegiis.

*Qua<sup>4</sup> de causa Gaufridus<sup>5</sup> Regis frater descivit ab ipso, & quomodo reconciliatus est.*

C A P. VII.

CUM igitur Anglia sedatis & subactis Walensibus in pace & securitate ageret, nunciatum est Regi fratrem suum Gaufridum tumultuari in partibus transmarinis. Causa <sup>6</sup> vero motus fraternali hæc erat. Illustris ille Comes

1. Antea, ad pro in. 2. Vide notas. P. 3. Antea, suscepit: factus ex Nicholao Adrianus. 4. De qua Edd. pr. 5. Frater Regis Edd. pr. 6. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabatur, vero.

Andegavensis ex Matilde olim Imperatrice tres suscepserat liberos, Henricum, Gaufridum, <sup>1</sup> Willemum. Cum ergo ad Henricum primogenitum paterni maternique juris spectaret integritas, idem Comes provisionem reliquorum noluit in totum ex gratia fratrī pendere, ne sciens qualem ille <sup>2</sup> ad fratres foret habiturus affectum. Itaque in extremis agens, medio filiorum comitatum Andegavensem testamento reliquit. Sed quia tunc Anglia sub eventu pendebat ambiguo, cum Henricus, inquit, plenitudinem obtinuerit juris materni, id est, Normanniam cum Anglia, fratri Gaufrido jus paternum integre dimittat. Interim vero idem Gaufridus tribus castellis non ignobilibus, scilicet <sup>3</sup> Chinone, <sup>4</sup> Leoduno, Mirabello sit contentus. Et quoniam Henricus <sup>5</sup> tunc forte aberat, mature affuturus: Episcopos & nobiles, qui aderant, adjuravit, ne corpus suum sepulturæ traderetur, nisi prius præstito sacramento à filio, quod paternum minime violaret testamentum. Denique illo mortuo, ad celebrandas exequias mox filius affuit, adjurationem illam paternam audivit, diu hæsitavit, tandem conclamantibus omnibus, ne ad sempiternum & inexpiable dedecus corpus patris fineret insepultum tabe corrumpi, vixus succubuit, &

<sup>1</sup>. Guillelmum Edd. pr. <sup>2</sup>. Foret ad fratres Edd. pr. <sup>3</sup>. Schi-  
none hic loci in MS. secus atque infra. <sup>4</sup>. Antea, Leoduno. Vulgo  
*Loudun* (inquit *Picardus*) in *Turonica* ditione ad fluvios *Tuerem* & *Cres-*  
*sam*. <sup>5</sup>. Forte tunc *antea*.

sacramentum, quod exigebatur, non sine fletu præsttit. Sepulto patre testamentum designatum est. Ille vero pro tempore dissimulavit dolorem. Cum autem regnum esset adeptus, Romano Pontifici (ut dicitur) qua necessitate, quod nesciebat jurasset, intimare curavit. Et quoniam extorta sacramenta vel vota non obligant, nisi forte ex subsequenti consensu <sup>1</sup> convalescant, <sup>2</sup> facilem (ut dicitur) ab illo sacramento absolutionem impetravit. Ingesta enim necessitas jurandi, sive vovendi, necessitatem non ingerit, quod juratum votumve est adimplendi, sed sola <sup>3</sup> voluntatis hanc necessitatem parit libertas. Ea ratione tutus, nec paterni testamenti, nec proprii juramenti contemplatione, fratri satisfacere voluit. Unde ille indignatus, tribus prænominatis castellis, quæ pater ei reliquerat, contra omnes (ut putabat) casus munitis, vicinas turbabat provincias. Rex autem exercitu propere congregato, Chino nem, castellum scilicet sic dictum, quod <sup>4</sup> tantæ erat firmitatis, ut in eo muniendo tuendoque natura & operatio humana concertare viderentur, obsedit, & in brevi per deditio nem obtinuit, fratri humiliato & supplici veniam dedit, <sup>5</sup> castellisque nudato, ut occasionem superbiæ tolleret, terram planam concessit, ex qua fru-

<sup>1.</sup> Antea, dissignatum est. <sup>2.</sup> Convalescat MS. noster. <sup>3.</sup> Facile MS. Pic. <sup>4.</sup> Antea, voluntas. hanc &c. <sup>5.</sup> Tanta erat firmate Edd. priores. <sup>6.</sup> Antea, castelloque.

Etiam utilitas proveniret. Cumque idem mōrere contabesceret, & nunc fratris<sup>1</sup> duritiam, nunc fortunæ cum gemitu accusaret invidiam; felicior eum subito exhilaravit eventus. Cives enim præclaræ urbis<sup>2</sup> Nammetensis, certum, vel in quo sibi complaceret Dominum non habentes, ejus industria & strenuitate invitati eum sibi in verum certumque Dominum elegi-  
runt, atque accersito civitatem cum adjacenti provincia tradiderunt. At<sup>3</sup> non diu hac felicitate functum mors immatura sustulit, moxque eandem civitatem Comes Richemundensis, qui tunc transmarinæ Britanniæ magna ex parte præsidebat, tanquam verus possessor intravit. Quibus auditis, Rex dato mandato Richemundensem comitatum fisco applicari, illico<sup>4</sup> ex Anglia Normanniam transfretavit, &<sup>5</sup> civitatem Nammetensem tanquam jure<sup>6</sup> fraternæ successionis reposcens, eundem Comitem magni apparatus terroribus ita præstrinxit atque infregit, ut vix tepide obluctari conatus, civitate resignata insistentem placaret.

---

*De subversione Mediolani, & Magorum reliquis.*

C A P. VIII.

**I**SDEM fere temporibus Fredericus Teutonicus atque Italicus Imperator Mediola-

1. Duritiem Edd.pr. 2. Nanmetensis MS.Pic. 3. Sic etiam MS.Pic.  
Antea, nondum hac. 4. Ex Anglia in Normanniam Edd. pr. 5. Ita  
quoque MS. Pic. Antea desiderabatur, civitatem. 6. Fraterno Edd. pr.  
num

num urbem, opum viriumque suarum fiducia diu rebellem expugnavit, cepit, evertit. Et quidem Longobardi gens inquieta & bellicosa, immoderatae libertatis æmula, & tam numero urbium quam magnitudine virium superba, ante annos plurimos ab Imperatore Romano magna ex parte desciverat: sed dum inter se amplissimæ civitates de prioratu disceptarent, atque aliæ aliis imperare cuperent, imperatoris contra se vires auxerunt. Denique Mediolanenses opibus viribusque præcellentes, totius Longobardiæ affectabant imperium; jamque aliquot urbes subegerant, quasdam etiam rebelles everterant, cum Papienses viribus <sup>1</sup> quidem impares, sed tamen eorum imperium aspernantes, ad partes <sup>2</sup> imperatorias se transtulerunt. Quorum exemplum secutæ urbes ceteræ, in fœdus imperatoris venerunt. Aggressurus ergo Mediolanenses, defectu omnium sociorum remissius jam agentes, Imperator vires imperii contrahebat. Illi quoque dominandi libidinem in tuendæ libertatis constantiam convertentes, totis se opibus adversus Imperatorios impetus muniebant. Cumque suburbana demolirentur atque diruerent, <sup>3</sup> ne tantum obsessis nociva quantum obsidentibus usui forent, eadem ratione monasterium quoque antiquum & nobile, & sanctorum insigne reliquiis extra

<sup>1</sup>. *Decet* quidem in *Edd.* *priorib.* <sup>2</sup>. Se imperatorias *antea*. <sup>3</sup>. Ne tam obs. n. quam obs. us. forent, ea de re monasterium *Edd* *pr.*

mœnia destruentes, quicquid in eo sacrum reverendumque <sup>1</sup> repertum est, in urbem transfulerunt. trium præcipue Magorum corpora, <sup>2</sup> qui Salvatoris infantiam mysticis honorando muneribus, <sup>3</sup> facti sunt ex gentibus primitiæ Deo & agno. Et quidem thesaurus iste olim in ejusdem Ecclesiæ secreto repositus, ipsos quoque monachos clericosque ibidem ministrantes latebat. Sed cum usque ad fundamen-  
tum destrueretur ipsa Ecclesia, repertus & re-  
velatus est cum manifestis indiciis, quibus de-  
clarabatur, quod viri illi (quorum memoria in  
benedictione est) honorato & adorato Salva-  
tore puelo, in regionem suam reversi, etiam post  
passionis ejus triumphum superstites fuerint: <sup>4</sup> & percepta prædicantibus Apostolis  
baptisimi gratia, ad ipsum, quem in cunabulis  
olim honoraverant, ab eodem in dextera patris  
sedente honorandi, migraverint. <sup>5</sup> Nec non  
<sup>6</sup> & à quibus personis sacræ illorum reli-  
quiæ illuc delatae, ibique repositæ fuerint. Eæ-  
dem vero reliquiæ ossibus & nervis compactæ  
cutem quoque aridam atque imputribilem su-  
perductam habebant, vi, ut putatur, balsami,  
quo post mortem (gentili more) corpora eo-  
rum delibuta creduntur. Sed <sup>7</sup> & aureus cir-  
culus eadem (ut dicitur) corpora cum reperta

---

1. Antea, inventum est. 2. Matt. 12. P. 3. Apocal. 14. Vide Cesarem Baro. & Petr. Galchinum in notis in Astartyrol. Roman. ad 6. Janu. Pic. 4. Et percepta à prædicantibus Edd. priores. 5. Nec notum est à quibus Edd. pr. 6. Vide notas. P. 7. Deest & in Edd. pr. fuit,

sunt, ambiebat: ut sibi mutuo cohærerent. Igitur <sup>1</sup> obfessa est urbs Mediolanensis ab Imperatore Frederico, cuius quantus exercitus fuit erit eo ipso cognoscitur: quo Mediolanum potuit obsidere, urbem scilicet potentissimam, & de suorum numerositate atque ferocia filiorum <sup>2</sup> immensius gloriantem. Quæ nimirum post casus varios multiplicesque conflictus deditioi addicta, incidit in manus hostiles. Victor Imperator civitatem evertit, cives, quoniam se dediderant, non disperdidit, sed dispersit, præclaras illas Magorum reliquias ibidem reconditas (Longobardis ægre ferentibus) in regnum Teutonicum transtulit, & thesauri hujus custodia civitatem Coloniam insignivit.

---

*De schismate Romanæ Ecclesiæ, & Papienti concilio,  
& <sup>3</sup> conventu Gallico.*

C A P. IX.

**I**LLOSTRIS Anglorum Rex Henricus, anno regni sui V. apud Lincolniam solemniter coronatus est in natali Dominico, non quidem intra mœnia, credo propter vetustam illam superstitionem, quam Rex Stephanus (ut supra <sup>4</sup> dictum est) laudabiliter contempnsit atque derisit: sed in vico suburbano. Sequenti vero

---

1. Integræ prolixamque narrationem lege apud Radevicum l. 3. à c. 28. ad 44. &c. l. 4. à cap. 25. ad 39. & sequentia. Pic. 2. Inmensum AIS. nostr. 3. Coventu AIS. nostr. 4. L. I. c. 18.

R

anno

anno Adrianus Papa naturæ debitum solvit; quo sublato Cardinales in summi Pontificis electione discordes Ecclesiæ sciderunt,<sup>1</sup> & dum in se mutuo partes sœvirent, in orbe quoque terrarum vinculum Ecclesiasticæ pacis ruperunt. Et quidem pars major saniorque in Rollandum ejusdem Ecclesiæ Cancellarium, virum religiosum & litteratum, concordans, eundem ritu canonico consecravit. Pars vero nonnulla, & fere nulla in <sup>2</sup> Octavianum nobilem virum conveniens, eundem, divinum non verita judicium, execrationis elogio maculavit. Uterque in alterum excommunicationis & damnationis sententiam promulgavit. Uterque partem suam Ecclesiarum & nobilium personarum favoribus munire curavit. Ille Alexander dictus est, juxta causæ meritum victor futurus. Iste nudo nomine, & fallaci omni Viator dictus est, victi dedecus habiturus. Poterat sane scissura illa cito refarciri, poterat multitudini paucitas cedere atque uniri, nisi Fredericus Imperator veteri odio Rollandi Alexandrum non ferens, partem <sup>3</sup> Octoviani tuendam fovendamque modis omnibus suscepisset. Denique suæ ditionis Episcopos, scilicet Italicos & Teutonicos, præcepit <sup>4</sup> Papiam convenire, tanquam ad discussionem & examen, cuiusnam partis merita præ-

---

<sup>1</sup> Et ut in se *Fdd. priores.* <sup>2</sup> Octavianum *Edd. pr.* <sup>3</sup> Octavianam *Edd. priores.* Octoviani tamen in *Cod. suo legi testatur Picardus.*

<sup>4</sup> *Vide Notas. P.*

ponderarent, re autem vera, ut Alexandri parte depressa, partem alteram approbantes, dicti Victoris præmaturam victoriam celebrarent. Partibus quoque mandavit, ut adessent, concilii suscepituræ decretum. Et dictus quidem Victor tanquam subiturus judicium affuit. Alexander vero <sup>1</sup> præjudicium, quod ei sub nomine judicii parabatur, non solum caute, sed etiam libere recusavit. Itaque ex Teutonico simul & Italico regno, <sup>2</sup> Episcopi, imperiali iussione cum ingenti multitudine Prælatorum inferioris ordinis Papiæ congregati in gratiam Imperatoris, qui cum suis ducibus terribilis aderat, quæcumque causam Alexandri juvare poterant, cum pro eo nemo allegaret, vel silentio supprimentes, <sup>3</sup> vel callide invertentes & corruptentes, quod pro parte altera minus de veritate suppeterat, arte suppleverunt: & dictum Victorem, tanquam verum beati Petri successorem, solemniter recipientes, in Alexandrum, tanquam in Schismaticum & Deo rebellem, sententiam generali decreto tulerunt. Amplexus est Imperator cum omni frequentia Ducum & Procerum acta concilii, poenam non recipientibus comminatus. Illustres quoque Francorum & Anglorum Reges <sup>4</sup> modis omnibus sollicitare curavit, ut ad perpetuandam

1. *Annea*, judicium. 2. *Quid conigerit in Danico*, vide apud Saxon. Grammat. l. 14. Hist. Dan. Pic. 3. *Desunt* vel cal. inv. & cor. in Edd. priorib. 4. Omnibus modis *Edd. priores*.

amicitiam mutuam, sibi in hac parte concordes existerent. Illi vero inflexi, sententia caute suspensa, donec rei tam scrupulosæ plenius veritatem agnoscerent, celebrem & ipsi ex utroque regno Episcorum & nobilium loco & tempore congruo conventum fecerunt. Aderant à parte <sup>1</sup> Octoviani duo principales ejus complices, qui ejus fuerant electores, schismatisque auctores, Guido scilicet Cremensis & Joannes de Sancto Martino Cardinales. Nam Imarus Tusculanus Episcopus, manus illi execrationis ausus imponere, jam <sup>2</sup> exuerat hominem. Aderant & à parte domini Alexandri tres Cardinales, scilicet Henricus Pisanus, Joannes Neapolitanus, <sup>3</sup> Willelmus Papiensis. Surgens <sup>4</sup> igitur ille Cremensis in conspectu Regum & Præsulum, coram universa, quæ conuererat, multitudine Cleri & populi, pro parte sua, & contra adversam totis ingenii atque facundiæ viribus allegavit. Qui cum perorasset, surgens <sup>5</sup> Willelmus Papiensis <sup>6</sup> vir eloquentissimus, perspicuis <sup>7</sup> rationibus objecta elisit; & fere quicquid ille pro se dixerat in ipsum ita retorxit, ut propriis irretitus captusque sermonibus videretur. Denique in illo altercationis mutuae quasi duello totius ita negotii veritas claruit, ut neuter ulterius Princeps cuncta-

---

1. *Annea*, Octoviani. 2. Sic etiam MS. Pic. *Annea*, vitaverat hom. 3. *Annea*, Guillelmus. 4. Ergo Edd. priores. 5. *Annea*, Guillelmus. 6. *Eo nomine commendatur à Petro Blesensi Epist. 48. Pic.*  
7. *Annea*, orationibus.

retur, repudiata parte<sup>1</sup> Octoviani, Dominum Alexandrum recipere, & cum regnis sibi subditis ei de cetero in<sup>2</sup> hiis quæ Dei sunt,<sup>3</sup> tanquam patri parere. Prænominatis ergo schismaticis cum confusione & dedecore discedentibus, Principes & Pontifices nostri lata solemniter in schismaticos excommunicationis sententia solverunt conventum. Interim Dominus Papa Alexander in terra Regis Siciliæ, cuius fidei & favore fruebatur, tutus consistens, opportunitatem transeundi in Gallias præstolabatur. Parebatque ei in<sup>4</sup> hiis, quæ ad curam spectant Pastoralem, totus orbis Latinus, exceptis Provinciis Alemannicæ ditionis. Imperator enim ex privata similitate semel in reproburi sensum datus, & vel à ratione vinci indecorum imperatoriæ reputans majestati, multo tempore distulit palmam dare perspicuae veritati.

*De expeditione Tolosana, & de illustri Comite Barcinonensi.*

C A P. X.

**M**EMORABILIS Rex Anglorum Henricus II. anno regni sui septimo in partes Gasconiae duxit exercitum, cuius<sup>6</sup> famosæ expeditionis causa hæc erat. Comes<sup>7</sup> Pictavensis,

1. *Antea*, Octavianus. 2. *Iis Edd. priores.* 3. Tanquam Papæ patri *Ed. Pic.* 4. *Fervore MS. Pic.* 5. *Eis Edd. pr.* 6. *Sic etiam MS. Pic.* *Antea* desiderabatur, famosæ. 7. *Pictaviensis Edd. pr.*

qui

qui & dux Aquitanus, avus scilicet <sup>1</sup> Alianoris, prius Francorum, postea vero Anglorum Reginæ, cum esset in expensis profusior, & priorum reddituum quanta libet affluentia tantæ voragini nequaquam sufficeret, accepta à Comite S. Egidii, viro pecunioso, pecunia copiosa, nobilem illi cum pertinentiis civitatem Tolosam apposuerat, atque in fata concedens, absolvendi appositi operam ad filium transmisserat. Qui nimurum in expensarum profusione patrissans, ipse quoque liberandi pignoris in heredes transfudit negotium. Reliquit autem unicam filiam heredem, quæ cum Regi Francorum Lodovico nupsisset, idem Rex uxoris nomine Tolosam repetiit. Comes vero Sancti Egidii nihil quidem juris obtendens, <sup>2</sup> sed tamen Tolosæ totus incumbens, tandem opportunitatem nactus, Regem nuptiis Germanæ placavit, Constantiæ scilicet, Eustachio, Regis Stephani filio, <sup>3</sup> olim nuptæ, & post mortem ejus ad fratrem reversæ. Verum cum postea <sup>4</sup> celebrato inter Regem Francorum & uxorem ejus divortio, eadem ad nuptias Regis transfisset Anglorum, mota est <sup>5</sup> rursum quæstio super Tolosa justis heredibus resignanda. Memorato vero Comite negante, & suæ possessionis Regem Francorum laudante auctorem, Rex An-

<sup>1</sup>. Alienoræ *Edd. priores.* <sup>2</sup>. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea*, sed dolo totus. <sup>3</sup>. *Deest* olim in *Edd. priorib.* <sup>4</sup>. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea*, facto. <sup>5</sup>. Rursus *Ed. Pic.*

glorum contracto ex universis terris suæ ditionis exercitu, Gasconiæ fines ingressus est. Invitati quoque ab eo amici ut sequerentur vel occurrerent, ingentibus copiis auxerunt exercitum, præcipue Comes Barcinonensis vir magnus & potens, nec infra Reges consistens. Sane hujus in regali magnificentia animum plusquam regalem paucis perstringere, quoniam se præbet occasio, operæ pretium videtur. Illustris quidem Rex Arragonum paulo ante nostram memoriam, cum haberet liberos, unum eorum piæ devotionis instinctu Christo dicatum in monasterio tonsoravit, reliquos pro tempore successores designans. Verum præmortuis, qui successuri sperabantur; <sup>1</sup> contigit patrem humanis novissimum rebus excedere. Veriti autem Optimates & <sup>2</sup> populus ne forte nepotibus de successione contendentibus, regnum discerperetur, propere convenientes, & venienti periculo occurrentes, Regis filium claustro festinanter extractum sublimaverunt in Regem, regnoque disposito, ad procreandos qui succederent liberos, uxorem <sup>3</sup> ducere compulerunt, necessitatis obtentu excusantes excessum, & necessitatem legi non esse subjectam allegantes. Denique nata est ei unica filia. Cumque regnum laudabili moderamine admi-

1. Contingit *Ed. Pic.* 2. Populus de successione nepotibus contendentibus, ne regnum *Ed. pr.* 3. Compulerunt ducere *Ed. priores.*

nistrasset usque ad annos filiae nubiles, convocatis nobilibus, & coram se solemniter apparentibus cum universa pene militia ditionis suae taliter eos est allocutus : *Parcat mihi & vobis Omnipotens Deus carissimi. factus sum enim insipiens. vos me coegeritis. Sed nunquid qui cecidit non adjicet, ut resurgat? Nunquid quod usurpatum est contra legem? En ex me natam<sup>2</sup> regni habetis heredem. Provideantur huic puerice honorabiles nuptiae: & regno erit consultum. Redeat ergo monachus<sup>3</sup> vester ad regulam, & sauciam de cetero sanet conscientiam.* Reclamatum est ab omnibus : sed cum pius felixque propositum dissuaderi non posset, de consilio Procerum juveni clarissimo, Barcinonensis Comitis filio, filiam despontit ; regnoque illi cum filia tradito, vir memorabilis, præcipuisque mundi contemptor, pungentes conscientiae stimulos ultra non passus, posita purpura cucullam reinduit, & <sup>4</sup> regnum claustro mutavit. *Quibus actis suorum<sup>5</sup> est juveni, ut regni insignia, id est, coronam & purpuram solemniter sumeret, cum regnum haberet. Negavit se ille hoc facturum, ita allegans: Cum nullus progenitorum meorum supra Comitem fuerit, natura sum Comes: qua contentus,*

---

1. Ex lege Ed. Pic. 2. Habetis regni Edd. priores. 3. Iterum pro vester in Edd. priorib. 4. Regno MS. noſter. 5. Sic etiam MS. Pic. *Amea* desiderabatur, est.

sicut

*sicut non sum melior, ita nec excellentior esse volo quam patres mei. Ut ergo in me fortuna naturam non superet, nomen & insignia Regis omitto. Porro ut in me etiam serviat fortuna naturæ, retento Comitis nomine regni amplitudinem & potestatem non respuo. Huc accedit, quod regia dignitate assumpta nonnullis Regibus in divitiis & gloria cederem. At cum mihi regni sint opes cum potestate regia, Barcinonensi Comiti nullus in mundo Comes potest æquari. Proinde malo esse Comitum primus, quam Regum nec septimus. Sic itaque vir mirabilis nobili quodam regii honoris contemptu vel allegabat vel jocabatur, cum ab amicis excellentiā induere regiam moneretur. Nec unquam vel Rex, vel Dux, sed Comes tantum Barcinonensis appellari voluit, licet ducatum Provinciæ, id est, illius regionis quæ sic dicitur, & à Rhodano usque ad Italæ fines extenditur, cum regno Arragonum possideret. Porro ejus filius post patris deceßum, juxta materni prærogativam generis, à Romano Pontifice in Regem est solemniter consecratus. Pater vero tum propter amicitiam regis Anglorum, tum quia Comiti S. Egidii infestus erat, cum immodicis gentis subditæ copiis Tolosanæ (ut dictum est) expeditioni interfuit. Guilelmus quoque cognomento Trencheveil, vir nobilis*

1. Non multis *Edd. priores*. Quain multis *conjecerat* eruditus quidam ad marg. exemplaris *Ed. Pic.* quod mutuo sumpsi à Richardo Rawlinsono, A. M. 2. Deest regiam in *Edd. priorib.* 3. Decessum patris *Edd. priores*. 4. Cum *Edd. priores*. 5. *Annea*, Trentheveil.

& potens, nonnullarum civitatum & multorum Dominus castellorum, odio memorati Comitis, in cuius manus (ut dicitur) ante inciderat, & de quibus ægre, ac non nisi plurima terrarum suarum parte mutilatus evaferat, cum quantis poterat viribus regi Anglorum assistebat. Idem vero Comes, tanti exercitus impetum pertimescens, regis Francorum, qui uxoris suæ germanus, & filiorum erat avunculus, auxilium imploravit. Qui zelando pro nepotibus, festinus adveniens, cum aliquanta militia Tolosam intravit. Quod cum innotuisset regi Anglorum, personæ regis ibidem consistentis deferens, civitatem oppugnare distulit, & ad pervadendam provinciam expugnandasque munitiones convertit exercitum. Caturcensem civitatem, quæ à se defecerat, & fines ejus cum numerosis castellis ditione recepit, plurima quoque expugnavit & cepit. Quibus actis, & memorato Guilelmo<sup>1</sup> Trencheveil munitionibus, quas illi forte bellica Comes Egidensis extorserat, redditis,<sup>2</sup> Normanniam rediit.

---

*De horrenda interfectione<sup>3</sup> Wilelmi Trencheveil, & ultione ejus.*

C A P. XI.

**S**ANE quoniam de eodem Guilelmo incidenter facta est mentio, silendum non

---

1. Coadjutori suo addit MS. Pic. 2. In Normanniam *Edd. pr.*  
3. *Antra*, Guillelmi. *est*

est quid in illum postea, excrescente supra modum malitia, sit à suis commissum, quam levis occasio piaculare peperit scandalum, & quam terribile subsecutum sit inauditæ ultiōnis exemplum. Res enim recentis memoriæ est, crebro certoque mili comperta relatu. Idem vir nobilis & magnus, juxta nomen magnorum qui sunt in illa terra, cum post Tolosanam, cui interfuit, expeditionem finibus suis per circuitum fortiter defensis in pace ageret, caussa existit, ut nepoti in cursu hostium laboranti subvenire deberet. Denique ipse cum manu non parva præcedens, præcepit ut reliquus exercitus sequeretur. Eruptus ergo ex subiectis <sup>1</sup> urbibus, Bederensi scilicet & <sup>2</sup> Carcassoniensi, juventus non modica, armis animisque instructa, properabat. Contigit autem ut quidam <sup>3</sup> Bederensis, numero fretus concivium, Equiti <sup>4</sup> cuidam non ignobili simul procedenti petulanter injuriam faceret, equo ejus militari, quem Dextrarium vocant, ablato, & ferendis in via sarcinis deputato. Eques <sup>5</sup> vero toto sibi ordine equestris adjuncto in præsentia ducis acerrimam movit querelam, illatam injuriam tanquam <sup>6</sup> minus damnosam, sed multum dedecorosam exaggerans. Dux

1. *Vide notas. P.* 2. *Carcasoniensis Edd. priores.* 3. *Sic quidem v. c. sed melius, Beterensis, aut Biterrensis. Pic.* 4. *Deest* cuidam in *Edd. priorib.* 5. *Vero sibi toto ordini Ed. Pic.* 6. *Minus quidem damnosam Edd. priores.* *Nimis tamen pro minus in Cod. suo legi testatur Picardus.*

vero placare volens Equites, constanter pronunciantes quod protinus ab exercitu discederent, si Bederenses concivis sui impunitate gauderent, auctorem injuriæ conquerentium tradidit voluntati. Quem illi levi quidem sed aliquantulum indecora multatum poena tanquam dehonestatum, & <sup>1</sup> de cetero sine honore victorum dimiserunt. Unde vehementer indignata est civitas Bederensis, quasi unius civis vel exiguum dedecus universitatem suam maculasset. Itaque universi cives Domino suo ab expeditione reverso lacrimabiliter supplicarunt, ut aliquo honesto & competenti modo subiectæ & devotæ sibi urbis dedecus aboleret. Ille, ut erat animi satis civilis, clementer humiliterque respondit; seque id, quod necessitate placandi Equites actum fuisset, libenter emendaturum, & civibus optimis die <sup>2</sup> certo prout ipsi dictarent solemniter satisfacturum sponpondit. Quam illi sponsionem amplexi, <sup>3</sup> interim quieverunt. Statuto die sponsor cum amicis & subjectis nobilibus affuit; & basilicam cathedralem ingressus, civium, quibus praefente Episcopo satisfaceret, praestolabatur adventum. Illi quoque furore callide dissimulato mox affuere, loricas & ficas veste superducta tegentes. Procedensque in medium qui injuriam fecerat, & ignominiam reporta-

---

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, deinceps sine. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea, certo ex eorum arbitrio solemniter. 3. Ita quoque MS. Pic. Antea omittitur, interim.

rat, ecce ego, inquit, homo infelix & vitæ pertæsus, eo quod mihi contigerit cum dedecore vivere. Dicat nunc (si placet) dignatio tua, Domine mi, utrum velit quod circa me adum est emendare : ut velim possimque vivere. Tunc vir memorabilis fatis ci-viliter &<sup>1</sup> citra personam dominantis, paratus sum, inquit, super hoc præsentium Procerum <sup>2</sup> consilio civiumque arbitrio stare, sicut Ipopondi. Rur-sus ille ; Bene, inquit, dices, si alicujus exhibi-tione honoris à te nostra posset confusio compensari. Nunc autem cum <sup>3</sup> tu ea mensura, qua mensus es nobis dedecus, non possis remetiri honorem: nostram non aliter quam tuo necesse est sanguine maculam expiari. Quo dicto, arma cives nequissimi, quæ occuluerant retexerunt, & impetu facto coram sacro altari, frustra se pene usque ad periculum proprium objectante Episcopo, Dominum pro-prium cum amicis & Proceribus suis lanistæ crudelissimi peremerunt. Quod cum esset om-nibus per circuitum gentibus in stuporem & sibilum, cunctis factum detestantibus, & pesti-feræ conspirationis <sup>4</sup> collegio merita imprecan-tibus, finitimi Principes arbitrantes obsequium se præstare Deo, si gentem malignam abrade-rent ; ad faciendam vindictam in nequissimos junctis se viribus præparabant. Illi quoque ur-bis suæ firmitate confisi, quantis se poterant apparatibus muniebant. Ac primo quidem Ro-

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, infra. 2. Antea, concilio. 3. In pro tu in Ed. Pic. 4. Collegia merito impr. Ed. priores.

manus Pontifex tanti sceleris atrocitate auditæ scelestissimos illos ecclesiasticæ maledictionis jaculo perculit, Rex vero Arragonum cum aliis Principibus consequenter maledictam urbem obsedit. Cumque obsidio aliquandiu traheretur, & obsidentibus tum propter loci munimina, tum quia obseffis pro anima res erat, fere inextricabilis capienda urbis difficultas obsistere videretur; obseffores moræ prolixioris pertæsi, ne non aliquid ageretur, cum illis, quos expugnare non poterant, pacem fecerunt, eosque Domino proprio, illius scilicet filio quem <sup>1</sup> mactaverant, pactis pro satisfactione paternæ necis intervenientibus reconciliaverunt. Foederibus ergo celebratis, soluta est obsidio, & bene actum videbatur. Quod utique divina, sicut postea claruit, ordinatione provenit, ut scilicet viribus inexpugnabiles congruam ad interitum acciperent talionem qui Dominum modestum & bonum artificiosa perfidia crudeliter trucidarant, & eodem illis <sup>2</sup> modio remetiretur à filio, quo ipsi prius patri mensi fuerant. Nam cum forte eidem filio postmodum joco vel serio improoperatum esset à quodam nobili, quod perfidis civibus extincti patris sanguinem vendidisset, ita est fauciatus hoc verbo, ut fidem servare perfidis indecorum reputans, doloris simul & pudoris urgencibus stimulis, festinam paternæ necis quo-

---

1. *Antea*, mactaverunt. 2. *Medio A. S. Pic.*

cunque

cunque modo meditaretur ultionem. Mox il-  
lustri Arragonum Regi mysterium conceptæ in-  
tentionis aperiens, accepit ab eo, tanquam in  
adjutorium contra Comitem Egidensem, non  
parvas gentis ferocissimæ copias. Et præcur-  
rens ad civitatem Bederensem fama prius arte  
disparsa, quod idem Comes irruptionem mo-  
liretur, civibus supplicavit, ut quoniam Regis  
Arragonum amicitia & ope gaudebat, mox af-  
futuris Arragonibus hospitium in transitu ex-  
hibentes, justæ <sup>1</sup> commutationis modum, victu-  
alia ministrando, servarent. Venientes ergo  
Arragones, non quidem simul ne essent terri-  
biles, & eorum ingressus nequaquam pacificus  
videretur, sed pauci & pauci per dies aliquot,  
tandem omnes ingressi urbem repleverunt.  
Cumque per totam essent in hospitiis civita-  
tem, repente ad signum <sup>2</sup> ab arce datum, raptis  
armis impetum in proximos quosque cives fe-  
cerunt, totumque urbis populum furore insa-  
tiabili fere in momento peremerunt. Sic male-  
dictus ille populus justa <sup>3</sup> Dei ordinatione mer-  
cedem, quam oportuit, perfidiæ suæ & crude-  
litatis accepit. Porro ministri ultionis pro mer-  
cede sui operis, habitationem (ut dicitur) ac-  
ceperunt perfidorum cædibus civium expiatæ  
civitatis. <sup>4</sup> Hiis explicitis, quoniam pro tem-  
pore memorabilia videbantur, ad susceptæ hi-  
storiæ seriem redeamus.

1. Communicationis MS. Pic. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea omit-  
tebantur, ab arce. 3. Deest Dei in Edd. priorib. 4. Iis Edd. pr.

*Quomodo Reges, Francorum scilicet & Anglorum,  
dissidentes pacificati sunt.*

C A P . XII.

**I**GITUR Rex Anglorum Henricus secundus ab expeditione Tolosana reversus, brevi quievit. Sequenti enim anno, qui fuit regni ejus octavus, ira inter ipsum & Regem Francorum, tempore ejusdem expeditionis<sup>1</sup> concepta causis ingravescentibus, tandem quasi parta erupit, & subditorum quietem provinciarum motibus turbulentis corrupit. Denique immensis hinc inde exercitibus congregatis, in terrarum confiniis castris è regione dispositis uterque Princeps cum suis copiis consistebat, quia & progredi periculosem, &<sup>2</sup> retrogradari indecorum videbatur: paratiorque<sup>3</sup> erat uterque vel Princeps vel exercitus propter bellici discriminis ambiguos exitus proelium excipere quam inferre. Viri ergo pacifici hanc hæsitationem<sup>4</sup> & seminandæ pacis occasionem habentes, ne duorum zelus & superbia hominum strages innoxiorum parerent populorum, pie cauteque fategerunt. Et quoniam sub clypeo, ut dici solet, melius plerumque procedit pacis negotium: Principibus quod prius ne audire quidem sustinebant, sine magna difficultate per-

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, conceptis. 2. Retrogredi Edd. pr. Vide l.IV. c.17. 3. Uterque erat Edd. pr. 4. Desunt seminandæ pacis occasionem in Edd. priorib.

suasum est. Itaque pacificati sunt Principes, & populi rediere in sua. Sane eodem anno Theobaldus Cantuariensis Archiepiscopus decessit, cui Thomas, Cancellarius regius, anno sequenti successit.

*De hereticis Angliam ingressis, & quomodo exterminati sunt.*

C A P. XIII.

**I**SDEM diebus Erronei quidam venerunt in Angliam, ex eorum (ut creditur) genere quos <sup>2</sup> vulgo Publicanos vocant. Hi nimirum olim ex Gasconia incerto auctore habentes originem, regionibus plurimis virus suæ perfidiæ infuderunt. Quippe in latissimis Galliæ, Hispaniæ, Italiæ, Germaniæque provinciis tam multi hac peste infecti esse dicuntur, ut, secundum prophetam, multiplicati esse super <sup>4</sup> numerum videantur. Denique cum à Præsulibus ecclesiistarum, & Principibus provinciarum in eos remissius agitur, egrediuntur de caveis suis vulpes nequissimæ, & prætentæ specie pietatis, seducendo simplices, vineam Domini Sabaoth tanto gravius, quanto liberius demoluntur. Cum autem adversus eos igne Dei fidelium zelus succenditur, in suis foveis delitescunt, minusque sunt noxii: sed tamen occultum spargendo

1. Sint justo Dei judicio *Edd. pr.* 2. *Vide notas. P.* 3. *David Psal. 138. P.* 4. Numerum arenæ videantur *Edd. priores.*

virus nocere non desinunt. Homines rusticani & idiotæ, atque ideo ad rationem hebetes, peste vero illa semel hausta ita imbuti, ut ad omnem rigeant disciplinam, unde rarissime contingit eorum aliquem, cum è suis latebris proditi extrahuntur, ad pietatem converti. Sane ab hac & ab aliis pestibus hæreticis immunis semper extitit Anglia, cum in aliis mundi partibus tot pullulaverint hæreses. Et quidem hæc insula, cum propter incolentes Britones Britannia diceretur, <sup>1.</sup> Pelagium in Oriente hæresiarcham futurum ex se misit, ejusque in se processu temporis errorem admisit: ad cuius peremptionem Gallicanæ ecclesiæ pia provisio semel & iterum beatissimum direxit Germanum. At ubi hanc insulam expulsis Britonibus natio possedit Anglorum, ut non jam Britannia sed Anglia diceretur, nullius unquam ex ea pestis hæreticæ virus ebullivit: sed nec in eam aliunde usque ad tempora Regis Henrici secundi tanquam propagandum & dilatandum introivit. Tunc quoque, Deo propicio, pesti, quæ jam irrepserat, ita est obviatum, ut de cetero hanc insulam ingredi <sup>2.</sup> vereretur. Erant autem tam viri, quam feminæ paulo amplius quam triginta, qui, dissimulato errore, quasi pacifice hoc ingressi sunt propagandæ pestis gratia

---

1. *Lege Prosper. Aquit. Chron. Anno 403. Conflant. presbyt. in vita sancti Germ. Antissiodor. &c vitam S. Genove. Pic.* 2. *Vererentur Edd. priores.*

duce quodam Gerardo, in quem omnes tanquam præceptorem ac Principem respiciebant. Nam solus erat aliquantulum litteratus : ceteri vero sine litteris & idiotæ, homines plane impoliti & rustici, nationis & linguae Teutonicæ. Aliquamdiu in Anglia <sup>1</sup> commorantes, unam tantum mulierculam venenatis circumventam fufurris, & quibusdam (ut dicitur) fascinatam præstigiis, suo cœtui <sup>2</sup> aggregarunt. Non enim diu latere potuerunt, sed quibusdam curiose indagantibus, quod peregrinæ essent sectæ, comprehensi, <sup>3</sup> tentique sunt in custodia publica. Rex vero nolens eos indiscus-  
tos vel dimittere vel punire, Episcopale præ-  
cepit Oxoniæ concilium congregari. Ubi dum  
solemniter de religione convenirentur : eo,  
qui litteratus videbatur, suscipiente causam  
omnium, & loquente pro omnibus, Christianos  
se esse, & doctrinam Apostolicam venerari re-  
sponderunt. Interrogati per ordinem de sacræ  
fidei articulis : de substantia quidem superni  
medici recta, de ejus vero remediis, quibus  
humanæ infirmitati mederi dignatur, id est, di-  
vinis sacramentis, perversa dixerunt ; sacrum  
Baptisma, Eucharistiam, Conjugium detestan-  
tes, atque unitati catholicæ, quam hæc divina  
imbuunt subsidia, ausu nefario derogantes.  
Cumque sumptis de scriptura <sup>4</sup> sacra divinis

<sup>1.</sup> Antea, morantes. <sup>2.</sup> Antea, aggregaverunt. <sup>3.</sup> Sic etiam MS.  
Pic. <sup>4.</sup> Antea omittitur, comprehensi.

urgerentur testimoiiis, se quidem ut instituti erant credere, de fide vero sua disputare nolle responderunt. Moniti, ut poenitentiam ageant, & corpori ecclesiæ unirentur, omnem consilii salubritatem spreverunt. Minas quoque <sup>1</sup> pie prætentas ut vel metu resipiscerent, deriserunt, verbo illo dominico abutentes : <sup>2</sup> *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Tunc Episcopi, ne virus hæreticum latius serperet præcaventes, eosdem publice pronunciatos hæreticos corporali disciplinæ subdendos catholico Principi tradiderunt. Qui præcepit hæreticæ infamiae characterem frontibus eorum inuri, &, spectante populo, virgis coërcitos urbe expelli, districte prohibens ne quis eos vel hospitio recipere, vel aliquo solatio confovere præsumeret. Dicta sententia, ad poenam justissimam ducebantur gaudentes, non lentis passibus præeunte magistro eorum & <sup>3</sup> canente, <sup>4</sup> *Beati eritis cum vos oderint homines.* In tantum deceptis à se mentibus seductorius abutebatur spiritus. Illa quidem muliercula quam in Anglia seduxerant, metu supplicii discedens ab eis, errorem confessa reconciliationem meruit. Porro detestandum illud collegium, cauteriatis frontibus, justæ severitati subiacuit: eo, qui primatum gerebat in eis, ob insigne

<sup>1.</sup> *Ita quoque MS. Pic. Antea desiderabatur,* pie prætentas. <sup>2.</sup> *Matt.*  
<sup>3.</sup> *P.* <sup>4.</sup> *Antea,* cantante. <sup>4.</sup> *Matt. 5;* *P.*

magisterii, iniunctionis geminæ, id est, in fronte & circa mentum, dedecus sustinente. Scissisque cingulo tenus vestibus publice cæsi, & flagris resonantibus, urbe ejecti, algoris intolerantia (hiems quippe erat) nemine vel exiguum misericordiæ impendente, misere interierunt. Hujus severitatis pius rigor non <sup>1</sup> solum à peste illa, quæ jam irrepserat, Angliæ regnum purgavit, verum etiam, ne ulterius irreperet, incusso hæreticis terrore præcavit.

*De Concilio <sup>2</sup> Turonis celebrato ab Alexandro Papa.*

C A P. XIV.

**E**ODEM tempore Romanus Pontifex Alexander de Apulia liquido itinere venit in Gallias. Cum enim illi (ut superius dictum est) præter terras Alemannicæ subditas potestati totus, in <sup>3</sup> hiis quæ Dei sunt, orbis pareret Latinus, vias tamen obsidentibus <sup>4</sup> Octoviani satellitibus, & vel eum adeuntes, vel ab eo redeuntes, si qui forte inciderent, rebus omnibus spoliatos carcerali quoque custodiæ mancipantibus, rarissimus ad illum poterat esse accessus, unde nec ipse poterat ut volebat & decebat fungi summo sacerdotio, & longius Apostolicæ brachium extendere potestatis. Hu-

1. Sic plane in MS. nostro, licet rō à supra lin. idque, ut videtur, ab aliæ manu scribatur. Antea, non peste illa. Picardus tamen fatetur in Cod. suo solum iidem exstare. 2. Turone Edd. pr. 3. His Edd. pr. 4. Antea, Octoviani. jus

ius rei gratia mari se credens, & cum ingenti periculo provincias adiens Occidentis, occurrentibus ei Præfulibus & nobilibus regionum Gallicanæ Ecclesiæ, multorum desideriis expectatus advenit. Magni quoque Francorum & Anglorum Reges adventum ejus solemni honorantes occursu, qualia regiam decebant magnificentiam, insigni exuli hilariter obsequia præstiterunt. Principum itaque favore adjutus, convocatis ecclesiarum pastoribus, in octavis Pentecostes generale concilium cum multa gloria Turonis celebravit, anno ab incarnatione 1163. Domini M.C.LXIII. <sup>2</sup> Hujus autem concilii decreta nostræ duximus historiæ inserenda.

*Decreta Turonensis Concilii.*

C A P. XV.

<sup>3</sup> Canon I. <sup>V.</sup> **Q**UONIAM enormis quædam consuetudo in quibusdam locis, contra sanctorum patrum institutiones, invaluit, ut sub annuo prelio sacerdotes ad ecclesiarum regimen statuantur, ne id fiat modis omnibus prohibemus; quia dum sacerdotium sub hujusmodi venali mercede disponitur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur.

1. Turone Edd. pr. 2. Hanc quidem clausulam & in suo Cod. exflare testatur Picardus; in quo tamen deeße decreta monuit. 3. Numeri isti marginales desunt in MS. nostro. Neq; exstant in Ed. Anv. Neque, ut conjicio, exstant in Cod. Picardi. Cum Picardi tamen Ed. adposuimus. Scendum autem in Baronii Tom. 12. An. 1163. alio ordine n. 18. recensi<sup>re</sup> hos Canones, quem proinde numeris majoribus distinximus.

NON

NON satis utiliter avaritia redarguitur in populo, si ab <sup>1</sup> hiis, qui in Clero <sup>2</sup> constituti videntur, & præcipue qui contempto seculo religiosorum nomen profitentur & regulam, <sup>3</sup> modis omnibus non cavetur. Prohibemus igitur ne ab <sup>4</sup> hiis qui ad religionem transire voluerint, aliqua pecunia requiratur; neve prioratus aut capellanæ quælibet monachorum aut clericorum annua <sup>5</sup> distractione vendantur: neque ab eo, cui regimen ipsarum committitur, pro eorum commissione ullum premium exigatur. Hoc autem Simoniacum esse, sanctorum <sup>6</sup> patrum auctoritas manifeste declarat. Unde quisquis hoc de cetero præsumperit attentare, partem se cum Simone non dubitet habiturum. Pro <sup>7</sup> sepultura quoque, vel chrismatis <sup>8</sup> & olei sacri perceptione, nulla cujusquam precii venalitas intercedat, neque sub obtentu alicujus consuetudinis reatum suum aliquis tueatur: quia diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget.

QUIA in quibusdam episcopatibus Decani vel Archipresbyteri ad agendas vices Episcorum vel Archidiaconorum, & terminandas causas ecclesiasticas sub anno precio statuntur, quod ad sacerdotum gravamen, & subversionem judiciorum non est dubium redundare:

<sup>1</sup>. Iis *Edd. priores.* <sup>2</sup>. Constitui *Ed. Pic.* <sup>3</sup>. Omnibus modis *Edd. priores.* <sup>4</sup>. Iis *Edd. pr.* <sup>5</sup>. *Distractione Edd. priores.* <sup>6</sup>. Autoritas patrum *Edd. pr.* <sup>7</sup>. *Vide Notas. P.* <sup>8</sup>. Seu *pro & in Edd. priorib.*

id ulterius fieri districtius prohibemus. Quod qui fecerit, removeatur à Clero. Episcopus quoque, qui hoc in sua diœcesi sustinuerit, & ecclesiastica judicia sua patitur dissimulatione perverti, canonica districtione plectatur.

**Can. 4.** MAJORIBUS ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum nimis esse videtur, ut <sup>1</sup> minores clericorum præbendæ recipiant sectionem. Idcirco, ut sicut in magnis, ita quoque in minimis membris suis firmam habeat ecclesia unitatem, divisionem præbendarum aut dignitatum permutationem fieri prohibemus.

**Can. 5.** PLURES clericorum & (quod mœrentes dicimus) eorum quoque qui præsens seculum professione, <sup>2</sup> votis, & habitu reliquerunt, dum communes usuras manifestius damnatas exhortent, commodata pecunia indigentibus possessiones eorum in pignus accipiunt, & provenientes <sup>3</sup> fructus percipiunt ultra sortem; idcirco generalis concilii decrevit auctoritas, ut nullus amodo constitutus in clero, vel hoc vel aliud usuræ genus exercere præsumat; & si quis hæc tenus alicujus possessionem data pecunia sub hac specie in pignus accepit, si sortem suam <sup>4</sup> deductis expensis de fructibus jam percepit, absolute possessionem restituat debitori. Si autem aliquid minus habet, eo recepto possesso

1. Antea, juniores. 2. Votisque pro votis in Edd. priorib.  
3. Fructibus MS. noster. 4. Diductis Edd. pr.

libere ad Dominum revertatur. Quod si post hujusmodi constituta in clero quisquam extiterit, qui detestandis usurarum lucris insistat, ecclesiastici officii periculum patiatur; nisi <sup>1</sup> forte beneficium ecclesiæ fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laïca <sup>2</sup> videatur.

<sup>3</sup> IN partibus Tolosæ damnanda hæresis dum emersit, quæ more cancri paulatim se ad vicina loca diffundens, per Gasconiam & alias provincias, quamplurimos jam infecit: & dum in modum serpentis <sup>4</sup> infra suas revolutiones absconditur, quanto serpit occultius, tanto gravius dominicam vineam in simplicibus demolitur. Unde Episcopos & omnes domini fæcates in illis partibus commorantes invigilare præcipimus, & sub interdictione anathematis prohibere, ne, ubi cogniti fuerint illius hæresis fæctatores, receptaculum quisquam eis in sua terra præbere, aut præsidium impertiri præsumat: sed nec in venditione & emptione, aliqua cum eis communio habeatur, ut, solatio humanitatis amisso, ab errore viæ suæ resipiscere compellantur. Quisquis autem contra hæc venire tentaverit, tanquam particeps iniquitatis eorum anathemate feriatur. Illi vero si deprehensi fuerint per catholicos Principes custodiæ mancipati, omnium bonorum amissione multentur. Et quoniam de diversis parti-

*Can. 6.*  
IV.

1. *Deest* forte in *Edd. priorib.* 2. *Antea*, videbatur. 3. A partibus *Edd. priores.* 4. *Antea*, intra. 5. *Terra sua Edd. pr.*

bus<sup>1</sup> in unum latibulum crebro convenient, & præter consensum erroris nullam cohabitandi causam habentes in uno domicilio commorantur: talia conventicula & investigentur attentius, & si inventa fuerint, canonica severitate vetentur.

*C.m 7.* **Q**UAMVIS grave nimis, & divini animadversione judicii dignum habeatur, quod Laici quidam, quod sacerdotum est, in ecclesiasticis rebus usurpant: majorem tamen incitat formidinem ac dolorem, quod fomitem sui erroris in ipso clero dicuntur<sup>2</sup> aliquotiens invenire, dum quidam fratrum & coëpiscoporum nostrorum aliorumque prælatorum ecclesiæ decimas eis, & ecclesiarum dispositiones indulgent: & in devia eos mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitæ viam fuerant revocandi, de quibus Dominus dicit per<sup>3</sup> prophetam, *peccata populi mei comedunt, & ad iniquitatem provocant animas eorum.* Unde statuimus, ut quisquis aliqui laïco in seculo remanenti ecclesiam decimamve concesserit, à statu suo tanquam arbor, quæ inutiliter terram occupat, succidatur, & donec<sup>4</sup> emendetur, ruinæ suæ jaceat dolore prostratus.

*C.m 8.* **N**ON magnopere antiqui hostis inyidia infirma ecclesiæ membra præcipitare laborat; sed manum mittit ad desiderabilia ejus, & electos quosque nititur supplantare, dicente scri-

1. Relege notas ad c. 13. hujus libri. P. 2. Aliquoties Edd. pr. 3. Osee 4. P. 4. Emendet MS. noster. ptura,

ptura, <sup>1</sup> *Eccæ ejus electæ.* Multorum siquidem <sup>2</sup> casum operari se reputat, ubi preciosius aliquod membrum ecclesiæ sua fuerit calliditate detractum. Inde nimirum est quod se in Angelum lucis more solito transfigurans, sub obtentu languentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fidelius pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges & confectiones physicæ ponderandas de claustris suis educit. Unde ne sub hac occasione spirituales viri mundanis <sup>3</sup> rursus actionibus involvantur, & in interioribus ex eo ipsi deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus providere: de præsentis concilii assensu statuimus, ut nullus omnino post votum religionis, post factam in aliquo religioso loco professionem, ad physicam, legesve mundanas legendas permittatur exire. Si vero exierit, & ad claustrum suum infra duorum mensium spatum non redierit, sicut excommunicatus ab omnibus evitetur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerit, audiatur. Reversus vero, in choro, in capitulo, in mensa, & ceteris, ultimus fratrum semper existat: & (nisi ex misericordia forte Apostolicæ sedis) totius spem promotionis + amittat.

1. Job. 39. juxta 70. P. 2. *Antea*, casu. 3. *Antea*, rursus.

4. Sic plane Col. noſter MS. Neque aliter ipſe Codex Picardi. Quin & ita etiam Ed. Antverpiensis. At mox poſt amittat ſequentia ſubiexuit in ſua Edit. Picardus, ex l. V. c. 9. Decret. Episcopi vero, Abbates, Piores tantæ enormitati conſentientes & non corrigentes, ſpoli-

*De ira Regis in venerabilem Thomam Cantuariensem Archiepiscopum.*

C A P. XVI.

**A**NNO concilii ejusdem nondum emenso, aduersus venerabilem Thoniam Cantuariensem Archiepiscopum ira Regis Anglorum excanduit, multorum & enormium malorum, quæ secuta noscuntur, infame principium. Sane idem Thomas Lundoniis oriundus, vir acris ingenii & competentis eloquii, vultu & moribus elegans, in efficacia quoque rerum agendarum nulli secundus, in obsequio Theobaldi Cantuariensis Archiepiscopi præcipius fuerat, & ab eo Archidiaconatum Cantuariensem, Rogerio ad Eboracensis ecclesiæ Pontificatum asumpto, acceperat. Cum autem Henricus secundus, defuncto Stephano (ut superius <sup>1</sup> expositum est) regnum hereditarium <sup>2</sup> suscepisset, virum coram Regibus stare idoneum sibi deesse non passus, sublimitatis regiæ fecit Cancellarium. Quo officio insignis, tam egregie seculo inilitavit, tanti apud Principem amoris <sup>3</sup> simul

---

entur propriis honoribus, & ab ecclesiæ llinibus arceantur, calumniam, & audaciam temere litigantium condemnando in expensis, & alio multiplico remedio sanctio imperialis compescit. Quoniam igitur sacris institutis consonare dignoscitur: præcipimus ut de cetero in causis pecuniariiis victus, vitori in expensis legitimis condeinnetur: nisi sententia pro absente feratur.

1. Dictum est *Edd. priores.* 2. Suscepit *Ed. Pic.* 3. *Id fuisus narrat Math. Parkerus in Antiquit. Ecclesie Britann. Pic.*

&

& honoris prærogativam obtinuit, ut conregnare videretur. Fluxerant ei anni aliquot in militia seculari, cum ecce Ecclesiasticae militiae ascribitur, & voluntate regia Cantuariensis ecclesiæ pontificatum fortitur. Mox tanti honoris quantum esset onus, pia & sagaci consideratione permetiens, habitu & moribus ita repente mutatur, ut quidam dicerent, *digitus est hic*: alii autem, *hæc mutatio dexteræ excelsi*. Secundo promotionis suæ anno concilio Turenensi interfuit: ubi (ut dicitur) pontificatum, minus sincere & canonice, id est, per operam manumque regiam, suscepit, pungentis conscientiæ stimulos non ferens, secreto in <sup>2</sup> manus Domini Papæ resignavit. Qui factum approbans, pastoralem illi sarcinam Ecclesiastica manu rursus imposuit, & in homine scrupuloso turbatæ conscientiæ læsionem sanavit. Regressis à concilio ad proprias sedes Episcopis, <sup>3</sup> regnum & sacerdotium in Anglia disceptare cœperunt, & facta est turbatio non modica super prærogativa ordinis clericalis. <sup>4</sup> Regi quippe circa curam regni satagenti, & malefactores sine delectu exterminari jubenti, à judicibus intimatum est, quod multa contra disciplinam publicam, scilicet furta, rapinæ, homicidia, à clericis sæpius committerentur, ad quos scilicet

1. Dei addit MS. Pic. Et opinor rectius (*inquit cl. D Rog. Tryfdenus*) non tamen inest MS. quo utor optimæ notæ & fidei.

2. Manu MS. nosler. 3. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabatur, regnum. 4. Rege Edd. pr.

laicæ non posset jurisdictionis vigor extendi. Denique <sup>1</sup> ipso audiente declaratum dicitur, plusquam centum homicidia intra fines Angliæ à clericis sub regno ejus commissa. Quamobrem acri motu turbatus, in spiritu vehementi contra malefactores clericos posuit leges, in quibus utique zelum justitiæ publicæ habuit, sed fervor immoderatior modum excessit. Sane hujus immoderationis regiæ nostri temporis Episcopos tantum respicit culpa, quantum ab eis processit & causa. Cum enim sacri <sup>2</sup> præcipiant canones, Clericos, non solum facinorosos, id est, gravioribus <sup>3</sup> irretitos criminibus, verum etiam leviorum criminum reos, degradari; & tot milia talium, tanquam innumeras inter pauca grana paleas, Ecclesia <sup>4</sup> Anglicana contineat; quantos à multis retro annis clericos in Anglia contigit officio privari? Nempe Episcopi, dum defendendis magis clericorum libertatibus vel dignitatibus, quam eorum vitiis corrigendis refecandisque invigilant, arbitrantur obsequium se præstare Deo & Ecclesiæ si facinorosos clericos, quos pro officii debito, canonicae vigore censuræ, coercere vel nolunt, vel negligunt, contra publicam tueantur disciplinam. Unde clerici, qui in sortem Domini vocati tanquam stellæ in

1. Huc refer c. 22, 23. l. 1. vitæ S. Thomæ, dictæ histor. quadripartitæ. Pic. 2. Antea, præcipiunt. 3. Hæreticos pro irretitos in Ed. Antv. 4. Antea, Anglicæ.

firmamento coeli positæ, vita & verbo lucere  
1 deberent super terram, habentes per impun-  
nitatem agendi quodcunque libuerit licentiam  
& libertatem, neque Deum, cuius judicium  
tardare videtur, neque homines potestatem  
habentes reverentur; cum & Episcopalis circa  
eos sollicitudo sit languida, & seculari eos ju-  
risdictioni sacri eximat ordinis prærogativa.  
Cum ergo memoratus Princeps in paleas sacri  
ordinis, <sup>2</sup> id est, facinorosos clericos vel discu-  
tiendos vel puniendos nova quædam statuta  
fecisset, in quibus (ut dictum est) modum non  
tenuit: ita <sup>3</sup> ea demum credidit fore rata, si  
episcoporum essent consensu roborata. Con-  
vocatis ergo ad eliciendum quocunque modo  
consensum Episcopis, ita omnes usque ad unum  
vel pellexit blanditiis vel infregit terroribus  
ut regiae voluntati cedendum parenduimque pu-  
tarent, & novarum legum illarum conscriptio-  
ni propria sigilla apponenter. Usque ad unum  
dico. nam solus Cantuariensis Archiepiscopus  
flexus non est, sed ad omnem impulsu stetit  
immobilis. Tunc vero tanto vehementius <sup>4</sup> Re-  
gius in eum furor efferbuit, quanto ipse regali  
magnificentia ratione dati & accepti magis  
obnoxius videbatur. Unde Rex cœpit ei gra-  
vis existere, occasionibus eum undecunque ex-  
quisitis pulsare, eorum, quæ olim in regno

---

1. Debent Ed. Pic. 2. Et MS. Pic. 3. Sic etiam MS. Pic. *An-*  
*tea*, ut pro ea. 4. *Antra*, Regis.

Cancellarius fecerat, rationem exposcere. Ille intrepida libertate respondit, se expleta seculari militia Ecclesiæ à Principe cui militaverat absolute fuisse dimissum, nec debere in se per occasionem magis quam veritatem vetera replicari. Cumque in dies Regii furoris causæ ingravescerent, eo die, quo plenius responsurus erat objectis, solemne illud officium de beato Stephano, scilicet : *Sederunt Principes, & adversum me loquebantur, & iniqui persecuti sunt me,* iusfit coram se in celebratione sacrificii solemniter decantari. Mox curiam ingressus est, crucem argenteam ante se portari solitam manu propria bajulans. Volentibusque quibusdam Episcoporum, qui aderant, ministerium portandæ ante Metropolitanum proprium crucis suscipere, abnuit, nec alium in illo conventu publico crucis bajulum quantumcunque rogatus admisit. <sup>1</sup> Hiis tanquam excandescentis jam furoris fomitibus rege supra modum inflammato, sequenti nocte clam profugiens transfretavit ; & suscepitus honorifice à Rege, nobilibus, Episcopisque Francorum, pro tempore ibidem confedit. Rex vero Anglorum in absentem irrationabiliter <sup>2</sup> fæviens, & plusquam deceret Principem, effrenato furori indulgens : indecora satis & <sup>3</sup> miserabili ultione omnem ejus propinquitatem Angliæ finibus exturbavit.

---

1. Iis *Edd. priores.* 2. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea, fævus.* 3. Miserabili *Ed. Pic.*

Sanc cum plerique soleant in <sup>1</sup> hiis, quos amant & laudant, <sup>2</sup> affectu quidem propensiori, sed prudentia parciori, quicquid ab eis geritur approbare: plane ego in viro illo venerabili, ea, quæ ita ab ipso acta sunt, ut nulla exinde proveniret utilitas, sed fervor tantum accenderetur regius, ex quo tot mala postmodum pululasse noscuntur, laudanda nequaquam censuerim, licet ex laudabili zelo processerint: sicut nec in beatissimo Apostolorum Principe, arcem jam Apostolicæ perfectionis tenente, quod gentes suo exemplo Judaizare coegerit; in quo eum Doctor gentium reprehensibilem <sup>3</sup> declarat fuisse, licet eum constet laudabili hoc pietate fecisse.

---

*De morte <sup>4</sup> Octoviani, & reditu Alexandri Papæ  
in Italiam.*

C A P. XVII.

ALEXANDRO <sup>5</sup> Papa post Turonense concilium in Galliis commorante, <sup>6</sup> Octavianus (qui & Victor est dictus) extrema forte devictus, initi certaminis victoria caruit: & nominis, quod tanquam pro omni à suis acceperat, fallax præsigum non implevit. Tunc Joannes de Sancto Martino, imperiali favore

---

1. Antea, iis. 2. Antea, effectu. 3. Galat. 2. P. 4. Octaviani, & de reditu venerabilis Papæ Alexandri in Italiam Edd. priores.  
5. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabatur, Papa. 6. Octavianus (qui Victor &c. Edd. priores.

adjutus, Guidonem Cremensem collegam suum  
loco devicti Victoris instituit, ne vieti vide-  
rentur. Alexander vero annis aliquot in  
Galliis demoratus, repatriandi iter arripuit,  
apud montem Pessulanum transitum in Apu-  
liam <sup>1</sup> opperiens opportunum. Imperator ve-  
ro non quiescens, secretis (ut dicitur) litte-  
ris, & promissis amplissimis apud <sup>2</sup> Willelmum  
<sup>3</sup> ejusdem urbis Dominum agere studuit, ut  
proderet hospitem. At vir memorabilis inte-  
græ fidei <sup>4</sup> est inventus, & insignem hospitem  
decentissime honoravit. Cumque Cardinales  
cum multitudine virorum fortium, qui Jerofo-  
lymam properabant, Dromonem <sup>5</sup> hospitalis  
Hierosolymitani ingressi, Dominum Papam  
mox secuturum jaectis in alto mari anchoris ex-  
pectarent: contigit Dromonem à prætereunte  
classe piratica infestari. Advehebatur Pontifex  
ex Tiriemi ingressurus Dromonem: sed con-  
spectis circa Dromonem piratis, mox remis  
retortis in <sup>6</sup> Magalonensem se portum recepit.  
<sup>7</sup> At viri virtutis qui erant in Dromone, tam  
viriliter restitere Piratis, ut confusos nec illæ-  
flos abigerent. Itaque Dominum Papam non  
ulterius cum periculo expectandum censentes,  
cursu prospero fines regni Siculi attigerunt.

---

1. Reperiens MS. Pic. 2. Guillelmum Edd. pr. 3. Illum ipsum  
esse ad quem Innoc. 3. rescriptum exstat c. Pervenit l. 4. nihil repugnat.  
Pic. 4. Inventus est Edd. priores. 5. Vide notas. P. 6. Magolonen-  
sem MS. noster. 7. At ii, qui erant in Edd. priorib. Viri tamen in  
suo etiam Cod. exstant testatur Picardus.

Idem

Idem vero Pontifex post dies aliquot in alia navi mari se credidit, & secundis in Apuliam flatibus nullo prorsus obſtente transiuit. Suscep- tuisque reverenter à Rege Siculo & quot- quot ejus erant ditioni ſubiecti, cives quoque Romanos cum optimatibus post modicum de votos & ſubditos habuit. Verum arcta erat via, quæ ex Transalpinis regionibus ad eum ducebat; eo quod Satellites vel Imperatoris vel Pseudo-papæ itinera follicite obſervarent. Porro Imperator Eccleſiaſticæ pacis diruptor, pace & integritate diu non eſt gavisus imperii. Cum enim in Longobardos iſolentius ageret, illi jugum Alemannicum non ferentes, in libertatem ſe priſtinam receperunt, & restaurato à propriis civibus ex diſperſione confluēntibus, cum ſociarum auxilio civitatum Mediolano: urbem quoque Alexandriam, ex nomine Domini Papæ, cui ſe devotos eſſe gaudebant, ſic vocatam, apto loco ad excipiēdos primos Ale mannorū Italiam ingredientium impetus con diderunt. Quam dum Imperator in iſpis ejus primordiis obſidione cinxifset, expugnare non potuit: ſed exercitu fruſtra fatigato diſcedens, hoſtium contra ſe fiduciam auxit.

---

1. Imperatores *Ed. Anverp. male.*

*De secunda expeditione Walensi, & de acquisitione  
Britannie.*

C A P. XVIII.

**A**NNO quo Papa Alexander (ut dictum est) relictis <sup>1</sup> Gallijs Apuliam remeavit, orta <sup>2</sup> inter Regem Anglorum & Walenses rediviva simulta, utrique parti res magni negotii fuit. Cum enim eadem gens effrenis & effera, rupto petulanter foedere, obsidibusque, quos in fidem pactorum dederant, periculo expositis, vicinos Anglorum fines turbarent: Rex immenso tam ex regno quam ex Transmarinis provinciis exercitu adunato, vi magna hostium fines ingressus est. Et quidem propter inextricabiles locorum difficultates non poterat longius progredi: sed tamen eorum frenatis excursibus ita coarctavit inclusos, ut pacem meditari cogarentur. Rex vero ex <sup>3</sup> Walliis reducto exercitu ad alia vocatus negotia, transfretavit, filiorum propensiori opera futuræ promotioni & ditioni prospiciens. Quippe ex <sup>4</sup> Alianore quondam Francorum regina suscepitis quatuor filiis, Henricum natu majorem regni Anglici, & Ducatus Normannici, cum Andegavensi Comitatu successorem relinquere, Richardum vero Aquitaniae, & Gaufridum Britanniæ præficere cogi-

---

1. Galliis in Apuliam *Edd. priores.* 2. In *MS. noſter.* 3. *Anne,* Walliis. 4. Alienora *Edd. priores.*

tabat :

tabat: quartum natu minimum Joannem sine terra<sup>1</sup> agnominans. Tres<sup>2</sup> quoque ex eadem habens filias, unam Regi Hispaniæ, alteram vero Saxoniæ Duci despontit: tertiam, nondum nubilem, Regi Siciliæ suo tempore comparem daturus. Verum quod<sup>3</sup> de præficiendo Britanniæ filio cogitabat, artibus viribusque paulatim præparabat, cum necdum suæ Britanniam ditioni subjugasset. Jam tamen duos in eandem provinciam præparatos habebat ingressus: civitatem scilicet<sup>4</sup> Nammatensem & Castrum Dolense. Contigit autem Conanum<sup>5</sup> Comitem Richemundensem, qui Majori Britanniae parti dominabatur, in fata concedere, relicta ex foro Regis Scottorum herede unica filia. Quam Rex innubilem impuberi filio copulans,<sup>6</sup> & omne jus<sup>7</sup> puellulæ in propriam potestatem redegit. Erant autem in Britannia quidam nobiles tantarum opum & virium, ut nullius unquam dignarentur subjacere dominio.<sup>8</sup> Hiis à multis<sup>9</sup> retro annis dominandi libidine, atque impatientia serviendi hostiliter contendentibus, præclara olim<sup>10</sup> regio ita di-

1. *Antea*, cognominans. 2. *Quidem pro quoque in Edd. priorib.*  
 3. *De omittunt Edd. priores.* 4. *Naminatensem Edd. priores, quomodo*  
*& in suo etiam Cod. legi testatur Picardus, qui tamen Nannetensem*  
*necessario esse legendum monuit.* 5. *Comitem scilicet Richemontensem*  
*Edd. priores.* 6. *Deest & in Edd. priorib.* 7. *Puellæ Ed. Pic.*  
 8. *His multis Ed. Pic.* His quoque in Ed. Antwerp. 9. *Aunis retro*  
*Edd. priores.* 10. *Provincia Edd. priores.* In suo autem Cod. Regis re-  
 gio ita legi testatur Picardus.

lacerata atque attenuata erat, ut in ea ex agris opulentissimis vastæ solitudines viderentur. Cumque à potentioribus inferiores premerentur, Regis Anglorum auxilium expetentes, ejus se ditioni spontanee subdiderunt. Quibus ille prompto animo & profusis opibus auxilium subministrans, ipsos quoque potentes, qui & magnitudine virium, & vix accessibilium natura locorum eatenus inexpugnabiles credebantur, subegit; sicque in brevi Britannia tota potitus, <sup>1</sup> turbatoribus vel expulsis vel domitis, eam in cunctis finibus suis ita disposuit atque composuit, ut, populis in pace agentibus, deserta paulatim in ubertatem verterentur.

*De transitu piissimi Regis Scottorum Malcolini.*

C A P. XIX.

**C**IRCA hæc tempora Christianissimus Rex Scottorum Malcolinus, cuius in præcedenti libro <sup>2</sup> (prout decuit) fecimus mentionem, Christo vocante, hominem exuens, Angelis <sup>3</sup> sociandis regnum non perdidit, sed mutavit. Hominem Angelicæ sinceritatis inter homines, & tanquam terrenum quendam angelum (quo dignus non erat mundus) cœlestes angeli rapuerunt è mundo. Homo in ætate

1. Turbatoribusque expulsis *Edd. priores.* 2. *Cap. 25. P.* 3. *Sociandus Edd. priores.*

tenera

tenera mirandæ gravitatis, in regni fastigio atque deliciis<sup>1</sup> stupendæ & sine exemplo puritatis, ex corpore virgineo raptus est<sup>2</sup> ad agnum virginis filium, secuturus eum quocunque ierit. Raptus est plane morte immatura, ne mirandam ejus innocentiam atque mundiciam, cum regnante juvenem tot in contrarium occasions & incentiva impellerent, mutaret malicia temporum. Verum quia mirabili animæ inter virtutum insignia non deerant<sup>3</sup> fordiusculæ ex Regiis deliciis, quas tamen tolerabat magis quam amabat, contractæ: cœlitus emissæ, non immissa visitatio paterno eum verbere castigavit, & excoxit ad purum. Quippe annis ante exitum aliquot ita elanguit, & præter alia incommoda gravissimis extrematum, id est, capitis & pedum, laboravit doloribus, ut quilibet peccator pœnitens tantis videretur flagellationibus ad liquidum posse purgari. Unde manifestum est, puerum Dei, non tantum ad purgationem, verum etiam ad probationem & incrementa virtutum, vel augmenta meritorum, severitatem paterni verberis fuisse expertum. Dormivit ergo cum patribus suis, & sepultus est apud<sup>4</sup> Dunfermelyn, locum scilicet in Scotia sic dictum, Regum sepulturis insignem.

1. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebatur, stupendæ. 2. Et pro ad in Edd. priorib. 3. Sic etiam MS. Pic. Antea, fordeculæ, quam germaniorem esse lectionem monuit Picardus. Codices tamen MSS. authenticos sequi malui. 4. Dunfremelin Edd. priores.

Successit ei frater ejus <sup>1</sup> Willelmus, <sup>2</sup> fratri quidem, ut videbatur, ad usum mundi aptior, sed in regni administratione <sup>3</sup> fratri felicior non futurus. Mundo, quo frater simpliciter, ideoque pie & laudabiliter uti voluit, non simpliciter ipse <sup>4</sup> uti sed frui intendens, & fratris modum in temporali excellentia multum conatus transcendere, ejus tamen gloriam nunquam potuit vel in temporali felicitate æquare. Nuptiarum bono, cui frater piæ sanctæque præposuit virginitatis optimum, multo quidem tempore uti, vel ad sobolem, vel pro remedio incontinentiæ distulit. Tandem vero salubrioris instinctu consilii de Transmarinis cujusdam Primarii filiam duxit uxorem: & de cetero non solum vixit correctius, verum etiam regnavit felicius.

### *De vita & morte venerabilis & heremitæ Godrici.*

#### C A P. XX.

**I**SDEM <sup>6</sup> fere temporibus venerabilis heremita Godricus de Finchala (loco scilicet solitario sic dicto) non longe à civitate Dunelmensi super amnem Wirum, annis maturus & meritis, in domino requievit. in quo plane cer-

1. *Antea*, Guillelmus. 2. *Sic etiam MS. Pic. Antea*, fratre.  
3. Fratre *Edd. priores*. 4. *Deest uti in Edd. priorib.* 5. *Deest heremita in Edd. priorib.* 6. *Antea*, temporibus fere.

nere erat pium altumque divinitatis beneplacitum, ad confusionem nobilium & magnorum, ignobilia mundi & contemptibilia eligentis. Cum enim <sup>1</sup> idem esset rusticanus & idiota, nihilque sciens nisi Christum Jesum & hunc crucifixum, quod utique quantumlibet <sup>2</sup> obtusis & rudibus <sup>3</sup> in fidei cunabulis traditur: in ingressu adolescentiae fervore cœpit spiritu, totisque hausit ossibus ignem, quem Dominus misit in terram. Denique cælibatum, quem Deo gratum & sublimis esse meriti forte didicerat, devote amplexus; in cibo & potu, in verbo & gestu, homo simplicissimus <sup>4</sup> decentem cum gravitate servare modum studuit. Velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & in ipsa locutione parcissimus. Flere cum flentibus doctus, ridere autem cum ridentibus, & jocari cum jocantibus nescius. Juvenis sepulchrum dominicum in multa paupertate nudis incendo pedibus visitavit, reversusque ad propria, locum <sup>5</sup> aptum ubi Deo serviret, sollicito quæsivit. Accepitque in <sup>6</sup> somnis (sicut aiunt) ut locum Finchala dictum quæreret, ibidem Deo volente victurus. Quem tandem post multam lustrationem inveniens, ibidem cum sorore paupercula primum, & ea defuncta solus multo tempore habitavit. Vitæ autem ejus di-

<sup>1.</sup> Deest idem in Edd. priorib. <sup>2.</sup> Obtusis Ed. Pic. <sup>3.</sup> Sic etiam MS. Pic. Antea omittebantur, in fidei &c. cœpit spiritu. <sup>4.</sup> Ita quoque MS. Pic. Antea, decente. <sup>5.</sup> Sic etiam MS. Pic. Antea, aper- tuim. <sup>6.</sup> Somniis Edd. priores.

strictio fere supra humanum modum fuisse prohibetur. Memoratus quidem locus silvosus est, sed modicam habet planiciem: quam ille fodendo exercens, fructum ab ea annum, quo utcunque sustentaretur, exigebat: & quantulamcunque poterat advenientibus exinde charitatem exhibebat. Sane Dunelmensi ecclesiæ mundissimæ vitæ merito commendatus, talem sancti collegii ibidem consistentis circa se prudentiam meruit, ut senior monachus, ad hoc ipsum deputatus, crebro eum visitaret, tum <sup>1</sup> pro instructione simplicitatis rusticæ, tum etiam ut <sup>2</sup> facri participatione mysterii certis diebus muniretur. Diu quidem hostis antiquus hominem simplicissimum insidiando circumvenire tentavit. ubi autem insidias vidi minus procedere, simplicitatem faltem præstigiis curavit illudere. Sed vir Dei hostiles & caute vitavit insidias, & constanter sprevit derisitque præstigias, beatissimo maxime Joanne Baptista, quem specialiter diligebat, crebrius eum visitante, informante & roborante. Hoc modo usque ad decrepitam vivens ætatem, paucis ante mortem annis senilium defectu membrorum decubuit, & diebus plurimis quantulascunque in moribundo corpore vitæ reliquias modico lactis haustu servavit. <sup>3</sup> Denique illis die-

1. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabatur, pro. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea, participatione facri ministerii. At in Ed. Antv. participatione pro participatione. 3. Ita quoque MS. Pic. Antea omittitur, denique.

bus videre eum & alloqui merui, in oratorio proprio juxta sacrum altare jugiter decumbentem. Cumque toto fere corpore quodammodo præmortuus videretur, expedite tamen loquebatur, illa ori ejus familiaria verba, scilicet Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, sæpius replicans. In vultu autem ejus mira quædam dignitas & decus insolitum visebatur. Transit ergo senex & plenus dierum, idemque loci spacium ejus <sup>1</sup> nunc tenet corpus, quo vel orans procumbere, vel ægrotus decumbere consueverat <sup>2</sup> vivus.

<sup>3</sup> *De quodam Ketello, & gratia divinitus illi collata.*

### C A P. XXI.

FUIT & alius quidam vir <sup>4</sup> venerabilis in nostra, id est, Eboracensi provincia, apud vicum, Farneham dictum, nomine Ketellus. Homo quidem rusticus, sed innocentiae & simplicitatis merito singularem quandam à Domino gratiam consecutus. De quo sane plura memorabilia veracium mihi virorum innotuere relatu, è quibus pauca retexam. Idem cum esset adolescens, quodam die jumento sedens domum revertebatur ex agro. Et ecce in via plane jumentum tanquam in aliquod offendit-

1. Nunc corpus occupat, quo *Edd. priores.* 2. *Deest* vivus in *Edd. priorib.* 3. *V. C. inscribit*: de uno digno memorari, scilicet Katello rustico in provincia Eboracensi. *Pic.* 4. Memorabilis *MS. Pic.*

culum impingens, in terram decidit, & fessorem dejicit. Qui exurgens vidit duos quasi Ethiopes parvulos sedentes in via, & conridentes. Intellexit esse dæmones non amplius permisso nocere, & gaudentes se vel modicum nocuisse. Accepitque tale donum <sup>1</sup> à Deo, ut ab illa die <sup>2</sup> & deinceps dæmones haberet conspicabiles, & quantumcunque <sup>3</sup> latere cuperent, eum latere non possent. Intuebatur eos, ut homines vel in modico læderent oberrantes, & si forte vel modicum læsionis intulissent, exultantes. Denique hujus sibi gratiæ conscius, cœpit Deo devotus existere, orandi studio crebrius secretum captare, esu carnium & lineis abstinere, ecclesiam, quantum <sup>4</sup> vacare poterat, ita frequentare, ut ingrederetur primus & ultimus egrederetur. Cælibatum amplexus de nuptiis non curavit, usque ad finem vitæ in obsequio positus cujusdam Adæ clerici de Farneham. Accepti muneris secretum tenuit, nec suas passim voluit revelare visiones, nisi forte Sacerdoti tanquam confessionis mysterium, aut domino suo, sive alicui sapienti arctius inquirenti. Stabat aliquando <sup>5</sup> præ foribus domini sui circa solis occubitum; vidiisque deceim dæmones, quorum unus major erat, & præesse ceteris videbatur, vicum ingressos. Cumque

---

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, ex Deo. 2. Deest & in Edd. priorib.  
3. Sic etiam MS. Pic. Antea, lædere cup. 4. Deest vacare in Edd.  
priorib. 5. Pro Edd. pr.

uno in loco subsisterent, & secum confabularentur, tanquam secreto deliberantes de agendis, major ille cœpit<sup>1</sup> mittere binos per domos. Ipse autem cum uno fores, ubi stabat Ketellus, ingredi voluit. Tum ille, *in nomine*, inquit, *Christi interdico vobis januae hujus<sup>2</sup> ingressum, & moram in vico isto: revocate socios vestros, & abite velociter.* Paruere inviti, facri nominis adjurationem non ferentes, & suas molitiones ab homine animadversas dolentes.<sup>3</sup> Item vidit aliquando dæmones transeuntes cum carro diligenter clauso, & audiebatur foris gemitus inclusorum; porro illi ridebant. Tum ille ad eos (nam solebat impavidus cum hujusmodi spiritibus miscere sermonem) quid est, inquit, hoc?<sup>4</sup> Et illi, *animas, inquiunt, peccatrices deceptas captasque à nobis ad loca pænalia ducimus: illæ gemunt, & nos ridemus. Te quoque nobis tradi optamus, ut etiam super te, cum hostis noster sis, gratulantiū redeamus.* Tum ille, *abite, inquit, malignissimi; risus vester in luctum vertatur.* Constatit<sup>4</sup> autem eum aliquando eorundem pene hostium fævitiam experiri. Fessus ex agrario opere domum reversus, dum somno gravaretur, facri se signaculi nequaquam impressione munivit. Dormienti loco solito soli astitere duo dæmones, fævi nimis atque terribiles, & excitatum apprehendentes; *euge, inquiunt, Ketelle,*

1. Binos mittere *Edd. pr.* 2. Ingressu *Ed. Pic.* 3. Idein *Edd. pr.* 4. Deest autem in *Edd. priorib.*

*incidisti in manus nostras : infestos sentire habes,*  
*quos provocare minime timusti, quorum mysteria*  
*totiens prodidisti.* Ille subito casu attonitus, no-  
 men Christi invocare & signare se voluit, nec  
 valuit. Manus <sup>1</sup> enim & lingua ejus tenebantur,  
 ne sacri se vel signi vel nominis munimine <sup>2</sup> regio  
 tueretur. *Noli* (inquiunt) *Ketelle frustra conari:*  
*manum linguamque tuam ligavimus, ut nihil tibi*  
*adversum nos valeat suffragari.* Cumque ita de  
 illo triumphare viderentur, & malum, quod ei  
 facere cogitabant, verbis minacibus atque insul-  
 tatoriis prævenirent, repente juvenis splendidus  
 bipennem manu ferens introit, stansque in me-  
 dio, bipenni molliter digito tacta sonitum <sup>3</sup> in-  
 gentem dedit. *Quo* sonitu exterriti dæmones,  
 relicto, de quo triumphare coeperant, homine,  
 diffugerunt. Tum accedens juvenis (quem e-  
 jusdem hominis <sup>4</sup> Angelum fuisse credo) *Ketelle*,  
 inquit, *negligentia tua pene te periclitari nunc fe-*  
*cit.* *Cave ne ulterius te inveniant insidiantes tibi*  
*hostes inermem.* Dicebat autem idem Ketellus  
 esse quosdam dæmones magnos, robustos &  
 callidos, multumque <sup>5</sup> nocivos si relaxentur à  
 superiori potestate, quosdam vero parvos ac  
 despicabiles, impotentes viribus & sensu he-  
 betes, omnes tamen pro modulo suo infestos  
 hominibus, multumque lætari, si vel parum

---

1. Enim ejus & lingua tenebantur *Edd. priores.* 2. *Deest* regio in  
*Edd. priorib.* 3. *Deest* ingentem in *Ed. Pic.* 4. Credo fuisse Angelum  
*Edd. priores.* 5. *Antea*, nocuos.

illis molestiae inferant. Vidisse se quosdam tales sedentes secus vias, & facientes offendicula transeuntibus, petulanterque ridentes, cum vel hominem vel <sup>1</sup> jumentum ejus pedes attirere facerent, & maxime si homo hoc ipsum jumento imputans, maledicto in jumentum calcaribusve fæviret. Porro si homo vel modice turbatus nomen ederet Salvatoris (ut est quo-rundam consuetudo valde laudabilis) tristes & confusi fugiebant. Aiebat <sup>2</sup> quoque se aliquando domum potationis ingressum vidisse hujusmodi dæmones in specie simiarum, singulos potato-ribus singulis in scapula sedentes, illisque potentibus spuentes in phialas, hominumque vescordiam petulanti gestu & ludicris motibus irridentes. Cumque inter potandum preces ex more indicarentur, & nomen Salvatoris infonaret, exterriti exiliebant, virtutem sacri nominis non ferentes, sed mox residentibus ad phialas rusticis, rursum introibant, sessionem priorem cum motibus solitis repetentes. Sane <sup>3</sup> hic, cui tanta divinitus collata est gratia in animadvertisendis nequam spirituum actibus atque insidiis, annis vitae suæ in multa innocentia & sinceritate expletis, dormivit in domino, sepultusque est apud <sup>4</sup> Farneham.

---

1. Jumenti *Ed. Pic.* 2. Se quoque *Edd. pr.* 3. *Deest hic in Edd. priorib.* 4. Farnham *MS. noſter.*

*De diutina vacatione Ecclesiae Lincolniensis.*

## C A P. XXII.

1167. **A**NNO regni Henrici secundi quartodeci-  
mo, qui fuit à partu virginis M.C.LXVII.  
mortuus est Robertus, Ecclesiae Lincolniensis  
Antistes, Alexandri successor; redactoque in  
Fiscum Episcopatu, vacavit pastorali providen-  
tia eadem Ecclesia per annos fere decem &  
septem, id est, ab anno ejusdem Regis quarto-  
decimo usque ad tricesimum, ita ut aliquis <sup>1</sup> in  
ea ulterius pontificaturus tepide crederetur,  
maxime propter verbum cuiusdam conversi <sup>2</sup> de  
Tama à decessu prænominati Episcopi constan-  
ter pronunciantis, nullum ulterius fore Ecclesiae  
Lincolnensis Episcopum. Is enim (ut dicitur)  
cum propter religiosæ conversationis meritum,  
& multorum, quæ similiter prædixerat, even-  
tum, spiritu propheticō pollere videretur, à plu-  
ribus in fidem receptum est, quod nec in ea  
re falleretur. At hæc post modicum fides <sup>3</sup> nu-  
tare visa est, Gaufrido, Regis filio naturali, in  
gratiam ejusdem Regis, ad memoratæ Ecclesiæ  
Pontificatum electo. Cum autem ille ampli-  
simis contentus redditibus, ut liberius vacaret  
deliciis, canonicæ consecrationis tempus pro-

---

<sup>1</sup>. In ea Pontificatus, futurus ulterius tepide *Edd. pr.* <sup>2</sup>. *Vide infra l. III. c. 8.* <sup>3</sup>. *Sic quidem Cod. noſter. Neque aliter conjecterat Pi- cardus. Mutare antea.*

traheret,

traheret, ovesque dominicas nesciens pascere, & doctus tondere, multo tempore Lincolnensi Ecclesiæ sub electi nomine incubaret, memorati viri verbum in multorum animis ad fidem cœpit reserpere. Quod <sup>1</sup> utique post modicum fortius movit plurimos, cum Rex poenitentia ductus, quod delicatum juvenem, & tanti honoris apici minus congruentem, carnali affectu ita promovere voluisset, eo tandem ad refutandum <sup>2</sup> jus & nomen electi prudenter inducto, Episcopatum rursus in Fiscum reduxisset. At illius vel pronunciationis, vel opinionis mendacium sequenti est tempore declaratum, ut suo loco narrabitur.

*De duabus expeditionibus <sup>3</sup> Amalrici Regis Jero-solymitani in Aegyptum.*

CAP. XXIII.

**C**IRCA idem tempus Amalricus Rex Jerosolymorum invitatus à Rege Babylonis, Christianam militiam duxit in Aegyptum, quæ nunc terra Babylonis vulgo dicitur: non illius sene vetustissimæ Babylonis, de qua <sup>4</sup> scripturæ sacræ <sup>5</sup> loquuntur, quæ prima post diluvium in terra Chaldæorum à Nino & Semiramide condita, plusquam mille annis Orientis obtinuit

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, itaque. 2. Hac opinor de causa MSS. Tabulæ Lincolnensium Pontificum carent ejus nomine. Pic. 3. Deest Amalrici in Edd. priorib. 4. Scriptura sacra loquitur Edd. priores. 5. Genes. II. P.

Principatum, & olim diruta, desertaque nunc dicitur; sed cuiusdam Ægyptiæ civitatis, cui (ut legitur) Cambises Rex Persarum<sup>1</sup> in subiecta Ægypto à se conditæ nomen indidit<sup>2</sup> Babylonis. Hujus autem expeditionis causa hæc fuit. Turci, gens callida & bellicosa, sub Rege Noradino regnum affectantes Ægypti, eo quod Ægyptii opulentia quidem clari, sed armis minus acres viderentur, duce Saracone, Principe militiæ ejusdem Regis, viro in rebus bellicis experientissimo, clandestinum per extremos Christianorum fines transitum arte moliti, Ægyptiis se provinciis immersere, captisque vel deditis in brevi civitatibus aliquot, Regi Babylonis terribiles intolerabilesque fuere. Qui cum videret eos virtute Ægyptia arceri abigique non posse, Regis Christiani Sarracenus postulavit auxilium, multam de cetero devotionem cum certo & annuo pollicens vectigali. Mox ille, ut erat magnanimus, regno disposito, & parte militiæ ad excipiendo Noradini impetus, si forte interim irrumpere niteretur, deputata, cum parte reliqua Christiani exercitus Ægyptum ingressus, junctis sibi Regis Babylonici copiis, Saraconem cum Turcis in quadam civitate obsedit, & tandem coartatos atque infraeatos Ægypti finibus expulit, concesso in ter-

---

1. Td in omittunt Edd. priores. 2. Guillel. Tyr. l. 29 c. 5. appellat Belbeis: quem hoc referes, Jacobumque Vitriac. cap. 95. Histor. Orienta. Babylonis autem Ægyptiæ meminit Diodor. Sicul. l. 1. Pic.

ram suam transitu libero per fines Christianos. Dum hæc in Ægypto agerentur, Noradinus non quievit, & quietem simulans, arte & dolis plus nocuit. Denique quendam ex nostris laudatae fidei & fortitudinis virum, cui urbis nostræ hostium finibus oppositæ, quæ nunc <sup>2</sup> Belinas dicitur, olim Cæsarea Philippi dicebatur, cura & custodia commissa erat, auro corruptum ad suas partes traduxit, <sup>3</sup> quo immittente Turci latenter civitatem ingressi neminem quidem peremerunt, sed expulsis cum Episcopo Christianis, novo urbem præsidio munierunt. Hujus casus adversitas Regis ex Ægypto revertentis animum faucians, triumphantis gloriam denigravit. Post annos <sup>4</sup> vero aliquot Turcorum fortiores fævioresque copiæ non tam dominandi libidine, quam vindicandæ repulsionis suæ stimulis incitatæ, duce <sup>5</sup> rursum Saracone regni Ægyptii intima penetrarunt. Ad quorum ingressum Babylonici Regis fiducia omnis elanguit, unde mox per legatos <sup>6</sup> verbis ad deprecandum compositis Christiani Regis opem solitam flagitavit. Qui mox regno cautiis disposito, cum peditum equitumque ingentibus copiis Ægyptum ingressus, juncto sibi Ægyptio exercitu Turcos aggredi statuit. Qui

---

1. Ac *Edd. pr.* 2. *Paneas ad oram exemplaris Ed. Pic.* quod mutuo sumpsi à *V. amicissimo Richardo Rawlinsono* scripsit eruditus quidam. 3. A quo immissti Turci *Edd. pr.* 4. Deest vero in *Edd. pr.* 5. Rursus *Edd. pr.* 6. *Antea*, urbis ad deprecandum compositos.

<sup>1</sup> astute belli discrimen declinantes, in <sup>2</sup> solitudines refugerunt. Persequentibus eos Christianis, Paschalis occurrit solemnitas. Unde castris positis super <sup>3</sup> flumen clarissimum Nilum, sacratissimæ dici cum gaudio solemnia peregerunt. Cumque eis carnium pro ejusdem diei lætitia modicus esset apparatus, de supernæ provisionis beneficio res memorabilis contigit. Sicut enim ab ipsis accepimus qui interfuerent, cum Christianus exercitus in castris pro sacræ diei reverentia excubans ministerio sacerdotum cibos sumpsisset coelestes, repente grex maximus aprorum suumque silvestrium ex vicinis locis erumpens palustribus castra irrupit. Tum viri virtutis gladiis & lanceis pro venabulis usi quantos voluere non solum escæ studio, sed etiam pro deliciis mactavere. Agentes ergo gratias insperati munieris largitori, ejusdem gratissimæ venationis tantam copiam habuere, ut ex illius diei reliquiis in cibos crastinos & diei tertiae jumenta onerarent. Mane profecti persequendis hostibus insistebant. Verum cum pedestres copiæ lassarentur, Rex eisdem subsistere jussis cum equitatu properabat. Quod ubi hostilis exercitus dux calidissimus comperit, occurrentum ei prælioque decertandum putavit, certam sibi de absentia pedestrium turmarum victoriam pollicens, eo quod ipse equi-

---

<sup>1</sup>. Astuti *old. priores.* <sup>2</sup>. *Antea*, solitudinem. <sup>3</sup>. Flumen Nilum *Edd. pr. Picardus tamen notat* clarissimum *in suo etiam Cod. legi.*

tatu

tatu longe numerosiore præstaret. Itaque commissum est prœlium atrox nimis & cruentum, quod ab hora diei septima protractum est usque in vesperum. Uterque exercitus alacritate simul & numero minoratus, in castra se recepit, amne medio interlabente discreta, cuius vadum Christiani caute præoccupaverant ad transmeandum. Nocte vero Rex Principibus convocatis damna deplorat, majorem exercitus partem abesse causatus, docet bellum à fatigatis & fauciis non debere mane repeti, sed absque strepitu revertendum<sup>2</sup> esse ad socios. Quod cum omnibus placuisset, nocte intempesta cum silentio per viam, qua venerant, abidere. Hoc ipsum & ab hostibus factum est, metu & cautela non dispari. Et Turci quidem in Alexandriam se repperunt. Christianus vero equitatus pedestribus est copiis redditus. Rex autem refecto exercitu<sup>3</sup>; auctusque viribus obsedit Alexandriam; qua tandem post multarum experimenta difficultatum per dedicationem potitus, Turcos iterum regno Babylonico expulit, & cum ingenti gloria ad propria remeavit.

---

i. Deest usque in Edd. pr. 2. Deest esse in Edd. pr. 3. Auctusque Edd. priores.

*De discordia & reconciliatione<sup>1</sup> Regis Francorum  
& Regis Anglorum.*

C A P. XXIV.

**A**NNO<sup>2</sup> regni Henrici secundi sextodecimo, ipse & Rex Francorum, cum jam diuscule fuissent discordes, mediantibus viris pacificis, pacis iterum inter se jura firmarunt. Illius autem discordiæ causa hæc fuit. Rege olim Stephano tumultibus Anglicis occupato, Comes Andegavensis invasit obtinuitque Normanniam, præter Gisorcium & duo alia quasi appendentia Castella quæ in potestatem Regis Francorum cesserunt. Hanc juris Normanici diminutionem processu temporis ejusdem Comitis filius, Rex scilicet Anglorum, Henricus secundus non patiens, arte magis quam viribus in hac parte vidit utendum. Denique per virum industrium, Thomam scilicet Cancellerium suum, egit apud Regem Francorum, ut<sup>3</sup> filia ejus ex filia Regis Hispanici, quæ nupserat ei post<sup>4</sup> Alianorem, primogenito suo Henrico daretur in conjugem, munitionibus illis in dotem cedentibus, quæ tamen à Templariis tanquam in sequestro custodirentur, donec

1. Regum Francorum & Anglorum Edd. priores. 2. Deest regni in Edd. priorib. 3. nomine Margareta triennis desparsata Henrico septemni anno 1164. Non. Novemb. Henrico Pisano & Willelmo Papiensi Cardinalibus & Legatis sacra ministrantibus, inquit Matt. Parkerus in antiquit. ecclesiæ Britan. Pic. 4. Alienoram Edd. pr.

pueri,

pueri, qui nondum per ætatem nuptias contrahere poterant, suo tempore nuptialiter convenirent, Rege Anglorum interim utriusque pueri habente custodiam. Verum idem Rex aliquot annis elapsis productioris moræ impatiens, inter eosdem pueros nuptias celebravit præmaturas & à Templariis castella recepit. Quamobrem sœvientibus Francis, & ipsum quidem prævaricationis, Templarios vero proditionis accusantibus, ad lites & bella ventum est. Sed crebris experimentis <sup>1</sup> edocti, ejusdem Regis potentiae vim inferri non posse, ira paullatim defervescente tandem pactis quibusdam mediantibus adquieverunt, ut fieret pax, & facta est pax: non quidem solida, sed temporalis ut postea claruit. Nempe memorati duo Reges nunquam diu inter se quievisse noscuntur, populis <sup>2</sup> hinc inde plecti assuetis, quicquid illi per superbiam delirassent.

*De coronatione Henrici tertii, & interfectione beati Thomæ.*

C A P. XXV.

ANNO à partu Virginis M. C. LXX. qui fuit 1170. Regis Henrici secundi septimusdecimus, idem Rex Henricum filium suum in ætate te-

1. Edocti, se ejusd. R. pot. vim inferre non posse *Edd. priores.*

2. *Respxit ad illud Horat. epist. 2. l. 1.* Quicquid dellrant Reges, plectuntur Achivi. *Pic.*

nera fecit solemniter consecrari & coronari in Regem Lundoniis per manum Rogerii Eboraensis Archiepiscopi. Nam venerabilis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus, Rege nondum placato (licet Romanus Pontifex & Rex Francorum plurimum circa reconciliationem ejus fatagerent) adhuc in Galliis exulabat. Qui cum factum audisset, pro ecclesia sua æmulans, Romano Pontifici, cuius favore & suffragiis fovebatur, rem celeriter intimavit, idque in suum & ecclesiæ suæ præjudicium actum esse allegans, ad coercendos, tam Eboracensem, qui in aliena provincia hoc attentaverat, quam Episcopos, qui præsentes assensum præbuerant, magnæ distinctionis litteras impetravit. Sane Rex Anglorum tempore modico post filii coronationem in Anglia commoratus transfretavit. Cumque crebris Domini Papæ monitis, atque importunis illustris Francorum Regis precibus pulsaretur, ut saltem jam post septen- nium exilii insigni illi exuli placari dignaretur, tandem adquievit: & <sup>1</sup> celebrata est inter eos solemnis, & quanto senior tanto optatior gratiorque concordia. Rege <sup>2</sup> igitur in transmarinis partibus consistente, idem Archiepiscopus cum licentia & gratia regia ad Ecclesiam propriam remeabat. Habebat autem penes se,

---

1. Inter Gisorcium Normanniae oppidulum & Treiam, presertim Wilhelmo Papiensi Presbytero & Odone Diacono Cardinalibus. Pic. 2. Antea, ergo.

Rege

Rege infcio, litteras domini Papæ contra Eboracensem & reliquos Episcopos, qui illi infaustissimæ coronationi <sup>2</sup> interfuerant, impretratas; factæ jam concordiæ irritatrices, & majoris iræ provocatrices futuras. Has in Angliam ad suspensionem Episcoporum præmisfas, ipse sequebatur zelo iustitiæ fervidus, utrum autem plene secundum scientiam, novit Deus. Nostræ enim parvitati nequaquam conceditur, de tanti viri actibus temere judicare. Puto tamen quod beatissimus Papa Gregorius in molli adhuc teneraque Regis concordia mitius egisset; & ea, quæ sine fidei Christianæ periculo tolerari potuissent, ratione temporis & compensatione pacis dissimulanda duxisset, juxta illud Propheticum, *4 Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.* Itaque quod à venerabili Pontifice tunc actum est, nec laudandum esse judico, nec vituperare præsumo: sed dico <sup>5</sup> quia si vel modice in hujusmodi à sancto viro per zeli laudabilis paulo immoderatiorem impetum est excessum, hoc ipsum est sacræ, quæ consecuta noscitur, igne passionis excoctum. Ita quippe sancti viri vel amandi vel laudandi sunt à nobis, qui nos illis longe impares esse cognoscimus: ut <sup>6</sup> tamen ea, in quibus homines vel forte fue-

---

1. Alios Edd. pr. 2. *Antea*, interfuerunt. 3. Compositione Ed. Pic. 4. Amos 5. P. 5. Deest quia in Edd. priorib. 6. *Antea*, tantum ea, in quibus, vel (ut Ed. Pic.) omisso ea, tantum, in quibus. Et tamen Picardus ad oram libri testatur in suo etiam Cod. tamen legi.

runt, vel fuisse noscuntur, nequaquam vel a-  
memus, vel laudemus, sed ea tantum, in qui-  
bus eos sine scrupulo imitari debemus. Quis  
enim dicat eos in omnibus quæ ab ipsis fiunt,  
esse imitabiles, <sup>1.</sup> cum dicat Apostolus Jacobus :  
*in multis offendimus omnes?* Non ergo in omnibus  
quæ faciunt, sed sapienter & caute debent lau-  
dari, ut sua Deo prærogativa servetur : in cu-  
jus utique laudibus nemo potest esse nimius,  
quantumcunque laudare conetur. Igitur Epis-  
copis pro memorato excessu, (qui utinam pro  
tempore dissimulatus fuisset) ad instantiam ve-  
nerabilis Thomæ, Apostolicæ sedis auctoritate  
ab omni Episcopalis officii dignitate suspensis,  
Rex quorundam querelis exasperatus infre-  
muit, & turbatus <sup>2.</sup> est supra modum, atque in  
ipso fervore erumpentis furoris parum sui com-  
pos, ex abundantia cordis turbidi eruavit  
verba non sana. Tunc quatuor <sup>3.</sup> assistentium  
Procerum viri genere nobiles, & militiæ acti-  
bus clari, æmulando pro Domino temporali in-  
flammati ad facinus : mox egressi sunt à facie  
eius, & tanta velocitate transfretantes (ut quasi  
ad solemnes epulas festinare viderentur) con-  
cepti furoris stimulis agitati, quinto natalis  
Dominici die Cantuariam venerunt, & vene-  
rabilem Archiepiscopum religiosa lætitia præ-  
claræ solemnitati intentum ibidem invenerunt.

---

<sup>1.</sup> *Desunt* cūn d. A. J. in m. o. omnes in *Edd. priorib.* <sup>2.</sup> Est  
omittunt *Edd. priores.* <sup>3.</sup> *Vide notas. P.* <sup>4.</sup> *Anica,* artibns.

Ingressique ad eum jam pransum & sedentem cum viris honoratis, salutatione non præmisfa, sed regii nominis terrore prætentio, jusserrunt magis quam petierunt aut monuerunt, ut quoniam Episcoporum suspensio, qui regiæ paruerant voluntati, in ipsius Regis contemptum & contumeliam redundaret, eandem maturius relaxaret. Illo respondente, superioris sententiam à minori potestate convelli non posse: proinde sua non interesse relaxare, non à se, sed à Pontifice Romano suspensos, voces sermonum grandium emittebant. Quibus ille non territus, furentibus granditerque frementibus mira libertate<sup>2</sup> atque fiducia loquebatur. Unde magis accensi concite egressi sunt, & sumptis armis (nam sine armis ingressi fuerant) ad atrocissimum se facinus cum ingenti strepitu fremituque præparabant. Suasum est<sup>3</sup> venerando Pontifici<sup>4</sup> à suis, ut<sup>5</sup> in sacram se Basilikam recipiens, inhumane sœvientium rabiem declinaret. Cumque non facile acquiesceret, paratus ad subeundum discrimen: tandem irrumpentibus atque urgentibus adversariis, amica suorum violentia ad sacri loci munimina trahebatur. Canebantur à monachis Omnipotenti Deo solemniter laudes vespertinæ, & ipse venerabile Christi templum ingressus est, sacri-

1. Regis Edd. priores. 2. Et Edd pr. 3. Venerabili Edd. priores.

4. Sic etiam MS. Pic. Antea desiderabantur, à suis. 5. Hæc & superiora prolixius enarransur l. 4. c. 13, & 14. vitæ processusque ejusdem S. Tho. Pic.

ficum vespertinum mox <sup>1</sup> futurus. Infecuti enim satellites diaboli neque sacri ordinis, neque sacri vel loci vel temporis reverentiam, ut Christiani, habuerunt: sed sacerdotem magnum, stantem ad orationem ante venerandum altare, aggressi, in ipsis Christi natalitiis Christiani nequissimi gladiis crudelissime peremerunt. Quo facto, tanquam triumphantes <sup>2</sup> egressi, cum infelici laetitia abierunt. Reputantes autem, ne forte quod actum erat, ei, pro quo æmulati fuerant, displiceret: in Aquilonales Angliae partes secesserunt, animum erga se Principis plenius pro tempore cognituri. Porro beati <sup>3</sup> Pontificis in conspectu Domini quam preciosa mors fuerit, quantaque facinoris in eum commissi atrocitas ratione & loci & temporis & personæ, signorum sequentium frequentia declaravit. Sane tanti piaculi fama in brevi per omnes fere Latini orbis fines dispersa, illustrem Anglorum Regem infamavit, & præclaram ejus inter Reges Christianos gloriam ita denigravit, ut, quoniam <sup>4</sup> credi vix poterat, illud absque ejus voluntate & mandato fuisse attentatum, fere omnium imprecationibus impeteretur, & publicis insectandus odiis censeretur. Ipse quoque, audito quod à suis actum fuerat, intelligens datum esse maculam in gloriam suam, & vix expiabilem sibi nævum

---

1. Sic etiam MS. Pic. Anted, facturus. 2. Antea, ingressi.  
3. Vide Notas. P. 4. Vix credi Edd. priores.

inustum,

inustum, ita doluit, ut diebus aliquot perhibetur nihil gustasse. Sive autem parceret homicidis illis, sive non, considerabat proclives esse homines ad male sentiendum de eo. Nam si parceret sceleratissimis, tanti mali ausum vel auctoritatem praestitisse videretur. Si vero in eis plesteret, quod absque ejus mandato non attentasse putabantur, utrobius nequissimus diceretur. Idcirco parcendum eis duxit, & tam famæ suæ quam illorum saluti prospiciens, sedi eos Apostolicæ ad suscipiendam solemnem pœnitentiam præsentari præcepit. Quod & factum est. Nam stimulante conscientia Romam profecti, ad agendam pœnitentiam à summo Pontifice Jerosolymam sunt directi, ubi annis aliquot indictum satisfactioonis modum non <sup>1</sup> segniter (ut dicitur) exequentes, vitam omnes finiere. Sed hoc postea. Tum vero idem Rex, dum fere omnes in eum beati viri necem refunderent, & Francorum maxime Principes, qui felicitatis ejus æmuli semper extiterant, adversus eum, tanquam in verum certumque tantæ enormitatis auctorem, sedem Apostolicam instigarent, responsales Romanum direxit, ut precum verecundia ferventem invidiam <sup>2</sup> temperarent. Qui cum Romanam venissent, cunctis Regem Anglorum execrantि-

1. V. C. insigniter. Sepulti autem fuerunt ante fores templi Hierosolymitanæ, cum hoc elogio: Heic jacent miseri qui martyrisaverunt B. Thomam Cantuariensem Archiepiscopum, ut Rog. Hov. in annal. anterior est. Pic. 2. Antea, temperaret.

bus ægre admissi sunt. Constanter vero allegantes, quod Domini sui mandato sive consensu tantum facinus non fuisset commissum: tandem impetraverunt, ut à latere Domini Papæ legati in Gallias cum plenitudine potestatis mitterentur, qui, re diligenter inquisita & cognita, eundem Regem vel ad purgationem famæ suæ admitterent, vel reum inventum censura ecclesiastica coërcerent. Quod & factum est. Missi enim à sede Apostolica Cardinales <sup>1</sup> duo, venerabilis scilicet <sup>2</sup> Albertus, qui postea eidem sedi præfuit, & Theodinus, in Gallias venerunt: factoque in terra Regis Anglorum celebri conventu Ecclesiasticorum viorum atque nobilium, ejusdem Principis humiliter ibidem apparentis, & constanter asserentes, quod sua neque voluntate neque jussione illud, quo fama ejus gravabatur, contigerit, & quod de nulla <sup>3</sup> unquam re magis doluerit, purgationem solemniter suscepserunt. Sane non negavit, homicidas illos ex aliquibus forte verbis ejus incautius prolatis occasionem ausunque tanti furoris <sup>4</sup> sumpsisse, cum de suspensione Episcoporum accepto nuncio ira immoderatori absorptus minus sobrie loqueretur; & propter hoc, inquit, disciplinam non refugio Christianam, decernite quod placuerit, devote

1. Sic è Cod. nostro edidimus. *Anæa*, duo venerabiles, scilicet &c. 2. Ad hunc insequeniemque extant Epistolæ Arnulphi Lexoviensis. Pic. 3. Re unquam Edd. priores. 4. *Anæa*, suscepisse amplectar,

amplectar, exequarque decretum. Quo dicto,  
& veste abjecta, juxta morem publice pœnitentium, nudum se ecclesiasticæ submisit disciplinæ. Hac tanti Principis humilitate delectati, & præ gaudio lacrimati Cardinales, collacrimantibus & Deum laudantibus plurimis, confortata ejusdem Principis conscientia, & fama minus laborante, solverunt conventum. Successit autem beato Thomæ in cathedra Cantuariensi Richardus Prior Doverensis.

*De expugnatione Hiberniensum ab Anglis.*

C A P. XXVI.

**I**SDEM temporibus Angli sub specie militantium Hiberniæ insulæ irreperunt, eandem postea crescentibus viribus invasuri, & partem ejus non modicam armis subactam possessuri. Est autem Hibernia (ut accepimus) inter insulas secundæ à majori Britannia magnitudinis, sed eadem (ut ait venerabilis Beda) serenitate & salubritate aëris multo præstantior, <sup>1.</sup> egregie pabulosa atque pifcosa, & glebæ satis ubaris, si non desit industria boni cultoris; sed populos habet moribus incultos & barbaros, legum & disciplinæ fere ignaros, in agriculturam desides, & ideo lacte magis quam pane viventes. Hanc autem singularem præ-

1. Vide notas. P. 2. Lege c. 4. Giraldi Camb. in Topograph. Hiberniæ. Pic.

cunctis

cunctis regionibus habet à natura prærogativam & dotem, ut nullum gignat venenatum animal, nullum reptile noxium. <sup>1</sup> Cujus utique certa citaque mors est ad primum Hibernici aëris attractum, si forte aliunde advehatur. Porro quicquid inde advehitur, contra venena valere probatum est. Sane hoc quoque de hac insula mirabile est, quod cum major Britannia, æque Oceani insula, nec spacio longiori se juncta, tantos bellorum casus experta sit, totiens exteris gentibus præda fuerit, totiens externam dominationem incurrit, expugnata & possessa primo à Romanis, deinde à Germanis, consequenter à Danis, postremo à Normannis, Hibernia, Romanis etiam Orchadum insularum <sup>2</sup> dominantibus, inaccessa raro & tepide ab <sup>3</sup> ulla unquam gente bello pulsata, nunquam expugnata & subacta est, nunquam externæ sub jacuit ditioni, usque ad annum à partu virginis millesimum centesimum septuagesimum pri mum, qui fuit Regis Anglorum Henrici secundi octavus decimus. Quod enim Britones dicunt eandem insulam suo paruisse Arturo fabulosum est, sicut & cetera quæ de ipso mentiendi libidine petulantia quorundam confinxit. Quomodo autem Hibernici, incidendo in potestatem Re-

<sup>1.</sup> Quinimo certa citaque mors eorum est, ad p. H. a. attractum: si f. al. advehantur. *Edd. priores. Fatetur tamen Picardus in suo etiam Cod. advehatur legi.* <sup>2.</sup> Sic etiam *MS. Pic.* Antea, dominium tenentibus. <sup>3.</sup> Antea, ulla unquam expugnata. *Agnoscit tamen Picardus in suo etiam Cod.* ab ulla unquam gente bello expugnata legi. gis

gis Anglorum, longam & nunquam à seculo interruptam, & quasi ingenitam<sup>1</sup> finierint libertatem, <sup>2</sup> expositu facile est, cum res sit recentis memoriae. Denique mutandi status illi <sup>3</sup> vel nationi vel regioni hæc fuisse occasio traditur. Hibernia juxta priscum Angliæ motum in plura se regna conscindens, & consueta Reges habere plurimos, <sup>4</sup> eisdem plerumque <sup>5</sup> disceptantibus discerpebatur; & quanto externorum inexpertior erat bellorum, tanto interdum indigenis tanquam propriis visceribus in mutuam cædem ruentibus miserabilius evicerabatur. Contigit autem <sup>6</sup> quendam Regum terræ illius à finitimis impeditum Regibus coartari nimis, & defectu virium, crudelitatem hostium pene experiri. Initio ergo consilio & misso festinanter in Angliam filio accersivit viros militates, & juventutem strenuam, spe lucri profusioris illecatam. Quorum ope sublevatus, primo respirare, deinde roborari, postremo subactis hostibus triumphare cœpit. Nec suos adjutores abire passus est, sed tanta eos largitate donavit, ut oblii populum suum & domos patrum suorum, ibidem eligerent habitare. Cum autem ferocissimi totius Hiberniæ populi contra eundem Regem indignari & tumultu-

<sup>1</sup>. Antea, finierunt. <sup>2</sup>. Exponere MS. Pic. <sup>3</sup>. Sic etiam MS. Pic. Antea omittiebantur, vel nationi vel. <sup>4</sup>. Antea, iisdem. <sup>5</sup>. Ita quoque MS. Pic. Antea, disceptantibus. <sup>6</sup>. Scilicet Dermicium principem: cuius adventum ad Henricum Anglorum Regem suppetit, que promisæ, dicit Girald. c. 1, 2, & 3. Hiberniæ expugnare. Pic.

ari inciperent, quod gentem Anglicam Hiberniæ immisisset, illi metuentes paucitati suæ, accitis ex Anglia viris inopia laborantibus & lucri cupidis vires paulatim auxerunt, & quia nondum habebant Principem, erantque adhuc tanquam oves non habentes Pastorem, <sup>1</sup> acciserunt ex Anglia præficiendum sibi virum nobilem & <sup>2</sup> potentem, Comitem scilicet Richardum. Qui nimirum cum esset magnanimus, & supra vires rei familiaris <sup>3</sup> in expensarum effusione profusus, amplissimis redditibus exinanitis, & exhausto fere patrimonio creditoribus erat supra modum obnoxius; atque ideo proclivius ad majora invitantibus acquievit. Armatorum ergo juvenum plurima validaque manu contracta, in terra juris sui classem transfretaturus in Hiberniam præparabat. Cumque jam solvere pararet, affuerunt qui ex parte Regis transfretationem inhiberent. Ille vero nullius rei, quam in Anglia possidere videbatur, remoratus affectu, nihilominus transfretavit, atque expectantes socios optato lætificavit adventu. Junctis mox copiis aliquid audendum aggrediendumque ratus, quo in posterum barbaris foret terribilis, pervicaci impetu irruit super <sup>4</sup> Divelinum, urbem maritimam, totius

1. Acciserunt Edd. pr. 2. Sic distinguimus cum MS. nostro. In Edd. pr. non post potentem, sed mox post comitem ponitur comma. 3. Sic etiam MS. Pic. Antea omitebantur, in exp. effusione. 4. Sic Hiberni vulgo appellant: *Latiri Scriptores*, *Giraldus Cambrensis in Topograph. Hibern. & aliis*, Dublinam: *Saxo Grammat.* Duflynum sub finem l. 4. Pic.

Hiberniæ Metropolim, portuque celeberrimo in commerciis & commeatibus nostrarum æmulam Lundoniarum. Qua fortiter celeriterque expugnata & capta, plurimos etiam longius positos metu perculfos in fœdus venire coëgit. Insistebat finitimus pertinacius, priscam tueri nitentibus libertatem, munitiones locis opportunis construens, & dominationem paulatim protendens. Porro quantulamcunque nationis barbaræ gratiam per affinitatem affectans, fœderati Regis filiam uxorem accepit, & partem regni plurimam nomine dotis percepit. Cujus tam fausti successus cum regi innotuissent Anglorum, motus quod eo non solum inconsulto, sed etiam inhibente rem tantam fuisset aggressus, & præclaræ adquisitionis gloriam illi potius, ut præcellenti, adscribendam in se convertisset, omne ejus in Anglia patrimonium fisco addixit, &, ne quod ex Anglia subsidium Hiberniæ inferretur, commeatus navium interdixit. Fortiora quoque comminans, in gratiam maturius redire compulit jam pene regnantem. Itaque extorsit ei famosissimam civitatem Divelinum, & cetera quæ in adquisitione potiora videbantur: parte vero reliqua cum patrimonio suo Anglico<sup>2</sup> integre illi restituto, jussit esse contentum. Quibus actis, idem Comes, qui paulo ante, exinanito prodige patrimonio, fere nihil aliud quam nudam no-

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, nobilem. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea, integro.

bilitatem habuerat, Hibernicis Anglicisque opibus inclytus, in multa felicitate agebat, quam tamen post annos aliquot mors immatura<sup>1</sup> corrupit. Plane hoc ipso declaratum est, quam vanum sit quod in homine illo ita evanuit: & quam fallax, quod eundem sibi incumbentem repente elabendo delusit. Ex Hibernicis manubiis, quibus multum inhiaverat, & pro quibus<sup>2</sup> tam multum etiam cum periculo<sup>3</sup> salutis sudaverat, nihil secum hinc abiens homo ille portavit, sed laboriose periculoseque quæsita ingratis relinquens heredibus, salubrem quoque multis ex suo occasu doctrinam reliquit. Rex autem Anglorum post modicum in Hiberniam cum ingenti militia transfretavit, Reges insulæ, qui eatenus rebelles extiterant, adventu ejus pavefactos sine sanguine subjugavit, rebusque pro voto dispositis, eodem anno in Angliam cum salute & gaudio remeavit.

*Quomodo Henricus tertius recessit à patre, &<sup>4</sup> commovit contra eum Regem Francorum & alios.*

### C A P. XXVII.

1173. **A**NNO à partu virginis M.C.LXXXIII. qui fuit Regis Henrici secundi vicesimus, cum idem Rex in Angliam reversus ex Hibernia, in

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, corripuit. 2. Etiam tam multum Edd. pr. 3. Sudaverat salutis Edd. priores. 4. Commovit eum contra Regem Franciæ (omissis & alios) Edd. priores.

Normanniam post modicum transisset ex Anglia, facta est execrabilis & foeda dissensio inter ipsum & filium ejus Henricum tertium, quem ante biennium, ut superius dictum est, in Regem fecerat solemniter consecrari. Cum enim idem crevisset, & pubes jam factus vellet cum sacramento & nomine rem sacramenti & nominis obtinere, & patri saltem conregnare : cum solus, ut ei à quibusdam insuffrabatur, de jure regnare deberet, quasi eo coronato regnum expirasset paternum, indignans maxime expensas Regie faciendas sibi à patre parcus ministrari; contra patrem intumuit atque infremuit, clamque ad sacerdotum suum Regem Francorum, patri tedium molitus, profugit. A quo nimurum grata suscepimus, non tam quia gener erat, quam quia à genitore desciverat, ejus se in omnibus consilio credidit. Francorum igitur virulentissimis adhortationibus animatus atque instigatus in patrem, quo minus jus violaret naturæ, exemplo<sup>2</sup> non est territus scelestissimi Absalonis. Pater vero filii aversione comperta, & quo profugisset agnoscens, misit ad Regem Francorum viros honoratos cum verbis pacificis, filium paterno jure reposcens; &, si quid circa illum emendandum videretur, ejusdem se Regis consilio mature emendaturum pollicens. Ad hæc ille, *Quis mihi, inquit, talia mandat?* Rex, aiunt, Anglo-

---

1. *Antea*, ergo. 2. *Vide notas. P.* 3. *Hoc Edd. pr.*

rum.

rum. Et ille: Falsum est, inquit. Rex Anglorum ecce adest, per vos mihi ' nil mandat. Si autem patrem hujus olim Anglorum Regem<sup>2</sup> etiam nunc Regem appellatis, scitote, quia ille Rex mortuus est. Porro quod adhuc pro Rege se gerit, cum Regnum filio, mundo teste, resignaverit: mature emendabitur. Sic delusi responsales ad dominum suum rediere. Mox idem Henricus junior, Francorum consilio, malum patri undecunque moliens, partes Aquitanæ clam adiit, & duos fratres impuberes ibidem cum matre consistentes, Richardum scilicet & Gaufridum sollicitatos, connivente (ut dicitur) matre in Franciam secum traduxit. Alteri enim Aquitaniam, alteri Britanniam suo tempore possidendas pater concefferat, & propterea per illum Aquitanos, per hunc vero Britones proclivius suis partibus applicandos Francis docentibus intelligebat. Comitem quoque Flandrensem patris sui consobrinum, virum magnarum virium, & innumeræ bellico-fæque, cui præerat, gentis fiducia in immensum gloriantem, grandibus promissis<sup>3</sup> illectum<sup>4</sup> annitente Rege Francorum sibi adjunxit. Tunc multi potentes & nobiles, tam in Anglia, quam in partibus Transmarinis, vel mero odio catenus dissimulato impulsi, vel vanissimis pollicitationibus sollicitati, à patre ad filium

1. *Antea*, nihil. 2. *Desunt* etiam nunc Regem in *MS. Pic.*  
3. *Desit* illectum in *Edd. priorib.* 4. *Annuente MS. Pic.*

paulatim coeperunt deficere, & ad motus se bellicos modis omnibus præparare. Comes scilicet Leicestrensis, Comes Cestrensis, Hugo Bigotus, Radulphus de Fougeriis, aliqui complures amplitudine opum & firmitate munitionum terribiles. Multi etiam suis rebus vi-ribusque minus confidentes, ne nil agerent, concedendo in Franciam hostilem animum declararunt. <sup>2</sup> Hiis accessit hostis truculentior Rex Scottorum, immites populos, & neque sexui, neque ætati parcituros finibus immissurus Anglorum. Cum ergo tot tantique Proceres à rege seniore descivissent, omnesque contra eum tanquam pro anima sua gererent: admodum pauci erant, qui ei fideliter & firmiter adhærerent, ceteris circa eum pendule fluitantibus, dum à regis junioris absorberi victoria scrupulosius formidarent. Tunc demum vidit rex senior (sic enim vulgo dicebatur) quam inconsulte, immo quam stulte egerit, præmature creando sibi successorem, minus attendens, quod novarum rerum auncipatores Regem proclivius sequerentur juniores. Turbatis ergo rebus anxius, dum hostes interni externique urgerent: <sup>3</sup> hiis quoque, qui sibi adhærere videbantur, in gratiam filii remissius agentibus minus se credens, stipendiarias <sup>4</sup> Bribancionum

<sup>1.</sup> Germanius, Fulgeriis, ut appendix Sig'b. ipseque Radulphus in confirmatione cœnobii S. Petri ad oppidum Fulgerius conditi in Armorica Britannia sub annum 1160. Pic. <sup>2</sup>. His Edd pr. <sup>3</sup>. His Edd. pr. <sup>4</sup>. Brab. ad oram AIS nostri à manu recentiori. Quod idem valet ac Brabancionum. copias,

copias, quas<sup>1</sup> Rutas vocant, accersivit, eo quod de thesauris regiis, quibus in tali articulo parcendum non esset, pecunia copiosa suppeteret.

---

*Qualia contigerunt apud Albemarliam, & Castellum novum, & Vernullium.*

C A P. XXVIII.

**I**GITUR mense Junio, quando solent Reges ad bella procedere, finitimi principes contractis undecunque viribus Regem hostiliter aggrediuntur Anglorum, sub obtentu quidem quasi pro filio æmularentur contra patrem, quamvis imitatione nil stultius, re autem vera propria vel odii, ut Rex Francorum, vel emolumenti, ut Comes Flandrensis, negotium porrecta occasione agentes. Porro Rex Anglorum ad excipiendos tantorum hostium impetus minus se poterat præparare propter suorum tumultus internos, quibus vehementissime angabantur. Cum ergo propter manum imparem irrumpentibus non posset occurrere, munitiones<sup>2</sup> tamen, quæ erant in terminis, dispertitis præfidiis cautius studuit munire. Itaque Rex Francorum oppidum Vernullium, nullius rei necessariae ad tolerandam obsidionem diutinam indigum, circumfuso<sup>3</sup> conclusit exercitu, non nisi capto eo vel dedito progressurus. Comes vero Flandrensis cum suis copiis à parte Flandriæ

---

1. Putas *M.S. Pic.* 2. Tantum *Edd. pr.* 3. *Antea, concludit.*  
*irruens,*

irruens, obsedit <sup>1</sup> Albemarliam, valido quidem inaniter fultam præsidio: cum ejusdem oppidi Dominus, Comes scilicet Albemarlensis, <sup>2</sup> circa seniorem Regem, ceu multi alii fluctuaret. Qui nimirum pro eo quod oppidum minus oppugnatum cito expugnatum est, cum Flandrensi creditus est <sup>3</sup> comite collusisse. A quo captus cum omnibus quos illic Rex causa præsidii miserat, alia quoque castella sua resignavit. Progrediensque Flandrensis exercitus ad majora faustis animatus principiis, munitionem regiam, quæ <sup>4</sup> Castellum novum dicitur, per dies aliquot adhibitis machinis fortiter <sup>5</sup> oppugnavit. Qua tandem dedita, Comes tamen Flandrensis gavisus non est. Frater namque ejus Matheus, Comes Bononiensis, quo ille tanquam futuro successore gaudebat, qui de conjugè propria sobolem nequaquam susceperebat, aut sperabat, in ejusdem oppidi oppugnatione iectu sagittæ circa genu fauciis, casu vulneris in pejus vergente decubuit, & post dies paucissimos inter curandum in fata concessit, fratri tantum ex suo interitu luctum relinquens, ut soluta mox expeditione lugubris ad propria remearet, finistrum sibi eventum objectans atque imputans, qui Regem consobrinum, à quo nunquam læsus, crebro autem beneficiis præventus extite-

<sup>1.</sup> *Annea*, Albemarliam valido inaniter ful. pr. cum ejus oppidi Edd. priores. <sup>2.</sup> Contra sen. Edd. pr. <sup>3.</sup> Deest comite in Edd. pr.

<sup>4.</sup> Vulgo Neuchastel in trætu Caletrensi, diaœcisque Rothomagensi. Pic. <sup>5.</sup> Expugnavit Edd. priores.

rat, causa nequissimi filii hostiliter impetendum duxisset. Quo comperto, considerans idem rex se jam bellicæ sollicitudinis parte dimidia pro tempore liberatum, adversus partem reliquam propensiorem mox sumpsit fiduciam. Convocatis ergo stipendiariis copiis, & quotquot eum in illo articulo non deserendum putabant, denunciavit regi Francorum, qui jam partem æstatis plurimam in prænominati oppidi obsidione consumperat, eoque mature se potitum sperabat, ut vel obsidionem desereret, vel ad diem certum discrimen sibi bellicum impendere minime dubitaret. Primum quidem Franci, natura feroce simul & arrogantes, præsertim cum numero & apparatu bellico præstare viderentur, denunciationem derisere, id eum nullatenus ausurum arbitrantes. Verum agnito, quod impavidus cum instructo adventaret exercitu, tunc primum suspicari potuere eum aliquid ausurum. Illico rex eorum accitis festine optimatibus, tractare cum eis cœpit de bello. Missisque obviam regi <sup>3</sup> Anglorum Episcopo & Abbe, qui ab ore ejus acciperent, utrum congressurus accederet: ipse interim pro tempore cōpias instruebat. <sup>4</sup> Et ecce missi eidem regi <sup>5</sup> occurrunt, qui nescio quid ordinans, seque cum multa confidentia ostendit.

---

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, æstatis. 2. Aliiquid eum Edd. pr.  
3. Anglorum uno Episcopo Edd. priores. 4. Deest & in Ed. Pic.  
5. Antea, occurrerunt.

tans, armatus cum paucis aliquot stadiorum spatio exercitum anteibat. Cui cum dicerent, Regem Francorum velle certificari de proelio; vultu feroci & voce terribili, “Ite (inquit) “<sup>1</sup> dicite Regi vestro, quia ecce adsum”; cumque festinanter reversi, instantis jam de proximo Principis ferociam & obstinationem indicassent: consilium habuerunt Rex & optimates Francorum, ut pro tempore cederent, & pugnaturi pro hereditate patrum suorum impletum declinarent. Itaque castris relictis cum tremendis illis copiis in Franciam refugerunt, armati tamen & compositis ordinibus, ne fugere viderentur. Sicque <sup>2</sup> illi qui paulo ante ferocibus animis, & grandium rugitu verborum leones videbantur, tanquam lepores cedendo fugiendoque repente inventi sunt. Porro Rex Anglorum indecora superborum hostium fuga contentus, urgere & persequi noluit <sup>3</sup> abeuntes: sed exercitu ad hostilium direptionem <sup>4</sup> castorum converso, oppidum cum solemni lætitia suis, qui ibidem fortiter egerant, congratulatus intravit. Repertum est autem in castris frumenti & vini & escarum plurimum, cum <sup>5</sup> suppellectile varia, quam abeuntes instantibus adversariis asportare non poterant.

1. Et dicite Edd. priores. 2. Deest illi in Edd. pr. 3. Antea, fugientes. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebatur, castrorum. 5. Suppellectile Edd. priores.

*De his qui capti sunt apud Dolum.*

C A P. XXIX.

EXTERNIS <sup>3</sup> igitur hostibus, quorum maxima erat potentia, rege scilicet Francorum & Flandrensi Comite, <sup>4</sup> dei voluntate propulsatis, interni minime quievere. Quorum plurimi condicto convenientes & congregati <sup>5</sup> Dolensem oppidum obtinuerunt: quod juris quidem est Britannici, sed Normannicis colmitatur finibus. Quo audito <sup>6</sup> Bribanciones regii mature affuerunt, & congressi cum eis, primo eorum multitudinem in oppidum refugere, mox etiam capto oppido in unius arcis angustias secedere compulerunt. Quibus ita conclusis, res cum summa celeritate defertur ad regem Rothomagi consistentem. Ille cibi somnique oblitus, mutando vehicula, longa terrarum spatia transmeans, tam festinus affuit, ut volasse videretur. Cumque <sup>7</sup> oppugnando arci intenderet, conclusa multitudo angustias illas non ferens, misericordiam imploravit. Paetus ergo eis rex vitam cum integritate membrorum, arce dedita insignem illam captivitatem custodiæ mancipavit. Ibi quippe <sup>8</sup> Comes Cestrensis, & Radulphus de Fougeriis, aliique

---

1. His Edd. pr. 2. V. C. Dolnacum. Sed prior lectio certior. Est enim Dolum urbs episcopal is in Britann. Gallica. Pic. 3. Antea, ergo. 4. Antea, divina. 5. Dolum Edd. priores. 6. Brab. MS. nosler. V. sup. p. 199. 7. Oppugnandiæ Edd. pr. 8. Illi ipsi sunt de quibus supra cap. 27. Pic.

nobiles fere centum, in manus regis, quem atrocissimis fuerant odiis infectati, Dei judicio inciderunt. A quo nimirum multo clementius quam eorum meritis debebatur tractati, pro tempore in vinculis quieverunt. Duo vero prænominati, qui clariores videbantur inter captivos, regi de fidelitate servanda satisfacientes, relaxari meruerunt. In qua re procul dubio tanti Principis in prævaricatores infidelissimos hostesque atrocissimos clementia jure miranda laudandaque censetur.

---

*De obsidione Leicestriæ, & Guerra Regis Scottorum,  
& captione Comitis Leicestrensis.*

C A P. XXX.

**D**UM in Transmarinis partibus à rege vel circa regem talia gererentur, in Anglia quoque non dissimilia provenerunt. Cum enim Comes Leicestrensis, qui primus à rege defecerat, plurimos petulanti corrupisset exemplo, Richardus de Lufci, qui tunc Angliæ sub Rege præerat, accepto à Rege mandato, & exercitu propere convocato, Leicestriam obsedit: qua dedita & incensa, oppugnationem castelli omissens, eo quod adurgentiora negotia vocaretur, recessit. Porro Rex Scottorum agnito, quantum Rex Anglorum in Normannia labaret, cum gentis barbaræ & fitientis sanguinem

nem immanissimis copiis Anglorum fines ingressus civitatem<sup>1</sup> Carduliensem obsidione circumdedit, totamque adjacentem provinciam cædibus & rapinis foedavit. Comperto<sup>2</sup> autem quod ingens ex superiori Anglia exercitus adventaret, obsidionem reliquit, & post vastam provinciæ, quæ Northumbria dicitur, depopulationem, à facie Procerum nostrorum in propria se recepit. Qui nimirum advenientes cum militaribus copiis amnem Tuedam, quæ regnum Anglicum Scotticumque disternit, transgressi, terræ hostili talionem nullo obfistente intulerunt. Sed mox ferventibus nunciis ad superiora Angliæ revocantur; Regis tamen hostis ferocia necessariis pro tempore induciis caute suspensa, cum eum callida nostrorum dissimulatione laterent adhuc quæ nunciabantur. Comes enim Leicestrensis cum classe hostili ex Flandria apud Orientales Anglos applicuit, suscepitusque à complice proprio, Hugone scilicet Bigoto, viro potente & callido, ibidem aliquandiu cum adducto confedit exercitu. Mox eodem Hugone duce & cooperatore idem exercitus irruens super civitatem Norwicensem, eandem præsidio vacuam & repentino terrore perstrictam minimo negotio effregit, ejusque opibus abrafis, præda onustus ad castra rediit. Cumque eodem auctore atque in-

---

1. *Carlill ad oram exemplaris Ed. Pic.* mecum à R. Rawlinsono communicati scriptu eruditus quispiam; 2. *Deest autem in Edd. priorib. centore*

centore insignem vicum maritimum variis opibus<sup>1</sup> refertum, qui dicitur Donewic, similiter irrupturus accederet, habitatorum, qui se ad excipiendum hostilem impetum constanter præparabant, fiducia territus, & nihil adversus hujusmodi audendum ratus, vacuus recessit. Hugo vero ejusdem exercitus, quantum volebat, opera usus, denunciavit Comiti Leicestrensi, ut copias peregrinas quas adduxerat ad terram & castella proprii juris traduceret. Qui nimirum diu multumque hæsitans, eo quod per medios hostium fines, qui ejus dicebantur transitum observare, absque grandi non posset periculo Leicestriam transmeare ; tandem confidens de numero & virtute sociorum, (habebat enim equites circiter octoginta electos,<sup>2</sup> & peditum fortium quatuor vel quinque milia;) reputans etiam neminem sibi substiturum in via, eo quod in eis, qui Regi favere videbantur, amicos haberet plurimos, constanter cum uxore & quodam nobili viro ex Francia, Hugone scilicet de Castello, totisque copiis iter arripuit. Regii autem Proceres apud Sanctum Edmundum cum copiosa militia observabant. Cumque illi prope jam essent, instructum contra eos exercitum produxerunt. Porro illi neque ad dextram neque ad sinistram declinare valentes, & necessitatem in alacritatem vertentes, turmis dispositis audacter processere. Commissum est

1. Antea, refectum. 2. Deest & in Edd. priorib.

itaque

itaque proelium grave, his pro gloria, illis pro salute certantibus. Sed victoria concessit ad Regios. Captusque est Comes cum conjugi, virilis animi femina, & memorato Hugone de Castello, & toto fere equitatu, peditum vero multitudo fere omnis interiit. Insignes captivi in Normanniam<sup>1</sup> ad Regem sunt missi. de ceteris quoque factum est quod voluit.

---

*De David Scotto, & quibusdam aliis qui à Rege defecerunt.*

### C A P. XXXI.

**S**ANE cum illa filii contra patrem infilialis vesania fere biennio debacchata<sup>2</sup> noscatur; primi anni insigniora gesta superiori sunt relatione digesta. Hieme<sup>3</sup> quippe paulisper à bellicis tumultibus cessatum est in partibus transmarinis; in Anglia vero non ita. Viri enim, qui erant in munitionibus Comitis Leicestrensis, cum propter hoc, quod domino suo acciderat, aliquamdiu quievissent, rursus efferati, & tanquam ad Domini sui ultionem inflammati, aggregata sibi improborum multitudine, vicinas provincias excursionibus infestare coeperunt. Et ut Principem magni nominis habentes fiducialius agerent, Hunteduniensem Comitem David, fratrem Regis Scottorum,

---

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, à Rege. 2. Antea, dinoiscatur.  
3. Quidem paul. Edi. priores.

ducem sibi ac Principem delegerunt. Quo tanquam feliciter debacchante,<sup>1</sup> & prospere procedente ad plurima, Comes quoque<sup>2</sup> Ferrarensis, & vir nobilis<sup>3</sup> Rogerius de<sup>4</sup> Moubrai animum diu dissimulatum declarantes, post defectores ceteros abierunt: vixque sacris Quadragesimæ diebus concepti furoris impetum cohibentes, post solemnitatem Paschalem ad ausus improbos proruperunt. Nec cessabat eo tempore Rex junior optimates Anglorum, qui patri adhærere videbantur, per clandestinas litteras vel promissionibus allicere, vel comminationibus pulsare: ut eos ad suas quocunque modo partes traduceret. Quamobrem tunc in Anglia pauci admodum nobiles fuisse traduntur, qui non circa Regem vacillarent, ab eo<sup>5</sup> pro tempore defecturi, nisi maturius eorum fuisset meditationibus obviatum.

*De adventu Regis in Angliam, & qualia Scotti fecerunt<sup>6</sup> in Anglia.*

C A P. XXXII.

**I**GITUR secundo initæ contentionis anno, rursum à magnis hostibus, scilicet Rege Francorum, Comite Flandrensi, Rege Scotorum, bellum adversus seniorem Anglorum Re-

1. Et re prosp. Edd. priores. 2. Ita quoque MS. Pic. Antea, Farrarensis. 3. Conditor cœnobiorum Bellelandæ & Neub. sup. l. 1. c. 15. & inf. cap. 32. Pic. 4. Moubrai Edd. priores. 5. Dcest pro in Ed. Pic. 6. In Anglia omittunt Edd. priores.

gem totis viribus instauratur. Et Comes quidem Flandrensis, fraterni jam oblitus exitii,<sup>1</sup> præ ambitu Anglicanæ provinciæ quæ Cantia dicitur, de qua scilicet Regi juniori jam hominum fecerat, cum eodem in Angliam transiturus<sup>2</sup> transferendis copiis classem parabat. Rex vero Francorum contractum undecunque exercitum invasurus Normanniam instruebat. Quibus cognitis Rex Anglorum senior malens sibi fines<sup>3</sup> suos transmarinos periclitari quam regnum (quos tamen caute credidit muniendos, prævidebat enim neminem in Anglia se absente, & tanquam non extante, illi, qui successurus expectabatur, obstitutum) præventis hostibus cum aliquanto equitatu, & una<sup>4</sup> Brabantionum turma in Angliam mature advehitur. Interea Rex Scottorum cum propriæ gentis infinita barbarie atque accersitorum ex Flandria stipendiariorum equitum peditumque manu non modica fines Anglorum ingressus, duas in<sup>5</sup> Westmeria munitiones regias, scilicet Burghum & Appelbi, præoccupatas & sine præfidiis inventas obtinuit: indeque digrediens, urbem iterum Carduliensem oppugnare statuit. Sed cautione à<sup>6</sup> trepidis civibus præstata, quod ad diem certum civitatem illi traderent, nisi interim à Rege Anglorum sufficiens sibi præsidium mitteretur, ad quandam munitionem su-

1. Pro Edd. pr. 2. Deest transferendis in Edd. priorib. 3. Deest suos in Edd. pr. 4. Bras. ad oram Cod. nostri. 5. Westmaria Ed. Pic. 6. Tepidis Edd. priores.

per amnem Tinum, quæ dicitur Prudehou, oppugnandam convertit exercitum. Tunc accessit ad eum prædictus Rogerius de<sup>1</sup> Moubrai auxilium flagitans. Duabus quippe munitionibus suis à Gaufrido Regis Anglorum filio naturali, tunc Lincolniensi electo, fortiter expugnatis & captis, tertiam, Tresch vocatam, cum periculo possidebat. Qui nimirum Rogerius Regi Scottorum, in Eboracensem provinciam irruptionem meditanti, jam pridem<sup>2</sup> filii primogenitum obsidem dederat, quod illi assistet & pareret in omnibus; & ab eo vicissim sponsonem acceperat, quod in quacunque<sup>3</sup> necessitate ejus nequaquam auxilio fraudaretur. Verum idem Rex cum per dies aliquot apud Prudehou casso & suis magis noxio fuisset labore sudatum, audiens Eboracensis provinciæ contra se militiam excitari, Tino transmisso Northumbriæ fines invasit. Corrosum est à Scottis, quibus nulla esca<sup>4</sup> & infamis, quicquid vel à canibus mandi potuit; & dum prædæ insisterent, jugulare senes, trucidare parvulos, eviscere feminas, & hujusmodi quæ horrendum est<sup>5</sup> & dicere, genti inhumanæ & feris plus<sup>6</sup> efferae voluptas fuit. Immisso<sup>7</sup> igitur miserabili provinciæ immanissimorum prædonum exer-

1. Mubrai *Edd. pr.* 2. Filium *Edd. priores.* 3. Sic cum MS. nostro distinguimus. Neque aliter Ed. Antwerp. At commate mox post necessitate uitur Picardus. 4. Infamis est, quicq. *Edd. pr.* 5. Vel pro & in *Edd. priorib.* 6. Efferae facere voluptas f. *Edd. priores.* 7. Ergo *Edd. priores.*

citu, barbarisque inhumane debacchantibus, Rex ipse, excubante circa se honestiori mitiorique stipatus militia, vacare videbatur, observabatque circa castellum firmissimum, <sup>1</sup> Alnewich nominatum, ne forte manus ex eo militaris irrumpens, circumquaque grassantes perturbaret prædones.

*De captione Regis Scottorum.*

C A P. XXXIII.

**R**EBUS se ita circa <sup>2</sup> Aquilonales Angliae partes habentibus, Eboracensis provinciæ regii Proceres ingenue indignati, quod Scotti fines Anglicos infestarent, apud Castellum novum super fluvium Tinum cum equitatu valido convenerunt. Urgente quippe negotio, pedestres non poterant copias congregare. Venerunt autem <sup>3</sup> illuc sexta Sabbati, longo & laborioso itinere fatigati. Ibi sane cum in commune tractarent, quid esset agendum; prudentiores allegarunt, multum jam esse actum, cum Rex Scottorum adventu corum præcognito longius recesserit; suæ hoc mediocritati pro tempore debere sufficere, sibi non esse tutum, nec Regi Anglorum utile ulterius progredi, ne forte paucitatem suam devorandam sicut escam panis infinitæ barbarorum multititudini expo-

1. Alnewic in proximo cap. 2. Aquilonares *Edd. pr.* 3. Illuc die Sabbati *Edd. priores.*

nere

nere viderentur; sibi non esse plusquam quadringentos equites, in hostili vero exercitu plusquam<sup>1</sup> octoginta armatorum milia æstimari. Ad hæc ferventiores<sup>2</sup> responderunt, hostes nequissimos modis omnibus esse impetendos, victoriam desperari non debere, quæ proculdubio justitiam sequeretur. Denique horum sententia prævalente (quia Deus sic voluit, ut voluntati magis divinæ, quam<sup>3</sup> potentiae prudentiæ humanæ, ascriberetur evenitus)<sup>4</sup> viri virtutis, in quibus erant præcipui Robertus de<sup>5</sup> Stutevilla, Ranulphus de<sup>6</sup> Glanvilla, Bernardus de Baliolo,<sup>7</sup> Willelmus de Vesci, nocturna requie paulisper recreati summo mane progressi sunt, tanta velocitate, tanquam propellente vi aliqua, properantes, ut, quod armorum pondere gravatis minus tolerabile videbatur, ante horam quintam viginti quatuor milia passuum transmearent. Verum dum irent, tam densa, ut dicitur, eos operuit nebula, ut pene nescirent quo irent. Tuim prudentiores periculosem iter causantes, certum sibi imminere discrimen allegarunt, nisi mox conversi redirent. Ad hoc Bernardus de Baliolo, vir nobilis atque magnanimus, recedat, inquit, qui voluerit, ego autem etiam si nullus sequatur, procedam & perpetuam mihi macu-

<sup>1</sup>. Octo armatorum milia *Edd. priores.* <sup>2</sup>. Respondentes *Edd. pr.*

<sup>3</sup>. Potentiæ vel humanæ prudentiæ ascriberetur *Edd. pr.* <sup>4</sup>. Viri

potentes, *MS. Pic.* <sup>5</sup>. Stotevilla *MS. Pic.* <sup>6</sup>. Clanvilla *MS. Pic.*

<sup>7</sup>. Guillelmus *Edd. priores.*

Iam non inuram. Cum ergo procederent, subito evanescente nebula, castellum de<sup>1</sup> Alnewic præ oculis habentes, id sibi tutum fore receptaculum, si hostes urgerent, læti censuerunt. Et ecce Rex Scottorum cum turma equitum circiter sexaginta aut paulo amplius<sup>2</sup> haut procul in campis patentibus tanquam securus & nihil minus quam nostrorum irruptionem<sup>3</sup> metuens observabat, barbarorum multitudine cum parte equitatus ad prædas late dispersa. Qui nimirum nostris conspectis, primo quidem eos de suis à præda redeuntibus esse ratus est. Sed mox vexillis nostrorum caute notatis, tunc demum intellexit nostros jam ausos, quod ipsos nec suspicari potuit esse ausuros. Attamen non est territus. suo quippe tam vasto quamvis minus conglobato circumvallatus exercitu, conclusam illam paucitatem facile absorbendam esse à circumfusa multitudine nec ambigere dignabatur. Illoco ferociter arma concutiens,<sup>4</sup> suosque verbo simul & exemplo accendens, modo, inquit, apparebit quis miles esse noverit. Primusque in hostem sequentibus ceteris irruens, mox à nostris excipitur, atque imperfecto dejectus equo, cum tota fere turma sua capitur. Nam & qui per fugam evadere<sup>5</sup> potuere, eo capto fugam detrectantes, ut cum eo caperentur, in manus se hostium sponte de-

---

<sup>1.</sup> Vide ad finem cap. præcedentis. <sup>2.</sup> Haud Edd. pr. <sup>3.</sup> Intuens Edd. priores. <sup>4.</sup> Suoque Ed. Pic. <sup>5.</sup> Potuerunt Edd. pr.

dere.

dere. Quidam etiam nobiles, qui forte tunc aberant, sed non longe erant, agnito quod acciderat, cursu mox rapidissimo affuere, atque in manus hostium ingerentes se potius quam incidentes, dominico communicare periculo honestum duxere. Porro Rogerius de Moubrai, qui ibidem tunc aderat, Rege capto elapsus evasit, refugitque in Scotiam. Nostrri vero proceres nobilem cum gaudio prædam revehentes, Castellum novum, unde mane digressi fuerant, <sup>2</sup> vespere rediere, eamque ad dominum suum illustrem Anglorum Regem opportune mittendam, apud Richemontem cautissime custodiri fecere. Gestum est hoc feliciter Deo propicio anno à plenitudine temporis quo verbum caro factum est M.C.LXXIV. tertio Idus Julii, die Sabbati, & mox late vulgatum, atque in cunctis Anglorum provinciis grate suscepsum est, campanis pro solempni lætitia <sup>3</sup> concrépantibus.

*Qualia in exercitu & <sup>4</sup> terra Regis Scottorum eo  
capto provenerunt.*

### C A P. XXXIV.

**R**EGE igitur Scottorum in manus hostium tradito, funestissimum quoque ejus exercitum perspicua Dei non permisit ultio abire

<sup>1.</sup> Mubrai *Edd. pr.* <sup>2.</sup> *Antea, vesperi.* <sup>3.</sup> *Sic etiam MS. Pic. Antea,* crepantibus. <sup>4.</sup> *Regis terra Edd. priores.*

illæsum. Regis quippe captione comperta, Barbæ primo attoniti à prædis destiterunt, mox tanquam furiis agitati ferrum contra hostes sumptum, jamque <sup>1</sup> innoxio sanguine ebrium in seipso verterunt. Erat autem in eodem exercitu ingens Anglorum numerus. regni enim Scottici oppida & Burgi ab Anglis habitari noscuntur. Occasione ergo temporis Scotti innatum, sed metu regio dissimulatum, in illos odium declarantes, quotquot incidebant pereverunt, refugientibus in munitiones regias ceteris qui evadere potuerunt. Erant etiam in illo exercitu duo fratres, Gilbertus scilicet & Uætredus Galwadensis provinciæ domini, cum gentis propriæ turma numerosa. Hi nimirum Fergusi, olim Principis ejusdem provinciæ, filii fuerant: & patri in fata concedenti, Rege Scottorum, qui illius terræ principalis est dominus, hereditatem inter eos dividente, successerant. Verum Gilbertus natu major, paterni juris integritate fraudatum se dolens, fratrem semper in corde suo oderat, cum tamen concepti furoris impetum metus regius cohiberet. Capto autem Rege, liberatus hoc metu, mox fratri nihil verenti manus injecit, & non nece simplici, sed pro exaturando execribili odio excruciatum suppliciis interfecit. Illico fines invadens fratnos, barbaris in barbaros sævientibus, non modicam hominum stragem fecit.

---

<sup>1.</sup> Sic etiam MS. Pic. Antez, innoxio eorum sanguine.

Erat

Erat autem fratri nefarie interempto filius, nomine<sup>1</sup> Rollandus, acer atque industrius adolescens, qui, paternis amicis cooperantibus, debacchanti patruo pro viribus resistebat. Eratque totum regnum Scotiæ turbatum, Deo æquissime disponente, atque ea mensura remetiente improbis, qua ipsi mensi fuerant; scilicet, ut qui paulo ante gentis innoxiae quietem turbaverant, & Anglorum sitierant sanguinem, ordine pulcherrimo à semetipſis reciperent talionem.

*De<sup>2</sup> memorabili humilitate Regis Anglorum, & de eo quod consecutum est.*

C A P. XXXV.

JAM venerat in Angliam à Normannia Rex Henricus secundus, filio cum Flandrensisbus copiis adventuro suæ murum præsentiaæ objecurus. Recordatus autem quantum in Ecclesiam Cantuariensem deliquisset, eandem mox, ut applicuit, concite adiit, <sup>3</sup> ad sepulchrum beati Pontificis Thomæ, fusis ubertim lacrimis, oravit. <sup>4</sup> Ingressusque capitulum monachorum, prostratus humili humillime veniam postulavit, & propriæ petitionis instantia, à cunctis per ordinem fratribus virgis est vir tantus corpora-

<sup>1</sup>. *Anæa*, Rolandus. <sup>2</sup>. *Deeſi* memorabili in *Edd. priorib.* <sup>3</sup>. Et ad *Edd. pr.* <sup>4</sup>. *Idem* scribunt magister Edvar. c. 26. *vite S. Thomæ apud Sur.* & *Scriptores vite processusque ejus l. 4. c. 7. Pic.*

liter castigatus. Sequenti vero nocte cuidam venerabili ejusdem Ecclesiæ monacho seniori dictum est in somnis: *Nonne vidisti hodie humilitatis Regiae tam grande miraculum? Scito quod in brevi quantum hæc regia humilitas Regi Regum placuerit, rerum, quæ circa ipsum geruntur, exitus declarabit.* Sane hoc ipsum, viro <sup>1</sup> reverentissimo & sincerissimo, <sup>2</sup> Rogerio scilicet Abbe Bellelandensi, referente, cognovi, quod utique sibi fidei innotuisse relatione dicebat, dum forte ipso tempore in Cantia moraretur. Denique, ipse <sup>3</sup> qui tangit montes & fumigant, illam montis fumigantis devotionem quanti appenderit, insigni mox indicio claruit. Quippe ipsa die, atque ipsa (ut dicitur) hora, qua mons ille Cantuariæ fumigavit, hostem ejus immannissimum, scilicet Regem Scottorum, in extremis Angliæ finibus virtus divina pessundedit; ut merces pii operis non consecuta ipsum opus, sed comitata potius videretur, nullusque super hoc ambigere fineretur. Idem autem Princeps Cantuaria digressus, Lundonias properavit, <sup>4</sup> & præmissis adversus Hugonem Bigotum miliaribus copiis, ipse vena incisa modicam ibidem moram fecit. Et ecce circa noctem medium missus à Ranulpho de Glanvilla cursor velocissimus ad januam pulsavit regiam. In-

---

1. Reverendissimo *Edd. priores.* 2. *Auctor huic Rogerio dicavit suos in Cantica Cam. comment. Pic.* 3. *Respexit Davidem Psal. 143. canentem; tange montes, & fumigabunt. Pic.* 4. *Deest & in Edd. pr. crepatus*

crepatus à janitore & vigilibus ut taceret, pulsavit instantius, dicens in ore suo bonum esse nuncium, quem modis omnibus oporteret ipsa nocte à Rege audiri. Vicit tandem instantis improbitas, præfertim cum bona nunciaturus speraretur. Admissus ergo intra januam, eodem modo cubicularios quoque vicit Regios. Introductusque in cubiculum Regium, audacter accessit ad lectum Principis, <sup>2</sup> & excitavit quiescentem. Qui ex parte factus, quis, <sup>3</sup> inquit, es tu? & ille: puer, inquit, sum Ranulphi de Glanvilla fidelis vestri, à quo missus celsitudini vestræ bonus venio nuncius. Sanus ne est, ait, Ranulphus noster? Et ille, valet, inquit, idem dominus meus, & ecce hostem vestrum <sup>4</sup> Regem Scottorum captum tenet in vinculis apud Richemontem. Rex vero ad hoc stupidus, dic, inquit, adhuc. At ille iteravit verbum; Habes ne, ait, litteras? Mox ille protulit litteras <sup>5</sup> signatas, rei gestæ seriem continentes. Quibus Rex statim inspectis, stratu exsiliens, quibus potuit motibus <sup>6</sup> ei, qui facit mirabilia solus, piis madidas lacrimis gratias egit. Tunc familiares festine accitos confortes gaudii fecit. Mane autem venerunt & alii cursores id ipsum nunciantes, sed unus, id est, qui primus adve-

1. Igitur *Edd. priores*. 2. *Deest & in Edd. priorib.* 3. Es tu? inquit. *Edd. priores*. 4. Scottorum Regem *Edd. pr.* 5. Signatas Regi, rei *Edd. pr.* 6. Post Regis (inquit *Scriptores S. Tho. processus l. 4. c. 8.*) humilem peregrinationem sensim in dies nec longa mora cismarini & transmarini rebelles ceciderunt. Pic.

nerat, bravium accepit. Vulgatum est statim verbum bonum, populis solemniter acclamantibus, & campanis per totas Lundonias concrepantibus.

---

*De obsidione Rothomagi, & dolosa oppugnatione  
obsidentium.*

C A P. XXXVI.

**I**NTEREA Rex Francorum cum tremendo exercitu Normanniam ab Oriente ingressus, qua scilicet captis à Comite Flandrensi castellis patere videbatur, Rothomagum ejusdem provinciae Metropolim adiit & obsedit. Est autem Rothomagum una ex clarissimis Europæ civitatibus sita super Sequanam fluvium maximum, per quem eidem civitati multarum regionum commercia invehuntur, eodem flumine simul & objectu montium ita munita, ut ab uno exercitu ejus vix tertia pars valeat obfideri. Porro Rex junior & Flandrensis Comes cum in portu Morinorum, unde brevissimus est in Angliam transitus, classe parata, vastissimis vallati copiis transfretandi opportunitatem captarent, cognito, quod Rex senior jam in Anglia consisteret, eorum procul dubio ferociter impetum excepturus, transfire in Angliam nequaquam sibi tutum duxerunt. Itaque mutato consilio, & toto illo paratae jam classis

classis apparatu irrito, quanti esset negotii Rothomagensis obsidio, & quanti emolumenti ejusdem civitatis irruptio perpendentes, vastas illas atque terribiles copias Rothomagum transfulerunt, & obsidentem exercitum in immensum auxerunt. Verum cum tantus esset exercitus, quantus in Europa ab annis retro plurimis visus non est, ejusdem tamen urbis propter accessus difficiles, partem vix tertiam potuit obsidere. Eratque per pontem fluminis liber vel ex regione in urbem ingressus, vel ex urbe in regionem egressus, & inferebantur urbi abundanter quæcunque necessaria, vidente cominus<sup>1</sup> atque invidente hostili exercitu. Et forte illa<sup>2</sup> *invidia Siculi non invenere tyranni manus tormentum*, cum viri animosi & fortes tota fere die cominus factitari consiperent, quod impedire non valentes, tam anxie sustinerent. Paratis ad oppugnandam civitatem machinis, totis viribus oppugnationi insistitur, tripharium ad negotium diviso exercitu, & die naturali per<sup>3</sup> octonas horas partito, ut alii aliis, recreati scilicet lassatis per vices succederent, atque ita jugiter oppugnantes, ne modico quidem diei vel noctis spatio murorum defensores respirare permetterent. At id frustra<sup>4</sup> provisum. Cives enim huic molitioni arte & cautela consimili occurrentes, ipsi quoque suum tripharium nu-

1. Et *Edd. priores*. 2. *Horat.* 1. *Epist.* 2. *Pic.* 3. *Octavas Edd. pr.*  
4. Provisum est. Cives *Edd. priores*.

merum diviserunt, hostibusque oppugnationem  
<sup>1</sup> per successionem continuantibus distributione  
 sui cautissima respondentes, contra laboris &  
 lassitudinis intolerantiam, qua suffocandi cre-  
 debantur, competens remedium habuerunt.  
 Cumque per dies plurimos summa vi certare-  
 tur, & neque hi neque illi in aliquo remissius  
 agerent, beati Laurentii dies natalitus super-  
 venit. Rex autem Francorum, pro ejusdem  
 præcipui martyris reverentia,<sup>2</sup> quem specialiter  
 & devotius consueverat venerari, requiem ipso  
 die civitati indultam jussit solemniter præcon-  
 nari. Quam gratiam cives grate amplexi, ocio  
 brevissimo<sup>3</sup> jocundissime fruebantur. Juvenes  
 & virgines, senes cum junioribus, tum pro diei  
 lætitia, tum etiam ad irritandum hostem ca-  
 noris in civitate vocibus concrepabant: turma  
 vero militaris extra civitatem super ripam flu-  
 minis in conspectu hostium hastiludio exerce-  
 batur. Tum Comes Flandrensis, ut dicitur,  
 Regem adiens, ecce, ait, civitas pro qua<sup>4</sup> jam  
 multum sudavimus, his intus choros ducenti-  
 bus, & illis foris secure ludentibus, sponte no-  
 bis offertur. Sumat ergo arma in silentio ex-  
 ercitus, scalisque repente muro admotis ante  
 civitatem obtinebimus quam in civitatem re-  
 gredi valeant, qui extra civitatem pro irrita-  
 tione nostra<sup>5</sup> lusibus vacant. *Abſit* (inquit Rex:)

---

1. *Desunt* per successionem in *Edd. pr.* 2. *Quam Edd. pr.* 3. *An-*  
*rea*, jucundissime. 4. *Deest* jam in *Edd. priorib.* 5. *Ludis Edd. pr.*  
*abſit*

*abſit à me honestatem regiam hac macula<sup>1</sup> denigrare: noſti enim me pro reverentia beatissimi Laurentii diei hujus requiem indulſiſſe civitati.* Tunc universis qui aderant Proceribus familiari ausū molliciem improperantibus<sup>2</sup> & dicentibus, dolus an virtus quis in hoste requirat? tandem adquievit. Itaque non per vocem tubæ, ſive præconis, ſed folis ducum ſuſurris exercitus in tentoriis ad irrumpendam præparabatur civitatem. Contigit autem eadem hora per voluntatem Dei in cuiusdam intra civitatem ecclesiæ turri præcelsa, ex qua nimirum pulsata campana vetuſtissima, ſed mire ſonora, ſignum civibus dari moſ erat, ut hostibus irruentibus ad murum occurrerent, clericos quosdam neſcio quid agendo relaxare animum. Quorum forte unus per fenestram proſpiciens,<sup>3</sup> circumferensque oculos per exercitum in tentoriis ex-cubantem, inſolitum in caſtris silentium tanquam arcani alicuius conſciū primo miratus, mox clandestinum illum de loco altissimo caute notatum<sup>4</sup> animadvertit apparatus. Cumque rem ſociis oſtendiffet: Ruvello (ſic enim campana<sup>5</sup> illa dicebatur)<sup>6</sup> pulsato, notiſſimum illico ſignum civitati dederunt. Quo audito, totis viribus utrinque festinatum eſt. Nam & paratus jam exercitus caſtris erumpens, cum

1. Denigrari *Edd. priorib.* 2. Defunt & dicentibus in *Edd. priorib.*

3. Et circumferens oc. *Edd. priorib.* 4. Animadverterit *Edd. priorib.*

5. Deep illa in *Edd. priorib.* 6. Pulsato notiſſimo *Edd. Pic.*

<sup>1</sup> scalis

<sup>1</sup> scalis tendebat ad murum, & cives inopinato stimulati periculo, raptis armis spiritu motuque fervido occurrere studuerunt. Illi quoque qui extra urbem exercebantur, mira celeritate affuerunt. Jam hostes admotis muro scalis murum ascenderant, jam super murum voces quasi triumphantium personabant: cum ecce fortiter impetuntur & repelluntur à civibus. Conflictus super murum acerrimus geritur, jaculis vacantibus, arma & corpora colliduntur, multis utrinque sanguis effunditur. Tandem illi qui superbe ascenderant sursum, præcipites abiere retrorsum. Nox proœlium diremit, prævaricator exercitus longe majori clade accepta quam illata confusus in castra rediit, Rex in Flandrensem Comitem culpam refudit. Sed personæ regiæ tam <sup>2</sup> fœdæ prævaricationis macula plus adhæsit. Denique ab illo die, & deinceps, certum est, <sup>3</sup> & obfessos fiducialius, & obfessores desperatius remissiusque egisse.

---

*Quomodo Rex Anglorum pacificavit Angliam, &  
liberavit Rothomagum.*

C A P. XXXVII.

**I**NTEREA rex Henricus senior in Anglia consistens, accersivit præpositos castellorum Comitis Leicestrensis, quem secum ex Nor-

---

1. Sic etiam MS. Pic. *Annea*, scutis. 2. Sic etiam MS. Pic. *Annea*, perfidæ. 3. Desunt & obfessos fiducialius in Edd. priorib.

mannia vincitum adduxerat, & monuit pro salute domini sui eadem resignare castella, quibus provincias infestabant. <sup>1.</sup> Illi vero copiam loquendi cum domino suo postulantes, non impetrarunt: cumque se dicerent non aliter quam pro certa Domini sui relaxatione voluntati regiae parituros, ille respondit: Nihil super hac re vobis pacifcar, sed si feceritis quod volo, bene actum erit. Et sacris (ut dicitur) adhibitis, juravit dicens: Sic me Deus adjuvet, & haec sacra, quia Comes Leicestrensis non gustabit quidquam, donec de castellis ejus fiat quod volo: vos autem abite maturius. Tunc illi certum citumque domino suo, si ulterius obsisterent, exitium impendere videntes, munitiones illico resignarunt. Comes autem David qui fuerat Princeps eorum, relicto Huntedunensi castello, quod mox regi cessit, trepidus in Scotiam concessit. His regiis successibus teriti Hugo Bigotus & Comes Ferrariensis, ipsi quoque cautionibus de pace & fidelitate praestitis in foedus sponte venerunt. Rebus igitur in Anglia, Deo volente, ad votum dispositis, rex cum ingentibus copiis celeriter transfretavit, ducens secum paulo ante sibi exhibitum regem Scottorum, Comitemque Leicestrensem, aliosque captivos insignes. Populis autem per Normanniam ob celerem & felicem ejus redi-

1. Sic etiam MS. Pic. Illis vero copiam loquendi cum domino suo postulantibus: ille respondit: Nihil &c. tantummodo in Edd. priorib.

tum exultantibus; Rothomagum in conspectu hostium pōmpatice ingressus est. Hostes accepto ante dies paucos de captione Regis Scotorum nuncio fūciū, ejus quoque sunt repentinō & triumphali ex Anglia reditu stūpefacti. Attamen in robore mūltitudinis innumeræ confidentes, in obsidione persistebant. Porro ipse Walensium turmam ex Anglia accitam per noctem latenter <sup>1</sup> emisit; ut silvarum opacitate tecti (nam hoc genus hominum agile & silvarum gnarum est) locis opportunis observarent, <sup>2</sup> qua tanto exercitui necessaria convehebantur. Hi nimurum captato tempore silvis erumpentes commeatum invaserunt; equitibus, à quibus deducebatur, in fugam actis. <sup>3</sup> & toto illo apparati pessimum dato cum ingenti hominum & jumentorum exitio, in silvas se receperunt. Tuic vulgatum est; silvas Wālēnsibus esse refertas; atque ita intercepto commeatu exercitus per biduum inedia laboravit. Hac necessitate soluta est obsidio; & Principes nullam aliam tanti laboris mercedem quam ignominiam reportantes, cūlī vāsto illo exercitu abiērunt, compositis tamē ordinibūs, <sup>4</sup> ob repellendum periculum; si forte hostes à tergo virgerent. Ita quicquid in Regein Anglorum ab hostibus malitiose agentibus vel conciunctū est, vel attentatum, Dōo illi propicio in ejus est gloriam commūtatum.

<sup>1.</sup> Sic etiam MS. Pic. Antea, emisit sylvarum opacitate tectam  
nam &c. <sup>2.</sup> Sic Cod. noster. Neque aliter Picardus è Cod. suo. Antea, quo.  
<sup>3.</sup> Et omittunt Edd. pr. <sup>4.</sup> Ad Edd. pr. De

*De concordia Regum, & pace regnorum.*

C A P. XXXVIII.

CUM ergo eidem Principi in omnibus quæ ab ipso, vel circa ipsum fiebant, propicia arrideret divinitas, hostes ejus <sup>1</sup> tot claris ejus successibus territi & humiliati de pace tractare cœperunt: ipsis reformandæ pacis mediatoribus jam effectis, <sup>2</sup> qui fuerant discordiæ præcipui incentores. Itaque celebri inter partes colloquio habito, exitialis <sup>3</sup> ille rancor Principum & inquietudo provinciarum pariter quieterunt. Comes Flandrensis Regi Anglorum restituit, quod de jure ejus bellicus ei casus contulerat: fidelis de cetero amicitiæ, sive hominii supererogans cautionem. Ingratissimus quoque filius in gratiam patris rediit, non solum obedientiam & reverentiam de cetero filialem sub fidejussoria multorum cautione pollicitus, verum etiam nova contra <sup>4</sup> ingratos & suspectos filios cautela, prudenter exacto & solemniter præstito hominio, patri astrictus. Volebat enim pater, ut, qui fortissimum naturæ vinculum tanquam telam araneæ irreverenter diruperat, saltem jure civili vel gentium ad ho-

1. *Desunt tot claris ejus in Edd. priorib.* 2. Qui discordiæ præcipui fuerant incentores *Edd. pr.* 3. *Ita quoque MS. Pic. Antea,* illa simulta Principum. 4. *Ingratos, & suspectos filios cautela prudenter exacta, & Edd. priores.*

nestum & utile teneretur : & quoniam scriptum est, <sup>1.</sup> *Funiculus triplex difficilè rumpitur*, naturæ violator in lege naturali circa patrem servanda, saltem contemplatione hominii & duplicitis, id est, juratoriæ simul & fidejussoriæ cautionis, persisteret, & caveret de cetero, ne sibi à patre non jam tantum patre, sed etiam domino de jure diceretur, quod prævaricatrici olim plebi à domino dominorum per Prophetam dictum est: <sup>2.</sup> *Si pater ego sum, ubi est honor meus?* & <sup>3.</sup> *Si dominus ego sum, ubi est timor meus?* Fratres quoque impuberes, quos Francorum consilio patri sollicitatos subtraxerat, ad patrem reduxit ; de quibus utique modica fuit quæstio, cum ætatis beneficio excusabiles viderentur. Præterea ad instantiam Regis Francorum, aliorumque qui aderant Principum, idem illustris Rex Anglorum Comitem Leicestrensem, reliquosque captivos, præter Regem Scottorum, absolute relaxavit, & relaxatis bona honoresque restituit: in eundem quoque regem suo tempore prudenter simul & clementer acturus. Processu vero temporis cum eorum, quæ in se ab ingratis & infidis commissa fuerant, immemor videretur, muros Leicestrenses repente subrui, & munitio-nes omnium, quia à se defecerant, complanari præcepit: præcavens scilicet in futurum, confringendo cornua superborum, ne quid simile occasione aliqua in posterum attentarent. Tan-

---

1. *Eccles. 4. P.* 2. *Malac. 1. P.* 3. *Deest ego in Edd. priorib.  
dem*

dem vero <sup>1</sup> etiam regem Scottorum pactis interpositis sub cautela obsidum relaxavit. Veniensque in Angliam, apud <sup>2</sup> Eboracam Metropolim eorundem celebrationem pactorum instituit. Quo cum venisset Optimatum suorum vallatus frequentia, prout conditum erat, occurrit ei rex Scottorum cum universis regni sui nobilibus. Qui omnes in Ecclesia beatissimi Apostolorum Principis regi Anglorum, tanquam principali domino, hominum cum ligantia, i. solemni cautione standi cum eo, & pro eo contra omnes homines, rege proprio præcipiente fecerunt. Ipse quoque rex Scottorum coram universa multitudine nobilium utriusque regni regem Anglorum modis solennibus dominum suum, seque hominem & fidelem ejus declaravit; eique tria præcipua regni sui munimina, scilicet Rokesburg, Berewic, Castellum puellarum loco obsidum tradidit. Quibus actis, optata populi pace fruebantur; & rex Anglorum tantorum operum atque successuum titulis clarus nominatus est usque ad fines terræ. Bellum <sup>3</sup> igitur plusquam civile inter patrem & filium cum tanto multorum discrimine gestum, hunc finem accepit. Nostræ quoque historiæ liber secundus hoc exposito fine accipiat.

*Explicit liber secundus. Incipiunt capitula libri tertii.*

---

1. Deest etiam in *Edd. priorib.* 2. Eboracensem *Edd. pr.* 3. Ergo *Edd. priores.*

- I. De Lundoniensi Concilio, & contentione Archi-episcoporum, & inundatione Hoilandiae.
- II. De reconciliatione domini Papæ & Imperatoris.
- III. Decreta Lateranensis Concilii.
- IV. De morte Regis Francorum, <sup>1</sup> & de hiis quæ apud Constantinopolim <sup>2</sup> provenerunt.
- V. De mutatione monetæ publicæ, & decessu Rogerii Eboracensis Archiepiscopi.
- VI. De Suero tyranno Norwegiæ.
- VII. De morte Regis Henrici tertii, & Gaufridi fratris ejus.
- VIII. De morte Cantuariensis Archiepiscopi, & institu-  
tione Lincolniensis <sup>3</sup> episcopi.
- IX. De expeditione contra Rollandum, & quibusdam  
<sup>4</sup> eventibus Hiberniæ.
- X. De adventu Patriarchæ in Angliam, & morte Regis Jerosolymorum, & regno filii ejus, & de Saladino.
- XI. Quomodo victus <sup>5</sup> est Saladinus à Christianis, &  
quomodo postea prævaluuit.
- XII. De causa adventus Patriarchæ <sup>6</sup> in Angliam. Epistola  
<sup>7</sup> Domini Papæ ad <sup>8</sup> Regem Anglorum.
- XIII. Quomodo Patriarcha infecto negotio repatriavit.
- XIV. De discordia Regum atque Induciis.
- XV. De prærogativa terræ Jerosolymitanæ, propter quam  
totiens devorat habitatores suos.
- XVI. De Guidone Rege Jerosolymorum.
- XVII. De pœlio, quo exercitus periit <sup>9</sup> Christianus, &  
captus est Rex cum Sancta cruce.

1. Et iis *Edd. pr.* 2. Contigerunt *Edd. pr.* 3. *Deest* episcopi  
in *Edd. priorib.* 4. Eventis *Edd. pr.* 5. Est omittunt *Edd. pr.* 6. In  
Angliam. De Epistola *Ed. Antv.* In Angliam & Epistola *Ed. Pic.*  
7. Lucii pro Domini in *Ed. Pic.* 8. Anglorum Regem *Ed. Pic.*  
9. Christianorum *Edd. pr.*

- xviii. Quomodo Saladinus occupavit terram promissi-  
onis cum Sancta civitate.
- xix. Quomodo Conradus Marchio munivit Tyrum, &  
de interitu Comitis Tripolitani.
- xx. De obsidione Tyri, & reditu <sup>1</sup> Regis de captione.
- xxi. De morte Urbani Papæ, & institutione Gregorii.
- xxii. De transitu Gregorii Papæ.
- xxiii. Quomodo Reges crucem acceperunt <sup>2</sup> cum <sup>3</sup> no-  
bilibus plurimis. <sup>4</sup> Statuta Regum in susceptione crucis.
- xxiv. De exactione decimatum, & quomodo Imperator  
cum suis crucem accepit.
- xxv. De rupto fœdere à Rege Francorum, & consecuta  
morte Regis Anglorum.
- xxvi. De moribus Regis Henrici.
- xxvii. De laboriosa & morosa obsidione Acræ.
- xxviii. De morte <sup>5</sup> Willelmi Regis Siciliæ, & de malis  
quæ per illam contigerunt.

*Explicant capitula. Incipit liber tertius.*

---

*De Lundonienſi Concilio, & contentione Archiepisco-  
porum, & inundatione <sup>6</sup> Hoilandie.*

C A P. I.

**A**NNO à plenitudine temporis quo  
<sup>7</sup> veritas de terra orta est, M.C.LXXV. 1175.  
qui fuit Regis Henrici II. vicesi-  
mus <sup>8</sup> secundus, provinciale Concilium  
Lundoniis celebratum à Richardo Cantuariensi

---

1. Regis & captione Edd. pr. 2. *Deest* cum in Cod. nostro. Sed  
exstat ad principium ipsius capituli. 3. Plurimis nobilibus Edd. priores.  
4. Item Statuta Edd. pr. 5. Guillelmi Edd. pr. 6. Hoilandæ  
Ed. Annu. Hollandiæ Ed. Pic. 7. Psal. 84. P. 8. *Deest* secundus in  
Edd. priorib.

Archī-

Archiepiscopo, Apostolicæ sedis legato,<sup>1</sup> considentibus suffraganeis, & aliarum ecclesiastica-  
rum personarum cœtu copioso. Sequenti verò  
anno Hugo <sup>2</sup> Cardinalis, Apostolicæ sedis lega-  
tus, nescio quid ordinatus venit in Angliam.  
Qui cum totius Angliæ generale Concilium ce-  
lebraturus, favore adjutus regio utriusque pro-  
vinciæ, id est, Cantuariensis & Eboracensis, ec-  
clesiasticas personas Lundonias convocasset, sta-  
tuto Concilii die, cum jam sumptis insignibus  
processurus esset, facta est contentio vehemens  
inter ipsos Archiepiscopos de Prioratu sessionis  
in Concilio. Quppe illa Apostolica regula (<sup>3</sup> ho-  
nore invicem prævenientes) à nostri temporis E-  
piscopis ita est abrogata, ut, sollicitudine pa-  
storali postposita, Episcopi quanto pervicacius,  
tanto & vanius de excellentia litigent; & om-  
nis fere episcopalis controversia circa honorum  
prærogativas versetur. Denique Eboracensis  
maturius adveniens, primam sedem præoccu-  
pavit, eandem sibi allegans competere ex an-  
tiquo beati Gregorii decreto, quo statutum  
noscitur, ut Metropolitanorum Angliæ ipse  
prior habeatur, qui prius fuerit ordinatus. Can-  
tuariensis vero solemniter posita præoccupatæ  
sedis querela, secundam sedem, tanquam pas-  
sus præjudicium, recusavit. Mox subditis ejus  
ferocius pro ipso æmulantibus, simplex verbo-  
rum contentio crevit in rixam. Eboracensis

---

1. Considentibus *Edd. pr.* 2. *Vide Notas.* 3. *Rom. 12. P.*  
autem,

autem, quoniam pars adversa fortior erat, loco præmature occupato, cum contumelia deturbatus, cappam concissam illatæ sibi violentiæ indicem legato exhibuit, & Cantuariensem cum quibusdam ejus subditis ad sedem Apostolicam provocavit. Metropolitanis igitur ita contendentibus, rebusque turbatis, Concilium non celebratum, sed dissipatum est, & qui tanquam ad Concilium evocati convenerant, redire in sua. Eodem sane anno, quo memoratus Cardinalis venit in Angliam, Occeanus, tanquam peccatis hominum irritatus, plus solito efferbuit, ruptisque in Hoilandia repagulis, olim contra tempestivos undarum impetus præparatis, eandem humilem planamque regionem septimo Idus Januarii violentus irrupit, jumenta fere omnia, hominum vero multitudinem necavit, reliquis ascensu vel arborum vel domorum ægre salvatis, & quasi post biduum furore satiato in semetipsum rediit, cuius nimirum idcirco supra modum fuit hominibus & jumentis exitialis irruptio, quia tanquam furyor nocturnus adveniens prævideri & præcaveri non potuit.

---

1. Erat omittunt *Edd. priores.* 2. *Desunt* cum quibusdam ejus subditis in *Edd. priorib.* Et tamen satetur *Picardus* in suo etiam *Cod. exiare* cum quibusdam subditis. 3. *Antea*, ergo. 4. *Hoilandia Edd. pr.*

*De reconciliatione domini Papæ & Imperatoris.*

## C A P. II.

1177. **A**NNO à partu virginis M.C.LXXVII. Pontificatus autem Domini Papæ Alexandri anno XVIII.<sup>1</sup> Frederici Imperatoris in eundem venerabilem Pontificem inveterata rabies conquievit. Maledictus furor ejus, quia pertinax; & indignatio ejus, quia dura. Benedictus autem Dominus qui tangit montes & fumigant: ipsum enim & pertinacem domuit, & durum molavit. Siquidem principalibus<sup>2</sup> schismaticis judicio Dei absorptis,<sup>3</sup> Octoviano scilicet, qui Papatum prior invaserat, & Guidone Cremensi, qui ejusdem vesaniæ successor extiterat: cum quidam Joannes Strumensis, tertius continuaret errorem, compunctus tandem Imperator per viros sapientes & nobiles tractare cœpit de pace. Itaque duo magni Principes, sacerdotii scilicet<sup>4</sup> atque imperii, solemniter convenientes, Deo propicio in patrem & filium transferunt nono Calendas Augusti, sique ecclesia unita est, cunctis jam<sup>5</sup> schismatis auctoribus atque fautoribus extinctis sive compunctis.<sup>6</sup> Nam & ille, qui Octoviano & Guidoni de medio factis schismatici furoris continuator extiterat, confusus & dejectus elanguit, cum favor circa eum

1. Idem scribunt *Guil. Tyr.* l. 21. ca. 25. *Appendix Sigib.* Pic.

2. Schismatis *Edd. pr.* 3. Octaviano *Edd. pr.* 4 Et *Edd. pr.*

5 Scismaticis *MS. noſter.* 6. Nam ille qui Octaviano *Edd. pr.*

impe-

imperatorius expiravit. Quibus feliciter gestis, Dominus Papa, tanquam post tanti temporis scandala resarcitæ<sup>1</sup> unitatis gaudia solemniter celebraturus<sup>2</sup>, generale Concilium<sup>3</sup> anno pontificatus sui xx. à partu autem Virginis anno M. LXXIX. quinto Idus Martii Lateranis celebrandum instituit; ad quod nimurum totius Latinæ orbis Episcopos cum majoris loci Abbatis evocavit. Quod autem convocandi concilii intentio satis sincera non<sup>4</sup> fuerit, Romanæ avaritiæ artificioſa provisio patefecit. Multi enim evocati, quibus iter eundi ad Concilium difficile vel intolerabile videbatur, interventu pecuniæ impudentius turpiusque exactæ quam præstitæ, relaxari meruerunt. Sane hujus concilii decreta nostræ duximus historiæ inferenda.

*Decreta Lateranensis Concilii.*

C A P. III.

*5 Canon I.*

**L**I C ET de vitanda discordia in electione Romani Pontificis manifesta satis à prædecessoribus nostris instituta manaverint; quia sæpe

1. Veritatis Edd. pr. 2. Vide Notas. 3. Deest anno in Edd. priorib. 4. Fuit Edd. pr. 5. Numeros Canonum cum Picardo adjecimus, quantumvis non exstant in Cod. nostro MS. definitque etiam in Ed. Antverpiensi. Variat ordo in Edd. Conciliorum, quæ consulat velim. Canones quosdam titulus insignivit Picardus, è Conciliorum nimurum Corpore petiis; quos tamen quia desiderantur in Cod. MS. omittere visum est, ut eiām disceprias vocum in eod. Corpore comparenes, quas ipsorum lectorum diligenter commodius esse relinquendas censuimus.

<sup>1</sup> post illam, per improbae ambitionis audaciam, gravem passa est scissuram Ecclesia, nos etiam ad hoc malum evitandum de <sup>2</sup> consilio fratrum nostrorum, & sacri approbatione concilii aliquid decernimus adjungendum. Statuimus ergo, ut si fortè <sup>3</sup> inimico homine superseminante <sup>4</sup> Zizania inter Cardinales de substituendo Pontifice non potuerit esse plena concordia, & duabus partibus concordantibus, tertia pars concordare noluerit, aut sibi aliud præsumperit nominare: ille ab universa ecclesia <sup>5</sup> recipiatur Episcopus, qui à duabus partibus electus fuerit & receptus. Si quis autem de tertiae partis nominatione confisus, quia rem non potest, nomen sibi Episcopi usurpaverit: tam ipse, quam qui eum receperint excommunicationi subjacent, & totius sacri ordinis privatione multentur; ita ut viatici etiam eis nisi tantum in ultimis communio denegetur; & nisi resipuerint <sup>7</sup> cum Dathan & Abiron (quos terra vivos absorbuit) accipient portionem. Præterea si à paucioribus aliquis quam à duabus <sup>8</sup> partibus electus fuerit ad Apostolatus officium, nisi major assensus & concordia intercesserit, nullatenus assumatur, & <sup>9</sup> prædictæ poenæ subjaceat, si humiliiter noluerit abstinere. Ex hoc tamen

---

<sup>1</sup>. Per illam Ed. Ant. Post illa Ed. Pic. <sup>2</sup>. Concilio rd Pic. <sup>3</sup>. Desunt inimico homine in Edd. prioribus <sup>4</sup>. Alludiur ad parabolam Evangelicam Matt. 13. Pic. <sup>5</sup>. Accipiatur Edd. priores. <sup>6</sup>. Episcopi sibi Edd. pr. <sup>7</sup>. Num. 16.P. <sup>8</sup>. Deest partibus in Edd. priorib. <sup>9</sup>. Dixit Edd. pr.

nullum Canonicis institutionibus & aliis ecclesiis præjudicium generetur, in quibus majoris & sanioris partis debet sententia prævalere. Quia quod in eis dubium venerit, superioris iudicio poterit diffiniri. In Romana vero Curia & ecclesia speciale aliquid constituitur, quia non potest ad superiorem recursus haberi.

*Canon II.*

Quod à prædecessore nostro felicis memoriæ Innocentio factum est innovantes: ordinationes ab <sup>2</sup> Octaviano & Guidone Hæresiarachis, nec non <sup>3</sup> & Joanne Strumensi, qui eos secutus est, factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus. Adjicientes etiam, ut qui dignitates ecclesiasticas seu beneficia per prædictos Schismaticos acceperunt, careant impetratis. Alienationes quoque seu invasiones, quæ per eosdem Schismaticos, sive per laicos factæ sunt de rebus ecclesiasticis, omni careant <sup>4</sup> firmitate; & ad ecclesiam, sine omni ejus onere, <sup>5</sup> revertantur. Si quis <sup>6</sup> contraire præsumperit, excommunicationi se noverit subjacere. Illos autem, qui sponte juramentum de tenendo schismate præstiterunt, à sacris ordinibus & dignitatibus decernimus esse suspensos.

1. Definiri *Edd. priores.* 2. Octaviano *Edd. priores.* 3. Et à Joanne *Edd. priores.* 4. Infirmitate *Edd. pr.* 5. Vertantur *Edd. pr.* 6. Contra ire, *binis dictiōnib⁹, Ed. Pic.*

*Canon*

*Canon III.*

CUM in cunctis sacris ordinibus & ecclesiasticis ministeriis & ætatis maturitas, & gravitas morum, & litterarum scientia sit attendenda & quærenda: multo fortius in Episcopo hæc oportet inquiri, qui ad curam aliorum in se ipso debet ostendere, qualiter alios <sup>1</sup> oporteat in domo Domini conversari. Ea propter ne, quod de quibusdam <sup>2</sup> ex necessitate temporis factum est, in exemplum trahatur à posteris: præsenti decreto statuimus, ut nullus in Episcopum eligatur, nisi qui jam tricesimum annum ætatis impleverit, & de legitimo sit matrimonio natus, qui etiam vita & scientia commendabilis demonstretur. Cum autem <sup>3</sup> qui electus fuerit, & confirmationem electionis acceperit, & ecclesiasticorum bonorum administrationem habuerit, decurso tempore de consecrandis Episcopis à Canonibus definito, is ad quem spectant beneficia quæ habuerat, disponendi de illis liberam habeat facultatem. Inferiora etiam ministeria, ut puta Decanatus, Archidiaconatus, & alia quæ animarum curam habent annexam, nullus omnino fuscipiat, sed nec parochialium ecclesiarum regimen, nisi qui jam vicesimum quintum annum ætatis attigerit, & qui scientia & moribus commendandus

---

<sup>1.</sup> Oportet Edd. priores. <sup>2.</sup> Dicit ex in Edd. priorib. <sup>3.</sup> Quis Edd. priores.

existat.

existat. Cum vero quis assumpus fuerit, si Archidiaconus vel Decanus & reliqui <sup>1</sup> admoniti non fuerint præfixo à Canonibus tempore in Presbyteros ordinati: & ab illo removeantur officio, & alii <sup>2</sup> conferatur qui & velit & possit illud convenienter implere. Nec profit ei <sup>3</sup> appellationis diffugium, si forte in transgressione constitutionis istius per appellationem voluerit se tueri. Hoc sane non solum de promovendis, sed de <sup>4</sup> hiis etiam qui jam promoti sunt (si canones non obsistant) præcipimus observandum. Clerici sane si contra formam istam quenquam elegerint, & eligendi tunc potestate privatos, & ab ecclesiasticis beneficiis triennio noverint se esse suspensos. Dignum est enim, ut quos <sup>5</sup> dei timor à malo non revocat, ecclesiasticæ faltem coérceat severitas disciplinæ. Episcopus etiam, si aut fecerit contra hoc, aut senserit fieri, in conferendis prædictis officiis potestatem suam amittat per Capitulum, aut per Metropolitanum etiam si Capitulum concordare <sup>6</sup> noluerit.

#### *Canon IV.*

SICUT ait beatus Leo Papa: licet Ecclesiastica disciplina, sacerdotali contenta judicio, cruentas effugiat ultiones: catholicorum tamen Principum constitutionibus adjuvatur, ut sæpe

---

1. Ammoniti *MS. noster.* 2. Conferat *Edd. priores.* 3. Appellatione, si forte *Edd. priores.* 4. *Antea his.* 5. Domini *Edd. pr.* 6. Voluerit *Edd. pr.* quærant

quærant homines salutare remedium, dum corporale <sup>1</sup> super se metuunt judicium, vel supplicium evenire. Ea propter quia in Wasconia, Albegeisio, & partibus Tolosanis, & aliis locis ita hæreticorum (quos alii Catharos, alii Publicanos, alii Paterinos, alii aliis nominibus vocant) invaluit damnanda perversitas, ut jam non in occulto, sicut alii, nequitiam suam exerceant, sed errorem suum publice manifestent, & ad consensum suum simplices <sup>2</sup> attrahant & infirmos: eos, & defensores eorum, & receptores, anathemati decernimus subjacere, & sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domo, vel in terra sua tenere vel fovere, vel negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserint, nec sub privilegiis nostrorum quibuscumque indultorum obtentu, <sup>3</sup> nec sub alia quacunque occasione, aut oblatio pro eis fiat, aut inter Christianos <sup>4</sup> accipiunt sepulturam.

### *Canon V.*

DE <sup>5</sup> Brebantionibus & Arragonensibus, <sup>6</sup> Navariis, Basculis & Coterellis, qui tantam in Christianos immanitatem exercent, ut nec ecclesiis nec monasteriis deferant, nec viduis <sup>8</sup> & pupillis, non pueris aut senibus, non cuilibet parcant ætati aut sexui, sed more Paganorum

1. Supra Edd. pr. 2. Attrahunt Edd. pr. 3. Nisi pro nec in Edd. priorib. 4. Sepulturam accipiant Edd. pr. 5. Brebationibus Edd. pr. 6. Et Navariis Edd. pr. 7. Desunt nec eccl. in Edd. pr. 8. Ac Edd. pr. omnia

omnia perdant & vastent, similiter constituimus, ut ipsi, qui eos conduixerint, vel tenuerint, vel foverint, per regiones, in quibus taliter debacentur, in dominicis & aliis diebus solemnis in ecclesiis excommunicati publice denuncientur. & eadem omnino sententia & poena cum praedictis hæreticis habeantur astricti: nec ad communionem recipientur ecclesiæ, nisi societate illa pestifera & hærefi abjuratis. Relaxatos autem se neverint à debito fidelitatis, seu hominii, aut totius obsequii, donec in tanta iniquitate permanferint, quicunque illis aliquo pacto tenentur annexi. Cunctis autem fidelibus in remissionem peccatorum injungimus, ut tantis cladibus se opponant, & contra eos armis tueantur populum Christianum. Confiscentur quoque bona eorum, & liberum sit Principibus hujusmodi pestilentes homines <sup>2</sup> subjecere servituti. Qui autem in poenitentia vera <sup>3</sup> ibi decesserint, & peccatorum indulgentiam, & fructum mercedis æternæ se non dubitent habitueros. Nos etiam de misericordia Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate confisi, fidelibus Christianis, qui contra eos arma suscepserint, & ad Episcoporum sive aliorum Prælatorum consilium ad eos decertaverint expugnandos, biennium de injuncta poeni-

1. *Deeß diebus in Edd. priorib.* 2. *Subicere MS. noſter.* 3. *Deeß ibi in Edd. priorib.*

tentia relaxamus : aut si longiorem ibi moram habuerint, Episcoporum discretioni, quibus hujus rei cura fuerit injuncta, committimus, ut ad eorum arbitrium, secundum modum laboris, major eis indulgentia tribuatur. Illos autem qui <sup>1</sup> admonitioni Episcoporum in hujusmodi parere contempserint, à perceptione <sup>2</sup> corporis & sanguinis Domini jubemus fieri alienos. Interim vero eos, qui ardore fidei ad expugnandum eos laborem istum assumpserint, sicut eos, qui sepulchrum Domini visitant, sub ecclesiæ defensione recipimus ; & ab universis inquietationibus, tam in rebus, quam in personis statuimus manere securos. Si vero quisquam interim eos molestare præsumpserit, per Episcopum loci excommunicationis sententia feriatur : & tam diu sententia ab omnibus observetur, donec & ablata reddantur, & de illatis injuriis congrue satifiat. Episcopi vero sive Presbyteri, qui talibus fortiter non restiterint, officii sui suspensione multentur, donec misericordiam Apostolicæ sedis obtineant.

#### *Canon VI.*

NON minus pro illorum peccato qui faciunt, quam pro eorum detimento qui sustinent, grave nimis esse dinoscitur, quod in diversis partibus mundi Rectores & Consules civitatum, necnon & alii qui potestatem habere

---

1. Ammonitioni Ed. Antv. 2. Et corporis & Sang. Ed. Pic. videntur,

videtur, tot ecclesiis onera frequenter impo-  
nunt, ita gravibus eas & crebris exactionibus  
premunt, ut deterioris conditionis sub eis fa-  
ctum sacerdotium videatur, quam <sup>1</sup> sub Pharao-  
ne fuerit, qui divinæ legis notitiam non ha-  
buit. Ille quidem omnibus aliis servituti sub-  
actis, sacerdotes suos & possessiones eorum in  
pristica libertate dimisit, & de publico eis ali-  
moniam ministravit. Isti vero universa fere  
onera sua imponunt ecclesiis, & tot angariis  
ipsas affligunt, ut illud eis, quod Jeremias <sup>2</sup> de-  
plorat, <sup>3</sup> competere videatur; *Princeps provin-  
ciarum facta est sub tributo.* Sive fossata, seu expe-  
ditiones, <sup>4</sup> sive alia quælibet sibi arbitrentur a-  
genda, de bonis ecclesiarum & clericorum pau-  
perum Christi usibus deputatis cuncta volunt  
compleri. Jurisdictionem etiam & auctoritatem  
Episcoporum & aliorum Prælatorum ita evacu-  
ant, ut nil potestatis eis in suis videatur homi-  
nibus remansisse. Super quo dolendum est <sup>5</sup> pro  
ecclesiis, dolendum nihilominus <sup>6</sup> & pro ipsis qui  
timorem Dei & ecclesiastici ordinis reveren-  
tiam videntur penitus abjecisse. Quo circa sub  
anathematis districione severius prohibemus,  
ne talia de cetero attemptare præsumant, nisi  
Episcopus vel Clerus tantam necessitatem & uti-  
litarum inspexerint, ut absque coactione ad  
relevandas communes necessitates (ubi laico-

<sup>1</sup>. Gen.47. P. <sup>2</sup>. Thren. 1. P. <sup>3</sup>. Videatur competere Edd. pr.  
<sup>4</sup>. Seu Edd. pr. <sup>5</sup>. Deest pro in Edd. priorib. <sup>6</sup>. Deest & in Edd. pr.

rum non suppetunt facultates ) subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem consules aut alii de cetero ista commiserint, & commoniti desistere forte noluerint; tam ipsi quam fautores eorum excommunicationi se noverint subjacere: nec communioni fidelium reddantur, nisi satisfactionem fecerint competentem pœnitentes.

### *Canon VII.*

PRÆTEREA quia in tantum quorundam laicorum processit audacia, ut Episcoporum auctoritate neglecta clericos instituant in ecclesiis, & removeant etiam cum voluerint, possessiones quoque <sup>1</sup> atque alia ecclesiastica bona pro sua plerumque voluntate distribuant, & tam ecclesias ipsas, quam homines earum talliis & exactionibus <sup>2</sup> gravari præsumant, eos <sup>3</sup> qui amodo ista commiserint anathemate decernimus feriendos. Presbyter autem sive clericus, qui ecclesiam per laicos sine proprii Episcopi auctoritate receperit, communione priuetur, & si perfiterit, à ministerio ecclesiastico & ordine deponatur.

### *Canon VIII.*

SANE quia laici <sup>4</sup> quidam Ecclesiasticas personas & ipsos etiam Episcopos judicio suo stare compellunt, eos qui de cetero id præsumps-

---

1. Et *Edd. pr.* 2. *Gravare Edd. pr.* 3. *Quia modo Edd. priores.*  
4. *Quidem Edd. priores.*

rint,

rint, à communione fidelium decernimus segregandos. Prohibemus insuper, ne Laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si vero receperint, & ecclesiæ non reddiderint, Christiana sepultura priventur.

### *Canon IX.*

**Q**UIA in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut heredes eorum, potestate in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit, abutuntur; cum in Ecclesia Dei unus debeat esse qui præsit, ipsi plures sine respectu subjectionis eligere moluntur, & cum una Ecclesia unius debeat esse rectoris, pro sua dispensatione plures repræsentant: Quo circa præsenti decreto statuimus, ut si forte in plures partes fundatorum se vota divisorint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurium eligitur & probatur assensu. Si autem hoc sine scandalo esse nequiverit, ordinet Antistes Ecclesiam, <sup>2</sup> sicut melius eam secundum Deum viderit ordinandam. Id ipsum etiam faciat, si de jure patronus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competit <sup>3</sup> infra tres menses non fuerit <sup>4</sup> definitum.

### *Canon X.*

**I**T A quorundam animos occupat fæva cupi-

---

1. Non poterit *Edd. priores.* 2. Prout in *Edd. priorib.* 3. Intra *Edd. pr.* 4. Definitum *Edd. pr.*

ditas,

ditas, ut cum glorientur nomine Christiano, Sarracenis arma, ferrum & lignamina deferant galearum; & pares aut etiam superiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Christianos arma eis & necessaria subministrant. Sunt etiam qui pro sua cupiditate in galeis & piraticis Sarracenorum navibus regimen & curam gubernationis exercent. Tales igitur ab ecclesiæ communione præscisos, & excommunicationi pro sua iniuitate subjectos, & rerum suarum per Principes seculi Catholicos, & Consules civitatum privatione multari, & capientium servos (si capti fuerint) fore censemus. Præcipimus autem, ut per ecclesias maritimorum urbium crebra & solemnis in eos fiat excommunicationis quoque poenæ subdantur, qui Romanos aut alios Christianos pro negotiatione, vel aliis honestis causis navigio vectos, aut capere, aut rebus suis spoliare præsumunt. Illi etiam, qui Christianos naufragium patientes, quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur, damnanda cupiditate rebus suis spoliare præsumunt, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se noverint subjacere.

### *Canon XI.*

MONACHI non pretio recipiantur in monasterio. non peculium permittantur habere. non singuli per villas & oppida seu quascunque parochi-

parochiales ponantur ecclesias: sed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus maneant, ne soli inter seculares homines spiritualium hostium conflictum expectent; Salomone dicente: <sup>1</sup> *Ve soli; quia cum ceciderit, non habet sublevantem.* Si quis autem exactus pro sua receptione aliquid dederit, ad sacros ordines non ascendat. Is autem qui eum receperit, officii privatione multetur. Qui vero peculium haberit, nisi ab Abbe fuerit ei pro injuncta administratione commissum, à communione removeatur altaris. & qui in extremis cum peculio inventus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres recipiat sepulturam. Quod etiam de diversis religiosis præcipimus observari. Abbas autem, qui ista non curaverit, officii sui jacturam se noverit incursum. Prioratus quoque, seu obedientiæ, pretii datione nulli tradantur. Alioquin dantes & accipientes à ministerio <sup>2</sup> fiant ecclesiastico alieni. Piores autem in conventionalibus ecclesiis constituti, nisi pro manifesta & rationabili causa non mutentur, videlicet si dilapidatores fuerint, si incontinenter vixerint, aut tale quid egerint, pro quo amovendi sint merito, aut etiam pro necessitate majoris officii de consilio fratrum fuerint transferendi.

### Canon XII.

CUM dicat Apostolus Paulus <sup>3</sup> abundantio-

1. Eccl. 4. P. 2. Ecclesiastico fiant Edd. pr. 3. I Cor. 11. P.  
rem

rem honorem membris infirmioribus deferendum; <sup>1</sup> è contra quidam, quæ sua sunt non quæ Jesu Christi quærentes, leprosos, qui cum sanis habitare non possunt, proprii non permittunt juvari ministerio sacerdotis. Quod quia procul à pietate Christiana esse dinoscitur, de benignitate Apostolica constituimus, ut ubicunque tot simul sub communi vita fuerint congregati, quod ecclesiam cum coemiterio <sup>2</sup> sibi constituere, & proprio <sup>3</sup> valeant gaudere presbytero, sine contradictione aliqua permittantur habere. Caveant <sup>4</sup> tamen ut injuriosi veteribus ecclesiis de jure parochiali nequaquam existant. Quod enim pro pietate eis conceditur, ad aliorum injuriam nolumus redundare. Statuimus etiam ut de <sup>5</sup> hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

### *Canon<sup>6</sup> XIII.*

JUDÆI sive Sarraceni nec sub alendorum puerorum suorum obtentu, nec pro servitio vel aliqua alia <sup>7</sup> qualibet causa Christiana mancipia in domibus suis permittantur habere. Excommunicentur autem qui cum ipsis præsumperint habitare. Testimonium autem Christianorum adversus Judæos in omnibus causis, cum illi ad-

---

1. *Deest* è in Edd. priorib. 2. *Simul pro sibi in Edd. pr.* 3. *Deest* valeant in Edd. priorib. 4. Tamen ne inj. v. e. de j. parochiali existant Edd. pr. 5. *Ortis MS. noster. In quo distinctivis etiam post* hanc vocem desideratur. 6. *Qui tamen in Ed. Antv. cum priore Canone,* tanquam parte ejusdem, continuatur. 7. *Deest* qualibet in Edd. priorib. *versus*

versus Christianos testibus suis utantur, <sup>1</sup> recipiendum esse censemus, & anathemate decernimus feriendos, quicunque Judæos Christianis in hac parte præferre præsumperint, cum eos Christianis subjacere oporteat, & ab eis pro sola humanitate foveri. Si qui præterea Deo inspirante ad fidem se converterint Christianam, à possessionibus suis nullatenus excludantur, cum melioris conditionis conversos ad fidem esse oporteat, quam antequam fidem fusciperent habebantur. Si autem secus factum fuerit, Principibus seu potestatibus eorundem locorum subpoena excommunicationis injungimus, ut portionem hereditatis & bonorum suorum ex integro faciant eis exhiberi.

#### *Canon XIV.*

**Q**UIA nonnulli modum avaritiæ non ponentes, & diversas dignitates ecclesiasticas, & plures ecclesias parochiales contra sanctorum canonum instituta nituntur adquirere : ita <sup>2</sup> ut cum unum officium vix implere sufficient, stipendia sibi vendicent plurimorum, ne id de cetero fiat districtius inhibemus. Cum igitur vel ecclesia vel ecclesiarum ministerium committi debuerit, talis ad hoc persona quæratur, <sup>3</sup> qui residere in loco, & curam ejus per se ipsum valeat exercere. Quod si aliter actum fuerit, & qui receperit, quod contra sacros canones rece-

1. Recipiendos Ed. Antv. Et sic quidem MS. nostri. 2. Deserit in Ed. Pic. 3. Quæ Ed. Pic.

perit, amittat: & qui dederit, largiendi potestate privetur. Et quia in tantum jam quorundam processit ambitio, ut non duas, vel tres, sed sex, aut plures perhibeantur habere, cum nec duabus possint debitam provisionem impendere: per fratres & coëscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de multitudine canonibus inimica (quæ dissolutionis materiam & vagationis <sup>1</sup> inducit, & certum continent periculum animarum) eorum, qui in ecclesiis deservire valeant, indigentiam sublevare.

<sup>2</sup> Canon XV.

QUIA in omnibus fere locis ita crimen usurarum invaluit, ut multis negotiis aliis prætermissis quasi licite usuras exercere valeant, & qualiter utriusque testamenti pagina condempnentur nequaquam attendant: constituiimus, ut usurarii manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam si in hoc peccato deceferint habeant sepulturam, sed nec oblationem eorum quisquam recipiat. Qui autem receperit, aut Christianæ eos tradiderit sepulturæ, & ea quæ accepit reddere compellatur, & donec ad arbitrium sui episcopi satisficerit, ab officii sui maneat executione suspenitus.

---

1. Induxit Ed. Pic. 2. Canones hos omnes sequentes, numero XIX, in Edd. prioribus desideratos, è Cod. nostro eruimus.

*Canon XVI.*

CUM in officiis caritatis primo loco illis videamur obnoxii, à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse, è contra quidam clerici cum ab ecclesiis suis multa bona perceperint, bona per ecclesias adquisita in alios transferre præsumunt: Hoc igitur quia in antiquis canonibus constat esse inhibitum, nos etiam nichilominus inhibemus. Integritati itaque ecclesiæ providere volentes, sive intestati decesserint sive aliis conferre voluerint, penes ecclesias eadem bona præcipimus remanere.

*Canon XVII.*

PRÆTEREA, quoniam quidam in quibusdam partibus sub pretio statuuntur qui decani vocantur, & pro certa pecuniæ quantitate episcopalem jurisdictionem exercent: præsenti decreto statuimus, ut qui de cetero id præsumpserint officio suo priventur, & episcopus conferendi hoc officium potestatem amittat.

*Canon XVIII.*

CUM in cunctis ecclesiis quod pluribus & senioribus fratribus visum fuerit incunctanter debit observari, grave nimis est & reprehensione dignissimum, quod per quasdam ecclesias pauci quanquam non tam de ratione quam propria voluntate ordinationem multorum impediunt, & ordinationem ecclesiasticam procedere

I i 2

non

non permittunt. Quo circa præsenti decreto statuimus, ut nisi à paucioribus & inferioribus id rationabile ostensum fuerit, appellatione remota prævaleat semper & suum consequatur effectum quod à majoris & sanioris partis consiliis fuerit constitutum: nec constitutionem nostram impedit, si forte aliquis ad conservandam ecclesiæ suæ consuetudinem juramento se dicat astricatum. Non enim dicenda sunt jura-menta sed perjuria pocius quæ extra utilitatem ecclesiasticam & sanctorum patrum veniunt in-stituta. Si quis autem hujusmodi consuetudines quæ non ratione juvantur nec sacris congruunt institutis jurare præsumperit, donec condignam egerit poenitentiam, à perceptione dominici corporis alienus existat.

*Canon XIX.*

INNOVAMUS itidem ut Presbyteri, clerci, monachi, peregrini conversi, mercatores, ru-stici, euntes & redeuntes, & in agricultura ex-istentes, & animalia quibus arant, sive quibus ad agrum semina portant, continua securitate læ-tentur, nec quispiam alicubi novas pedagionum exactiones aut statutas de novo tenere, aut ve-teres augere aliquo modo præsumat. Si quis enim contra hoc venerit & commonitus non destiterit, donec satisfecerit communione ca-reat Christiana.

*Canon*

*Canon XX.*

CUM apostolus se aut suos propriis manibus decreverit exibendos ut locum prædicandi auferret pseudo-apostolis, & illis quibus prædicabat non existeret onerosus, grave nimis & emendatione dignum esse dinoscitur, quod quidam fratrum & coëpiscoporum nostrorum ita graves in procurationibus subditis suis existant, ut pro hujusmodi causa ipsa interdum ecclesiastica ornamenta subditi exponere cogantur, & longi temporis victum brevis hora consumat. Quo circa statuimus, quod archiepiscopi parochias visitantes pro diversitatibus provinciarum & facultatibus ecclesiarum xl. vel l. evectionum numerum, episcopi xxx. vel xx. cardinales vero ix. vel xv. nequaquam excedant. Archidiaconi vero v. aut vii. decani autem constituti sub ipsis duobus equis contenti subsistant. Nec cum canibus venatoriis aut avibus proficiuntur, sed ita procedant, ut nunquam quæ sua sunt sed quæ Ihesu Christi quærere videantur. Prohibemus igitur ne subditos suos tailliis & exactionibus gravare præsumant episcopi. Sustinemus autem pro multis necessitatibus quæ aliquociens superveniunt, si manifesta & rationabilis causa extiterit, ut cum caritate moderatum valeant ex illis auxilium postulare. Cum enim dicat apostolus, non debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis, multum longe  
à paterna

à paterna pietate videtur, si præpositi suis subditis graves existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fovere. Archidiaconi vero five decani nullas exactiones vel tailias in presbyteros five clericos exercere præsumant. Sane quod de prædicto numero evectionum secundum tolerantiam dictum est, in illis locis poterit observari, in quibus ampliores sunt redditus, & ecclesiasticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantam volumus teneri mensuram, ut ex accessu majorum minores non debeant gravari, ne sub tali indulgentia illi qui paucioribus equis uti solebant plurimam sibi credant potestatem indultam.

*Canon XXI.*

N U L L A ecclesiastica beneficia seu etiam ministeria vel ecclesia alicui attribuantur seu promittantur antequam vacent, ne desiderare quis mortem proximi sui videatur, in cuius locum & beneficium se crediderit successurum, cum hoc etiam ipsorum gentilium legibus inveniatur inhibitum. Turpe nimis est & divini plenum animadversione judicii, si locum in ecclesia dei futuræ successionis expectatione habeamus, quod ipsi etiam gentiles homines condemnare dicuntur. Cum autem prædictas ecclesias, seu quælibet officia ecclesiastica vacare contigerit, vel etiam si modo vacant, non diu mancant in suspenso, sed infra sex menses personis

sonis quæ digne ministrare valeant conferantur. Si autem episcopus ubi ad eum spectat sine rationabili causa distulerit conferre, per capitulum ordinetur. Quod si ad capitulum ordinatio pertinuerit, & infra præscriptum terminum similiter hoc non fecerit, episcopus secundum deum hoc cum religiosorum virorum consilio exequatur. Aut si forte omnes neglexerint, Metropolitanus de ipsis secundum deum absque contradictione disponat.

*Canon XXII.*

PRÆTEREA, si episcopus sine certo titulo de quo possit necessaria vitæ percipere diaconem vel presbyterum ordinaverit, tam diu ei necessaria vitæ subministret, donec in aliqua eidem ecclesia convenientia stipendia clericalis militiæ assignet, nisi forte talis fuerit qui ordinatus extiterit, quod de sua vel paterna hereditate vel alia honesta causa subsidium vitæ habere potuerit.

*Canon XXIII.*

CUM in ecclesiæ corpore omnia debeant ex caritate tractari, & quod gratis receptum est gratis impendi, horribile nimis est, quod in quibusdam ecclesiæ locis venalitas prohibetur locum habere, ita ut pro episcopis vel abbatis bus seu quibuscumque personis ecclesiasticis ponendis in fede, sive introducendis presbyteris in ecclesiam, sive pro sepulturis & cœquiis mortuorum

tuorum & benedictionibus nubentium, seu aliis sacramentis ecclesiasticis aliquid requiratur, & non possit ista percipere ille qui indiget nisi manum implere curaverit largitoris. Putant autem ex hoc plures sibi licere, quia legem de longa invaluisse consuetudine arbitrantur: non satis quia cupiditate cæcati sunt attentes, quod tanto graviora sunt crimina quanto diu cius infelicem animam tenuerint alligatam. Ne ergo hoc de cetero fiat, & vel personis ecclesiasticis deducendis ad sedem, vel sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu etiam benedicendis nubentibus, seu aliis sacramentis ecclesiasticis aliquid exigatur, inhibemus. Si quis autem contravenire præsumperit, portionem cum Giezi se noverit habiturum, cuius factum exactione muneris ultione lepræ vindicatur.

*Canon XXIV.*

PROHIBEMUS insuper ne novi census ab episcopis vel abbatibus aliisve prælatis impontantur ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem reddituum suis usibus appropriare præsumant, sed libertatem quam maiores sibi servari desiderant, minoribus quoque suis bona voluntate conservent. Si quis autem aliter fecerit, irritum quod fecerit habeatur.

*Canon XXV.*

CLERICI in sacris ordinibus constituti, qui mul-

mulierculas in domibus suis sub incontinentiæ nota tenuerint, aut <sup>1</sup> abjicient eas & continenter vivant, aut à beneficio ecclesiastico fiant alieni.

*Canon XXVI.*

QUICUNQUE in incontinentia illa quæ contra naturam est, propter quam venit ira dei in filios diffidentiæ, & quinque civitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare: si clerici fuerint <sup>2</sup> ejiciantur à clero, vel ad agendum poenitentiam in monasterio retrudantur: si laici, excommunicationi subdantur, & à coetu fidelium fiant penitus alieni.

*Canon XXVII.*

MONASTERIA præterea sanctimonialium si <sup>3</sup> quisquam clericus sine manifesta & necessaria causa frequentare præsumperferit, per episcopum arceatur, & si non destiterit, à beneficio ecclesiastico reddatur immunis.

*Canon XXVIII.*

QUONIAM ecclesia dei & in hiis quæ spectant ad subsidium corporis & in hiis quæ ad profectum veniunt animarum, indigentibus sicut pia mater providere tenetur, ne pauperibus qui parentum opibus juvari non possunt legendi & proficiendi opportunitas subtrahatur: per unamquamque cathedralem ecclesiam ma-

1. Abificant *MS.* 2. Eiciantur *MS.* 3. Quisquam plane in Cod. nostro. ita tamen ut quam ab eadem manu supra lin. scribatur. Quis tantummodo in *Apographo Twysdeniano.*

gistro qui clericos ejusdem ecclesiæ & pauperes scolares gratis doceat, competens aliquod beneficium præbeatur, quo docentis necessitas sublevetur, & dissentibus via pateat ad doctrinam. In aliis quoque ecclesiis restituatur, si retroactis temporibus aliquid in eis ad hoc fuerit deputatum. Pro licentia docendi nullus omnino pretium exigat, vel sub obtentu alicuius consuetudinis ab hiis qui docent aliquid quærat, nec docere quemquam expetita licentia qui sit idoneus interdicat. Qui vero contra hoc venire præsumperit, ab ecclesiastico beneficio fiat alienus. Dignum quidem esse videtur ut in ecclesia dei premium laboris sui non habeat, qui cupiditate animi dum vendit docendi licentiam, ecclesiasticum profectum nititur impedire.

### *Canon XXIX.*

CLERICI in subdiaconatu &<sup>1</sup> supra, & in minoribus quoque ordinibus constituti, coram seculari jūdice advocati in negotiis secularibus fieri non præsumant, nisi propriam vel ecclesiæ suæ causam fuerint prosecuti, & nisi forte promiserabilibus personis quæ causas proprias administrare non possunt. Sed nec procurationes villarum aut jurisdictiones etiam seculares sub aliquibus principibus & secularibus viris, ut iusticiarii eorum fiant, clericorum quisquam ex-

---

1. Non superioribus, ut in *Apographo Twysdeniano.*

ercere

ercere præsumat. Si quis autem aduersus hoc venire temptaverit, quia contra doctrinam apostoli dicentis, *nemo militans deo implicite ne negociis secularibus*, seculariter agit, ab ecclesiastico ministerio fiat alienus, pro eo quod officio clericali relicto & neglecto, fluctibus seculi ut potentibus placeat se immergit. Districtius autem decrevimus puniendum, si religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuerit attemptare.

### *Canon XXX.*

FELICIS memoriae papæ Innocentii & Eugenii prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, detestabiles nundinas quas vulgo tornamenta vocant, in quibus milites ex condicione venire solent ad ostentationem virium suarum & audacia temeraria congreguntur, unde mortes hominum & animarum pericula sæpe proveniunt, fieri prohibemus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pœnitencia non negetur ecclesiastica tamen careat sepultura.

### *Canon XXXI.*

TREUGAS à V<sup>ta</sup>. feria post occasum solis usque ad secundam feriam post ortum solis, & ab adventu domini usque ad <sup>1</sup> Octabas Epiphaniæ, & à LXX<sup>ma</sup>. usque ad Octabas Pascae ab omnibus inviolabiliter observari præcipimus.

---

I. Sic; b nimis pro v posita, ut solenne his in libris. Neque aliter fere in Kalendariis vetustis impressis.

Si quis autem treugam frangere temptaverit, post tertiam commonitionem si non satisfecerit, episcopus suus excommunicationis sententiam dictet, & scriptam vicinis episcopis denunciet. Episcoporum autem nullus excommunicatum in communione suscipiat, immo scripto suscep tam sententiam quisque confirmet. Si quis autem hoc violare præsumperit, ordinis sui periculo subjaceat. Et quoniam funiculus triplex difficile rumpitur, præcipimus ut episcopi ad solum deum & salutem populi habentes respectum, omni cupiditate seposita, ad pacem firmiter tenendam, mutuum sibi consilium & auxilium præbeant, neque hoc vel amore vel odio prætermittant. Quod si quis in hoc opere tepidus inventus fuerit, dampnum propriæ dignitatis incurrat.

*Canon XXXII.*

REPREHENSIBILIS valde consuetudo in quibusdam partibus inolevit, ut cum fratres & episcopi nostri seu archidiaconi, appellaturos quosdam in causis suis existimant, nulla penitus ammonitione præmissa suspensionis seu excommunicationis in eos sententiam ferant. Alii autem dum superioris sententiam & disciplinam reformidant, fine ullo gravamine ante ingressum causæ appellationem<sup>1</sup> objiciunt, & ita ad defensionem suæ iniquitatis usurpant, quod ad præsidium innocentium dinoscitur institu-

1. Obiciunt *MS.*

tum.

tum. Quo circa ne <sup>i</sup> iidem prælati valeant sine causa gravare subiectos, vel subditi pro sola voluntate sub appellationis obtentu correctionem valeant eludere prælatorum, præsenti decreto statuimus, ut nec prælati nisi canonica submitione præmissa suspensionis vel excommunicationis sententiam proferant in subiectos, nisi talis fuerit culpa quæ ipsis suo genere suspensionis vel excommunicationis pœnam inducat: nec subiecti contra disciplinam ecclesiasticam ante ingressum caufæ in vocem appellationis prorumpant. Si vero quisquam pro sua necessitate crediderit appellandum, competens ei ad prosequendam appellationem terminus præfigatur. Infra quem appellationem prosequi si forte neglexerit, libere tunc episcopus auctoritate sua fruatur. Si autem in quocunque negotio aliquis appellaverit, & eo qui appellatus fuerit veniente, qui appellaverit venire neglexerit; si proprium quid habuerit competentem illi recompensationem faciat expensarum, ut hoc saltem timore deterritus, in gravamen alterius facile quis non appelllet. Præcipue tamen in locis religiosis hoc præcipimus observari, ne monachi sive quicunque religiosi cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi coram regulari prælati & capituli sui disciplina, appellare præsumant, sed humiliter ac devote suscipiant, quod pro salute sua fuerit eis injunctum.

---

i. Idem MS.

*Canon*

## Canon XXXIII.

CUM & fovere sacram <sup>1</sup> religionem plantatam, & plantare fovendam modis omnibus debeamus, nunquam hoc melius exequimur, quam si nutrire in ea quæ recta sunt, & corrigere quæ profectum virtutis impediunt, commissa nobis à deo auctoritate curemus. Fratrum autem & coëpiscoporum nostrorum vehementi conquestione comperimus, quod fratres templi & hospitalis & alii quoque religiosæ professionis indulta sibi ab apostolica sede privilegia excedentes contra episcopalem auctoritatem multa præsumunt, quæ & scandalum faciunt in populo dei, & grave pariunt periculum animarum. Proposuerunt enim quod ecclesiæ de manu laïcorum recipient, excommunicatos & interdictos ad ecclesiastica sacramenta & sepulturam admittant, sine decreto in ecclesiis suis præter eorum conscientias & instituant & removeant sacerdotes, & fratribus eorum ad elemosynas quærendas euntibus cum indultum sit eis ut in eorum adventu semel in anno aperiatur ecclesiæ atque divina in eis celebrentur officia, plures ex eis de una sive de diversis dominibus ad interdictum locum sæpius accedentes indulgentia privilegiorum nostrorum in celebrandis officiis & sepeliendis mortuis abutantur.

---

1. Religionem & plantatam apographum Twysdenianum. Et sic quidem ipse Codex noster: ita tamen ut punctum sub & ab eadem plane manu ponatur, delendum esse indicans.

tur, & tunc apud interdictas ecclesias mortuos sepelire præsumant, occasione quoque fraternitatis quas in pluribus locis constituunt, robur episcopalis auctoritatis enervent, dum contra eorum sententiam sub aliquorum privilegiorum obtentu munire cunctos intendunt qui ad eorum fraternitatem se voluerint conferre. In hiis autem quibus tam de majorum conscientia vel consilio quam de minorum discretione quorundam exceditur, & removenda ea in quibus excedunt, & quæ dubitationem faciunt decrevimus declaranda. Ecclesias fane & decimas de manu laicorum sine consensu episcoporum tam illos quam quoscunque religiosos recipere prohibemus, dimissis etiam illis quas contra tenorem istum moderno tempore receperunt, excommunicatos & nominatim interdictos tam ab illis quam ab omnibus aliis juxta episcoporum sententiam statuimus evitandos : in ecclesiis suis quæ ad eos pleno jure non pertinent constituendos presbyteros episcopis repræsentent, ut eis quidem de plebis cura respondeant, ipsis vero pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem, institutos autem inconsultis episcopis non audeant removere. Si vero templarii sive hospitalarii ad ecclesiam interdictam veniant, non nisi semel in anno ad ecclesiasticum servicium admittantur, nec ulla ibi corpora sepeliant mortuorum. De fraternitibus autem hoc constituimus, ut si non se præ-

dictis fratribus omnino reddiderint sed in proprietatibus suis duxerint remanendum, propter hoc ab episcoporum sententia nullatenus eximantur, sed potestatem suam in eos sicut in suos parrochianos exerceant, cum pro suis excessibus fuerint corrigendi. Quod autem de predictis fratribus dictum est, ab aliis quoque religiosis qui præsumptione sua episcoporum jura præripiunt, & contra canonicas eorum sententias & tenorem privilegiorum nostrorum venire præsumunt, præcipimus observari. Si autem contra instituta hæc venerint, ecclesiæ in quibus ista prælumpserint subjaceant interdicto, & quod egerint irritum & vacuum habeatur.

---

*De morte Regis Francorum, <sup>1</sup> & de hiis quæ apud Constantinopolim <sup>2</sup> provenerunt.*

#### C A P. IV.

1180. **A**NNO à partu virginis M.C.LXXX. qui fuit Henrici Regis Anglorum vicesimus septimus, & Lodovici Regis Francorum quadragesimus quartus, idem Rex <sup>3</sup> Francorum hominem exuit, homo intrepidæ devotionis in Deum, & eximiæ lenitatis in subditos, facrorum quoque ordinum præcipiuus venerator. Paulo autem simplicior quam deceret Principem, illius verbi Apostolici, <sup>4</sup> *Corrumpunt bonos mores collo-*

---

1. Et iis Edd.pr. 2. Contigerunt Edd.pr. 3. Vide Notas. 4. I Cor.15. P.  
quia

*quia mala*, perspicuam in quibusdam aetibus suis veritatem expressit. Quorundam quippe Procerum de honesto vel aequo minus curantium plus justo se credens consiliis, non levi plerumque macula mores egregios denigravit. veluti quando causam nequam filii contra pium patrem suscepit, & totis regni opibus hostem naturae adjuvit. Successit ei filius Philippus, natus ei ex filia illustrissimi Comitis Theobaldi, quae illi jam trigamo nupserat. Quippe post <sup>1</sup> Alienorem (quae, <sup>2</sup> ut plenius suo loco dictum est, relictis illi duabus ex se filiabus, & celebrato inter eos divertio, ad Regis Anglorum transierat nuptias) Regii seninis ex Hispania comparem duxerat: quae itidem relictis illi duabus ex se filiabus, quarum major in conjugio Regis Anglorum Henrici junioris sine fructu sobolis fuisse dinoscitur, generali sorti subjacuit. <sup>3</sup> Filiam quoque elegantis formae tertia illi Regina ediderat. cui nimirum qualia <sup>4</sup> provenerint, libet paucis exponere. Imperator Constantinopolitanus in fata concedens, filium impuberem sub tutela patrui successorem reliquit imperii. Et ille quidem purpuratus pro aetate nutriebatur in deliciis. Porro tutor ejus, Andronicus nomine, interim administrabat imperium. Visum est Græcorum Optimatibus, ut

---

<sup>1</sup>. Alienoram Edd. pr. <sup>2</sup>. L. I. c. 31. P. <sup>3</sup>. Agnetem nomine, inquit Guil. Tyr. l. 22. c. 4. vix annos octo natam. H's premitte scripta in append. Sigib. 1179, 1180, 1181. <sup>4</sup>. Provenerunt Edd. fr.

<sup>1</sup> filia Regis Francorum ad insignis pueri conjugium peteretur, quod & factum est. Missi ergo in Franciam non ignobiles nuncii, suscep-tam, tradente patre, virginem nondum plene nubilem cum multo fastu Constantinopolim traduxerunt. Ubi vero & illo jam pubere, & illa nubili, <sup>2</sup> Imperatoriæ cœperunt nuptiæ præparari, Andronicus homo nequissimus & multæ potentiae, utpote procurator imperii, follicitatis & corruptis ministris palatii, Imperatorem juvenculum, nepotem scilicet proprium, furatus de palatio, in insulam quandam (ut dicitur) civitate inscia per quosdam complices suos occulte necandum direxit. Mox sumpta purpura imperium occupavit; & ne quid ausis sceleratissimis deesset, destinatum <sup>3</sup> nepoti conjugium ad se formæ captus illecebra transtulit. Cumque arrepto insolentissime abuteretur imperio, ab <sup>4</sup> hiis qui ejus vel exer-cabantur nequitiam, vel aspernabantur potentiam, contra se conjurari coëgit. Quæ nimirum conjuratio adeo tandem invaluit, ut conjuratorum ingens jam numerus in spiritu fortitudinis palatum repente irrumperet, & tyrannum ferocissimum solio deturbatum justissimis vinculis innodaret. Et ne vacaret imperium, novum illico Principem creaverunt, ad cuius arbitrium sceleratus ille suppliciis excruciatus in-

---

<sup>1</sup>. Filiam MS. noffer. <sup>2</sup>. Sic etiam MS. Pic. Antea, Imperatori. <sup>3</sup>. Vide Notas. <sup>4</sup>. His Edd. pr.

teriit.

teriit. Hoc modo filia Regis Francorum in regno Græcorum optatis speratisque fraudata nuptiis, & scelestissimi hominis contubernio maculata, honore etiam caruit.

---

*De mutatione monetæ publicæ, <sup>1</sup> & decessu Eboracen-  
sis Archiepiscopi.*

C A P. V.

**A**NNO Regis Henrici <sup>2</sup> secundi vicesimo se-  
ptimo, forma monetæ publicæ à falsariis  
corruptæ mutata est in Anglia ; quod quidem  
ratione utilitatis publicæ pro tempore erat ne-  
cessarium, sed regni pauperibus & colonis ni-  
mis onerosum. Sequenti autem anno, qui fuit  
à partu virginis M. c. octogesimus primus, & 1181.  
Pontificatus Alexandri Papæ vicesimus tertius,  
generale debitum solvit idem venerabilis Pon-  
tifex, cui successit Lucius. Eodem quoque an-  
no decessit Rogerius Eboracensis Archiepisco-  
pus, homo litteratus & eloquens, atque in com-  
modis temporalibus prudentiæ pene singularis.  
In officio quidem Episcopali, hoc est, in cura  
animatorum minus sollicitus ; in <sup>3</sup> hiis autem, quæ  
officio non Deus, sed propter Deum mundus  
annexuit conservandis & promovendis effic-  
citer studiosus. In bonis quippe temporalibus  
<sup>4</sup> Archiepiscopatum Eboracensem ita provexit,

---

1. Et decessu Rogerii Eboracensis Archiepiscopi *Edd. pr.* 2. *Deest*  
secundi in *Edd. priorib.* 3. His *Edd. pr.* 4. *Appendix Sigib.* ad annum  
1181. *eadem habet.* Pic.

ut de augmentis reddituum vel amplitudine ædificiorum fere nullam successoribus suis curam reliquerit. Occasiones quoque avaritiæ ita exercuit, atque in <sup>1</sup> hiis exercendis ita excelluit, ut raro aliquam prætermittere, vel remissius agere videretur. Pro personis spectabilibus, quibus tanquam quibusdam monilibus Eboracensis olim resulfit Ecclesia, titulavit imberbes, & quosdam etiam agentes sub ferula, aptos magis pro ætate ædificare casas, <sup>2</sup> plostello adjungere mures, ludere par impar, equitare in arundine longa, quam personas <sup>3</sup> in ecclesia gerere <sup>4</sup> magnatum: ut scilicet usque ad annos viriles curam agens titulatorum, universa perciperet commoda titulorum. Christianos philosophantes, id est, viros religiosos in tantum exhorruit, ut dixisse feratur, felicis memoriæ Turstinum olim Eboracensem Archiepiscopum nunquam gravius deliquisse, quam ædificando insigne illud Christianæ Philosophiæ speculum, <sup>5</sup> monasterium scilicet de Fontibus. Cumque hoc <sup>6</sup> verbo quosdam qui aderant scandalizari consiperet, laici, inquit, estis, nec percipere potestis vim verbi. Dicebat etiam Ecclesiasticum beneficium <sup>7</sup> luxuriosis potius quam religiosis conferendum. quam plane regulam omni tem-

---

1. His *Edd. pr.* 2. Et plostello *Edd. pr.* 3. Gerere in ecclesia *Edd. pr.* 4. Magnatorum *MS. noster.* 5. *De quo vide notas ad lib. I. Pic.* 6. Verbo scandalizarentur circumstantes, laici, inquit, estis, nisi percipere *Edd. pr.* 7. Luxuriosis *MS. noster.*

pore suo sollicite tenuit, & deteriorem fere in omnibus conditionem fecit religiosorum<sup>1</sup> quam secularium clericorum. Porro in hac mira cætitate, cum alias esset vir acutissimus, arbitrabatur obsequium se præstare Deo, quod sic probatur. Accessit ad eum extrema jam ægritudine decubentem, & mature finendum, quidam mihi notissimus cuiusdam loci religiosi præpositus, vir bonus & simplex, humiliter postulans, ut pias bonorum virorum collationes, quas sancti ejus prædecessores eidem loco divini amoris intuitu autentico scripto confirmaverant, ipse quoque sigilli proprii attestatione confirmare dignaretur. Ad quod ille, “en (ait) “morior, & quia Deum timeo, quod postulas, “facere non præsumo.” Tam solide apud se tenebat, nullis minus quam hujusmodi philosophantibus esse præstandum. Quod autem in vita sua tondendis magis quam pascendis ovi- bus dominicis intenderit, <sup>2</sup> in fine claruit. Quippe moriturus decubens, non pauca milia marcarum argenti Pontifex ævo gravis in thesauris habebat, cum tot pauperes Christi inedia laborarent. Quibus cum jam ulterius in-

1. Sic etiam MS. Pic. Anæa omittebantur quam secularium. 2. Post hoc verbum nos relinquit Codex MS. usque ad hæc verba tamen postmodum, eo quod non cognoverint tempus &c. cap. 15. l. III. Certe non credo sceleratam aliquam manum folia quibus caremus è libro illo abscondisse, sed vetustate illa esse dissipata atque ita deperdita possessorum negligentia. Supplevimus igitur è libro optimæ notæ in bibliotheca Archiepiscopi Lamethæ, Twysdenus.

cubare non posset, partem aliquam dispergit in pauperes, partem ecclesiis, partem <sup>1</sup> etiam familiaribus & propinquis, serus distributor legato dimisit. Verum cum jam obisset, Rex per officiales suos & inventa dirupit, & non inventa ab <sup>2</sup> his, quibus jam data erant, extorsit: dicens thesauros à quocunque, usque ad mortem repositos, solius Principis in bonis esse. Quod utique judicio Dei actum est, ut ceteri terreantur exemplo, discantque thesaurizare sibi thesauros in cœlo, <sup>3</sup> quo scilicet fur non irrepit, nec prædo irrumpit. Circa Joannem quoque Archidiaconum hominem callidum & pecuniosum, qui <sup>4</sup> ejusdem Archiepiscopi in omnibus consiliarius & cooperator exstiterat, judicium Dei è vestigio claruit, qui nimirum die altero magistrum fecutus, pecunias suas Regi <sup>5</sup> dimisit. Sic igitur illi duo in vita individui, in morte quoque brevissimo <sup>6</sup> sunt intervallo divisi. Dēcessit autem idem Archiepiscopus, anno Pontificatus sui xxviii. <sup>7</sup> moxque Archiepiscopatu in fiscum redacto, vacavit Eboracensis Ecclesia annis decem.

1. Deest etiam in Edd. pr. 2. Antea, iis. 3. Sic etiam MS. Pic. Antea, ubi. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea, ejusmodi. 5. Reliquit Edd. pr. 6. Intervallo sunt Edd. priores. 7. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebatur moxque.

*De Suero<sup>1</sup> Norwegiæ tyranno.*

## C A P. VI.

**I**SDEM temporibus famosissimus ille presbyter<sup>2</sup> Suerus, qui cognominatur Birkebain, in ea parte Germaniæ, quæ Norwegia dicitur, tyrannidem arripuit; & tempore non modico sub tyranni nomine debacchatus, tandem Rege terræ illius extincto, tanquam<sup>3</sup> legitimate regnum obtinuit: aliis forte ejusdem terræ Regibus non dissimilem exitum judicio Dei habiturus. Quippe (ut dicitur) à centum retro annis, & eo amplius, cum Regum ibidem numerosa successio fuerit: nullus eorum senio aut morbo vitam finivit, sed omnes ferro interiere, suis interfectoribus, tanquam legitimis successoribus, regni fastigium relinquentes, ut scilicet omnes, qui tanto tempore ibidem imperasse noscuntur, illud quo scriptum est respicere videatur: <sup>4</sup> *Occidisti insuper, & possesti.* Huic infami malo, per longam consuetudinem tanquam legis jam obtinenti vigorem, Optimates terræ illius, paulo ante tyrannidem prænominati presbyteri, pio studio mederi volentes: Regem novitium solemniter unctione mystica consecrari & coronari decreverunt, scilicet, ut nemo de cetero auderet ma-

1. Tyranno Norwegiæ *Edd. pr.* 2. Suecus *Ab. Crantz. l.6. Norwag. cap. 13. Pic.* 3. Legitimus *MS. Pic.* 4. *Verba sunt Eliæ Acab increpanis de homicidio Nabohit 3. Reg. 21. Pic.*

num mittere in Christum Domini. Quippe ea-  
tenus nullus unquam in gente illa ritu fuerat  
ecclesiastico consecratus in Principem. Sed qui-  
cunque tyrannice Regem occiderat eo ipso per-  
sonam & potestatem Regiam <sup>1</sup> induebat, suo  
quoque occisori eandem post modicum fortu-  
nam, inveteratae consuetudinis lege relicturus.  
Quod nimirum Christiana quadam simplicitate  
à multis putatum est ideo factitari, quia nullus  
Regum priorum regiæ meruerat unctionis so-  
lemnibus initiari. Itaque imperfecto Hacone,  
qui Regi Ingæ à se perempto successerat, cum  
cuidam puerο nomine Magno ejusdem Ingæ  
nepoti, regni successio competere videretur,  
prudentes & nobiles regni decreto communi-  
eundem puerum solemniter in Christum Do-  
mini consecrari, & diadema insigniri fece-  
runt. Quo facto sanctum sibi Principem, &  
principæ consuetudinis dedecus abolitum credide-  
runt. Verum cum idem Magnus jam pubes fa-  
ctus in multa strenuitate simul & felicitate per  
aliquot annos regnasset, cunctis jam æstimanti-  
bus contra tyrannicos turbines satis consultum,  
invidia diaboli ad <sup>2</sup> perturbandum Christianæ  
plebis quietem memoratum presbyterum, tan-  
quam vas proprium, incitavit. Qui cum in sa-  
cro ordine, quem in ecclesia acceperat, dius-  
cule ministrasset: propensiore sui fiducia homo  
audacissimus atque acutissimus regnum cœpit

---

1. Sic etiam MS. Pic. Ante<sup>r</sup>, induens. 2. Perturbandum MS.  
ambire.

ambire. Mox lustrata omni regione conceptæ molitionis <sup>1</sup> negotium non segniter exequens, <sup>2</sup> spe prædarum sollicitatam audaciam atque improborum manum sibi validam artificiosissime aggregavit, atque inviis solitudinibus pro munitionibus utens, crebris irruptionibus Regem irritavit. Cumque Rex eum cum instructo <sup>3</sup> persequeretur exercitu, ille arte fugam simulans, in quibusdam notis locorum angustiis substitit: ibique regias copias misere circumventas, atque eisdem angustiis impeditas, ita attrivit, ut Rex ipse inter mortuorum strages delitescens, abeuntibus hostibus ægre evaserit. Quo successu elatus, atque indies viribus auctior, classem quoque <sup>4</sup> nauctus est, cuius opportunitate in pluribus ejusdem regni <sup>5</sup> debacchabatur provinciis. Rex vero, reparatis viribus & classe <sup>6</sup> instructa, adversus hostem perrexit. Quo ille cognito, fugam quoque tunc callide simulans, in infinitum refugit Oceanum. Quod cum Regi innotuisset, veram esse prædonis fugam credit, seque cum classe in portum aliquem recepit. Ubi cum exercitus pro lætitia hostis expulsi, <sup>7</sup> epulis existali securitate vacaret, sequenti nocte execrandus presbyter cum suis portum ingressus, ebriosque & somnolentos aggressus, minimo negotio, cum patre Regis, aliisque optimatibus, fecerat.

1. Non segniter negotium *Edd. priores.* 2. Sic etiam *MS. Pic.*  
*Antea, sc̄pe prædonum.* 3. Exercitu persequeretur *Edd. pr.* 4. Est  
*nauctus Edd. pr.* 5. Debacchatur *MS. Pic.* 6. Parata *Edd. pr.* 7. *Dejet*  
*epulis in Edd. priorib.*

universum delevit exercitum. Rex autem aliis morientibus elapsus, in quodam (ut dicitur) proximo virginum monasterio per dies aliquot latuit, frustraque quæsitus ab hostibus (Deo volente) evasit. Hac hostium infelicitate & clade tyrannus elatus, quanto cruentior, tanto insolentior circumquaque, tanquam triumphans, ferebatur, immitem se dominum pressis misere provincialibus exhibens. Rex autem post latibraram luci & amicis redditus, cœpit paulatim vires reficere, auxilia undecunque contrahere, adversus hostiles se dolos cautius præparare: & tandem <sup>1</sup> cum apparatu maximo perrexit in hostem. Quo mox ille cognito, cum videret juvenem propter priores clades prudentius atque instructius agere, numero quoque navium, & pondere virium præstare, ad maleficia se convertit. Habebat enim secum quandam filiam diaboli, potentem in maleficiis, atque illi antiquæ merito comparandam, <sup>2</sup> de qua nobilis ait Poëta:

*“Hæc se carminibus promittit solvere mentes  
“Quas velit, atque aliis diras immittere curas,  
“Sistere aquam fluviis, & sidera vertere retro,  
“Nocturnosque ciet manes. Mugire videbis  
“Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.*

Denique hæc (ut dicitur) mira pestilentissimæ artis confidentia ab amico quæsivit tyranno, quomodo suos, qui jam præ oculis erant, hostes

<sup>1</sup>. Cum parato exercitu perrexit *Edd* fr. <sup>2</sup>. *Virgil.* 4. *Aeneid.*  
*loquens de Massyla sacerdote.* Pic.

cuperet

cuperet interire. Illo submersionem eorum eligente, repente operatione diaboli, qui nimis per Angelicæ naturæ potentiam in elementis mundanis plurimum potest, cum à superiori finitur potestate, tranquillum mare os suum apriens, in conspectu hostium majorem Regiæ classis partem absorbuit. Quo viso, nefandus presbyter, “ecce (ait) socii, quam efficaciter “elementa pugnant pro nobis, cavete ne forte “evadant: quorum certum exitum pelagus “vestræ virtuti reliquit, ne totum fecisse videatur.” Itaque regii exercitus pars reliqua subito interitu sociorum attonita facile est oppressa, & rex ipse interiit. Quo sublato, in distinctionem tyrannicam regnum tremefactum concessit. Qui sacro ordine abjurato, & accepta in conjugem filia Regis Gothorum, ab Archiepiscopo terræ illius <sup>1</sup> solemniter coronari voluit. Verum ille cum esset vir magnus, & neque <sup>2</sup> precibus, neque minarum terroribus flateretur, ut caput execrabile sacra unctione perfunderet, ab eodem patria pulsus est. Post annos aliquot surrexit de stirpe Regum priorum acerrimus juvenis, nomine Joannes, confluentibus ad eum, & roborantibus eum plurimis. Qui cum læta habuisset initia, ut jam <sup>3</sup> ipsi esset tyranno terribilis, juvenili tandem calore inconsultius ad bellum profiliens, infeliciter &

1. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebatur solemniter. 2. Precibus, & neque Edd. priores. 3. Deest ipsi in Edd. priorib.

præmature occubuit. Post hunc emersit alius de femine regio bonæ spei puer, copiosis adjutus suffragiis. Verum & hic in ipsa sacra dominica Palmarum, ante annos aliquot gravi prœlio à tyranno oppressus, & cum suis adjutoribus funditus abrasus est. Sic virga illa furoris Domini, profligato vel eliminato fere omni femine regio, atque omni hoste indigena, magnus & tremendus tandem per manum cujusdam Episcopi, ad hoc intentata morte coacti,<sup>1</sup> regni cum mystica unctione diadema sortitus est, sub incerto diu<sup>2</sup> prosperatæ tyrannidis exitu ex crebris successibus quasi securus. Titulus autem sigilli ejus talis fuisse dicitur: *Suerus Rex magnus, ferus ut leo, mitis ut agnus.* clementiam quippe in subditos ostendebat, & ecclesiis sive monasteriis reverentiam exhibebat.

---

*De morte Regis Henrici III. & Gaufridi fratris<sup>3</sup> ejus.*

C A P. VII.

1173. **A**NNO à partu virginis M.C.LXXXIII. qui fuit  
xxx. regis Anglorum Henrici Secundi, Henricus Tertius Anglorum Rex junior immatura morte decepsit. Plane immatura, si ætatem respicias, sed multum sera, si actus attendas. Foedaverat enim adolescentiam suam nævo<sup>4</sup> inexpibili, similitudine scelestissimi<sup>5</sup> Ab-

1. Regium pro regni in Edd. priorib. 2. Prosperantis Edd. pr.  
3. Ejusdem Edd. pr. 4. Inexpibili, i. similitudine Edd. pr. 5. De quo 2 Reg. 15, 16, 17, 18. Adde notas ad cap. 27. l. 2. sup. Pic. falonis,

salonis, ut superius expositum est. Juventutem quoque ingressus, eandem adolescentiae suæ noluit esse dissimilem, & prævaricator, non tantum naturæ (ut prius) verum etiam solemnum pactorum, rebellavit iterum contra patrem. Cujus rebellionis causa hæc fuit. Idem pater Richardo filio in administrando ducatu Aquitanico suas vices commiserat, filio quoque Gaufrido jam puberi plenitudinem juris uxorii, id est, Britanniam Transmarinam, tradiderat; Henrico primogenito sub expectatione successionis legitimæ ad patris vel excubante, vel per gente imperium. Verum occasione cuiusdam simultatis inter fratres exortæ, idem Henricus indignatus, quod fratrem Richardum pater Aquitanæ præfecisset, juncto sibi fratre Gaufrido Comite Britannico, & quibusdam Proceribus Aquitanicis, patrem motibus bellicis laceffivit. Pater vero cum rebelles filios blandis<sup>1</sup> delinire mandatis frustra<sup>2</sup> tentasset, improbis eorum ausibus obviaturus, fines Aquitanicos cum exercitu ingressus est. Mox Dei judicio Henricus junior febre (utriusque prævaricationis ultrice) corripitur; omniumque animi, qui cum eo conspiraverant, pariter elanguere. Cumque ingravescente incommodo desperaretur à medicis, tandem compunctus misit ad patrem, excessum humiliter confitens, & extremam gratiam à

1. Declinare *Edd. priores.* 2. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea*, labo-  
rasset. 3. Conatibus *MS. Pic.*

paterna

paterna pietate deposcens, ut morientem invi-  
sere dignaretur. Quibus auditis, paterna qui-  
dem concussa <sup>1</sup> sunt viscera, sed amicis allegan-  
tibus non esse sibi tutum, nequissimis conspira-  
toribus, qui circa filium erant, <sup>2</sup> se credere,  
quamvis pium esset ægrotantem filium visitare :  
prævalente formidine ad filium non perrexit,  
sed pro signo clementiæ & indultæ veniæ, no-  
tum illi annulum, arram paternæ dilectionis,  
direxit. Quem ille suscepsum deosculatus, af-  
sistente Archiepiscopo Burdegalensi vitam fini-  
vit. Funus ad patrem longo agmine deduce-  
batur: cui mox pater pie occurrit, & Rotho-  
magi sepeliendum <sup>3</sup> in Normanniam deferri  
præcepit. Hunc finem habuit inquietus ille  
puer, ad multorum quidem natus exitium : sed  
tamen hominibus adeo favorabilis & gratosus  
(quia scriptum <sup>4</sup> est, <sup>5</sup> *Stultorum infinitus est nu-  
merus*) ut etiam de mortuo præclara dicerentur.  
Denique post mortem ejus, quidam mentiendi  
libidine, atque impudentissima vanitate, famam  
late sparserunt, quod ad sepulchrum ejus cura-  
tiones fierent infirmorum, scilicet ut vel cau-  
sam contra patrem justam habuisse, vel finali  
poenitentia Deo egregie placuisse crederetur.

1. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebatur sunt. 2. Se omittunt Edd.  
pr. 3. Sic in *Apographo elegantiſimo*, Codici nostro MS. inserto. At ad  
oram exemplaris Editionis Picardianæ, quod à prænobili Amico, Domino  
Thoma Sebright, una cum diēlo Codice MS. mutuo accepi, rō in in ipso  
Codice, è quo descriptum erat *Apographum*, desiderari notavit præstantiſi-  
mus Twysdenus. 4. Sic è MS. Antea omittebatur est. 5. Eccles. I.  
Pic.

Idem vero pater dolorem extinti filii ex hostis interitu <sup>1</sup> temperans, fortiterque insistens conspiratoribus casu ducis attonitus, in brevi univerbos perdomuit, & Gaufridum filium in gratiam recepit. Qui tamen ingratus ad omne experimentum paterni affectus, hostilem (ut postea claruit) non exuit animum. Nam tempore modico circa patrem pendulus & fluitans, Francorum autem, quos paternæ gloriæ æmulos noverat, modis omnibus <sup>2</sup> amicitiam captans: cum à patre Andegavensem comitatum obtinere non <sup>3</sup> posset, super hoc Rege Francorum inaniter satagente, eo quod Richardus natu major id nulla ratione concederet, ad Francos se contulit, tanquam per illorum potentiam patri & fratri extorturus precum blandiciis non obtentum. Cumque ad irritandum patrem Regi Francorum sedulo militans grandia moliretur, divini judicij pondere obrutus molitiones suas Parisis cum vita finivit, ibique sepultus, patri quidem, cui minus officiosus existimat, modicum, Francis vero, quibus multum placuerat, ingentem luctum reliquit. Natus est ei ex Britannici Comitis filia <sup>4</sup> unica filius <sup>5</sup> posthumus. Cui cum Rex avus nomen suum imponi jussisset, contradictum est à Britonibus, & solemini acclamazione in facro Baptismate Ar-

1. Temperans: in brevi, *omissis intermediis*, Edd. priores. Pro attonitus vero forte reponendum attonitis. 2. Captans amicitiam Edd. priores. 3. Potuit Edd. pr. 4. Unicus Edd. priores. 5. Postremus AAS. Pic.

turus est dictus. Sicque Britones, qui <sup>1</sup> diu fabulosum dicuntur exspectasse Arturum, nunc sibi cum multa spe nutriunt verum, juxta opinionem quorundam grandibus illis, & famosis de Arturo fabulis prophetarum.

---

*De morte Cantuariensis Archiepiscopi, & institutione  
Lincolnensis Episcopi.*

C A P. VIII.

**E**ODEM sane anno, quo Henricus tertius in fata concessit, Richardus quoque Cantuariensis Archiepiscopus venerabilis Thomæ successor decepsit. Homo quidem mediocriter litteratus, sed laudabiliter innoxius: & ne ambularet in magnis, modulo suo prudenter contentus. Successit <sup>2</sup> ei Baldwinus, ex Abbe Fordensi Wigornensis Episcopus, vir religiosus & litteratus: sed & Galterius <sup>3</sup> Constanciensis ipso anno factus est Ecclesiæ Lincolnensis Antistes, cum vacasset eadem ecclesia annis fere decem & septem: sicque evacuata est propheta, vel potius divinatio conversi <sup>4</sup> Tamensis de suo, non Dei spiritu prophetantis, quod Lincolnensis ecclesia Pontificem ulterius non esset habitura. Quæ divinatio propter longam ejusdem Ecclesiæ vacationem plurimos adeo movebat, ut memoratus Galterius, accepto conse-

---

1. Sic etiam MS. Pic. Antea omittitur diu. 2. Vide Notas.

3. Constantinensis Ed. Pic. 4. Vide supra l. II. c. 22.

crationis

crationis munere, non sine grandi metu ad propriam sedem accederet. At non diu sedit ibidem. Nempe post modicum electus ad <sup>1</sup> Archiepiscopatum Rothomagensem, formæ venustioris blandiente illecebra, novæ nuptæ valedixit. In qua re pensandum est quanti sit momenti ambitus excellentiæ, quantumque in homine <sup>2</sup> etiam pecuniæ cupidissimo, supereret amorem pecuniæ. Satis quippe notum est, quod quantum Rothomagensis Ecclesia Lincolnensi præeminet majoritate dignitatis, tantum etiam cedit illi in temporalibus commodis. Homo tamen, qui Episcopatum Lincolnensem propter amplissima commoda multum ambierat, maluit eo relicto ad minores divitias ascendere superius, quam eo retento cum majoribus divitiis sedere inferius. Et <sup>3</sup> diu quidem hæsitasse dicitur, utrum eminentior an ditior esse eligeret, scrupulose secum deliberans; sed tandem ambitus loci celsioris de amore commodi largioris triumphavit. Illo autem translato, vacavit iterum Ecclesia Lincolnensis annis aliquot.

---

*De expeditione contra Rolandum, & quibusdam  
+ eventibus Hiberniæ.*

C A P. IX.

**I**LLUSTRIS Rex Anglorum Henricus II. post mortem Henrici tertii transvectus in

---

1. Episcopatum *Edd. pr.* 2. Pecuniæ etiam *Edd. pr.* 3. Quidem diu *Edd. priores.* 4. Eventis *Edd. priores.*

N n

Angliam,

Angliam, in extremos regni fines adversus Rolandum Galwadiæ Principem duxit exercitum. Quippe idem Rolandus mortuo Gilberto, qui (ut superius<sup>1</sup> dictum est) capto à nostris Rege Scottorum, fratrem<sup>2</sup> Uctredum nefarie pemerat, in filios ejus forte bellica prævalens, totam illam sibi provinciam vendicarat. Interpellatus ab eis Rex Anglorum, Rolando mandavit, ut hereditatem paternam propriis redideret consobrinis; qui cum sprevisset mandatum, iratus Rex cum ingentibus equitum & peditum copiis partes illas adiit. Ubi cum ex Hibernia rumores gratissimos accepisset, exhilaratus nuncio placabilior fuit. Itaque accepta satisfactione à Rolando exercitum mature reduxit. Ut autem illius nuncii qualitas melius intimetur, pauca de statu Hiberniæ, quoniam se præbet occasio, prælibanda sunt. Relatum est<sup>3</sup> superius, quomodo Comes Richardus acquisitionem Hibernicam eidem Regi coactus dimiserit: quam profecto Rex opportune transvectus in Hiberniam, prout voluit, ordinavit. Eo autem in Angliam reverso, præfecti militum ad subactæ provinciæ regimen ibidem ab eo relicti, vel prædæ vel gloriae avidi, commissos sibi fines paulatim dilatabant. E quibus unus, scilicet<sup>4</sup> Joannes de Curci, juncta sibi<sup>5</sup> equitum

---

1. *Supra l. 2. c. 34. Pic.* 2. *Varedum MS. Pic.* 3. *L. 2. c. 26. P.*  
4. *His junge c. 16. Hib. expugnatae Silvest. Giraldi memorantis Legationem Viviani. Pic.* 5. *Peditum equitumque MS.*

peditumque manu valida, illam Hiberniæ provinciam, quæ à Regno Scotiæ angusto freto sejungitur, & Uluestiria nuncupatur, hostiliter invadendam putavit. Forte illuc venerat à Scotia Vivianus, vir eloquentissimus, Apostolicæ sedis legatus; suscepitusque honorifice à Rege, & Episcopis ejusdem provinciæ, in civitate maritima quæ Dunum vocatur pro tempore morabatur. Hostium autem adventu præcognito, Hibernenses consuluere legatum, quidnam in tali articulo esset agendum. Qui pugnandum  
<sup>1</sup> esse pro patria dixit, & pugnaturis cum obsecrationibus benedixit. Hoc modo animati, audaciter in præclium ruerunt: sed à loricatis  
<sup>2</sup> & sagittariis facile oppressi terga verterunt. Capta est ergo civitas Dunensis. Porro legatus Romanus cum suis refugit in ecclesiam sanctorum reliquii inclitam. Providerat enim sibi homo prudens, & præ manibus habebat Regis Anglorum litteras ad præfectos ejus Hibernicos: ut eorum tutus suffragiis, legationis suæ inter barbaros munus impleret. Hac auctoritate pacem & securitatem accipiens, Divellinum migravit; & sub nomine vel Domini Papæ, vel Regis Anglorum fiducialiter agens, convocatis Hiberniæ Præsulibus atque Abbatibus generale  
<sup>3</sup> concilium celebravit. Verum cum in Ecclesiis simplicitatis barbaræ liberius agere morem vel-

1. Pro patria esse *Edd. pr.* 2. *Deest & in Edd. priorib.* 3. *Sil. Girald. c. 17. Hib. expugnatæ l. 1. refert nonnulla hic desiderata. Pic.*

let Romanum, denunciantibus præfectis Regiis, ut vel abscederet vel secum militaret; auro Hibernico, quod multum sitierat, minus onustus in Scotiam remeavit. Porro Joannes de Curci cum suis qui Dunum, & fines ejus ceperat, à Regibus Hiberniæ postmodum frustra impugnatus, expugnata Ardemachia (ubi esse dicitur prima sedes Hiberniæ, propter honorem beati Patricii, atque aliorum indigenarum sanctorum quorum ibidem sacræ reliquiæ requiescunt) totam provinciam illam subegit. Hujus autem provinciæ homines præ cunctis Hiberniæ populis in celebratione Paschali, eattenu superstitiosi fuisse traduntur. Nam, sicut quodam venerabili Episcopo gentis illius referente cognovi, arbitrabantur obsequium se præstare Deo, dum per anni circulum furto & rapina congererent, quod in Paschali solemnitate profusissimis, tanquam ad honorem resurgentis Domini, absumeretur conviviis, eratque inter eos ingens concertatio, ne forte quis ab alio immoderatissimis ferculorum præparationibus vel appositionibus vinceretur. Verum hanc superstitionissimam consuetudinem, cum statu libertatis propriæ debellati finierunt. Sane inter Proceres Regis Anglorum, qui erant in Hi-

1. Turci MS. Pic. 2. Oppugnatus Edd. pr. 3. Sil. Giral. cap. 50. Topog. Hibern. Arthematia B. Patricii sedes & proprius totius Primitiæ Hiberniæ locus, inquit. Pic. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea, urgens. 5. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebanur vel appositionibus, bernia,

bernia, Hugo de Lasci præcipuuſ & præpollens habebatur: cui nimirum idem Rex post mortem strenuissimi Comitis Richardi amplissimas ibidem possessiones contulerat, & suorum dominiorum administrationem commiserat. Ille vero in brevi ita dilatavit terminos ſuos, & proſperatus auctusque <sup>1</sup> eſt magnitudine opum & virium, ut jam non ſolum hostibus, verum etiam ſociis, id eſt, aliis Proceribus regiis eſſet terribilis. Nam & his infestus erat, ſi forte minus parerent. Videbaturque ſibi jam magis, quam Regi Anglorum regnum Hibernicum æmulari, in tantum ut diadema ſibi regium paraffe diceatur. Quibus regi nunciatis, evocatus ab eo mandatum contempſit, <sup>2</sup> & per hanc inobedientiam fidem fecit præſumptionis vulgatæ. Verum post modicū tanquam pro Rege Anglorum æmulante fortuna, cuiuſdam ex foederatis Hiberniensibus familiaris, & domestiци juuenis perfidiam expertus occubuit. Cum enim ſpatiandi gratia in agrum ex munitione egressus, avulſusque à ſatellitibus fere quantum jaetus eſt lapidis, forte ſe inclinasset, ut neſcio quid deſignaret in terra, perfidus ille diu quæſitam occaſionem naectum ſe gaudens, bipennem fortiſter in caput ejus vibravit: quo <sup>3</sup> abſcifo, & ſatellitibus ad ulciscendum fruſtra concurrenti-

1. Magnitudine eſt *Edd. pr.* 2. *Attamen Silveſt. Girald. l. II. c.*

2. *Hibern. expug. ſcribit, eum ſecundo miſſum ad Hibern. administrationem. Pic.* 3. *Abſciffo Edd. pr.*

bus,

bus, beneficio silvæ proximæ, & pernicitatis propriæ elapsus evasit. Hujus rei nuncius Regem Anglorum in extremis regni finibus (ut dictum est) constitutum ingenti perfudit lætitia, moxque res Hiberniæ cautiorem ab eo ordinationem suscepere.

---

*De adventu Patriarchæ in Angliam, & morte Regis Jerosolymorum, & regno filii ejus, & de Saladino.*

C A P. X.

1184. **A**NNO à partu virginis M.C.LXXXIV. qui fuit Henrici Regis secundi xxx. primus, Jerosolymitanus Patriarcha causis urgentibus ab Orientali missus ecclesia, venit in Angliam. Ut autem hæ causæ melius elucescant, <sup>1</sup> à tempore Regis Amalrici, <sup>2</sup> quem superior sermo non tacuit, res Jerosolymitanas sub brevitate transcurramus. Qui nimirum Amalricus post multa fortiter & feliciter gesta hominem exuens, filio impuberi Balduino regnum reliquit. Hic autem cum non parvæ spei esset, occulto Dei iudicio plaga lepræ percussus, regni tamen <sup>3</sup> quoad vixit, moderamina, animi magis quam corporis viribus tenuit: &, ut certus sibi successor propter imminentia terræ pericula non deesset, ex fororis nuptiis, stirpis Regiæ seriem currere voluit. Eodem tempore mortuo Noradino,

---

1. *Deest à in Edd. priorib.* 2. *L. 2. cap. 23. P.* 3. *Moderamina, quoad vixit, Edd. pr.*

Rege Syriæ & Mesopotamiæ, qui populo Christiano post patrem sanguinum, virga furoris Domini fuerat : surrexit pro eo Saladinus, non jam virga, sed malleus. Hic Saraconis nepos, qui Saraco (ut superius dictum <sup>1</sup> est) Princeps militiae Noradini extiterat, illi defuncto in eodem Principatu successit, homo astutiæ singularis, & mille nocendi artibus instructus. Mortuo autem Noradino, uxoris ejus connubium appetivit, eaque tradente Damascum, & fines ejus accepit. Cumque esset militiae Turcorum gratissimus, vires artibus, & artes viribus juvans, exheredato Noradini filio amplissimum regnum ejus obtinuit. Mox in Ægyptum arma transferens, absumptis terræ illius Principibus locupletissimum arripuit regnum Babylonis. Libya quoque atque Arabia potitus, nactus est nomen grande, super nomen aliorum magnorum qui sunt in terra. Denique (ut dicitur) octo Regnis ditissimis præsidens, parum tamen à se actum putabat, dum Christiani <sup>2</sup> chaos magno, id est, <sup>3</sup> mari mediterraneo, ab orbe Christiano seclusi, Jerosolymam, Antiochiam, & maritimam Syriæ civitates possiderent. Totum ergo in ipsos latissimi imperii sui robur convertens, homo in seculari potentia five astutia vix comparationem recipiens, modis omnibus nitebatur

---

1. Scilicet l. 2. cap. 23. P. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea omittitur chaos. 3. Mediterraneo mari ab orbe reliquo Christiano seclusi, Edd. priores.

devorare

devorare plebem Dei, sicut escam panis, &  
1. trophæum Christi avellere à partibus Orientis,  
ubi prius erectum est.

*Quomodo vietus Saladinus, & quomodo postea prævaluit.*

C A P. XI.

<sup>2</sup> CIRCA hos dies Philippus illustris Flan-  
driæ Comes, piæ devotionis instinctu-  
cum numerosa militia terram Jerosolymitanam  
ingressus, contra Saladinum aliquid agere, &  
fines voluit Christianos dilatare. Verum of-  
fensus à Templariis, ad terram Antiochenam  
invitante Principe militiam <sup>3</sup> Christianam tra-  
duxit, eoque cooperante munitissimum oppi-  
dum <sup>4</sup> Hareng nominatum, nihil ibidem actu-  
rus, sed inglorius recessurus, obsedit. Audiens  
autem Saladinus abducta militia terram Domini  
plus solito præsidiis vacuatam, cum infinito ex-  
ercitu repentinus irruit, nec moratus in termi-  
nis, tanquam possessurus eam, intima ejus illico  
penetravit. Tunc Princeps Christianus lepram  
corporis animi virtute exornans, quantulam  
pro tempore potuit militiam convocavit, &  
prœliaturus non suum, sed Domini prœlium,  
hostium numeros non expavit. Itaque præ-

1. Trophæum crucis Christi *Edd. pr.* 2. *Scilicet anno 4. Balduini*  
4. *Hierosolym. Regis, inquit Tyr. l. 21. c. 14. Pic.* 3. *Deest Christianam in Edd. pr.* 4. *Alas Hareng apud Tyr. l. 21. c. 19. & 25. Pic.*  
eunte

eunte vexillo dominico juxta Rama oppidum, quod hostes obsederant, congressurus cum eis, tremendas illas gentis spurcissimæ copias, di-  
vino fretus auxilio profligavit. Saladinus fuga  
elapsus, ægre evasit, cæsis de exercitu ejus mult-  
is milibus. Gestum est hoc prœlium à Christianis  
Christo propicio feliciter, septimo Calen-  
das Decembris. Verum anno sequenti propter  
peccata, quæ utique <sup>1</sup> divinitas <sup>2</sup> (dum hîc vivi-  
tur) minus in suis, quam in alienis dissimulat,  
contra <sup>3</sup> Christianum populum in terra sancta  
degentem, & minus sancte viventem coelestis  
ira excanduit. Cum enim Saladinus, ad expian-  
dum præcedentis anni dedecus, fines Christianos  
instructior terribiliorque invaderet, nostri  
quoque multo instructiores & numerosiores,  
quam prius, atque ideo minus in Domino, dum  
de se præsumerent, confidentes prœlium illi in  
terminis intulerunt, ubi Deo resistente super-  
bis, quibus antea humilibus dederat gratiam,  
magna virium Christianarum contritio facta est,  
cæso non parvo militum numero cum magistro  
militiae Templi, & Optimatibus plurimis. Ini-  
tium dolorum hoc. Nondum enim aversus  
erat furor Domini, sed adhuc manus ejus ex-  
tentia. Denique postquam Cæsarea Philippi,  
(quæ nunc Belinas dicitur, & erat quasi clavis

<sup>1</sup>. Deus minus dissimulat peccata in suis quam in alienis. Pic. <sup>2</sup>. Mi-  
nus in suis (dum hîc vivitur) Edd. pr. <sup>3</sup>. Populum Christianum  
Edd. priores.

finium Christianorum contra Damascum) inciderat (ut supra dictum est) in manus hostiles: Templarii tam suis, quam emendicatis undecunque opibus, munitionem satis utilem ad vadum Jacob exstruxerunt, <sup>1</sup> ne hostes à parte ejusdem Cæsareæ in fines libere Christianos excurrerent. Surgebant in dies structuræ murorum, & excubabat ibidem jugiter non parvus armatorum numerus, ne forte irruptione hostili impeditetur opus. Diu quidem hoc cum livore & gemitu dissimulatum toleratumque est à Turcis, dum integræ essent vires Christianæ. Quas cum clade paulo ante accepta languidores esse conspicerent, tempus naœti, munitiōnem illam armis virisque refertam obsidione cinixerunt, atque adhibitis machinis fortiter oppugnare cœperunt. Congregatus est autem exercitus Christianus apud Tiberiadem, ut obsidionem solveret: at non ea alacritate, qua solebat. Ibi Optimates nostri de agendis tractantes, nequaquam sibi tutum esse censuerunt, absente cruce dominica, cum numerosissimis hostibus congregati. Mittuntur Jerosolymam, qui signum salutare exhibeant. At in ea mora expugnata <sup>2</sup> est munitio. Quia celeriter eversa, Turci cum ingentibus spoliis abierunt. Capta est enim ibi magna vis armorum, & multus sanguis Christianus effusus. Nec multo post Sala-

1. Sic etiam MS. Pic. Antea omittiebantur ne h. à p. e. C. in f. l. Christianos excurrerent. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea omittiebatur est.

dinus

dinus Christianos ex improviso fines aggressus, Neapolim (quæ olim Sichima dicebatur) captam <sup>1</sup> evertit, & facta hominum strage non modica, dum nostri convenienter, in propria se recepit.

*De causa adventus Patriarchæ in Angliam.*

C A P. XII.

**E**O tempore Rex Jerosolymorum, mortis beneficio <sup>2</sup> liberatus à lepra, nepoti ex forore, novenni puer regnum reliquit. Qui cum esset unctus in Regem, sub tutela Comitis Tripolitani pro ætate nutriebatur, rerum vero summa penes eundem Comitem potissimum esse videbatur. Cum ergo res Jerosolymitanæ in dies languescerent, atque illud Salomonis (<sup>3</sup> *Maledicta terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes mane comedunt,*) prudentes terræ illius crebra cogitatione versarent: generali providentia statutum est, ut vir magnus, cuius cum quantitate negotii moveret auctoritas, sanctæ scilicet resurrectionis Patriarcha, petendi contra immanissimum hostem Saladinum auxilio gratia ad Christianos Principes in Europam mitteretur, & maxime ad illustrem Anglorum Regem, cuius efficacior & promptior opera sperabatur. Idem <sup>4</sup> igitur Patriarcha post maris

1. Ita quoque MS. Pic. Antea, evertens. 2. Fuisse leprosum dixit supra c. 10. Jacob. Vitriac. c. 95. Orient. hist. Guil. Tyr. l. 21. c. 1. Pic.  
3. Eccl. 10. P. 4. Sic cl. Twysdenus ad oram Ed. Pic. Et tamen in ejus Apographo ergo legitur, quo modo & Edd. pr.

discrimina Romam veniens, & juncta patriarchali, auctoritate Apostolica processurus, hanc à Papa Lucio ad Regem Anglorum accepit epistolam :

*Epistola Domini Papæ ad Regem Anglorum.*

"LUCIUS Episcopus, servus servorum Dei,  
 "charissimo in Christo filio H. illustri Regi  
 "Anglorum salutem, & Apostolicam benedicti-  
 "onem. Cum incliti prædececessores tui præ  
 "ceteris terræ Principibus armorum gloria &  
 "nobilitate animi longe retro claruerint, eos  
 "que fidelium populus in sua didicerit adver-  
 "sitate patronos: merito ad te non tantum  
 "regni, sed & paternarum virtutum heredem,  
 "quadam securitate præsumpta recurritur, ubi  
 "populo Christiano imminere periculum, immo  
 "exterminium formidatur; ut per brachium  
 "Regiæ magnitudinis membris ejus impenda-  
 "tur præsidium, qui ut ad tantæ gloriæ, &  
 "prælationis apicem pervenires sua pietate  
 "concessit, & te contra sui nominis impugna-  
 "tores nefarios, murum inexpugnabilem ordi-  
 "navit. Proinde novit serenitas tua, jam cre-  
 "bris & molestis super hoc pulsata querelis,  
 "qualiter terra Jerosolymitana, specialis here-  
 "ditas crucifixi, in qua nostræ salutis sunt præ-  
 "nunciata mysteria, & ipsius rei exhibitione  
 "completa, quam ille, qui cuncta condidit, in  
 "sortem suam peculiari privilegio deputavit,  
     "perfidæ

" perfidæ & spurcissimæ gentis attrita & cir-  
 " cumvallata pressuris, nisi ' ei celeri remedio  
 " succurratur, prona fit ad ruinam, & inde sus-  
 " tineat (quod absit) irreparabilem religio  
 " Christiana jacturam. Ille enim Saladinus, san-  
 " cti & tremendi nominis immanissimus perse-  
 " cutor, ita spiritu furoris excanduit, & totius  
 " nequitiae suæ vires, ad <sup>2</sup> internacionem populi  
 " fidelis exercet, ut nisi immanitatis ejus vehe-  
 " mens impetus <sup>3</sup> quasi objectis obicibus, repre-  
 " matur, certam spem fiduciamque concipiat,  
 " quod <sup>4</sup> influat Jordanis in os ejus; & terra  
 " aspersione vivifici sanguinis consecrata, spur-  
 " cissimæ superstitionis ipsius contagio pollua-  
 " tur; & quam gloriosi & nobiles prædecesso-  
 " res tui à dominio gentis incredulæ multis la-  
 " boribus & periculis exemerunt, rursus nefan-  
 " do tyranni nequissimi dominio subjugetur. Ob  
 " hanc itaque necessitatis, & imminentis dolo-  
 " ris instantiam, magnificentiam tuam Aposto-  
 " licis litteris duximus exhortandam, immo di-  
 " latatis præcordiis summa acclamatione pul-  
 " sandam, quatenus ad honorem ipsius respici-  
 " ens, qui te constituit in sublime, & juxta ma-  
 " gnorum, qui sunt in terra, nomen tibi con-  
 " tulit gloriosum, ad desolationem præfatæ ter-  
 " ræ pietatis studio te convertas; & ut ejus  
 " confusio in hac parte tollatur, qui pro te in

1. Deest ei in Edd. priorib. 2. Interruptionem MS. Pic. 3. Re-  
 primatur, quasi objectis obicibus Edd. pr. 4. Quod Job Diabolo, hic  
 Lucius tribuit Diaboli ministro Saladino. Pic.

"terra

“terra ipsa voluit haberi ludibrio, operam ad-  
 “hibeas efficacem, quatenus prædecessorum tu-  
 “orum vestigia subsfecutus, quam ipsi de Prin-  
 “cipis tenebrarum faucibus eruerunt, in cultu  
 “magni Dei per tuam diligentiam auxiliante  
 “Domino conservetur. Eo autem curiosius cel-  
 “situdinem tuam in tanta oppressionis angustia  
 “convenit laborare, quod terram ipsam Regis  
 “intelligis præsidio destitutam, & totam spem  
 “defensionis suæ ipsius Proceres in tuæ magni-  
 “tudinis patrocinio duxerunt collocandam.  
 “Quod inde clarius tua serenitas potest agno-  
 “scere, quod summos terræ illius, & magnifi-  
 “cos defensores, venerabilem fratrem nostrum  
 “E.Patriarcham,& dilectum filium Magistrum  
 “hospitalis ad tuam excellentiam destinarunt,  
 “ut ex <sup>3</sup> ipsorum præsentia, considerata digni-  
 “tate perpenderes, quanta fuerit necessitatis  
 “angustia, pro qua eorum sustinent tam diu  
 “carere præsidio, ut per ipsos facilius ad vota  
 “sua tuam devotionem inclinent. Viros <sup>4</sup> igitur  
 “præfatos tanquam ab ipso domino tibi desti-  
 “natos benigne recipias, & debita charitate  
 “pertractes, eorumque postulationibus tanto  
 “facilius adquiescas, quanto suæ gravitatis &  
 “honestatis intuitu favor est eis major & gratia  
 “exhibenda. Sane recolat prudentia tua, &  
 “sollicita secum meditatione revolvat, promis-

---

1. Christiani addit MS.Pic. 2. Vide Notas. P. 3. Episcoporum  
 Ed. Antv. male. 4. Ergo Edd. pr.

“sionem

“ sionem illam, qua de impendendo s̄epe<sup>1</sup> dictæ  
 “ terræ præsidio, tuam celsitudinem obligasti ;  
 “ & ita in hac parte te cautum & studiosum ex-  
 “ hibeas, ut te in tremendo judicio tua con-  
 “ scientia non accuset, & ejus qui non fallitur,  
 “ districti judicis interrogatio non condemnet.  
 “ Vale.”

<sup>2</sup> *Quomodo Patriarcha<sup>3</sup> infedo negotio repatriavit.*

### C A P . XIII.

**V**ENERABILIS igitur Patriarcha in Angliam veniens circa negotium propter quod venerat, solcite fatagebat. Eo, quo decebat, honore à Rege suscepitus, propriæ fatigationis causas aperuit : & ut in tam sanctam accingeatur militiam, tanquam ordinatus à Deo votisque omnium expostulatus ad debellandam spurcissimi Saladini superbiam, <sup>4</sup> cum dignæ autoritatis pondere monuit. Rege salubria monita benigne admittente, & responsum post competens deliberandi spatium pollicente, aliquantis per est in Anglia demoratus. Verum <sup>5</sup> cum ille certa & enormia regni proprii ex sua peregrinatione pericula allegaret, <sup>6</sup> & vice suæ præsentiaæ ad sublevationem Orientalis ecclesiæ, decentem pecuniæ modum promitteret: tandem

1. *Deest dictæ in Ed. Pic.* 2. *Deest hoc Capit in Ed. Antv.* 3. In Angliam venerit *Ed. Pic.* 4. Condignæ *Ed. Pic.* 5. *Vide Notas.*  
 6. Et intentione præsentiaæ *Ed. Pic.*

inanior

inanior spei, quam venerat, in Galliam remeavit. Rex quoque ad transmarina vocatus negotia transfretavit. Cumque inter ipsum & Regem Francorum, exitialis discordiae germina<sup>1</sup> pollularent, Diabolo scilicet<sup>2</sup> modis omnibus fatagente ut Christiani Principes, vires inter se Christianas enervantes, terræ & civitati, ex qua salus omnium fluxit, multiplici expositæ periculo minime subvenirent, venerabilis Patriarcha<sup>3</sup> infecto negotio repatriavit.

*De discordia Regum atque Induciis.*

C A P. XIV.

**I**GITUR ortum inter Reges malum discordiae, multos involvit populos. Cum enim unaquæque gens pro suo Principe æmularetur, ita contra se mutuo animabantur & præparabantur, tanquam singuli vel proprium emolumentum seu gloriam quærerent, vel injurias proprias ulturi essent. Coiéruntque ex diversis hinc inde provinciis apud Castrum, quod<sup>4</sup> Radulphi<sup>5</sup> dicitur, férociſſimo agitatæ spiritu armatorum multitudines, mira vesania<sup>6</sup> Regum suorum gloriæ, vel potius superbiæ<sup>7</sup> sanguinem

1. Sic tam *Apog. Twysdenianum*, quam &<sup>8</sup> Ed. Pic. Pro pullularent.  
2. Omnibus modis Ed. Pic. 3. Infecto repatriavit negotio Ed. Pic. 4. Antea Rodulphi. 5. Vulgo Chasteaux Rous in tractu Bituricensi ad Indrum flumen. Pic. 6. Suorum Regum Edd. pr. 7. In sanguinem MS. si apographum sequamur. Et tamen sanguinem in eod. MS. desiderari monuit Twysdenus ad oram exemplaris Ed. Picardianæ, quod à D. Thoma Sebright mutuo accepimus.

proprium

proprium libaturæ. Quid enim insanius quam pro inani, nec sua, sed alterius gloria ita æmulari? & quid iniquius vel miserabilius, quam pro unius hominis commodo, vel etiam fastu nudo, tot Christianorum milia periclitari? Cumque <sup>1</sup> de Castris hinc inde oppositis per dies aliquot torvis se mutuo vultibus duo magni exercitus prospectarent, frustra circa vel pacem, vel inducias fatagentibus, atque aërem tantum verberantibus viris pacificis, tandem fatalis & tremendus conferendi manus dies illuxit. Turmis ad pugnam dispositis, parum jam aberat à concursu mutuo, cum ecce occultis magis (ut dicitur) ducum fusurris, quam <sup>2</sup> prælocutionibus publicis indultæ in dies plurimos induciæ in utroque exercitu voce præconia declarantur. Plane vox ista multo gratius infonuit auribus omnium, quam vox tubæ accendentis ad prœlium. Gentes <sup>3</sup> igitur, quæ paulo ante hostiliter fremebant, & <sup>4</sup> populus qui prius meditabantur inania, Deo propicio cum <sup>5</sup> incruento gaudio abierte in sua. Rex autem Anglorum dimisso exercitu in Transmarinis regionibus morabatur, firmandæ magis pacis, quam fuscitandi furoris <sup>6</sup> bellici negotiis deditus. Olim enim pro æstate bellorum <sup>7</sup> pertæsus, nulla jam libidine, sed sola necessitate ad intentionem bellicam trahebatur.

<sup>1</sup>. E Castris *Edd. pr.* <sup>2</sup>. Prælocutionibus *Edd. pr.* <sup>3</sup>. Ergo *Edd. pr.* <sup>4</sup>. Populi *Edd. pr.* <sup>5</sup>. Ingenti *MS. Pic.* <sup>6</sup>. Sic etiam *MS. Pic.* *Antea*, belli. <sup>7</sup>. Ita quoque *MS. Pic.* *Antea* processus pro pertæsus.

*De prærogativa terræ Jerosolymitanæ, propter quam totiens devorat habitatores suos.*

C A P. XV.

1187. **A**NNO à plenitudine temporis, quo verbum caro factum est, M.C.LXXXVII. regnante in Alemannia Frederico, in Francia Philippo, in Anglia Henrico II. Urbano autem, qui Lucio succeſſerat, sedi Apostolicæ præſidente, aggravata est manus Domini super terram Jerosolymitanam, &, secundum Jeremiam, plaga inimici percussit eam castigatione crudeli. Civitas sancta, <sup>2</sup> in qua invocatum est nomen Domini à diebus antiquis, in qua sacræ prophetiæ floruerunt, in qua redēptionis humanæ insignia micuerunt, ex qua salutis in omnem mundi latitudinem sacramenta fluxerunt, (proh dolor!) incidit in manus gentis prophanæ & immundæ ; terra sanctorum, qui à ſeculo ſunt, prophetarum : terra Apostolorum, immo ipſius Domini & Salvatoris ; quam ſcilicet incarnationis, & nativitatis ſuæ mysterio initiavit : conveſatione ſua, & prædicatione, ſignisque illuſtravit, paſſione ſua, & ſepultura, & reſurrectione confeſcravit ; aſcenſionis ſuæ triumpho, & adventu paracleti irradiavit ; ſpurcissimus Saladinus occupavit, fidelium populis vacuavit, &, abraſis Christianæ religionis inſignibus, immundissimæ ſectæ ſuæ ſacrilegiis prophanavit.

1. Cap. 30. P. 2. Hier. 25. P.

datum-

datumque est ei non solum os loquens ingenititia, sed etiam brachium faciens grandia adversus Dominum, & adversus populum Christi ejus. Nam de eodem populo impletum est illud Jeremiæ<sup>1</sup>, immo dominicum per os ejus, <sup>2</sup> *Ejice illos à facie mea: & egrediantur, qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium: & qui ad famem, ad famem: & qui ad captivitatem, ad captivitatem.* Hujus autem miserabilis & famosi exterminii causam fuisse peccata, plus solito inundantia nemo debet ambigere. Et quidem ab initio in omnibus, quæ sub cœlo sunt, regionibus, patientius divinitas peccata dissimulasse noscitur, quam in terra illa; quam utique gratia tantorum, tamque insignium operum divinorum, quæ in ea mirabiliter patrata, vel patranda fuere, quadam (ut ita dicam) privilegiali necessitate sanctam esse oportuit, aut non diu impunitam. Quippe hanc Deus elegit ab initio, illius præclarissimæ dignationis suæ, quæ scilicet omnia divina longe antecellit opera, i. suæ incarnationis, & humanæ redemptionis, suo tempore nobilitandam miraculis. Horum sâne in ea suo tempore patrandorum gratia, singulare præ cunctis regionibus semper privilegium habuit, quod utique gratia eorundem jam patratorum cumulatius habere dinoscitur. Inde est quod scriptura sacra locis pluribus ejus prærogativam tam præclare commendat. *Quod si*

---

1. Hierem, cap. 15. P. 2. Ecce MS.

vel ad opum gloriam, vel ad fructuum referas  
ubertatem: occurrit tibi verissima ratio, quod  
<sup>1</sup> utique in his plurimæ illi regiones æquentur,  
& quædam etiam præstent, nisi forte in his,  
quæ de India memorantur, vana sit fides. Ergo  
hoc solo præ cunctis terris inclita, vel olim fu-  
isse, vel nunc esse dinoscitur, quod in ea &  
olim patrandum erat, & nunc patratum esse  
constat, illud humanæ redēptionis tam ma-  
gnum & tam mirabile sacramentum. Nam si  
peculiari populo suo, id est, semini Abrahæ, ter-  
renam hereditatem Deus propter excellentissi-  
mam fructuum fertilitatem largiri voluisset, in  
India potius, quam in Syria possessionem tri-  
buisset. Nunc autem divina sua provisione po-  
pulo ad hoc electo, ut ex eo humanæ redē-  
ptionis hostia suo tempore sumeretur, terram  
illam in possessionem dedit, quam ab initio ele-  
gerat, ut in ea eadem reconciliatrix hostia lita-  
retur. Hujus rei gratia eandem terram specia-  
liter suam <sup>2</sup> vocat: *terra, inquiens, non vendetur  
in perpetuum: quia mea est, & vos advenæ, & co-  
loni mei.* Sane hujus terræ primi post diluvium  
incolæ fuere Cananei & Amorei, & cognati ho-  
rum populi. Quos nimirum Dominus propter  
mores flagitiosissimos suo tempore disperden-  
dos esse prævidens, adduxit illuc Abraham, ge-  
neroſæ stirpis patrem futurum, de Hur Chal-  
deorum: <sup>3</sup> *semini, inquiens, tuo dabo terram hanc.*

---

1. Deest utique in Edd. priorib. 2. Levit. 25. P. 3. Genes. 12. P.

Porro

Porro ipsi Abrahæ nec passum pedis, ut ait  
 1. Apostolus, dedit in ea. Quia, juxta vocem  
 divinam, nondum completa erant peccata A-  
 moreorum: id est, non tantum jam excrevē-  
 rant atque invaluerant, ut propter hæc à Deo  
 indulgenter magis quam rigide peccata 2 pen-  
 sata, iidem peccatores exterminari deberent.  
 Itaque 3 à Deo præscio & justo, non rigido,  
 peccatorum completio 4 patienter est exspecta-  
 ta: & exterminatio peccantium usque ad com-  
 pletionem peccatorum dilata. Idcirco Abraham  
 illius terræ non est factus possessor, sed advena:  
 porro semen ejus completis 5 jam peccatis Amo-  
 reorum accepit in possessionem terram eorum.  
 Et ut eandem terram possideret Deo largiente,  
 eosdem exterminavit impios Deo jubente. Num  
 putamus hanc gentem peccatricem enormius  
 peccasse, quam gentes ceteras orbis terrarum,  
 scilicet ut illæsis ceteris sola exterminium pate-  
 retur? Certe orbem universum caligo erroris  
 involverat; & nemo respectu divini judicii,  
 quod utique nesciebat, vetabatur facere quod  
 libebat. Non igitur gens illa ideo sola divini  
 severitatem judicii experta est, quod ceteris  
 gentibus sordidior fuerit; sed terram, clarissi-  
 mis divinæ dignationis suo tempore nobilitan-  
 dam miraculis, incolarum suorum tunc defor-  
 matam peccatis, eorundem incolarum extermini-

1. *Auctor. 7. P.* 2. *Pensante Edd. pr.* 3. *Deest à in Edd. priorib.*

4. *Sic etiam MS. Pic.* *Antea, patientia.* 5. *Deest jam in Edd. priorib.*  
*nio*

nio expiari, & populo electo, id est, semini Abrahæ, sacræ fidei habenti characterem, in hereditatem dari oportuit. Quamobrem eidem populo à Moyse in <sup>1</sup> Deuteronomio dictum est: *Non propter justicias tuas ingredieris ut possideas terram istarum nationum: sed propter impietates suas te introeunte deletæ sunt, & ut impleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Jacob.* In Levitico <sup>2</sup> quoque filiis Abrahæ, divina voce <sup>3</sup> dicitur: *Ne polluamini in omnibus quibus contaminatae sunt gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum: à quibus polluta est terra, cuius ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos.* <sup>4</sup> *Cavete ergo ne & vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomuit gentem, quæ fuit ante vos.* Ceteræ vero regiones tale privilegium non habentes, non ita devorant vel evomunt habitatores suos, cum effusius peccatis forduerint: sicut illa, quæ & ipsum semen Abrahæ, cui in hereditatem data erat, eo quod eam suorum enormitate facinorum deformaret, postmodum juste evomuit. Et maiorem quidem partem ejus, i. decem tribus, <sup>5</sup> irrevocabiliter extorres, duas vero tribus, i. tribum Juda, de qua ipse Dominus secundum carnem nasciturus, & tribum Benjamin, quæ

<sup>1.</sup> Cap. 9. ab auctore ciandum interpolate. Pic. <sup>2.</sup> V. C. hac & in sequenti caret periodo. Locus vero citatus est Levit. 18. Pic. <sup>3.</sup> Dicit Edd. pr. <sup>4.</sup> In Bibl. interpositæ sunt due periodi. Utrum has auctor, vel librarius omiserit arduum coniicere. Pic. <sup>5.</sup> Sic etiam MS. Pic. Antea omittebantur, irrev. ext. d. v. tribus.

vas electionis editura erat, evomuit in Babylonem, <sup>1</sup> suo tempore revocandas. Quas <sup>2</sup> tamen postmodum, eo quod non cognoverint tempus visitationis suæ, sed detestabili vesania proprium peremerunt redemptorem, eadem terra jam in ea patratis divinis mysteriis inclita, severiori judicio nunquam revocandas evomuit, Romanis Imperatoribus Vespasiano & Tito divinæ animadversionis ministris. Exterminato autem carnali semine Abrahæ, quod <sup>3</sup> ita degenerabat, ut ei à Domino diceretur, *Terræ Sodomorum <sup>4</sup> remissius erit in die judicii, quam vobis*: conculcatum est à gentibus sanctuarium Dei, usque ad tempus religiosi Augusti, Constantini Magni. Tunc enim terra sancta <sup>5</sup> pio ejusdem Principis studio, à gentilium rituum fordibus emundata, data est in hereditatem, & possessionem vero semini Abrahæ, id est, Christianis, à quibus & possessa est annis multis usque post tempora beati Gregorii. Tandem enim & hos habitatores suos, cum divinam contra se iracundiam peccatis excrementibus accendiffent, terra sancta, quæ ab eis maculabatur, devoravit, sive evomuit, & contaminarunt eam Agareni habitatione sua spurcissima, usque ad annum à plenitudine temporis, quo

1. *V. C. mancus erat in sequentibus voculis.* Pic. 2. *Post hoc verbum tamen Codex MS. qui ab hisce verbis cap. 5. in fine claruit &c. mancus erat, iterum rediit.* Twysdenus. 3. *Matt. 10. P.* 4. *Tolerabilis Bibl. vulg. Sed antiquor videtur promptiſſe ex Luc. 10. Pic.* 5. *Pro Ed. Amv. male.*

1099. verbum caro factum est, m. xc. nonum. Tunc enim civitas sancta (ut <sup>1</sup> superius memoratum est) per militiam Christianam, ab Europæ partibus venientem, Agarenos habitatores evomuit, & impleta est etiam in hoc <sup>2</sup> illa Prophecia Noë <sup>3</sup>: <sup>4</sup> Dilatet Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem. Quippe de Sem gentes Asiæ, de Japhet vero ortæ sunt gentes Europæ. Japhet ergo quodammodo habitationem accepit in tabernaculis Sem, quando homines Europæ, expulsis Agarenis, in provincia Asiæ Palestina habitare cœperunt. Fuit autem habitatio filiorum Japhet in terra sancta annorum circiter LXXXVII. hoc est ab anno à partu virginis m. nonagesimo nono usque ad annum m. centesimum octogesimum septimum. Tunc enim & ipsos peccatis eorum invalescentibus, atque ideo Agarenis præalentibus (quod sine gemitu non dicimus) terra sancta more suo evomuit. Erant enim jam in Jerusalem & regno ejus, non, ut olim, <sup>5</sup> viri religiosi ex omni natione, quæ sub coelo est, sed ex omni gente Christiana facinorosi, luxuriosi, ebriosi, mimi, Histriones, hoc genus omne in terram sanctam, tanquam in fentinam quandam confluxerat, eamque obscenis moribus & actibus inquinabat. Ipsius quoque terræ novi indigenæ, quos <sup>6</sup> Pullanos

1. L. I. c. II. P. 2. Deest illa in Edd. priorib. 3. Genes. 9. P.  
4. Dilata Ed. Pic. 5. Tempore Apost. Vide Actor. II. Pic. 6. Spectabilis hos molles depictos in Orient. histor. Jacob. Vitri. cap. 73. Pic.  
vocabant,

vocabant, Sarracenorum infecti vicinia, non multum ab eis, vel fide, vel moribus discrepabant, atque inter Christianos & Sarracenos tanquam quidam neutri esse videbantur. Sic ergo terra Domini nostris temporibus ab advenis simul & indigenis inquinata, <sup>1</sup> utrosque tandem judicio Dei evomuit, & nunc tolerat gentem immun-dissimam Agarenos usque ad tempus, procul dubio & hos devoratura cum Deus voluerit. Sane à Christianis recepta est sub Papatu Urbani secundi, & recidit in manus Agarenorum sub Pontificatu Urbani tertii, lxxxvii. (ut dictum est) annis interlapsis. Quomodo autem hoc contigerit, plenius exponendum est: non quidem propter præsentes, quia res recentissimæ memoriae est, & satis nota omnibus; sed ut ad posteros insignium malorum nostri temporis non superflua notitia, stili nostri ministerio transmittatur.

*De Guidone Rege Jerosolymorum.*

C A P. XVI.

**N**O VENNIS <sup>2</sup> igitur puer post avunculum in regno Jerosolymorum unctus in Regem, paulo post rapitur ex hac vita, infectus, ut putatur, arte venenata tutoris proprii, Comitis scilicet Tripolitani. Qui nimirum, cum esset vir magnus & potens, & propinquus Re-

1. Et utrosque Edd. pr. 2. Ergo Edd. pr.

gum priorum, aspirabat ad Regnum; quod scilicet, sublato, quem nutriebat, puer, facile sibi cessurum sperabat. Verum Patriarcha & pars Optimatum terræ cum militia templi & hospitalis, matri extincti pueri, filiæ scilicet illustrissimi Regis Amalrici, tanquam propinquiori & justiori heredi, regnum dederunt, indignum tamen matrimonium ejus <sup>1</sup> causati. Nam tempore fratrī Regis voto proprio secundas contraxerat nuptias cum homine peregrino, Guidone scilicet quodam <sup>2</sup> Pictavensi, qui à facie Regis Anglorum Henrici secundi de Aquitania fugerat, & Regi Ierosolymorum egregie militabat. Illa vero munitionibus urbibusque potita, Templariis cum Patriarcha annitentibus, viro proprio diadema Regium tradidit. Unde supra modum indignati sunt Optimates, nec æquanimiter pati potuere hominem peregrinum, & qui non esset de stirpe Regum, levavi <sup>3</sup> super capita sua, cum de semine regio suppeterent, à quibus regnum (ut credebant) decentius & magnificentius regeretur. Eorum quidem plurimi, dissimulata pavide vel callide ira, pro tempore siluere, & Principi extraordinario specie tenuis paruere, sub exspectatione apti temporis, quo à suis cervicibus jugum ejus excuterent. Verum Comes Tripolitanus, quem ira fortior stimulabat, propriis vel viribus vel artibus fatus, manifeste obstitit, & jugum ejus vel facte

---

1. Causanti *MS. noster.* 2. *Pictaviensi Edd. pr.* 3. *Supra Edd. pr. suscipere*

fuscipere cum ceteris recusavit. Cumque à regia potentia impeteretur fortiter, & subdi congeretur, propter virium insufficientiam propriarum, imploravit, & facile impetravit auxilium Saladini, callide inter partes fovendo discordias, vires frangere molientis Christianas. Mox mensē Maio à parte Tyberiadis, quam ipse tunc possidebat, immisit Turcorum copias finibus Christianis. Qui congressi cum quadam parte militiae Templi, facta nostrorum strage non modica, onusti spoliis victores abiēre. <sup>1</sup> Verum non multo post idem Comes simulatam, ut postea claruit, amicis mediantibus cum Rege pacem fecit. Nam & ipse, & fere universi terrae Optimates ex multa indignatione occultum cum Saladino foedus percusserant, cui etiam <sup>2</sup> (ut dicitur) pacti fuerant, quod Regem Christianum in manus ejus traderent, quibus ipse vicissim <sup>3</sup> pactus esse dicitur, quod hoc facto non inquietaret eos, quo minus liberam regni Jerosolymitani dispositionem haberent. <sup>4</sup> Percusserant plane foedus cum morte, & cum inferno fecerant pactum, per hoc putantes flagellum <sup>5</sup> inundans, cum transiret per ceteros, super se non venturum. Verum consequentia docuerunt, sacram illam in eis egregie Prophe-  
tiam impletam: <sup>6</sup> *Delebitur fædus <sup>7</sup> vestrum cum*

<sup>1</sup>. Verum multo post Edd. pr. <sup>2</sup>. Ut dictum est Edd. priores.  
<sup>3</sup>. Pactus est, ut MS. Pic. <sup>4</sup>. Accommodavit Esaiæ verba de Judæis  
<sup>c. 28.</sup> Pic. <sup>5</sup>. Mundans & hic & inferius in Ed. Ant. male. <sup>6</sup>. Esai.  
<sup>sup. sed intercisis aliquot vocalis productus.</sup> Pic. <sup>7</sup>. Nostrum Edd. pr.

*morte, & paclum<sup>1</sup> vestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cum transferit, eritis ei in conculationem, & sola vexatio dabit intellectum.*

---

*De prælio quo<sup>2</sup> exercitus periit Christianus, & captus est Rex cum sancta cruce.*

### C A P . XVII.

**I**GITUR Saladinus cum LXXX. ut fertur, milibus equitum & eo amplius solito fiducialius fines Christianos ingressus, civitatem Tyberiadem mox irrupit, & munitionem castris, <sup>3</sup> qua se domina loci cum militibus paucis receperat, oppugnavit. Quibus Rex cognitis, cum summa celeritate Christianum undecunque contraxit exercitum. Et quidem Reges priores processuri ad proelium, urbibus & castellis sufficientia munimina relinquebant; ne scilicet regnum ancipiti periculo exponerent, si ejus ossa medullis propriis, id est, urbes & castella necessariis praesidiis vacuarent. Inde est quod cum saepius fuerint ab hostibus proelio superati, nunquam tamen usque ad regni exterminium periclitati fuisse noscuntur. Rex autem ad Christiani regni excidium institutus à femina, ne ab hoc tam grandi malo esset innocens femina, fortissimo præcepit edicto, ut omnis populus quasi vir unus egrederetur ad proelium, in tan-

---

1. Nostrum Edd. pr. 2. Periit exercitus Chr. & quomodo captus est Edd. pr. 3. Quo Edd. pr.

tum,

tum, ut executores à Rege directi, <sup>1</sup> cum fanis ægros tanquam ad absterendum numero Saladinum exire compellerent. Itaque egressis omnibus ad victimam magis quam ad pugnam, cum pauci languidissimi cum mulieribus & parvulis in urbibus remanerent: ad unius proelii eventum totum præclarum illud regnum Jerosolymitanum pendebat. Comes autem Tripolitanus, cum esset exercitui Christiano prævius, tanquam gnarus locorum duxit eum de industria (ut creditur) in locum saxosum, tantasque angustias, ut mox periclitari inciperet. Cumque hostes ita coartatis undique imminerent, de Procerum consilio statuit Rex quocunque modo erumpere, & proelio cum hostibus decertare. Primis <sup>2</sup> igitur ictibus militiæ Templi concessis, exercitum, prout oportuit, per turmas ad prœlium ordinavit. Templarii vero robustissimo in hostem impetu procurrentes, <sup>3</sup> primarum hostium turmarum <sup>4</sup> condensitatem ruperunt, & earum vel stragem, vel fugam fecerunt. Verum tunc demum nostrorum nefanda proditio, & nefaria cum hoste collusio claruit. Comes enim Tripolitanus, ceterique Optimates, cum turmis suis, spreta dispositione regia, præclaram illam Templi militiam, hostes fortiter proterentem, dum non sequerentur, periclitari fecere, atque ita Templarii consertissimis hostium cuneis nul-

1. Tam sacros quam ægros *MS. Pic.* 2. Ergo *Edd. pr.* 3. Primariam *MS. Pic.* 4. Densitatem *Edd. priores.*

lo sequente immersi, illico vel vietima, vel præda fuere. Cumque exercitus noster in loco in aquoso æstu & siti deficeret, de castris <sup>1</sup> sex sceleratissimi milites ad Saladinum transfugerunt, & abjurata lege Christiana nostrorum mysteria prodiderunt. Quibus agnitis, Saladinus nostros, quos locorum magis expugnabat malitia, modis omnibus censuit impetendos. Qui cum pene usque ad interencionem cæderentur, Rex tandem fugam arripuit. Quem Tokedinus, Saladin nepos, persequens, cum cruce ligni dominici comprehendit. Cæsus est vel captivatus fere totus exercitus Christianus, paucis fuga elapsis. Milites templi & hospitalis, quos in campo non voraverat gladius, ab aliis segregatos captivis, Saladinus coram se <sup>2</sup> decollari præcepit, atque hac exoptatissima voluptate proprios pavit aspectus. In Reginaldum quoque de Castellione, virum Christianissimum, & tam armorum gloria, quam animi nobilitate celeberrimum, qui Principatum olim Antiochenum strenue <sup>3</sup> administravit, & tunc finibus in Arabia Christianis egregie præsidebat, odium proprium tyrannus declaravit: quem scilicet ferocissime interrogatum, & constantissime, prout tantum decebat virum, respondentem, manu propria trucidavit, voluptati suæ plurimum æstimans deperire, si alius etiam coram se tam

---

1. Nostris addit MS. Pic. 2. Jacob. Vitria. c. 96. hist. Orient. Subscribit &c. Joan. Frasquet. in Chron. Pic. 3. Administraverat MS. Pic. pretio-

pretiosum effunderet sanguinem. Comes autem Tripolitanus cum suis complicibus fugit è proelio; Turcis eos (ut dicitur) nec attingere curantibus.

*Quomodo Saladinus occupavit terram promissionis  
cum sancta civitate.*

### C A P. XVIII.

**C**UM igitur victor exercitus cædibus satiatus post bellum ad prædam conversus ingentia peremptæ vel <sup>2</sup> captivatæ multitudinis spolia diripuisset, tyrannus cruentissimus cum omnibus copiis florentissimam civitatem <sup>3</sup> Tholomaidam, quæ nunc Acra dicitur, adiit, quam præsidiis (ut supra dictum est) vacuatam, & frustra imbelli vel ætati vel sexui creditam, illico obtinens, nova ex cædium satietate clementia inventam in ea multitudinem illæsam abire permisit. Tunc conversus ad reliquas urbes & oppida, omne robur terræ Jerosolymitanæ, præter ipsam sanctam civitatem, & Tyrum, & Ascalonam minimo & incruento negotio in potestatem rededit. Nam quoniam universa urbium & castellorum præsidia unius proelii casus abraferat, in obtinendis præclaris, & sola fame expugnabilibus Christianorum munitionibus, nulla se fortunatissimo tyranno

1. Ergo Edd. pr. 2. Captivæ Edd. pr. 3. Ptolemaida Edd. priores.  
4. Belli Edd. pr.

difficultas

difficultas opposuit. Sanctam quoque civitatem idem furoris divini Malleus adiit. Patriarcham & populum metu languidum ad deditio[n]em co[mp]ellet, vita & libertate indulta, ut titulo se clementiae insigniret: armis & pecuniis nudato[rum] dimisit. Civitatem <sup>1</sup> pompatice ingressus, ecclesias spoliatas profanavit, formam vexilli dominici ludibrio habitam & fustigatam confregit; templum vero Domini, quod & ipsis Sarracenis semper venerabile fuerat, solemniter aqua rosea, tanquam <sup>2</sup> à Christianis sordibus expians, sacrilegis ritibus dicavit. Sepulchri vero dominici aliquantulam reverentiam habuit, quod, omni quidem aureo vel argenteo ornatu sublato, Syros illius terræ indigenas Christianos custodire præcepit, edictum adjiciens, Ne quis alienus irreverenter accederet. Debilium quoque in famosissimo illo hospitali <sup>3</sup> beati Joannis decubentium, sive humanitus, sive pro gloria misericordiam habuit: eorumque donec vel morerentur, vel convalescerent, curam haberet voluit, quibusdam ex fratribus hospitalariis hanc operam secure & libere <sup>4</sup> exequendam committens. Hæc Jerosolymis provenisse <sup>5</sup> noscuntur, à diro illo prœlio, quo populus Christianus interiit, tribus fere mensibus

1. Vide Notas. P. 2. Deest à in Edd. priorib. 3. Sancti Edd pr.  
4. Deest exequendam in Edd. priorib. 5. Sic distinguimus cum Cod. nostro  
MS. Deest comma post noscuntur in Edd. priorib.

elapsis. Quippe <sup>1</sup> infra octavas beatorum Petri & Pauli Apostolorum factum est illud Christianæ plebis excidium, & circa solemnia beati Archangeli Michaëlis facta est deditio sanctæ civitatis. Ascalona quoque urbs nobilis, in quam post prœlium, propter excellentem ejus firmatatem, multi confluxerant, & armorum sive vi-ctualium copiam frustra congefferant, potestatem tyrannicam non evasit: quam scilicet infelicissimus ille Rex Jerosolymorum, qui captus in prœlio fuerat, pro sua liberatione resignavit. Jamque sola urbium Palestinæ urbs insignis Tyrus Dominationem aspernabatur hostilem: olim assueta summis resistere Regibus. Nam, ut produnt historiæ, antiquum illum fortissimumque Regem Nabuchodonosor prius, & postea Magnum illum Alexandrum multo labore <sup>2</sup> exercuit. Quæ nimirum ea facilitate, qua urbes ceteræ, in manus incidisset hostiles, nisi coelestis quædam provisio intentioni tyrannicæ obviafset, juxta illud <sup>3</sup> Esaiæ: *Quomodo si inveniatur granum in botro, & dicatur, ne diffipes illud, quoniam benedictio est: sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.* Plene Dominus propter servos suos, ut scilicet Christianis in terram illam venturis aptum non deesset receptaculum, totum, licet & hoc excrescentia temporis nostri

1. Jacob, Vitriac. c. 96. hist. Orient. in festo Translationis S. Martini: sed paria sunt. Hic enim dies contingit intra Octavas Apostol. Pic.  
2. Quam tamen cepit, testib. Trogo Pom. apud Just. l. II. & Arrian. l. II. P. 3. Cap. 65. P.

peccata exigerent, dissipare vel disperdere noluit, sed urbem hanc tanquam granum botri modicum pro benedictione non modica Christianis servavit. Modum autem, quo servata est, Christo propicio satis notum præsentibus, nostra propter posteros non debet narratio præterire.

*Quogmodo Conradus Marchio munivit Tyrum, & de interitu Comitis Tripolitani.*

### C A P. XIX.

**M**ARCHIO<sup>1</sup> igitur de monte Ferrato, vir inter primos Romani Imperii magnus & potens, Jerosolymam orandi studio venerat, terra possessionis<sup>2</sup> propriæ filio Conrado commissa. Cumque ibidem pia devotione per<sup>3</sup> multos dies confisteret, & Omnipotenti Deo in defensione<sup>4</sup> sanctæ terræ propriis sumptibus<sup>5</sup> sedulo ministraret; in bello, quo eadem terra tradita est in manus<sup>6</sup> Impii, cum aliis nobilibus captus est ab Agarenis. Ipso tempore memoratus junior Marchio, & ipse oraturus, patrique astitrus, cum agmine virorum fortium Jerosolymam properabat. Factum est autem die<sup>7</sup> tertio post captam<sup>8</sup> Tholomaidam, ubi naves Christianæ

1. Ergo Edd. pr. 2. Proprio Edd. pr. 3. Deest multis in MS. nostro. 4. Deest sanctæ in MS. Pic. 5. Deest sedulo in Edd. priorib. 6. Antea quidem scriptum erat imperii. Sed & MS. anteriorias, & rei series postularunt, ut reponcretur Impii, scilicet Saladini. Pic. Et quidem impii legitur in Cod. nostro. 7. Tertia Edd. pr. 8. Ptolemai dem MS. Pic.

appli-

applicare consueverant, ut idem Marchio cum suis <sup>1</sup> appropians, ex alto pelago immutatam adverteret, & caute notaret faciem civitatis. Nam nec Christiana <sup>2</sup> jam insignia, quæ mox abominatio hostilis abstulerat, ex templorum vel turrium fastigiis procul aspicientibus refulgebant: nec campanæ (uti mos fuerat peregrinis portui appropinquantibus,) concrepabant. Unde intellexit vir prudens, eandem civitatem in manus incidisse hostiles. Flexo <sup>3</sup> igitur cursu Tyrum adiens ibidem applicuit: invenitque omnes Tyrios mœstitudine atque formidine ita attonitos, ut animis labefactis tyranno mox a futuro, exemplo <sup>4</sup> Tholomenium, civitatem tradere cogitarent. Verum ad tanti hospitis ingressum, resumpto aliquantulum spiritu, <sup>5</sup> cum ei miserabilem Christianorum cladem indicassent, ejus, tanquam ad tantillarum reliquiarum divinitus directi solatium, salubri se consilio crediderunt. Ille vero, cum esset prudens atque magnanimus, omnes à minimo usque ad maximum sacramento astrinxit, quod ei omnium curam gerenti fideliter parerent in omnibus, sapienter allegans, nihil agi posse, nisi sub <sup>6</sup> uno Principe, & provisore, cuncti essent unanimes. Quo facto, civitatem, cooperantibus omnibus, folli-

1. Appropinquant *Edd. pr. Reete* vero è *Cod. nostro appropians*. *Quam* vocem & *infra etiam l. IV. c. 10.* è *Cod. eodem erimus*. Appropiare idem valeat apud Scriptores mediae Latinitatis quod propius fieri. 2. *Dest* jam in *Edd. priorib.* 3. Ergo *Edd. pr.* 4. *Ptolomaidensium Edd. pr.* 5. Cum & mis. *Ed. Antr. Tam* ei *quam & omittit Ed. Pic.* 6. *Principe uno Edd. pr.*

cite muniebat. Sequenti die Comes Tripolitanus & Reginaldus Sidonius <sup>1</sup> quasi causa refugii vel tuendæ urbis advenientes, cum fuissent intra mœnia cum paucis admissi, & frustra vel sollicitare populum, vel arcem præoccupare niterentur, mature deprehensi, ægre effugerunt, suorum aliquot in urbe relictis, quos zelus Marchionis, tanquam Christiani nominis manifestos proditores, suspendio damnavit. Cum autem memoratus Comes, & complices <sup>2</sup> sui viderent Saladinum rupta fide pactorum Jerosolymitano regno incumbere, idque expulsis indigenis, populo proprio dividere in possessionem: tunc demum vexatione dante intellectum, intelligere potuere, <sup>3</sup> foedus, quod cum morte percusserant, judicio Dei deletum, & pactum, quod cum inferno fecerant, eadem judicii severitate non stare, seque flagello inundanti & transeunti juste fieri in conculcationem. Idem ergo Comes seram agens poenitentiam, ad urbem propriam est reversus; & ex doloris vehementia in amentiam versus horronda morte defecit. Complices quoque ejus (ut dicitur) non morbus aut senium, sed confusionis & doloris intolerantia, de terra quam prodiderant, in brevi erasit. Cives autem Tripolitani matura propter dies malos deliberatione Boamundum Antiocheni Principis filium,

---

1. *Desunt* quasi c. r. vel t. urbis in Edd. priorib. 2. *Ejus pro sui in Edd. priorib.* 3. *Verba sunt Esai. lepide apposita.* Pic.

laudatæ fortitudinis & prudentiæ juvenem, Dominum sibi delegerunt: sub cuius regimine Tripolitana regio remissius noscitur infestata à Turcis. Dicitur enim & creditur Saladinus, cum alias totis viribus debacchatus sit, Tripoli & finibus ejus pepercisse, propter jusjurandum, quod fuerat inter ipsum & Comitem Tripolitanum.

*De obsidione Tyri, <sup>1</sup> & reditu Regis de captione.*

C A P. XX.

**J**EROSOLYMA igitur ceterisque urbibus præter Tyrum celeri ditione receptis, Saladinus eandem urbem sub Conrado Marchione fiducialiter agentem obsedit. Quæ nimirum juxta fidem historiarum veterum olim insula, nunc autem Alexandri Magni arte simul & opere continens, tota fere <sup>2</sup> mari ambitur, portu gaudens tutissimo. Quapropter tyrannus, ne mare pervium esset obsessis, classe circa urbem disposita, modis eam omnibus, qua parte maris non prætendit obicem, studuit oppugnare. Marchio vero & sui, caventes, ne forte Itali-carum navium, quibus à Sicilia & Apulia urbi subsidia inferebantur, interciperetur commetus, præparatis opportune navibus quas in proprio portu habebant, navalii proelio statuerunt cum hostili classe configere. *Quod & factum*

1. Et captivi Regis reditu *Edd. pr.* 2. *Marc Cod. noster MS.*

est

est Deo propicio, & cæsa vel submersa multitudine hostium <sup>1</sup> naves nonnullas ceperunt. Ceteri vero, spectante Saladino, naves, ut evaderent, littoribus alliserunt. Quo casu ita est consternatus, ut incensis machinis & soluta obsidione discederet, nihil ulterius contra eandem urbem ausurus. In fines mox Antiochenos debacchantem convertens tyrannidem, Principem Christianum in tantum attenuavit atque <sup>2</sup> infregit, ut capta Laodicea reliquisque urbibus juris ejus, raram illi possessionem extra muros Antiochenos relinqueret. Ipsam quoque maximam civitatem ita coartavit, ut ab exterritis civibus pactum extorqueret, quod ad diem certum urbem resignarent, nisi forte major ex Europa exercitus <sup>3</sup> superveniens id fieri prohiberet. <sup>4</sup> Porro nostri apud Tyrum sub Marchione prosperabantur & roborabantur in dies, confluentibus ad eos <sup>5</sup> plurimis ex Christianis provinciis Transmarinis. Rex quoque Siciliae competens illis subsidium direxit. Unde factum <sup>6</sup> est ut plerumque ad prædam longius excurrerent, rebusque fortiter & prospere gestis, onusti manubiis remearent. Et cum forte in præda captivus insignior Marchioni obtigisset, eundem laudabili providentia patre mutavit, qui (ut dictum

---

1. Jacob. Vitria. c. 97. hist. Orient. scribit multas naves Saladini succonfusas à Marchione. Pic. 2. Fregit Edd. pr. 3. Subveniens Edd. pr. 4. Eadem eodem seculo reuulit monachus Altissiodor. in Chron. Pic. 5. Plurimis Christianis Transmarinis Edd. pr. 6. Est plerunque, ut ad Edd. pr. est)

est) captus in proelio maximo infeliciter apud hostes vivebat. Rex vero Jerosolymorum, modo superius memorato de captivitate reversus, nostris impedimento magis quam solatio fuit. Cum enim Tyrum, tanquam jus Regium, à Marchione reposceret, & Marchio urbem, tanquam ab ipso, æque ut cetera, hostibus expofitam, à se autem cum multo labore servatam, modis illi omnibus denegaret, secessit Tripolim, & aggregatis sibi plurimis, Marchioni erat infestus. Illis itaque hoc modo disceptantibus, & aliis quidem <sup>1</sup> pro isto, aliis vero pro illo æmulantibus, res Christianæ in Syria minus procedebant. In qua re advertere est, quam subtilia astutia Saladinus, immo in Saladino diabolus eundem Regem, qui <sup>2</sup> totius ab initio turbinis & cladis occasio fuerat, de captivitate emiserit, Christianis, proculdubio sub specie recti, profectibus opponendum. Quod cum in illa disceptatione ex parte claruerit, in <sup>3</sup> hiis certe, quæ consecuta noscuntur, magis claruit.

---

*De morte Urbani Papæ, & institutione Gregorii.*

C A P. XXI.

**D**UM in Oriente circa populum Christianum talia gererentur, Urbanus Papa Romanus extremæ sorti subjacuit, & successit

---

1. Pro isto, & aliis pro illo *Edd. priores.* 2. Ab initio totius *Edd. pr.* 3. His *Edd. pr.*

ei venerabilis Albertus, ejusdem <sup>1</sup> Cancellarius, dictusque est Gregorius, <sup>2</sup> vir plane & sapientia & vitæ sinceritate conspicuus, æmulationem Dei habens in omnibus secundum scientiam, & superstitionum consuetudinum, quarum in eccllesia per quorundam rusticam simplicitatem circa scripturarum auctoritatem multitudo inolevit, reprehensor acerrimus, unde à quibusdam minus discretis putatus est <sup>3</sup> turbato per nimiam abstinentiam cerebro delirare. Sane cum in Oriente illud Christianæ plebis exterminium, atque irruptio sanctæ civitatis sub Pontificatu Urbani contigerint, eidem tamen datum est, tantæ infelicitatis fama minime sauciari. Rerum quippe infra octavas Apostolorum Petri & Pauli infeliciter gestarum nuncii circa festivitatem beati Lucæ Evangelistæ ad Apostolicam sedem venerunt, Urbano paulo ante ex hac luce subtrahito, & mature substituto Gregorio. Qui venerabilis Pontifex, tristi nuncio percussus, ingemuit, & vi doloris anxius, tam enormous Christiani nominis jacturam inconsolabiliiter deploravit. Aliquod tamen remedium adhibere, & tanto malo, ne latius serperet, pia provisione occurrere satagens, hanc illico in orbem Christianum direxit epistolam.

<sup>1.</sup> Sedis inferit MS. Pic. <sup>2.</sup> Iisdem pingitur coloribus à Monacho Aliisiodo. Jacob. Vitri. cap. 99. Orient. hist. Joan. Frasquet. in Chron. Pic. <sup>3.</sup> Deest turbato in Edd. priorib.

*Epistola Gregorii Papæ.*

“**GREGORIUS**, servus servorum Dei, Uni-  
 “versis Christi fidelibus ad quos litteræ istæ  
 “pervenerint, Salutem & Apostolicam bene-  
 “dictionem. Audita tremendi severitate judi-  
 “cii, quam super terram Jerosolymitanam di-  
 “vina manus exercuit, tanto sumus nos, & fra-  
 “tres nostri horrore confusi, tantis afflicti do-  
 “loribus, ut non facile nobis occurreret, quid  
 “dicere aut facere deberemus, nisi quod Psal-  
 “mista deplorat & dicit: <sup>1</sup> *Deus venerunt gentes*  
 “in hereditatem tuam, &c. Ex occasione quippe  
 “dissensionis, quæ suggestione Diaboli facta  
 “est nuper in terra, accessit Saladinus cum mul-  
 “titudine armatorum ad partes illas, & occur-  
 “rentibus Rege & episcopis, Templariis & ho-  
 “spitalariis, baronibus & militibus, cum populo  
 “terræ & Cruce dominica, per quam ex me-  
 “moria & fide passionis Christi qui pependit, &  
 “genus humanum <sup>2</sup> redemit in ea, certum sibi  
 “contra Paganorum incursus solebat esse tuta-  
 “men, facta est congressio inter eos, & supe-  
 “rata parte nostrorum capta est crux dominica,  
 “trucidati Episcopi, captus est Rex, & universi  
 “fere aut <sup>3</sup> occisi gladio, aut hostilibus manibus  
 “deprehensi: ita ut paucissimi per fugam dicantur elapsi. Ipsi quoque Templarii & hospita-  
 “larii in ejusdem sunt oculis decollati. Nos

---

1. *Psal. 78. P.* 2. In ea redemit *Edd. pr.* 3. *Cæsi Edd. pr.*

S f                   “autem

"autem licet cum Propheta <sup>1</sup> dicere habeamus,  
 "Quis det oculis meis fontem lacrimarum, & plorabo  
 "die ac nocte interfectos populi mei? non tamen  
 "adeo nos dejicere debemus, ut in diffidentiam  
 "decidamus, & credamus, Deum ita populo  
 "suo iratum, ut quod communium faciente  
 "multitudine peccatorum fieri permisit iratus,  
 "non cito per misericordiam poenitentia pla-  
 "catus allevet, & post lacrimationem, exulta-  
 "tionem inducat. Quisquis fane in <sup>2</sup> tanta lu-  
 "gendi materia non luget, non tantum fidei  
 "Christianæ, sed ipsius etiam humanitatis vide-  
 "tur oblitus; cum ex ipsa periculi magnitudine  
 "ac feritate barbarica Christianorum sangu-  
 "nem fitiente, ac totam suam in hoc <sup>4</sup> appo-  
 "nente virtutem, ut <sup>5</sup> prophanet sancta, & cul-  
 "tum Dei auferat de terra, quod nos tacemus,  
 "discretus quisque valeat æstimare. Sane cum  
 "prophetæ prius, ac postmodum Apostoli la-  
 "boraverint, ut divinus cultus esset in terra illa,  
 "& ad omnia climata mundi ex ea <sup>6</sup> deflueret;  
 "immo, quod maximum & ineffabile est, Deus,  
 "qui ibi voluit salutem operari, per seipsum  
 "ad hoc dignatus fit laborare, nec lingua di-  
 "cere, nec sensus cogitare potest quantum no-  
 "bis & universo populo <sup>7</sup> Christiano dolendum  
 "fit, quod nunc id perpetua est terra illa, quod

---

1. Hierem. 5. P. 2. Tanti MS. nostri. 3. Et Edd. pr. 4. Po-  
 nente Edd priores. 5. Prophanare MS. nostri. 6. Diffueret Edd.  
 priores. 7. Sic etiam MS. Pic. Antea committebatur Christiano.

" sub

"sub veteri populo legitur pertulisse. Nos au-  
 "tem credere non debemus, quod ex injustitia  
 "ferientis judicis, sed iniquitate potius populi  
 "delinquentis ista <sup>1</sup> provenerint. Terra illa  
 "devoravit habitatores suos, & nec diu habere  
 "quietum statum, nec transgressores legis di-  
 "vinæ potuit retinere. Porro <sup>2</sup> nos in tanta  
 "contritione terræ illius, non solum peccatum  
 "habitatorum ejus, sed & nostrum, & totius  
 "populi Christiani debemus attendere, ac ve-  
 "rei, ne quod reliquum est terræ illius depe-  
 "reat, & in alias etiam potestas infidelium de-  
 "sæviat regiones; cum ex omnibus partibus in-  
 "ter Reges & Principes, civitates & civitates,  
 "diffensiones audiamus & scandala, & cum Pro-  
 "pheta dicere valeamus: <sup>3</sup> Non est veritas, non  
 "est scientia Dei in terra: furtum & mendacium,  
 "4 homicidium & adulterium inundaverunt, & sanguis  
 "sanguinem tetigit. Cogitate itaque filii, qua-  
 "liter transeant universa, & pariter transeatis  
 "& vos: & date <sup>5</sup> vestra, date quoque vos ipsos,  
 "non in exterminium, sed in conservationem  
 "ei, à quo & vos & vestra omnia recepistis;  
 "nec dicimus dimittite, sed præmittite in cœ-  
 "leste horreum quæ habetis: & reponite apud  
 "eum, <sup>6</sup> apud quem ærugo non demolitur aut  
 "tinea, nec fures effodiunt aut furantur, labo-

1. Provenerunt *Edd. pr.* 2. Deest nos in *Edd. priorib.* 3. *Of see 4.*  
 P. 4. Et homicidium, & adult. *Edd. pr.* 5. *Vestra, & date Edd.*  
*priores.* 6. *Mauth.* 6. *P.*

"rantes ad recuperationem terræ illius, in qua  
 "pro salute nostra <sup>1</sup> veritas de terra orta est, &  
 "sustinere pro nobis <sup>2</sup> crucis patibulum non de-  
 "spexit. Et exemplo vestro alios exhortamini,  
 "ut ad ponendas pro fratribus animas confor-  
 "tentur, & à vobis addiscant, qualiter in obsé-  
 "quium creatoris sui & personas & substantias  
 "suas impendant, recolentes non esse novum  
 "quod terra illa judicio divino percutitur; sed  
 "nec esse insolitum, ut flagellata & castigata  
 "misericordiam consequatur. Poterat quidem  
 "Dominus sola eam voluntate servare, sed non  
 "habemus ei dicere cur ita fecerit. Voluit enim  
 "forsitan experiri, & in notitiam ducere aliorum,  
 "si aliquis sit intelligens aut requirens Deum,  
 "qui oblatum sibi tempus pœnitentiæ hilari-  
 "ter amplectatur, & animam ponendo pro fra-  
 "tribus, consummetur in brevi & compleat  
 "tempora multa. Eis autem, qui corde con-  
 "trito & humiliato spiritu laborem itineris hu-  
 "jus assumpserint, & in pœnitentia peccato-  
 "rum, & fide recta decesserint; plenam suo-  
 "rum criminum indulgentiam, & vitam polli-  
 "cemur æternam. Sive autem supervixerint,  
 "sive mortui fuerint, de omnibus peccatis suis,  
 "de quibus rectam confessionem fecerint, im-  
 "positæ satisfactionis relaxationem de Omni-  
 "potentis Dei misericordia, & Apostolorum  
 "Petri & Pauli auctoritate, & nostra se nove-

---

I. *Psal. 84.* P. 2. *Patibulum crucis Edd. pr.*

"rint

“rint habituros. Bona quoque, <sup>1</sup> ex quo cru-  
“cem acceperint, cum suis famulis sub sanctæ  
“Romanæ ecclesiæ, <sup>2</sup> nec non & Archiepisco-  
“porum, Episcoporum, atque aliorum Prælato-  
“rum Ecclesiæ protectione consistant; & nul-  
“lam de <sup>3</sup> hiis quæ in susceptione <sup>4</sup> crucis qui-  
“ete possederunt, donec de ipsorum reditu vel  
“obitu certissime cognoscatur, sustineant quæ-  
“stionem; sed bona eorum integra interim ma-  
“neant & quieta. Ad dandas quoque usuras, si  
“tenantur alicui, reddere non cogantur. Nec  
“eant in vestibus pretiosis & cum canibus sive  
“avibus aut aliis quæ ostentationi potius <sup>5</sup> &  
“lasciviæ, quam necessariis videantur usibus de-  
“servire, sed modesto apparatu & habitu, in  
“quo pœnitentiam potius agere, quam inanem  
“affectare gloriam videantur. <sup>6</sup> Data <sup>7</sup> Feren-  
“tini IIII<sup>to</sup>. Cal. Novembbris.”

*De transitu Gregorii Papæ.*

## C A P. XXII.

**H**AC igitur Epistola in orbem directa, idem reverendus Pontifex piæ sollicitudinis instinctu Pisas contendit, Pisanos & Januenses, jugi & inveterata discordia dissidentes, Deo auctore reconciliaturus, vel ferales illas

1. Ipsorum addit MS. Pic. 2. Nec non Archiepiscoporum, & Episcoporum Edd. pr. 3. His Edd. pr. 4. Sanctæ addit MS. Pic. 5. Aut Edd. pr. 6. Harum literarum meminit nominatim Abbas Uspurg. in Chron. Pic 7. Ferentinæ MS. noster.

inimicitias protensioribus saltem induciis suspensurus; ut, sublatis vel ad tempus sepositis studiis partium, uterque populus (quorum & opes amplissimæ, & vires erant terra marique ingentes) in Christianæ expeditionis communiter accingeretur negotium. Pisas<sup>1</sup> ergo ingressus, primos Januenium evocavit, & secundum datam sibi sapientiam, cooperante Pontificali reverentia feroce hinc inde animos sedare curavit. Cumque per religiosam<sup>2</sup> ejus operam opus pacis procederet, jamque arripiendo melioris propositi meditatione inveteratae illæ ferocium populorum languescerent similitates, febre correptus post dies paucissimos apud Pisas valedixit huic mundo, bonis pastoriibus, ut de tali viro credi fas est, sociandus in coelo. Cui successit Clemens, ibidem electus & inthronizatus, qui jacta<sup>3</sup> pacis semina pio studio fovit & ad fructum perduxit.

*Quomodo Reges crucem acceperunt cum nobilibus plurimis.*

### C A P. XXIII.

**S**ANE tristis ille rumor rerum in Oriente male gestarum, orbem<sup>4</sup> in brevi pervagatus, omnium quidem Christianorum cordibus

1. Sic etiam MS. Pic. *Antea*, quoque pro ergo. 2. Illius Edd. pr.  
3. Sic etiam MS. Pic. *Antea omittebatur* pacis. 4. Ita quoque Edd. pr.  
*Antea omittebantur* in brevi.

stuporem

stuporem & horrorem invexit; multorum autem id ipsum tanquam præclara quædam excendæ virtutis occasio ad æmulandum animos erexit. <sup>1</sup> E quibus Richardus Comes <sup>2</sup> Pictavensis Regis Anglorum filius, & successor futurus, nuncium forte <sup>3</sup> hujuscemodi inclinato jam die accipiens, absque ulla deliberatione laudabile propositum toto mox pectore combibit; & summo, ut dicitur, mane in argumentum futuræ peregrinationis & expeditionis, <sup>4</sup> characterem dominicum solemniter accepit. Quo audito pater siluit usque ad filii adventum. Et cum adesset post dies aliquot; me, inquit, inconsulto rem tam arduam <sup>5</sup> arripere minime debuisti. pio tamen proposito tuo nequaquam adversabor, sed ita illud prosequar, ut à te egregie impleatur. Erat autem tempus hiemale, & nullus adhuc magnorum Principum signum Domini acceperat; sed omnes circa <sup>6</sup> hoc ancipites fluctuabant, cum tamen <sup>7</sup> adhuc divini timoris stimulos assidue paterentur. Tandem vero Archiepiscopus Tyrius à partibus veniens Orientis, & duriora nuncians; tam præsentes, quam etiam imminentes Orientalis ecclesiæ miseras ita in auribus publicis deploravit, ut duo magni Reges Francorum & Anglorum tractandi gratia quidnam facerent terræ Jerosolymitanæ ab

---

<sup>1</sup>. Ex quibus *Edd. pr.* <sup>2</sup>. *Pictaviensis Ed. Antv.* <sup>3</sup>. *Hujuscemodi Edd. pr.* <sup>4</sup>. *Vide Notas.* <sup>5</sup>. *Arripere debuisti?* pio, *omisso* minime, *Edd. pr.* *Et tamen in Cod. suo non legi monuit Picardus.* <sup>6</sup>. *Hæc Edd. pr.* <sup>7</sup>. *Ad hoc MS. noster.*

hostibus liberandæ, <sup>1</sup> ad solenne colloquium  
<sup>2</sup> in terrarum confiniis cum Episcopis & Proce-  
rum suorum frequentia convenirent. Et qui-  
dem paulo ante, uti superius expositum est, ho-  
stiliter discordaverant, nec finierant inimicitias,  
sed induciis ad tempus suspenderant. Verum  
in illo colloquio, dum religiosa intentione non  
sua, sed quæ Christi sunt quærerent, nulla vel  
admodum languida pristini rancoris irrepit me-  
moria, sed omni propter Christum simultate  
& quæstione ita <sup>3</sup> consopita ut sepultam crede-  
res, paribus votis & studiis Christiano negotio  
intenderunt. Itaque in multo devotionis fer-  
vore surgentes, signum Regis Regum in ejus  
mox militiam accingendi per manum memorati  
Archiepiscopi acceperunt, & non tantum sua,  
sed etiam seipso eidem <sup>4</sup> præclaræ militiæ de-  
voverunt. Quorum exemplum Dux Burgundiæ,  
Comes Flandriæ, & <sup>5</sup> Conies Campaniæ, cum  
aliis <sup>6</sup> compluribus utriusque regni nobilibus  
atque ingenti virorum militarum numero, hi-  
lari devotione amplexi, ipsi quoque signo Do-  
mini proprios insignire humeros, seque pro ipso  
laboribus periculisque exponere gloriosum du-  
xerunt. Statuto mox tempore quo iter arri-  
perent, ad necessariam provisionem & præpa-

<sup>1</sup>. Sic etiam MS. Pic. Antea emittebantur ad solenne colloquium.

<sup>2</sup>. Terrarum suarum confiniis Edd. pr. <sup>3</sup>. Sic etiam MS. Pic. Antea, sopita. <sup>4</sup>. Ita quoque MS. Pic. Antea, claræ. <sup>5</sup>. Seneschallus MS. Pic. <sup>6</sup>. Quam pluribus Edd. pr.

rationem tanti itineris atque negotii de communi consilio ista sanxerunt, & redacta in scriptis Episcoporum per omnes utriusque regni provincias direxerunt.

*Statuta Regum in susceptione Crucis.*

AD audientiam Romanæ ecclesiæ totiusque Christianitatis pervenit rumor ille miserabilis de destructione terræ Jerosolymitanæ & captione dominicæ crucis. Unde dominus Papa & Ecclesia Romana volens huic miseriæ subvenire, optimum remedium omnibus qui crucem acceperint de consueta sedis Apostolicæ clementia ordinavit, videlicet quod à die, qua quislibet crucem acceperit, totius poenæ sibi injunctæ habebit de peccatis suis, de quibus poenitens fuerit & confessus, & similiter de oblitis <sup>3</sup> relaxationem. Ordinante igitur providentia Dei, domini Reges Francorum & Anglorum cum immensa multitudine Archiepiscoporum, Episcoporum, Baronum utriusque terræ, crucem Domini susciperunt: & de communi consilio statutum est, quod unusquisque <sup>(a)</sup> <sup>1. contam</sup> clericus quam laicus decimam omnium reddituum suorum unius anni, & mobilium suorum quæ nunc possidet, excepto Blado istius anni, dabit ad subventionem terræ Jerosolymi-

1. Sic etiam MS. Pic. Amea, in scriptis, Episcopis &c. 2. Ita quoque MS. Pic. Amea, subveniri. 3. Deest relaxationem in MS. nostro. (a) Notulae istæ marginales ad Constitutionum numerum pertinentes, desiderantur tam in Cod. nostro MS. quam etiam in Edit. Antwerpensi.

tanæ; & de Blado futuri anni dabit similiter decimam. Excipiuntur libri & vestimenta, & vestes & tota Capella clericorum, & equitaturæ eorum, & ornamenta ecclesiarum, & similiter vestes, & equi, & <sup>1</sup> arma militum, & lapides

<sup>2. Confit.</sup> pretiosi utrorumque. Quicunque autem clericus aut laicus crucem acceperit, nihil dabit, & de hominibus terræ suæ decimam habebit, exceptis burgensibus & rusticis, nisi assensu dominorum suorum crucem acceperint. Omnibus ergo hanc decimam legitime reddentibus de misericordia Dei confisi, medietatem <sup>2</sup> pœnæ sibi injunctæ condonamus, remissionem nihilominus <sup>3</sup> facientes & de decimis hucusque non legitime datis, & de peccatis oblitis. Si autem de aliquo dubium fuerit, quod legitimam decimam non dederit, per septem legales homines de <sup>4</sup> vineto ejus veritas inquiretur, & <sup>5</sup> hæc legitime fieri sub anathematis vinculo præcipietur. Statutum est etiam à dominis Regibus, & ab Archiepiscopis & Episcopis <sup>6</sup> & <sup>7</sup> omnibus Baronibus concessum, ut quicunque clericus vel laicus crucem acceperit, si redditus suos ante <sup>8</sup> invadiaverat, exitus hujus anni integre habeat; & transacto anno creditor redditus rehabeat; ita quod fructus, quos inde <sup>9</sup> perceperit, in solutionem debiti

1. Armatura *Edd. pr.* 2. Sibi pœnæ *Edd. pr.* 3. Facientes de decimis hucusque legitime non datis *Edd. priores.* 4. Vineto suo veritas *Edd. priores.* At vicenis [ f. vicinis ] ejus veritas in *Cod. suo legi monuit Picardus.* 5. Hoc *Edd. pr.* 6. Comitibus addit *MS. Pic.* 7. Deest omnibus in *Edd. pr.* 8. Invadiaverit *Edd. pr.* 9. Sic etiam *MS. Pic.* Antea, acceperit. compu-

computentur, usuris non currentibus super debitis ante crucem contractis, quamdiu debitor in peregrinatione erit. Omnes etiam tam cleri-<sup>4. Confit.</sup> ci, quam laici, qui in hac peregrinatione proficiscuntur, licite poterunt invadiare redditus suos sive ecclesiasticos, sive alios, usque ad tres annos: ita quod creditores, quicquid de debitoribus contingat, inde securi <sup>1.</sup> erunt. Sed & <sup>5. Confit.</sup> omnium eorum, qui in hac peregrinatione decesserint; pecunia sua, quam secum attulerant, ad sustentationem servientium suorum, & auxilium terræ Jerosolymitanæ, & ad sustentationem pauperum, juxta consilium discretorum virorum, qui ad hoc statuerint, dividetur. <sup>2.</sup> Statutum est etiam ut nullus enormiter juret, & quod nullus ad aleas vel ad decios ludat; & quod nullus vario, vel <sup>3.</sup> grisio, vel fabellinis, vel escarletis utatur; & quod omnes tam clerici quam laici duobus ferculis <sup>4.</sup> ex empto sint contenti, & quod nullus aliquam mulierem secum in peregrinatione ducat, nisi lotricem peditem, de qua nulla suspicio habeatur, & quod nullus habeat pannos decisos vel <sup>5.</sup> laceatos.

1. Ita quoque MS. Pic. Antea, essent. 2. V. 1. Confit. P. 3. Griso Edd. priores. 4. Ita quoque MS. Pic. Antea desiderabantur ex empto. 5. Laceratos Edd. priores. Lace vox notissima est Anglis.

*De exactione decimarum, & quomodo Imperator cum suis crucem accepit.*

C A P. XXIV.

SOLUTO ergo coetu, in quo Reges sumpto charactere dominico de assensu omnium, qui aderant, Episcoporum atque nobilium <sup>1</sup> ista decreverunt, illustris Rex Anglorum in proprium sub celeritate regnum transvectus, celebrem loco opportuno conventum instituit; & ea, quæ in partibus placuerant Transmarinis, Præsulum & Procerum Angliæ favore promptissimo corroboravit. Tunc Archiepiscopus Cantuariensis, Episcopi Dunelmensis & Norwicensis, multique nobiles regni regio accensi exemplo, signum sacram scelus solemniter <sup>2</sup> susceperunt; plures quidem mera devotione, quidam vero minus sincere, id est, vel regia iussione, vel ut se Principi propensius commendarent, iussionem ejus præveniendum arbitrantes. Nec non <sup>3</sup> & multitudo copiosa clericorum & <sup>4</sup> militum, Burgenium & rusticorum, Regis & nobilium in cunctis Angliæ finibus sequi curavit exemplum, cum <sup>5</sup> & in provinciis eadem fierent Gallicanis. Exigebantur autem decimæ juxta formam præscriptam, tantæque peregrinationi sumptus necessarii studio pervigili præparabantur. Fredericus <sup>6</sup> quoque

---

1. Ita *Edd. pr.* 2. Susceperunt; quidam mera *Edd. pr.* 3. *Deest* & in *Ed. Pic.* 4. Militum Burgenium atque rusticorum: *Edd. pr.* 5. *Deest* & in *Edd. priorib.* 6. *Vide Notas.*

Impe-

Imperator Romanus non diu passus est memoris regibus in hac parte, vel inde votior vel segnior inveniri. Convocatis itaque primis imperii, ingentis animi propositum declaravit: ornansque solemniter signo dominicæ humilitatis imperialis apicem majestatis, subditis ducibus & gentibus formam efficacissimam præbuit. Tantus enim repente ad suscipiendam pro Christo peregrinationem periculosisissimam in magnis Ducibus & ferocissimis Germaniæ populis fidei & devotionis fervor incanduit, ut dicere fas esset, *digitus Dei est hoc.* Itaque fere cunctæ nominis Christiani provinciæ ad maturandum iter propositum, immensis apparatus studiisque fervebant.

*De rupto fædere à Rege Francorum, & consecuta morte Regis Anglorum.*

### C A P. XXV.

**V**ERUM <sup>3</sup> ita fervente fidelium devotione Principum & populorum, antiqui hostis tam bona initia corrumpere gestientis malitia non quievit. Cum <sup>4</sup> enim illustris Rex Anglorum in regno proprio quietus consisteret, & prout tantum decebat Principem, ad futuram expeditionem modis se omnibus præpararet;

1. Suscipiendum pro C. pereg. periculosa in m. Ducibus, ferocissimis Edd. prioris. 2. Sic & v. c. licet videatur legendum hic: sic enim habetur Exod. 8. Author retulit. Pic. 3. Deest ita in Edd. priorib. 4. Deest enim in MS. Pic.

Rex

Rex Francorum, nescio unde stimulatus, erupta fide foederis solemniter inter ipsos sancti usque ad redditum utriusque à partibus Orientis; & nulla signi dominici, quod socialiter suscepserant, reverentia habita, subito furore excanduit, & castrum <sup>1</sup> nobile, quod <sup>2</sup> Radulfi dicitur, eratque possessio Regis Anglorum, quorundam (ut dicitur) nequissimorum proditione improvisus usurpator intravit. Quo successu elatus, mutato vel potius exufflato expeditionis Jerosolymitanæ proposito, grandiora moliebatur. Quibus celeriter agnitis, Rex Anglorum suscepit pii propositi gratia mitius agere studuit, & mature transfretaturus, viros honoratos cum verbis pacificis ad prævaricatorem præmisit. Verum ille ad omne blandimentum inflexus & rigidus, effrenatiore superbia pestilentibus coeptis incubuit. Cumque Rex Anglorum transfretasset, bonorum studio virorum ad colloquium solemniter <sup>3</sup> convenerunt: Rex quidem Anglorum querelam rupti foederis & illatæ sibi injuriæ <sup>4</sup> positus, Rex vero Francorum tanquam de <sup>5</sup> hiis rationem redditurus. At sub hac quasi fiducia rectitudinis, mysterium operabatur iniquitatis, uti ex eo, quod consecutum est, dedit intelligi. Richardus enim <sup>6</sup> Pictavensis tunc Comes, Regis Anglorum filius, qui signum Domini (<sup>7</sup> ut su-

---

1. Vide Notas. 2. Chasteau Rous in *Dialecti Bituricensi*. Pic. Pro Radulphi vero in Edd. priorib. Rodulphi legitur. 3. Sic etiam MS. Pic. Antea, venerunt. 4. Ita quoque MS. Pic. Antea, propositurus. 5. Antea, his. 6. Pictaviensis in Edd. priorib. 7. Cap. 23. hujus libri. P.

pra dictum est)<sup>1</sup> primus acceperat, Francorum, ut creditur, astutia abstractus atque ille<sup>c</sup>tus, in ipso solemini Regum colloquio à patre deficiens, ad partes<sup>2</sup> transfivit hostiles. Quo casu consternatus pater, cum causæ malorum ingravescerent, verbis pacificis cum<sup>3</sup> hiis qui<sup>4</sup> oderunt pacem aëre inaniter verberato discessit, nesciens penitus cui se crederet, cum tam infilialem jam filium expertus esset. Illico bellum utrumque instruitur, sed viribus animisque disparibus. Idem enim Richardus, quem pater ducatur Aquitanico præfecerat, parentem<sup>5</sup> sibi militiam ad partes Regis Francorum traduxit. Plurimi quoque<sup>6</sup> potentum Normanniæ, & Andegaviæ, sive Britaniæ, fide exufflata, manifeste jam à patre deficientes ad filium, in ejus gratiam Francorum auxerunt exercitum. Unde factum est, ut Regi Anglorum præter stipendiarios parcior assisteret numerus, & ipse quoque circa eum<sup>7</sup> nutabundus. Itaque Rex Francorum cum Comite<sup>8</sup> Pictavensi & infinitis copiis terram Regis Anglorum nullo obfidente ingressus, ad urbem<sup>9</sup> Cenomannensem, ubi idem Rex cum suo exercitu morabatur, pertendit. Quo ille cognito, cum & instruētu copiarum ad subeundum belli discrimen se longe imparem cerneret & obsideri ab hostibus formidaret, incensa urbe & multa supellectile

---

1. Prius *Edd. pr.* 2. Transiit *Edd. pr.* 3. His *Edd. pr.* 4. Ita quidem *V. C.* licet videatur legendum, oderant. *Pic.* 5. Filii pro sibi in *MS. Pic.* 6. Potentum *Edd. pr.* 7. Mutabundus *Edd. pr.* 8. Sic etiam *MS. Pic.* Antea, *Pictavensi.* 9. Cinomannensem *MS. noſter.*  
abjecta

abjecta profugit, & ipse quidem in tutiora se loca recepit. Porro exercitus, qui eum sequi videbatur, defluxit. Tunc Joannes filiorum ejus minimus, quem tenerrime diligebat, recessit ab eo, ne fratribus dissimilis & minus frater videatur. Hostes autem urbe <sup>2</sup> Cenomannensi cum arce potiti, urbem quoque Turonicam cum arce ejus procurrente impetu expugnarunt: de obsidenda quoque urbe Andegavensi consequenter tractantes. Tot malis Rex Anglorum anxius, & maxime ex junioris filii defectione animo saucius, quem dum <sup>3</sup> speciali amplecteretur affectu, ejusque immoderatus promotioni intenderet, seniorem filium irritasse videbatur, vexatione dante intellectum, manum Domini contra se attendit <sup>4</sup> extentam, eoque auctore ad castigationem malorum, quæ fecerat, tantam rerum mutationem repente circa se factam. Denique ex multa mœstitudine febrem accersivit, qua invalescente, post dies aliquot apud Chinonem vitam finivit. Hunc finem habuit inclitus ille Rex Henricus inter Reges <sup>5</sup> orbis terrarum nominatissimus, & nulli eorum vel amplitudine opum, vel felicitate successuum paulo ante secundus. Hostes vero audito ejus incommodo mitius agere coeperunt; & maturatis induciis bellum <sup>6</sup> suspenderant, cum ecce clarissimi

---

1. Deest ipse in Edd. priorib. 2. Cinomannensi MS. nosfro. 3. Specialiter Edd. pr. 4. Executam MS. Pic. 5. Deest orbis in Edd. priorib. 6. Suspenderunt Edd. pr.

olim fideris occasus nunciatur. Turbatus nuncio Comes<sup>1</sup> Pictavenfis ingemuit, & ad expiandum quod viventi patri minus officiosus extiterat, in officio paterni funeris vel sero se filium comprobavit. Hostes quoque, qui excellenti gloriæ ejus & virtuti semper inviderant, extinctum lamentasse & laudasse dicuntur; omniumque sensibus expositum erat, quanta sit vanitas atque fallacia<sup>2</sup> excellentiæ temporalis, cum illum, qui tantus paulo ante in orbe refulserat, tam misérabilis subito casus absumpsisset. Corpus ejus, prout ipse in extremis pia devotione dictaverat, ad illud famosum & nobile monasterium feminarum (quod fons<sup>3</sup> Ebraudi<sup>4</sup> dicitur) deportatum, ibidem præsentibus filiis, atque assistente nobilium multitudine juxta magnificentiam<sup>5</sup> regiam, sepultum est. Idem namque monasterium, celeberrimæ religionis titulo inclitum, specialiter vivus coluerat, & tantis prævenerat beneficiis, ut in eo potissimum juxta meritum votumque proprium corpori suo locum requietionis sub expectatione finalis resurrectionis deberet accipere. Silendum vero non arbitror, quod à quodam venerabili viro audisse<sup>6</sup> me memini asserente se id ipsum accepisse à quodam religioso ejusdem monasterii fratre ita narrante. Quæ-

---

1. Sic etiam MS. Pic. Antea, Pictaviensis. 2. Gloriæ pro excellentiæ in Edd. priorib. 3. Ebrandi Edd. pr. Ebrardi autem in Cod. suo vet. legi monuit Picardus. 4. Vide Notas ad 200. S. Bernard. Epist. Henrici autem sepultura visitur etiamnum in choro virginum Fome-Braldensium. Pic. 5. Deest regiam in Edd. priorib. 6. Deest me in Edd. pr.

dam nostræ congregationis persona laudabilis  
<sup>1</sup> abundantiorum Regi Anglorum, tanquam præcipuo monasterii nostri patrono, affectum impendens, pro ejus salute Omnipotenti Domino propensiis supplicabat: cumque desideraret nosse, quæ vel de misericordia, vel de judicio superni moderatoris eidem essent Regi eventura, ante tempus, quo Reges signum dominicum suscepserunt, tale à Domino de Rege dilecto in somnis responsum accepit. *Signum meum super se levabit, sed in tormento tormentum portabit:*  
<sup>2</sup> nam uterus uxoris suæ contra eum intumescet, & ad ultimum <sup>3</sup> cum velatis velabitur. Hujus nimirum responsi veritas declarata est in ejusdem Principis devotione, qua dominicum sibi signum imposuit, & in <sup>4</sup> hiis quæ hanc ejus devotionem consecuta sunt, usque ad ejus inter velatas (prout superior narratio patefecit) sepulturam.

### *De moribus Regis Henrici.*

#### C A P. XXVI.

**S**ANE idem Rex & pluribus, quæ personam <sup>5</sup> ornarent regiam, fuisse noscitur virtutibus præditus, & quibusdam nihilominus vitiis obnoxius, quæ Christianum Principem plurimum dedecerent. In libidinem pronior, conjugalem modum excessit, formam quidem in hoc

1. Habundatiorem *MS. noster.* 2. Sic etiam *MS. Pic.* *Annea*, jam. 3. *Abest à MS. Pic.* 4. His *Edd. pr.* 5. Ornant *Edd. pr.* tenens

tenens avitam : sed tamen avo hujus intemperantiae palmam reliquit. *Regina* pro tempore sufficienter usus ad sobolem, ea desinente parere, secundo voluptatem, spurios fecit : venationis delicias æque ut avus plus justo diligens ; in puniendis tamen positarum pro feris legum transgressoribus avo mitior fuit. Ille enim (ut suo loco dictum est) homicidarum & fericidarum in publicis animadversionibus nullam vel parvam esse distantiam voluit. Hic autem hujusmodi trasgressores carcerali custodia, sive exilio ad tempus coercuit. Gentem perfidam & Christianis inimicam, Judæos scilicet foenerantes propter largiora quæ ex eorum percipiebat foenerationibus commoda, plus justo fovit : in tantum, ut in Christianos protervi & cervicosi existerent, plurimaque eis gravamina irrogarent. In exquirendis pecuniis paulo immoderatior fuit : sed temporis sequentis supra modum excrescens malitia justificavit eum in hac parte, & decentem modum ab eo innuit esse servatum : excepto eo, quod vacantes Episcopatus, ut provenientia perciperet commoda, diu vacare voluit, & ecclesiasticis potius usibus applicanda in fiscum redegit. Hoc tamen opus minus regium tali excusatione (ut dicitur) tueri nitebatur. Nonne melius est, ut pecuniae istæ impendantur necessariis regni negotiis, quam in Episcoporum absumentur deliciis? Nostri enim

---

1. Voluit distantiam *Edd. pr.* 2. *Deest* istæ in *Edd. priorib.*

temporis Præfules veterum in se formam minime exprimunt: sed circa officium remissi & languidi, totis mundum brachiis amplectuntur.  
<sup>1</sup> Hæc dicens, infamem quidem notam nostris Præfulibus inurebat: ad sui <sup>2</sup> vero defensionem, <sup>3</sup> inanem ratiunculam texebat. Sane in Ecclesiam Lincolnensem, quæ ob ampliora commoda vacasse diutius noscitur, gravius deliquit. veruntamen ante sui obitus annos aliquot ad hoc ipsum expiandum delictum, eidem Ecclesiæ religiosi pastoris sollicitudinem studuit providere. Clarissimos ex <sup>4</sup> Alianore Regina filios habuit: sed (ut digesta superius relatio declaravit) in filiis clarissimis infelicissimus ipse pater fuit. Quod utique Dei judicio ex duplicis causæ merito creditur accidisse. Eadem quippe regina Regi Francorum olim conjuncta, cum ejusdem pertæsa copulæ, ad illius nuptias <sup>5</sup> aspiraret, causas quæsivit divertii: solutamque à lege prioris viri, in facie Ecclesiæ, quadam (ut ita dicam) illicita licentia, ille mox suo accivit conjugio. Unde factum est, Deo subtiliter cuncta librante, ut ex ea in propriam perniciem præclaram sobolem procrearet. Justum quoque erat, ut, qui filios nimis tenere diligens, pluribus nocuisse noscitur, dum filiorum plus justo promotioni intenderet, eorum vel improbis

---

<sup>1</sup>. Hoc *Edd. pr.* <sup>2</sup>. *V.C. nec. P.* <sup>3</sup>. *Recte dixit inanem: cum aliena* *injustitia non minuat nostram, Angliaque, si tot habuisset Reges, quot Episcopos: his felix & præclara; illis, infelix ignobilisque, paruisset. Pic.* <sup>4</sup>. *Alienora Edd pr.* <sup>5</sup>. *Sic etiam MS. Pic. Antea, adspirasset.*

<sup>1</sup> moti-

motibus, vel immaturis mortibus vapularet. Hoc autem totum accidisse manifestum est, superni utique examinis ordinatione pulcherrima. Porro quia nondum (ut credo) satis defleverat illius infelicissimæ obstinationis rigorem, quem adversus venerabilem Archiepiscopum Thomam habuerat, tanti Principis tam miserabilem fuisse exitum arbitror, ut dum ei Dominus in hac vita <sup>2</sup> pia severitate non parceret, in alia illi vita, sicut pium est credere, misericordiam præpararet. Fuit enim in illo regni fastigio tuendæ & fovendæ pacis publicæ studiofissimus: in portando gladio ad vindictam malefactorum, quietem vero bonorum <sup>3</sup> minister Dei multum idoneus: rerum & libertatum ecclesiasticarum, sicut post mortem ejus claruit, defensor & conservator præcipuus. Pupillorum, viduarum, pauperum, in suis <sup>4</sup> præceptionibus multam curam habuit, & locis pluribus insignes eleemosynas larga manu impendit. Viros religiosos specialiter honoravit: & res eorum æquo cum suis <sup>5</sup> dominicis jure conservari <sup>6</sup> mandavit. Antiquam <sup>7</sup> atque inhumanam circa naufragos consuetudinem in ipsis regni sui initii eximia pietate correxit: atque hujusmodi hominibus ab æquoreo discrimine liberatis, humanitatis officium exhiberi præcipiens; graves in eos poenas

1. Moribus Edd. pr. 2. Sic etiam MS. Pic. Antea omittebantur pia severitate. 3. Dei minister Edd. pr. 4. Ita è MS. nostro. Præceptionibus Edd. aliæ. 5. Sic etiam MS. Pic. Antea, dominiis. 6. Præcepit Edd. pr. 7. Deest atque in Edd. priorib.

fanxit,

fanxit, qui forte illis in aliquo molesti esse, vel de rebus eorum quipiam usurpare præsumerent. Nullum grave regno Anglorum, vel terris suis Transmarinis onus unquam imposuit: usque ad illam novissimam decimationem, causa expeditionis Jerosolymitanæ, quæ nimirum decimatio in aliis æque fiebat regionibus. Tributum more aliorum Principum sub cujuslibet necessitatis obtentu ecclesiis five monasteriis nunquam indixit: quibus etiam ab angariis & exactionibus publicis religioso studio immunitatem servavit. Discrimen sanguinis & mortes hominum exhorrescens, armis quidem, cum alter non potuit, sed libentius pecuniis, cum potuit, pacem querere studuit. <sup>1</sup> His aliisque bonis personam ornans regiam, multis <sup>2</sup> tamen, ad sola ejus niala oculos habentibus, gratus non fuit. Ingrati homines & conversi in <sup>3</sup> arcum pravum, proprii mala Principis affidue carpebant: bona vero nec audire sustinebant, quibus utique sequentis temporis sola vexatio jam dedit intellectum. Quippe præsentium malorum experientia, bonorum ejus induxit memoriam: atque hominem in diebus suis fere omnibus tam invisum, egregium & utilem fuisse Principem declaravit. Salomonem quoque Regem pacificum, qui populum Israëliticum ad summi

<sup>1.</sup> His *Edd. pr.* <sup>2.</sup> Tantum ad sola *Edd. pr.* <sup>3.</sup> Animum pro arcum in *Edd. priorib.* Arcum tamen in suo Cod. legi montuit *Picardus.* Et certe aptius (*inquit ipse Picardus:*) respexit enim Auctor illud Psal. 77. conversi sunt in arcum pravum.

honoris

honoris fastigium & præclaras divitias extulit, eidem tamen populo minus placuisse, verba illa ad filium ejus satis insinuant: <sup>1</sup> *Pater tuus aggravavit jugum nostrum: tu allevia jugum nostrum, & serviemus tibi.* Porro quod idem filius conquerenti populo, puerili levitate comminando respondit, scilicet: <sup>2</sup> *minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. Pater meus aggravavit jugum vestrum; ego addam jugo vestro. Pater meus cœcidit vos flagellis, ego cœdam vos scorpionibus.* quod, inquam, ab illo leviter dictum est, ad tempora nostra non leviter redundat, & nostris aptissime temporibus congruit: & tamen populus insipiens cum minori nunc querela scorpionibus cœditur, quam ante annos aliquot flagellis cœdebatur. Obiit autem illustris Rex Anglorum, <sup>3</sup> Dux Normannorum & Aquitanorum, & Comes Andegavensum, Henricus II. anno regni sui xxxv. anno, ex quo signum Domini suscepit, secundo, biennio Christianæ in Oriente debellationis exacto.

---

*De laboriosa & morosa obsidione Acre.*

C A P. XXVII.

**S**ANE cum juxta digestam superius narrationem memorati inter se Reges contendenter, & foedus, quod cum Christo paulo ante

---

1. 2 Paral. 10. & 3 Reg. 12. Pic. 2. Responso est ejusdem Roboam filii Salomonis ad Judeos sup. Pic. 3. Ita quoque MS. Pic. Antea omittebantur, Dux Normannorum & Aquitanorum, & Comes Andegavensum.

pepigerant, minus observarent, licet ille excusabilis videatur, qui à prosequendo pio proposito non voto est proprio, sed vi externa deflexus: Fredericus Imperator Romanus tantæ vecordiæ jure succensens, eosdem non expectandos censuit, sed filio seniori, quem Regem Longobardorum constituerat, imperii cura commissa, cum filio Suevorum Duce per Pannonias Thraciasque iter facturus, tempore congruo peregrinationem arripuit, dicens secum maximas atque fortissimas Germanicarum gentium copias. De regno quoque Francorum Jacobus de Aveniis, vir fortis & nobilis cum aliis plurimis, nec non & ex aliis regnis Christianis armata manus <sup>1</sup> non modica, Imperatore Latino propter Græci Imperatoris perfidiam per subditas illi regiones morose transeunte, liquidi <sup>2</sup> itineris compendio Tyrum venerunt: atque annitente Marchione, qui eidem urbi pro tempore præsidebat, cum Templariis & hospitalariis <sup>3</sup> Tholomaidam (quæ nunc Acra dicitur) <sup>4</sup> valido fultam præsidio obsederunt. Et ne urbem à facie habentes, hostilis exercitus impetu à tergo premerentur, vallum sibi firmissimum circumduxerunt. Saladinus vero mox cum infinitis Turcorum copiis affuit, fixisque circa vallum tentoriis, <sup>5</sup> quotiens nostri urbem impete-

---

1. Immodica MS. Pic. 2. Iteneris MS. noſter. 3. Ptolemaidem Edd. pr. 4. Sic etiam MS. Pic. Antea, valido obsederunt exercitu. Et ne &c. 5. Quoties Ed. Pic.

bant,

bant, Turci in vallum impetum faciebant. Unde factum est, ut cum summo<sup>1</sup> nostrorum labore atque periculo diutius obsidio traheretur, dum & nostri maris beneficio subsidia caperent, & Turci virorum, armorum & ciborum copia urbem captata flatuum opportunitate munirent. Quomodo autem eadem civitas tandem expugnata sit, postquam Christianum exercitum diu multumque exercuit, quæ minimo negotio in manus hostiles inciderat, suo loco dicetur.

---

*De morte<sup>2</sup> Willielmi Regis Siciliæ, <sup>3</sup> & de malis quæ per illam contigerunt.*

C A P. XXVIII.

**E**ODEM tempore aggravata est manus Domini super nostros in summis angustiis constitutos: præcipuum illis subtrahendo patronum, illustrem scilicet Siciliæ Regem & Apuliæ ducem Guillelmum, cuius utique religiosa & potenti opera pauperculæ illæ Christianitatis in Syria reliquiæ potissimum conservatæ noscuntur. Quas profecto ab initio desolationis, competentibus subsidiis sublevare curavit: cum nec à regnis remotioribus quicquam possent percipere, & Saladini ob recentem victoriam vehementius excandesceret <sup>4</sup> feritas. Et quidem illius sublatio tolerabilis utcunque fuisset, nisi

---

1. Nostro Edd. pr. 2. Guillelmi Edd. pr. 3. Hæc absunt à MS. Pic. 4. Severitas MS. Pic.

post eum exitialis de regni successione alteratio emerisset; qua nimirum regiones clarissimæ ita turbatæ sunt & desolatae, ut Christianis in Syria laborantibus nihil posset exinde solatii juxta morem pristinum ministrari. Hujus autem turbationis causa noscitur extitisse, quod idem Rex uxore ducta Regis Anglorum filia, & ex ea sobole non suscepta decepsit. Porro ejus consobrina, cui eo mortuo regni competere videbatur hereditas, Regi Longobardiae, Teutonici Imperatoris filio, nupserat. Verum Siculi Apulique, Alemannicam execrantes ditionem, virum nobilem de stirpe Regum priorum Tancredum cum favore sedis Apostolicæ Regem sibi creaverunt. Unde motus Rex Longobardiae bellum eis indixit; & paulo post patre ex hac vita raptio, ut suo loco dicetur, ad apicem sublimatus imperii, Italicum atque Teutonicum furore implacabili immisit eis exercitum. Qualem autem hæc imperatoria expeditio exitum habuerit, alius exponendi locus erit. Rerum igitur Sicularum Apularumque tanta turbatio, Christianis in Oriente reliquiis uberrimum consueti fructum præcidit auxilio. Et nostræ quidem historiæ librum hic tertium terminamus, ut in ea quartus cum regno illustris Regis Richardi liber incipiat.

*Explicit liber tertius. Incipiunt capitula libri quarti.*











